

d). Pripreme privrednih delatnosti, saobraćaja i veza, zdravstvene, informativne i drugih društvenih službi za rad u veoma teškim ratnim uslovima. Zbog toga još u vreme mira treba obaviti mnogo poslova i zadataka da bi radne organizacije mogle proizvoditi artikle neophodne za vođenje rata; da bi zdravstvena služba od prvog časa bila organizovana i sposobna za obavljanje svojih zadataka, da bi veze bile obezbeđene a građani bili blagovremeno informisani, jednom rečju da bi društveni sistem nastavio da funkcioniše u novostvorenim uslovima.

e). Pripreme društveno-političkih zajednica, njihovih predstavničkih tela i drugih organa, kao i pripreme društveno-političkih i drugih društvenih organizacija koje se sastoje u planiranju i preduzimanju potrebnih mera i postupaka radi što uspešnije mobilizacije svih ljudskih i materijalnih snaga i njihovog organizovanog i najcelishodnijeg angažovanja u svim oblicima borbe protiv agresora.

f). Blagovremeno organizovanje i preduzimanje odgovarajućih priprema organa narodne odbrane u društveno-političkim zajednicama, kao i posebnih jedinica i službi narodne odbrane u cilju što uspešnijeg obavljanja svojih zadataka u slučaju rata. Njihova aktivnost treba da pomogne svim društvenim faktorima da uspešno izvršavaju svoje zadatke. Rat će pred društvo postaviti veoma krupne i složene zadatke koji će zahtevati koordiniranu akciju mnogih službi i radnih organizacija, pa je, zbog toga, od posebnog značaja dobro organizovan rad saveta narodne odbrane, organa uprave za narodnu odbranu, izviđačke i drugih službi, jedinica za spasavanje i drugih jedinica koje se organizuju za potrebe narodne odbrane...

IVAN GOŠNJAK

JNA — nerazdvojni deo svog naroda

(»VOJNO DELO« br. 12/61)¹

... Međutim, jedna realna politika, ma koliko duboko verovala da su sazreli svi uslovi za izbegavanje rata i na tome zasnivala svoju borbu za mir, ne sme gubiti iz vida ni sve one činioce koji ohrabruju razne reakcionarne, revanšističke i avanturističke krugove i čine opasnost rata stalno prisutnom i ozbiljnom. Otuda, uporedo sa borbom

za mir, ona mora da misli i o problemima svoje odbrane. Protivrečnosti savremenih odnosa, koje nas drže tako blizu jednog trajnog mira, ali isto tako za čas mogu da dovedu i na rub novog rata, traže da priprema za odbranu zemlje bude sastavni deo borbe za mir. To važi za sve miroljubive zemlje koje po svom objektivnom položaju ne mogu, niti će biti inicijatori rešavanja bilo kog spornog problema ratom.

Važno je podvući da vizija užasa novog rata ne bi smela da parališe snage mira. Odbrana protiv agresora, i pored svih ratnih strahota, pruža braniocu realnu perspektivu da se odupre i, u osloncu na miroljubive snage sveta, očuva slobodu i nezavisnost.

Ovo potvrđuje naš narodnooslobodilački rat i naša revolucija. Ne mislimo da se iskustva iz narodnooslobodilačkog rata mogu apsolutizovati. Još manje da se kao recept mogu u potpunosti primeniti na savremene uslove. Međutim, ostaje činjenica da ta iskustva, stečena u izvanredno nepovoljnim i teškim uslovima i u borbi protiv daleko nadmoćnijeg neprijatelja, mogu da ukažu i podstaknu na iznalaženje vlastitih i novih rešenja problema koje bi jedan eventualni rat nametao malim i tehnički manje razvijenim zemljama...

... Uloga KPJ kao političkog mobilizatora, organizatora i rukovodioca bila je odlučujuća za pokretanje one ogromne potencijalne snage koja se krila u narodnim masama. Jednom pokrenuta na aktivan odnos prema ratu protiv okupatora i prema revoluciji, ona je izrasla u materijalnu silu pred kojom je i onakva vojna mašina kakve su bile hitlerovske divizije morala da ustukne.

Iako je broj okupatorskih divizija sa snagama domaćih izdajnika bio velik, okupator nikad nije bio fizički u stanju da posedne čitavu našu teritoriju.

Mi smo imali veliku slobodu manevra zato što nismo bili vezani za određenu teritoriju i garnizone kao neprijatelj. To nam je omogućavalo da udarimo tamo gde nam je bilo povoljnije i potrebnije i da, ostvarujući potrebnu premoć, uništavamo njegove garnizone. Neprijatelj, a ne mi, bio je sve više u okruženju. Svuda oko njega nalazila se slobodna, poluslobodna ili potencijalno slobodna teritorija, svuda se nalazio naš narod, a time postojala i šira mogućnost za manevar i udar naših jedinica. Fašistički agresor je samo privremeno mogao da okupira našu teritoriju, ali je nikada nije mogao osvojiti.

Jedna od karakteristika našeg rata je da smo ga vodili protiv tehnički nadmoćnijeg neprijatelja, dok mi nismo u početku rata raspolagali skoro ničim. Sa osvojenim oružjem osvajalo se drugo, i tako stalno do kraja rata. Neprijateljeve jedinice i neprijateljeva skladišta i transporti bili su naši najbolji, a dugo vremena i jedini snab-

devači. Pokazalo se, uopšte, da smo većtom i smelom primenom odgovarajućih borbenih dejstava uspevali da parališemo njegovu tehničku nadmoćnost.

Ovo iskustvo ukazuje na realnost uspešnog otpora tehnički nadmoćnijem neprijatelju, odnosno da u uslovima spremnosti najvećeg dela naroda na borbu, ni najmodernija tehnika ni njen broj u određenim međunarodnim uslovima ne mogu pomoći okupatoru da postigne definitivnu pobedu.

Agresor je u našu zemlju ušao sa strategijom »blickriga«. Ali munjeviti prodori koji su za nepunih 15 dana doveli do kapitulacije nenarodnog režima i njegove vojske pretvorili su se u dugotrajan, mukotrpan i za okupatora bezizgledan rat. Fašističkim agresorima se žurilo da što pre završe rat kako bi, zahvaljujući kvislinškim režimima, mogli što više izvući iz zemlje i ojačati svoje vlastito područje. Međutim, okupatoru ne samo što je bila otežana pljačka već su i njegovi vlastiti potencijali ubrzo počeli da se odlivaju u pravcu jednog ratišta koje je već smatrao opasnim.

Nasuprot tome, ukoliko je rat duže trajao, naši potencijali su rasli. To nam je omogućavalo postupnost u akcijama, stalno povećavanje intenziteta borbenih dejstava. Otuda je vreme radilo za nas, a ne za okupatora.

Naš rat je pun izvanrednih primera raznih ofanzivnih akcija, napada, zaseda, prepada, noćnih dejstava, iznenađenja, itd., koji su u svojoj ukupnosti predstavljali snažan udar po neprijatelju, lomili ga i stvarali slobodnu teritoriju. Sve takve akcije su izraz permanentne strategijske ofanzive i inicijative koja nikada nije prepuštena protivniku. Zahvaljujući tome, sva ofanzivna dejstva okupatora, pogotovu njegove velike ofanzive, bila su samo reakcija na naše uspehe.

Iako je naša strategija bila ofanzivna, njoj nije bilo svojstveno potcenjivanje bilo kojeg vida borbenih dejstava. Odbrambene radnje, na primer, bile su neizbežni pratilac i dopuna većine naših akcija. Pravilno kombinovanje borbenih dejstava, radnji i postupaka svih vrsta u okviru jedne, po karakteru i ciljevima, ofanzivne strategije jedno je od bitnih svojstava naše ratne veštine. Ona je dragocena riznica našeg vojnog iskustva. Takva strategija nam je omogućila da uporedo sa razvojem i porastom naših snaga izgrađujemo kadar rukovodilaca dorašlih svim problemima vođenja rata. Naš rat je dokazao da je čovek, njegova spremnost da se bori i izdrži najteža ratna iskušenja, osnovni faktor rata.

Pravedni ciljevi oslobodilačkog rata predstavljali su objektivnu mogućnost mobilizacije širokih masa za borbu. Međutim, da bi ti

ciljevi stvarno mobilisali i bili jedan od odlučujućih inspiratora moralnih snaga, bilo je potrebno dokazati ih na delu. Zato je još u toku rata pod rukovodstvom KPJ otpočeto konkretno rešavanje nacionalnih i drugih problema i udareni su temelji novog državnog i društvenog uređenja. Na toj osnovi subjektivne snage su mogle da u oružanim snagama i narodu razviju takve odnose koji su omogućavali svakom čoveku i pristalici narodnooslobodilačkog pokreta da najneposrednije oseti da se bori za vlastite interese, ličnu slobodu i bolji život...

... Od svog nastanka naša Armija je po svojoj nameni i ciljevima, po svojim unutrašnjim odnosima i po svojim neraskidivim vezama s narodom — narodna i socijalistička. U tome je bio i ostaje osnovni izvor njenih snaga. Ističući ovo, želim posebno da ukažem upravo na značaj njenih unutrašnjih demokratskih odnosa među ljudima kao svojevrsnog odraza osnovnih tendencija našeg socijalističkog društvenog kretanja.

Demokratski i drugarski odnosi — koje je KPJ usađivala u redove naše Armije još od prvih dana njenog stvaranja i razvoja — uvek su bili podsticaj u borbi i radu, važan faktor moralno-političkog jedinstva jedinica. Otuda su poštovanje dostojanstva i prava socijalističkog građanina, poverenje u njega, drugarstvo i svestrana briga o ljudima bili osnovni principi na kojima su građeni odnosi u Armiji. Oni su bili i osnov naše svesne discipline.

Razvitak socijalističkih odnosa u našem društvu i zahtevi koje nameću uslovi savremene borbe, ističu još više ulogu vojnika i njegovu aktiviranje na raznim područjima života i rada jedinica...

... Karakter naše socijalističke zemlje i njena stremljenja, pogotovo naša uporna borba za mir, određuju smisao i značaj razvoja i jačanja naše Armije. Borba za mir i miroljubivu i aktivnu koegzistenciju je za nas trajna politika, jer počiva na našem dubokom uverenju da je mir danas za svet jedina prihvatljiva alternativa. Bez njega nije moguće nikakvo dalje pozitivno kretanje, bez njega ne mogu da narastaju progresivne, oslobodilačke i revolucionarne snage koje nose novo, bez njega nema izgradnje i srećnijeg i boljeg života ljudi. Otuda je borba za mir, odnosno svaki doprinos jačanju snaga mira i činilaca koji vode njegovoj stabilizaciji put borbe protiv snaga prošlosti, reakcije, revanšizma i kolonijalnog ugnjetavanja.

U takvim uslovima oružane snage jedne dosledno miroljubive zemlje, kakva je naša, i same postaju faktor mira, a svako njihovo jačanje — usmereno ciljevima odbrane — činilac progressa i obuzdavanja eventualnog agresora...

Oklopne jedinice u savlađivanju radiološki kontaminiranih rejona

(»VOJNO DELO« br. 2/66)

... Radiološka kontaminacija nekog rejona nastaje ili indukovanim zračenjem ili radioaktivnim padavinama. Indukovano zračenje je rezultat interakcije neutrona sa atomima na tlu i sa atomima vazduha. U momentu nuklearne eksplozije počinje intenzivno gama zračenje koje traje nekoliko mikrosekundi — ovaj proces naziva se trenutno zračenje. Posle toga dolazi do tzv. početnog zračenja koje sačinjavaju gama zraci i neutroni. Radioaktivne padavine nastaju od čestica tla i drugog materijala koji je nuklearna eksplozija podigla sa zemlje, kao i od neraspadnutih delova nuklearnog projektila i eksploziva koji nije podlegao fisiji. Radioaktivne padavine talože se na istoj prostoriji gde je nastalo indukovano zračenje, a i dalje od nje u smeru strujanja vazduha. Veličina i oblik prostorije na kojoj će se taložiti radioaktivne padavine uslovljeni su nizom činilaca, među kojima značajno mesto zauzimaju meteorološki uslovi.

Indukovano zračenje i radioaktivne padavine zajedno prouzrokuju na određenom prostoru naknadno zračenje koje se manifestuje kroz dejstvo alfa, beta i gama zraka. S obzirom na različite osobine ovih zraka, nastaju neke specifičnosti koje treba imati u vidu kad se razmatraju mogućnosti oklopnih jedinica u savlađivanju radiološki kontaminiranih rejona (zona)...

... Borbena i neborbena vozila u pokretu preko kontaminiranog zemljišta gusenicama i točkovima dižu sa tla radioaktivne čestice. Ove čestice, nošene vazduhom, struje oko vozila i prodiru u njegovu unutrašnjost (ukoliko vozilo nije hermetizovano). Tu se talože na uređajima i tako nastaje kontaminacija unutar vozila. Da radioaktivne čestice ne bi preko disajnih organa dospele u organizam članova posade vozila, neophodno je da se ljudstvo koristi zaštitnim maskama prilikom savlađivanja kontaminiranog zemljišta, kao i dok dekontaminira vozilo. Da bi se sprečilo prodiranje radioaktivnih čestica preko vazduha u unutrašnjost vozila, tenkove i oklopne transportere treba hermetizovati (ovo je već postignuto kod najsavremenijih tenkova i oklopnih transportera). Vazduh neophodan za život članova posade i rad motona, dovodi se u vozilo i motor preko prečistača vaz-

duha. Za ona borbeni i neborbeni vozila koja nisu hermetizovana, radiološka kontaminacija unutar vozila je neminovnost koja se ne može izbjeći pri savlađivanju radiološki kontaminiranih rejona...

... *Zaštitna moć oklopa na borbenim i neborbenim vozilima.* Čelična ploča gustine $7,86 \text{ g/cm}^3$ i debljine 1,8 cm predstavlja »poludebljinu« za indukovano gama zračenje. Ova norma je osnova za proračune i zaključke koji se iz tog izvlače u vezi sa mogućim ozračenjem ljudstva u borbenim i neborbenim vozilima. Ona borbeni i neborbeni vozila koja imaju deblji oklop imaju i veću zaštitnu moć od indukovanog gama zračenja, i obrnuto. To praktično znači da će oklop srednjeg tenka više štiti svoju posadu od ovog zračenja nego oklop lakog tenka, a bilo koji tenk više nego oklopni transporter, itd.

Pošto svaki tip borbenog ili neborbenog vozila ima svoje specifične karakteristike u pogledu debljine oklopa, i zaštitna moć određenog vozila ima svoje obeležje. Treba imati u vidu da gama zraci na putu od izvora zračenja do članova posade u vozilu, pored oklopa, treba često da savladaju i druge prepreke unutar vozila (razne uređaje, sklopove, agregate, opremu i dr.). Uzmimo, na primer, tenk na koji zraci sa tla padaju pod različitim uglom. Oni koji prodiru kroz patos moraju prvo probiti oklop, gde će jedan deo zraka biti apsorbiran, a ostatak prodira kroz uređaje i opremu na patosu koji takođe jedan deo apsorbira. Onaj deo zraka koji dolazi sa strane, pod izvesnim uglom, mora proći kroz potporne točkove, bočni oklop, uređaje i opremu sa unutrašnje strane tenka. To znači da će i ozračenost svakog pojedinog člana posade u tenku zavisiti od toga šta sve kao apsorbent stoji na putu gama zracima od izvora zračenja do tog člana...

... Najsavremeniji tipovi tenkova i oklopnih transportera opremljeni su automatskim uređajima koji čine sastavni deo opreme za radiološku hermetizaciju. To je, pre svega, uređaj za otkrivanje radioaktivnog zračenja koji ima GM-cev sa elektronskim pretvaračkim sklopom. Već kod prisustva radioaktivnih zračenja (gama zraci) vrlo malog intenziteta pojavljuje se signal koji posredstvom releja automatski uključuje filter za prečišćavanje vazduha i stvaranje nadpritiska u vozilu. Nad pritiskom od nekoliko atmosfera sprečava se prodor kontaminiranog vazduha u unutrašnjost vozila na onim mestima koja se iz bilo kojih razloga ne mogu hermetizovati (npr. ležište kupole u telu tenka u borbenim uslovima). Za radiološku hermetizaciju služe i uređaji i oprema za zaptivanje tenkova i oklopnih transportera prilikom savlađivanja vodenih prepreka (izuzev spasilacke opreme i produžne cevi za dovod vazduha).

Da bi se obezbedila normalna ishrana i sprečila kontaminacija ljudstva za vreme uzimanja hrane, kuhinje i termos i se pravovremeno hermetički zatvaraju, pripremaju se visokokalorični obroci u specijalnom pakovanju, rezerva konzervi, kaša koja se brzo kuva, smese od povrća, pijaća voda u zatvorenim sudovima, a takođe se povećava neprikosnovena rezerva hrane posadama. Za vreme dugotrajnih dejstava u radiološki kontaminiranim zonama ljudstvo može primati hranu na zemljištu van vozila ako intenzitet zračenja nije veći od 5 r/h...

... Veoma važnu ulogu u savlađivanju kontaminiranih rejonima ima radiološko izviđanje. Dobijeni podaci su najbolja osnova da se sagleda stepen kontaminacije i izabere najpogodniji pravac kretanja i dejstva. Tehnička snabdevenost oklopnih jedinica, a naročito tenkova, omogućava radiološko izviđanje na više pravaca u okviru dodeljene zone dejstva. Nije naročito celishodno u štabovima oklopnih jedinica nižim od divizije raditi zasebnu kartu radiološke situacije, ali je na svim stepenima komandovanja nužno da sve starešine u svoje radne karte unose podatke o radiološkoj situaciji...

NIKOLA PEJNOVIĆ

Strategijska upotreba naših oružanih snaga u NOR

(»VOJNO DELO« br. 6/67)

Način strategijske upotrebe oružanih snaga je značajan, a možda i najznačajniji problem svake strategije, pa i naše, ali u svakom slučaju ne jedini, pa prema tome i nedovoljan da se sagleda i fizionomija strategije u celini i svi njeni suštinski problemi i zadaci. Među ostale krupne probleme i kategorije spadaju: politički i vojni ciljevi rata, njegov oblik ili vrsta, organizacija oružanih snaga, strategijsko rukovođenje, mobilizacija, snabdevanje i zbrinjavanje oružanih snaga, međusaveznički vojni odnosi itd. koji se u ovom članku ne pominju, ili se to čini samo usput i koliko je potrebno radi razumevanja teme. Radi se, dakle, o ograničenom zahvatu u široku materiju naše strategije, tj. o osnovnim problemima, rešenjima i postupcima koji su karakterisali strategijski način upotrebe naših oružanih snaga...

... Nužno je takođe naglasiti da pri ovakvoj obradi, veliku teškoću predstavlja određivanje kriterija šta je politika, za razliku od strategije, a šta operatika i taktika kao niže grane ratne veštine. Ni naš NOR (kao uostalom ni svaki drugi) nije moguće razmatrati ni razumeti kao čisto vojnu pojavu, odvojenu od opštih uslova i revolucionarne političke strategije KPJ. Vojna strategija NOR-a predstavlja samo deo političke strategije — njeno najznačajnije sredstvo, od čije je izgradnje i načina upotrebe u najvećoj meri zavisilo postizanje političkih ciljeva rata. Zbog toga politička linija KPJ ne samo što je predstavljala bazu i usmeravajuću silu vojne strategije, već je od nje bila nerazdvojna, vršeći često — naročito u početku rata — i direktno njene funkcije. Kad je reč samo o načinu strategijske upotrebe oružanih snaga, nužno je uočiti da su u svakom od načela, metoda i formi implicitno sadržani politički motivi i uzroci koji su proizilazili iz krajnjeg političkog cilja rata — a sama načela, metodi i forme su i realan izraz vojnog odnosa snaga. Pri određivanju donje granice strategije pošlo se od kriterija primene i postojanja operacija kao forme oružane borbe, a analogno tome i operatike kao grane ratne veštine, premda se to u ovom napisu odgovarajućim argumentima i primerima posebno ne dokazuje niti se zadržava na operativnim iskustvima i principima.

Radovi druga Tita, njegovi članci, pisma, direktive i naredbe predstavljali su osnovni i najglavniji materijal na kome je baziran ovaj članak. Ovi dokumenti, po bogatstvu i originalnosti, predstavljaju neiscrpan rezervoar naše vojne misli, bez čijeg izučavanja nije moguće shvatiti naša ratna iskustva.

Iako se radi o jedinstvenoj strategiji koja je kao koncept i ideja bila unapred celovito određena i predviđena, iz metodskih razloga je bilo podesnije izneti njene najkarakterističnije crte kroz tri osnovne etape rata, da bi se dublje zahvatio i jasnije sagledao njen evolutivni proces razvitka, a kroz to i osnovna fizionomija u celini. Razume se da nije moguće između etapa povući jasnu i oštru granicu, budući da su se sredstva, načela i metodi borbe ispreplitali u većoj ili manjoj meri kroz ceo tok rata, igrajući veću ili manju ulogu, ali uvek adekvatnu određenim uslovima, čineći na taj način kompleksan sistem sredstava i metoda, što našu strategiju i čini originalnom i nimalo šablonskom. Uslovna podela na etape učinjena je tako da prva obuhvata period partizanskih odreda, tj. od početka ustanka do stvaranja NOVJ, druga, period NOVJ do stvaranja prve armijske grupe i treća, završni period rata, u kome je osnovno sredstvo JA...

... Ratna veština NOR-a (kao uostalom i svakog drugog oblika rata) predstavlja subjektivan, više ili manje uspešan i stvaralački

izraz objektivnog odnosa snaga dva suprotstavljena protivnika — posmatranog u dijalektičkom jedinstvu, međusobnoj uslovljenosti i neprekidnom kretanju i razvoju svih onih faktora iz kojih rezultira određen odnos snaga na svakoj etapi ratnih dejstava. Budući da međusobni odnos snaga nije stalna, jednaka i nepromenljiva veličina, i koncepcija strategijskih dejstava se menjala, razvijala i saobražavala konkretnom odnosu snaga na svakoj etapi. Od svih faktora oružane borbe (žive sile, materijalno-tehničkih sredstava, prostora i vremena) koji i čine sastavne elemente opšteg odnosa snaga, za nas i našu ratnu veštinu, a napose za strategiju, od najvećeg i bazičnog značaja bio je čovek (živa sila), od čijeg su načina upotrebe u prvom redu zavisile uspešna primena i efikasnost i ostalih faktora.

Osnovna ideja okupatora sastojala se u posedanju i držanju gradova, industrijskih centara i drugih važnih objekata, korišćenju komunikacija radi manevra živom silom i ratnom tehnikom, snabdevanja trupa i eksploatacije prirodnih bogatstava naše zemlje. Ostali prostor računao je da drži pod kontrolom pomoću policije, žandarmerije, upravnog aparata i kvislinških oružanih odreda.

Iz ovakvog globalnog strategijskog rasporeda okupator je težio da delom svoje oružane sile i okupacionim aparatom drži posednute objekte, a drugim delom svojih i kvislinških snaga ofanzivno dejstvuje i našim snagama nametne frontalne, dugotrajne, uništavajuće sudare na otvorenom prostoru, u kojima bi u punoj meri došla do izražaja njegova brojna, a naročito tehnička superiornost. Već iz ovog se vidi da je okupator objektivno morao jednom delu svoje oružane sile unapred predodrediti defanzivnu, statičku ulogu — tj. odbranu posednutih gradova i drugih vitalnih objekata, bez čijeg bi se držanja izgubio i smisao okupacije naše zemlje.

Ova etapa obuhvata onaj vremenski period u našem ratu koji u sebe uključuje početak oružanog ustanka i u kojem su partizanski odredi glavno i preovlađujuće sredstvo naše strategije u razmerama čitave zemlje.

U ovoj etapi naše oružane snage bile su u početnom stadiju svog razvitka, brojno i tehnički neuporedivo inferiornije bez ili sa vrlo malo oružja, od kojeg je deo bio i neuslovnog kvaliteta (lovačke puške, bombe od cementa, vile, kose, sekire itd.), bez skladišta opreme, hrane i drugih sredstava, sa neučvršćenom vojnom organizacijom, neobučenim i borbeno neiskusnim ljudstvom itd. Treba dodati i to da se naša ratna veština još nije ni odvojila i oformila kao relativno samostalna i posebna kategorija i manifestacija. Politika je neposredno obavljala i te funkcije, isto kao što su komiteti KPJ

predstavljali istovremeno i organizaciono-komandne stepene. Ako bi se cenilo samo sa uskog vojničkog i klasičnog stanovišta, naše oružane snage su predstavljale krajnje neravnopravnog protivnika. Međutim, pošto ni jedan od faktora oružane borbe nije apsolutan i odlučujući i pošto je naša prednost bila u onim faktorima gde je protivnik bio slabiji, oni su i poslužili našoj strategiji da se od početka orijentiše i osloni na one naše prednosti koje su bile objektivno veće i jače.

Među naše prednosti spadaju u prvom redu, sledeće:

— veći broj ukupne žive sile uglavnom boljeg kvaliteta od one kojom je okupator raspolagao; naša brojna i tehnička inferiornost u oružanoj sili za najduži period rata nadomeštene su načinom njene borbene upotrebe, njenim moralnim i drugim pozitivnim osobinama, učešćem u oružanoj borbi nenaoružanog naroda, pravilnim korišćenjem prostora i dr.;

— mi smo rat vodili na svojoj teritoriji s osloncem na svoj narod, na njegove moralne i materijalne izvore, za pravedne i oslobodilačke ciljeve sa svim prednostima koje otuda proizilaze; ova okolnost je omogućavala našoj strategiji dovoljno prostora i poznat odnos prema njemu, u čemu smo stalno zadržali prednost nad okupatorom;

— vreme je od početka radilo za nas, omogućavajući nam da izbegavamo odlučna i brza strategijska rešenja, pri nepovoljnom odnosu u oružanim snagama, i da kroz dugotrajan rat postepeno pokrećemo u oružanu borbu sve šire narodne mase, što nam je na kraju donelo povoljan odnos i u oružanim snagama;

— materijalno-tehnička baza za vođenje rata, uz poznata političko-strategijska rešenja i postupke bila je dovoljna za uspešno vođenje oružane borbe; — iako nismo imali magacine sa oružjem, opremom i životnim namirnicama, naša strategijska orijentacija je, pored ostalog, i za to predviđala što širi oslonac na narod i njegove izvore, što adekvatnije metode oružane borbe koji će maksimalno doprineti i omogućiti da oružje i municiju uzimamo od okupatora, kao i široku stvaralačku inicijativu, uključujući najrazličitije improvizacije koje su olakšavale našu materijalnu situaciju;

— rukovodeći faktor bio je na visini postavljenog zadatka, obezbeđujući u svim etapama rata njegovo pravilno i stvaralačko političko i vojno usmeravanje i vođenje.

Oslanjajući se na ove prednosti i raspolazući partizanskim odredima kao glavnim sredstvom, naša strategijska koncepcija se za ovu

etapu rata (i ne samo za nju) u osnovi karakterisala sledećim bitnim načelima i postupcima:

1) »Pošto je naša vojna strategija imala za konačni cilj isterivanje svih okupatora iz zemlje i pobjedu nad kvislinzima, predviđeno je da operacijski prostor bude čitava Jugoslavija, kako bi se što više razvukle neprijateljske snage i taktikom brzih manevara i iznenadnih napada na najslabija mesta nanijeli neprijatelju što veći gubici. Da bi se ta zamisao ostvarila bilo je izdato naređenje da se u svim dijelovima Jugoslavije stvaraju partizanski odredi i diverzantske grupe jer je naša taktika bila i uništavanje svih komunikacija i svega što je moglo služiti okupatoru«.

Načelo i orijentacija da se oružana borba u najrazličitijim formama vodi na čitavoj teritoriji Jugoslavije, pored svojih poznatih društveno-političkih implikacija, imali su dalekosežne vojnostrategijske reperkusije:

— neprijatelj je razvlačen na što šira područja i na što veći broj objekata i onemogućeno mu je da se strategijski uspešno izrazi svojom premoćnom oružanom silom; njegove snage i objekti su svuda bili ugrožavani, što je stvaralo osećanje opšte neizvesnosti, nesigurnosti i nestašice potrebnih snaga na svim tačkama;

— problem naše strategijske pokretljivosti i manevarske sposobnosti rešen je preko široke disperzije snaga i njihovim prisustvom na što većem broju tačaka i na što širim prostorijama, a to je vodilo paralizi manevarskih mogućnosti protivnika u strategijskim razmerama:

— to što su svi naši narodi u svim krajevima vodili oružanu borbu, povoljno je uticalo na razvijanje i jačanje borbenog morala u jedinicama i narodu, taj moral se, pored ostalog, zasnivao i na borbenoj i oružanoj solidarnosti kao uslovu za stvaranje i razvijanje bratstva i jedinstva na novim osnovama; ovim načelom je stvarana široka politička i vojnostrategijska baza za oružanu borbu, mobilizaciju i snabdevanje (hranom, odećom, obučom itd.).

Razume se da ovo načelo u početku nije svuda, a niti sa jednakim uspehom i intenzitetom, realizovano, ali je ostalo kao strategijska orijentacija sve do kraja rata, s tom razlikom što je primenjivano drugim načinima i oblicima i drukčijim i novim sredstvima.

2) »Držite se partizanskog načina ratovanja, izbegavajući krute frontove. Kvarenje komunikacija, uništavanje transporta, zasjede, iznenadni prepadi daju najviše uspjeha, a pri tome trpiño manje gubitaka. Mrtve blokade oko varoši nijesu pogodne. Oko tih varoši redovno borbe poprime karakter frontalni. Neprijatelju se ne dozvo-

ljava da se udalji od varoši, pa se ne može dobiti nikakav plijen. Oko takvih varoši neprijatelj ima dobro uporište vatrom, pa nam nanosi i veće gubitke».

Ova misao druga Tita sadrži suštinu naše ratne veštine i obuhvata nekoliko njenih principa. Na ovom mestu za nas je važno da naročito istaknemo onaj koji se odnosi na izbegavanje krutih frontalnih borbi. On se naročito odnosi na ona dejstva u kojima je protivnik raspolagao živom silom i borbenom tehnikom (naročito onom veće efikasnosti, kao što su: tenkovi, avijacija, artiljerija itd.). Međutim, ako se radilo o brojno manjim snagama slabijeg kvaliteta i tehničke opremljenosti (domobranci, četnici, pa i Italijani), prihvatani su, uz ostale povoljne okolnosti (teren, vreme), i frontalni sudari u užim taktičkim okvirima.

3) Težište našeg vojnostrategijskog poduhvata, sve dok se nije popravio odnos u oružanim snagama i upravo radi toga, bila su široka vangradska područja, uključujući i međugradske komunikacije. Po meri narastanja oružanih snaga ovo područje se proširivalo, obuhvatajući, pored sela, najpre manje gradove, a zatim i veće, ali ne metodom pobuna i ustanaka u njima već napadima na neprijateljske garnizone spolja. U našem strategijskom konceptu, barikade u gradovima (čijih je bilo zagovornika) kao osnovne forme oružane borbe nisu dolazile niti su mogle doći u obzir. Ovo ne znači da smo se odrekli vojne aktivnosti u gradovima (Ljubljani, Beogradu, Zagrebu, Mostaru, Splitu), već samo da oni nisu bili glavna poprišta naše vojne strategije. Izvlačenje iz gradova dela radničke klase, inteligencije i partijskog članstva, u prvom redu onog kome je pretila opasnost od provala, bilo je od krupnog vojno-političkog značaja.

Ovakva strategijska orijentacija omogućila nam je stvaranje slobodnih teritorija, čime je naš rat već u ovoj etapi izišao iz okvira klasičnog partizanskog tipa. »Još 1941. godine, u našem strategijskom planu bilo je predviđeno stvaranje slobodnih teritorija. Prva strategijska zamisao o stvaranju slobodne teritorije u zapadnoj Srbiji donesena je u Beogradu u početku avgusta 1941. godine«.

4) Aktivnost po komunikacijama zaslužuje da se posebno istakne kao strategijsko načelo i orijentacija kako na ovoj, tako i na ostalim etapama. Ova vrsta aktivnosti, izvođena taktikom iznenadnih i kratkotrajnih napada, prepada i zaseda, rušenjem, zaprečavanjem i miniranjem, donela nam je krupne strategijske rezultate:

- umanjena je manevarska sposobnost neprijatelja;
- snage su mu razvučene i prikovane za obezbeđivanje glavnih naročito železničkih magistrala;

— našim snagama se pružala mogućnost da kratkotrajnim i iznenadnim sudarima, izbegavajući velike žrtve uz maksimalnu uštedu municije nanose neprijatelju maksimalne gubitke i dođu do što većih količina oružja, municije i druge opreme.

5) Protivnik je ustankom u Jugoslaviji bio strategijski iznenađen kako širinom, organizovanošću i raznovrsnošću oružane borbe, tako i vremenom otpočinjanja. Ta okolnost nam je omogućila da daljnjim načinom i oblicima borbenih dejstava sve više preuzimamo strategijsku inicijativu. Protivnik je nastojao da sačuva *status quo*, tj. da brani zatečeno stanje i održi one objekte i pozicije koji su predstavljali glavni smisao okupacije, preduzimajući samo povremeno ofanzivno-strategijske poduhvate koji su mu donosili privremenu i lokalnu inicijativu.

Principi iznenadnih napada, na mestima gde protivnik najmanje očekuje dejstva noću, kratkotrajni udari na bokove i u pozadinu, zasede, diverzije i sabotaze — značili su praktično realizaciju ofanzivnog kursa na gotovo čitavoj teritoriji Jugoslavije. Pri ovom je najviši komandni stepen negovao i stalno razvijao široku inicijativu svih starešina i neprekidnu aktivnost svih jedinica. Aksioma da je odbrana smrt oružanog ustanka, na delu je pokazana i u praksi oživotvorena u najpunijem smislu reči.

»Za svakim našim porazom morala je uslijediti još veća naša pobjeda. To je zakon revolucionarne strategije i taktike. Revolucionarna borbena taktika zahtijeva stalne ofanzivne akcije, jer samo takve akcije ulivaju revolucionarni borbeni duh i novi polet onima koji se bore i onima koji tek dolaze u borbu«. U ostvarivanju naše strategijske ofanzive primenjen je princip od manjih akcija ka većim. Pri tadanjem odnosu oružanih snaga, drukčija orijentacija bila bi nemogućna i štetna. Tendencija da se grupisanim ustaničkim masama, neadekvatno naoružanim opremljenim i obučenim, bez potrebne borbene prakse i ratnog iskustva, traže i vode veće bitke, značila bi siguran i brz poraz. Zato Vrhovni komandant na vreme i nepogrešivo interveniše.

»Pogrešno je suprotstavljavanje krupnih akcija narodnog ustanka sitnim akcijama. Male akcije u partizanskom ratu vode krupnim, jer one postepeno mobiliziraju sve mase. Male akcije uče ljude ratovanju i to znanje najbolja je garancija da se partizanski odredi neće raspasti u slučaju ako krupna akcija ne uspije.«

Bez teškoća se može uočiti da se ovde radi, u stvari, o nekoliko fundamentalnih principa, kao što su: *iznenađenje, ofanzivnost, izbe-*

gavanje poraza i traženje pobeda makar kroz najsitnije akcije, princip od manjih ka većim akcijama i objektima itd. Svaki od njih zaslužuje širu obradu sa strategijskog, a još više operativno-taktičkog aspekta, što nam prostor i svrha članka ne dozvoljavaju. Za strategijski aspekt ovde je potrebno naglasiti da u ovoj etapi, za razliku od drugih, ofanzivni kurs nismo ostvarivali samo taktičkim odnosom »deset na jednoga«, već i često obrnutim, uz korišćenje raznolikih formi oružane borbe, pri čemu su principi iznenađenja kratkotrajnih udara i pokretljivost na odgovarajućim terenima nadomeštali nepovoljan odnos snaga i u taktičkim razmerama.

Najviši komandni stepen, a u prvom redu Vrhovni komandant kreirao je našu strategijsku koncepciju koja je bazirala na navedenim (i drugim) strategijskim načelima i neprekidno i uporno insistirala na njenoj primeni i oživotvorenju. Metod i stil vrhovnog komandovanja pri realizaciji navedene strategijske linije, sadrže za svako vojno delo, u prvom redu naše, značajne iskustvene pouke. Pošto u rukama nije imao strategijske rezerve u vidu određenih vojnih grupa kojima je intervenisao i uticao na situaciju, naš vrhovni komandni stepen je načinio na drugi, za naše uslove veoma efikasan i jedino mogućan način. Metod i stil rukovođenja i komandovanja su, između ostalog, obuhvatali:

- razvijanje široke inicijative i samostalnosti svih stepena komandovanja, svih starešina, pa i boraca;

- primenjivan je delegatski princip rukovođenja i komandovanja preko članova Vrhovnog i glavnih štabova, kao i od onih na nižem nivou;

- određivane su zone i područja za koje su bili odrovorni određeni štabovi i jedinice i među njima vršena podela nadležnosti i odgovornosti, uz stalno insistiranje na međusobnom direktnom povezivanju i sadejstvu;

- potčinjenima se uporno objašnjavalo, upućivani su, savetovani i kritikovani da bi prihvatili određene doktrinarne stavove;

- metod širokog informisanja i najnižih štabova o situaciji u svim krajevima zemlje radi stvaranja osećanja za celinu, proširivanja vidika, podsticanja i otvaranja perspektive, stvaranja samopouzdanja, što je naročito bilo dragoceno u težim situacijama u kojima su lokalni štabovi kroz mestimične poraze mogli gubiti veru u snagu pokreta u celini...

O vojnoj nauci

(»VOJNO DELO« br. 4/68)

... Pitanje da li je vojna nauka — nauka delimično je terminološko, jer se i jednoj i drugoj reči daju različita značenja, pa otud i različita mišljenja. Stoga nije moguće dati jedinstven odgovor, nego on zavisi od značaja koje se daje odnosnim rečima, a značenje tih reči treba definisati.

Ako reči »nauka« damo ono značenje koje je najuobičajenije, tj. značenje objektivnog, tj. intersubjektivno proverljivog saznanja, onda je svako takvo saznanje nauka, pa bilo o kom predmetu da je reč. Prema tome, i saznanje takvog karaktera o vojsci ili vojnim pojavama svakako je nauka, odnosno ulazi u nauku. Dilema da li je tzv. vojna nauka zaista nauka ili samo veština, uopšte se ne postavlja. Jer, takvo pitanje je opšte pitanje odnosa između nauke i veštine, tj. primenjene nauke.

Naime, nauka daje prvenstveno opšta saznanja, zakone, čija primena u praksi zavisi od niza konkretnih uslova. Svaka nauka, prema tome, zahteva da se pri njenoj primeni uzmu u obzir ti konkretni uslovi, od kojih zavisi delovanje naučnih zakona, odnosno koji mogu donekle da menjaju dejstvo tih zakona. Uzimanje u obzir tih konkretnih uslova i prilagođavanje sopstvene prakse prema njima kako bi se mogli uspešno primeniti naučni zakoni, koji su apstraktni, jest ono što se zove veština. Takva veština je potrebna pri primeni svake nauke — politike, medicine, ali i fizičke, pa i vojne nauke. Možda se u vojnoj nauci zahteva veća veština, jer su njeni zakoni suviše apstraktni i jer se konkretni uslovi brže menjaju, ali je problem u osnovi isti. Dakle, činjenica da postoji i da mora da postoji vojna veština radi primene vojne nauke nimalo ne znači da same vojne nauke nema, nego da se sve u toj oblasti svodi na veštinu. Naprotiv, bez vojne nauke nema ni veštine ni primene te nauke.

Što se tiče predmeta vojne nauke, odnosno pitanja da li je vojna nauka samostalna nauka ili deo neke druge ili drugih nauka, to pitanje nije od načelnog značaja, iako može biti od praktičnog značaja za podelu rada između odgovarajućih naučnih radnika. Naime, svejedno je — i nema nikakvih naučnih kriterija u strogom smislu reči da li jedan predmet saznanja spada u ovu ili onu nauku. Ovde

treba imati u vidu da su sve pojave, s jedne strane, među sobom povezane, a, sa druge, upravo zato što se razlikuju, i odvojene su. Po njihovoj vezanosti možemo ih smatrati predmetima jedne zajedničke nauke, a po njihovoj različenosti — predmetima posebnih nauka. Tako je i s vojnim pojavama. One spadaju u neku širu *vrstu* pojava, pa se saznanja o njima zato mogu smatrati delom šire nauke koja proučava tu vrstu, a, s druge strane, opet, one isto tako čine posebnu *podvrstu* u toj vrsti i mogu biti predmet posebne nauke. Tako se i sama vojna nauka u širem smislu, koja obuhvata saznanje o svim vojnim pojavama ili pojavama u vezi s vojskom, može deliti na više podnauka, kao što se može smatrati i posebnom celovitom naukom.

Praktično je ipak najbolje da se pod vojnom naukom u užem smislu reči smatra proučavanje onog predmeta koji je specifičan i različan od svih drugih, kao i dovoljno značajan da bude predmet nauke. Taj predmet je verovatno rat, odnosno tačnije, bitka. Sve ostalo što je u široj ili tešnjoj vezi s ratom spada u vojnu nauku u širem smislu, jer nije neposredno specifično i spada u neku drugu, nevojnu nauku. Tako, npr., psihologija, tehnika, medicina, fizika, politika itd. — imaju veze s ratom, ali njihovo proučavanje rata spada ipak — u užem smislu — u same te nauke — psihologija rata je samo deo opšte nauke psihologije itd. . . .

... Ako je rat, odnosno bitka, specifičan predmet vojne nauke u užem smislu reči, onda treba videti u kakvom je odnosu takva vojna nauka s drugim naukama, odnosno u koju širu naučnu oblast spada. To će zavisiti od toga u koju vrstu pojava spada njen predmet — rat, odnosno bitka. Izgleda jasno i nesumnjivo da je rat, odnosno bitka, posebna vrsta društvenih pojava, tj. jedna vrsta borbe, odnosno sukoba. Društvene nauke, pak, proučava sociologija. Prema tome je jasno da vojna nauka u pravom i užem smislu nije nikakva posebna nauka, apsolutno uzeto, nego je to jedna vrsta sociologije, tj. posebne sociologije, kao što postoji sociologija porodice, kriminaliteta, jezika, morala itd.

Što na prvi pogled izgleda da je vojna nauka u užem smislu toliko daleko od sociologije, to dolazi otud što se u vojnoj nauci ističe više njen praktičan vid — primenjena nauka i veština — nego njen teorijski vid, iako je, kako je rečeno, teorijski vid osnovan i bitan. Naime, vojna nauka se pogrešno shvata prvenstveno kao nauka kako se dobija rat, odnosno bitka. Međutim, da bi se znalo kako se dobija rat, odnosno bitka, tj. šta treba učiniti da se oni dobiju, treba prethodno teorijski utvrditi zakone o tome koji činioci i posebno ljudske

akcije zaista dovode do pobede, u raznim okolnostima. To teorijsko znanje, koje je indikativnog karaktera i čini nauku u užem smislu, posle se pretvara u preporuke, norme o akciji, i onaj ko se interesuje vojnom naukom radi pobede interesuje se u prvom redu, naravno, za ove preporuke, »recepte«, a ne vidi dovoljno da oni počivaju na teorijskom znanju koje je, u stvari, deo sociologije.

S druge strane, rat, odnosno bitka, odnosno pobeda, zahteva postojanje posebne organizacije — vojske (armije). Ova organizacija zavisi od društva, kao što u znatnoj meri i utiče na društvo. Ta organizacija je od velikog značaja za društvo, pa time i za sociologiju, kao opštu nauku o društvu. To znači da sociologija proučava veze između društva i vojske, posmatrajući najpre uticaj društva na vojsku, a potom uticaj vojske na društvo. Sa savremenim razvojem — sve većim — vojske, njen značaj za društvo sve više raste, pa je i sve veća potreba da se razvije sociologija vojske. Ona se danas i razvija, i na primer, Međunarodno sociološko udruženje je osnovalo poseban Komitet za vojnu sociologiju koji intenzivno proučava vojnu sociologiju. On redovno drži sastanke i na poslednjem od njih, septembra prošle godine u Londonu, potpisati je imao čast da prisustvuje i podnese referat o značaju vojnih udara u nerazvijenim zemljama. Shodno tome, jasno je da se sociologija vojske razlikuje od vojne nauke u užem smislu, jer ova poslednja, kao deo sociologije, proučava rat, odnosno bitku, dok ona prva proučava vojsku...

DUSAN PEKIĆ

Borbena gotovost oružanih snaga

(»VOJNO DELO« br. 5/68)

... Veličina, brojnost i savremeno naoružanje armije ne moraju biti odlučujući u oceni sposobnosti i efikasnosti armije. Imati brojna i moderna sredstva ne znači imati i visoku borbenu gotovost oružanih snaga. Isto tako, pogrešno je mišljenje da se visoka borbena gotovost ne može postići ukoliko se ne raspolaže vrhunskom tehnikom i naoružanjem. Iskustvo je pokazalo da jedinice i slabijim naoružanjem mogu imati visoku borbenu gotovost, i obratno, jedi-

nice sa boljim i morednijim naoružanjem i opremom — kad izostanu druge mere (budnost, obezbeđenje, obučenost, moralno-politička pripremljenost, organizovanost itd.) — mogu imati veoma nisku borbenu gotovost.

Borbena gotovost armije ili njenih delova naročito dolazi do izražaja i odlučujuće utiče u prvim minutima i satima rata (na primer, Perl Harbor 1941. god., izraelska agresija 1967. god. i dr.), ali ona sintezom svih elemenata odlučujuće deluje na rezultate borbених deјstava i u toku читавог rata. Razume se da je pozitivno delovanje borbene gotovosti na ceo tok rata moguće samo kod onih armija gde je bila zastupljena i u miru, naročito u početnom periodu rata.

U protivnom, ukoliko borbena gotovost ne bi bila zastupljena u miru, naročito neposredno pre početka agresije, negativno deјstvo bi se odmah odrazilo, a prebrođavanje posledica bilo bi veoma teško i zavisilo bi od niza faktora (veličine i ekonomske snage zemlje, uloge saveznika itd.). U uslovima raketno-nuklearnog rata stalna borbena gotovost, i brzo adekvatno reagovanje imaju presudan uticaj.

Održavanje visoke borbene gotovosti je dosta skupo, ali poraz, ako bi ona izostala, bio bi daleko skuplji. Jedan neuspešan dan rata (odbrane) stajao bi samo u materijalnim gubicima više nego pet godina održavanja visoke borbene gotovosti. Zato se mnoge male i druge miroljubive zemlje, da ne bi bile iznenađene, orijentišu na manju mirnodopsku armiju visoke borbene gotovosti koja može stvoriti vreme i uslove za potpunu mobilizaciju svih snaga i sredstava cele društvene zajednice. Osnovni oslonac ovih zemalja je ratna (rezerva) armija i rešenost cele društvene zajednice, svih stanovnika sposobnih za borbu i proizvodnju, na najveća odricanja i žrtve i dugogodišnji iscrpljujući rat koji agresoru ne daje izgleda na pobeđu.

Za obezbeđenje povoljnih uslova i uspešnu odbranu zemlje važna je, u prvom redu, gotovost i sposobnost mirnodopske armije. Ali, u savremenim uslovima rat ne vode samo kadrovske armije. Naprotiv, jedna od osnovnih karakteristika savremenih ratova jeste da u njima, na određen način, učestvuje gro stanovništva, odnosno ceo narod sa celokupnim ekonomskim i duhovnim potencijalom. Zato je još u miru, u određenom obimu, potrebna gotovost i pripremljenost za odbranu cele zemlje svih društvenih faktora i snaga ako se žele izbeći nepotrebne žrtve u eventualnom ratu. U ovom napisu zbog ograničenosti prostora razmotrićemo samo borbenu gotovost oružanih snaga...

... Da bi se realno sagledala potrebna borbena gotovost mora se, u prvom redu, poznavati potencijalni agresor, jer on određuje

potrebu za ovim ili onim stepenom borbene gotovosti, kao i potrebnu jačinu I strategijskog ešelona i oružanih snaga u celini. To znači da treba proceniti kakva je realna opasnost od agresora, kojih snaga i sredstava (broj, jačina, sastav, udaljenje, brzina kretanja, kvalitet oružja, verovatno i stvarno grupisanje, način dejstva itd.), stepen gotovosti njegovog I strategijskog ešelona, zatim ulogu sopstvenih ešelona, vidova, rodova i službi po vojištima, operacijskim pravcima i potreban stepen gotovosti svakog od njih sve do pojedine jedinice.

Razume se da je agresor u povoljnijoj situaciji, jer ima inicijativu za početak dejstava, u mogućnosti je da neprimetno i brzo poveća stepen popunjenosti i iznenadno krene u napad. To zahteva od branioca da bude neprekidno budan, da drži određene snage u stalnoj gotovosti i da angažuje znatna sredstva za neprekidno praćenje eventualnog agresora. To je veoma složen i težak zadatak, jer agresor ne mora uvek biti susedna zemlja. On može doći, i to vrlo brzo, vazдушnim ili morskim putem i sa većih udaljenja...

... Razume se da potrebna gotovost u miru može biti veoma različita među vidovima i rodovima i među jedinicama unutar vida i roda, što će zavisiti od ugroženosti i važnosti pravca (vojišta) na kome se nalazi, kao i uloge jedinice u prvim minutima rata. Zato će i zahtev (kriterij) za potrebnom gotovosti za svaki vid, rod, jedinicu ovo imati u vidu. Te razlike ne smeju biti u opštoj gotovosti mirnodopskog dela roda ili vida (sposobnost za brzo napuštanje kasarne, baze, obučenost i slično). Razlike mogu biti samo u popunjenosti ljudstvom u miru, stepenu pripravnosti i slično. Znači, da će svaki vid i rod imati toliko jedinica u stalnoj punoj borbenoj gotovosti koliko to zahteva procenjena potrebna gotovost i koliko dozvoljavaju ekonomske mogućnosti zemlje.

Često se za nedovoljnu gotovost nekog roda ili vida ističu ekonomski razlozi. Međutim, to nikako ne bi trebalo dozvoliti. To je veoma opasno, a i netačno. Jer, ekonomski razlozi mogu uticati na to koliko ćemo imati armija u miru, hoće li pojedini vidovi i rodovi biti više ili manje razvijeni, hoćemo li imati tehniku vrhunskog ili prosečnog kvaliteta i koliko će jedinica biti stalno u najvišem stepenu pripravnosti. Ali, oni nikako ne smeju negativno uticati na gotovost vidova i rodova u onoj proporciji i obimu u kom oni faktički postoje i za koje su ekonomski uslovi stvoreni.

Za nedovoljnu gotovost vidova i rodova uzroke treba uvek tražiti u subjektivnim faktorima: slabosti formacija u kojima je pre-dimenzioniran kvantitet na račun kvaliteta, neadekvatna doktrina i taktička načela, zaostajanje u kvalitetu obuke i vaspitanja itd. Da

bismo bili jasniji — borbenu gotovost vida, roda, jedinice treba shvatiti kao efikasnost onoga što imamo, tj. kakva je stvarna borbena gotovost onoga što postoji.

Stvarna borbena gotovost je faktično stanje, tj. dostiguti stepen potrebne borbene gotovosti. Ideal je svake armije da se stvarna borbena gotovost poklopi sa potrebnom gotovosti. Ali pošto to neke ne uspevaju iz raznih razloga, pominje se i termin moguća borbena gotovost.

Smatram da je dovoljno imati samo dve kategorije borbene gotovosti (potrebnu i stvarnu), mada se u fazi planiranja može naći opravdanje i za onu treću kategoriju »moguću borbenu gotovost«, da bi se dokazala eventualna predimenzioniranost pojedinih vidova (rodova) ili oružanih snaga u celini na račun njihove borbene gotovosti. Samo u tome vidim opravdanje za tom kategorijom. No, treba naglasiti da ima mišljenja da pomoću te kategorije treba dokazivati predstavničkim organima potrebu povećanja sredstava za odbranu, dokazujući da postoji raskorak između potrebne i moguće borbene gotovosti.

Pored toga, borbena gotovost za neke jedinice i delove oružanih snaga može biti: stalna i povremena, potpuna i delimična. Neke armije imaju podelu na I, II i III stepen borbene gotovosti. Ovo stepenovanje može biti plansko — kada svesno određujemo više i niže stepene, tj. stalnost ili povremenost, potpunost ili nepotpunost borbene gotovosti pojedinih delova oružanih snaga.

Međutim, smatram da naša osnovna preokupacija treba da bude *potrebna i stvarna borbena gotovost*, a naročito *stvarna*. Jer od stvarne borbene gotovosti zavisi efikasnost i mogućnost odbrane. Naročito danas kada ratovi počinju iznenadno sa visokim tempom i zamahom ratnih operacija...

... Praćenje borbene gotovosti mora biti svakodnevno i periodično. To takođe mora biti tačno propisano, i što jednostavnije postavljeno — da se u svako doba ima tačan uvid u stanje, a da nema nikakve prepiske oko toga. Sve treba da se svede na brojeve (‰, minute, časove, km) i kvalifikacione oznake »da«, »ne«, »dobro«, »slabo«, i slično. Svaka jedinica treba da ima svoj karton (pregled) borbene gotovosti svih elemenata i pokazatelja iz kojih će u svakom momentu moći da se vidi stanje. Neke armije vode preglede borbene gotovosti u generalštabu, počev od samostalnog bataljona (divizionu) i više, odnosno odgovarajuće vidovske jedinice RV i RM. Gde sve i za koje jedinice treba voditi preglede b/g, stvar je praktičnih rešenja, ali imperativ vremena nalaže da se to stanje u svako doba mora po-

znati, da je ono ažurno i objektivno. Ali i pored toga, treba naglasiti da se bez ličnog uvida komandanta ne može ni zamisliti uspešno praćenje borbene gotovosti. Komandanti moraju na licu mesta, ostvarivati lični uvid u stanje potčinjenih jedinica i ustanova sve do trećeg stepena. To se ne može zameniti nikakvim formularima. Ali i taj lični uvid mora se zasnivati na strogo objektivnim i konkretnim pokazateljima, jer subjektivna ocena da je stanje dobro (ili da nije dobro) bez objektivnih pokazatelja bila bi velika zabluda i najobičnija formalnost. U isto vreme ona ne bi mogla biti stimulans za unapređenje borbene gotovosti i rešavanje još nerešenih problema. Zato se i lični uvid mora ostvarivati preko utvrđenog sistema provere borbene gotovosti, kroz određene objektivne norme i pokazatelje...

LUKA DESPENJIĆ

Odnos teorijskog saznanja i ratne prakse

(»VOJNO DELO« br. 6/68)

Ratna praksa se različito postavlja prema teorijskom saznanju — kao dovršeni oblik koji se ravnodušno odnosi prema teoriji; kao proces u kretanju koji se aktivno odnosi prema teorijskom saznanju i na njega neposredno utiče, i ako potencijalni proces koji od teorijskog saznanja zahteva otkrivanja, saznanja i predviđanja — zbog čega njeno posmatranje i proučavanje teorije postaju složeni i zahtevaju primenu ne jednog nego više naučnih metoda. Ali, pošto se ratna praksa javlja kao širi proces od oružane borbe — jer sadrži i druge komponente koje sa njom čine rat — ona spada u domen teorije opšteg saznanja o ratu i oružanoj borbi.

Zbog te složenosti, vezu teorije i prakse posmatraćemo samo u nekim osnovnim elementima i užim relacijama u kojima teorijsko i stvarno imaju neposredne međusobne odnose. Zato se ovde javljaju samo dva osnovna pitanja — kako teorijski prići praksi, i kako spoznati praksu u procesu kretanja, menjanja i razvoja...

... U toku rata i oružane borbe teorija i praksa mogu i da se razilaze i međusobno približavaju i udaljavaju. Do toga dolazi kada je tok rata doveo do promena i kada je ukinuo neke prvobitne uslo-

ve, a neke promenio, i proizveo nove. To kvalitativno novo stanje postaje različito od prvobitnih teorijskih stavova. Posledica toga što praksa evoluira, a teorijsko saznanje o njoj miruje, jeste međusobno udaljavanje. Kada bi se to zbivalo po jednostranoj formuli, naime, kada bi se oružana borba kretala po prvobitnom saznanju i po koncepciji koja je teorijski unapred data, a promene da se zbivaju samo u unutrašnjim užim procesima, predmet teorijskog saznanja bilo bi samo otkrivanje, praćenje i usmeravanje tih procesa. Time bi se osnovni teorijski stavovi potvrđivali u praksi, a odstupanja bi se zbivala na sporednim linijama.

Ali oružana borba se kreće, razvija i menja preko pojedinačnog i posebnog da bi moglo dolaziti do neizbežnih promena u opštem. Dakle, sve što se u njoj može naći kao konstantno to su neprekidne promene. Međutim, pošto se te promene javljaju u različitim razmerama i mogu da nastupaju veoma naglo, one se odražavaju u tri osnovne oblasti — u kvantitetu, kvalitetu i obliku kretanja. Dovoljno je da samo u jednoj od tih oblasti dođe do promena pa da se odraze i na druge. Zato se spoznaja oružane borbe ne sastoji samo u poznavanju načela i metoda upotrebe snaga i sredstava i u prilagođavanju borbenih dejstava konkretnim, dakle, gotovim uslovima koji su nastali i već deluju, nego, pre svega, u saznanju objektivnih zakona oružane borbe i procesa koji u njoj ostaje, da bi se mogao predviđati njen dalji tok, a, pre svega, tendencije daljeg razvoja.

Teorija dolazi u sukob sa praksom kad god se bavi samo onim što je dato i kad god posmatra konkretno stanje a ne i uzroke koji su doveli do njega i moguće pravce daljeg razvoja. Ona, dakle, mora da poseduje mogućnosti da neprekidno otkriva borbu da bi mogla organizovano uticati na njen tok. Otkrivanje i uticaji ovde se javljaju kao jedinstvo organizovanog kretanja saznanja i procesa, ali kretanja koje se razvija kroz neprekidnu borbu unutrašnjih protivrečnosti.

Još je Heraklit govorio da »priroda voli da se sakriva«. U ratu i oružanoj borbi to »sakrivanje« nastaje kao proizvod promena, s jedne, i kao posledica nedostatka ili nemogućnosti teorijskog saznanja da otkriva osnovne tendencije u kretanju procesa i osnovne uzroke tim tendencijama, s druge strane. Stvar se, svakako, ne sastoji samo u težnji da se to postigne nego u naučnim metodima posmatranja i proučavanja procesa i pojava.

Koliko ratna praksa može da odstupa od teorijskog saznanja i koncepcije po kojoj je pokrenuta, potvrđuju mnoga istorijska iskustva. Duboke kvalitativne skokove koji mogu da se javljaju u ratnoj

praksi, a da ih uopšte ne predvidi i ne spozna teorijsko saznanje, pokazuje, na primer, i francusko-pruski rat 1870/71. godine. Rat je počeo u uslovima visokog ekonomskog razvitka, razvijene radničke klase i klasnih protivrečnosti, i posebno, snažnog razvoja naučne socijalističke misli. Rat prelazi iz sfere sukoba malobrojnih vojski u sukob naroda zaraćenih strana, sa milionskim ratnim armijama, i vodi se modernom i masovnijom ratnom tehnikom.

Rat koji je nastao u tim uslovima, od početka je ispoljio odstupanje od svojih prvobitnih koncepcija. Poraz francuskih armija kod Meca i Sedana preobraća se u pobedu Pariske komune. Taj dijalektički obrt u kretanju pojava nije se, međutim, zaustavljao na tome nego je prouzrokovao i druge duboke kvalitativne promene. Radnički bataljoni koji su nastali kao posledica poraza buržoaske armije branili su zemlju od osvajača i prvi u istoriji ruše klasnu organizaciju društva, zavodeći radničku vlast.

Ali ta posledica postaje uzrok novim pojavama. Umesto da nastavi otpor nemačkom osvajaču, francuska buržoazija stvara savez sa nemačkom buržoazijom za borbu protiv snaga Komune. Tako se neprijatelji preobraćaju u saveznike da bi se zajedničkim snagama obračunali sa revolucionarnim pokretom masa.

Već je poznato da subjektivne snage Komune nisu dovoljno poznavale zakonitosti revolucionarne i oslobodilačke borbe, zbog čega se taj nedostatak pretvorio u jedan od osnovnih uzroka poraza. Kod revolucionarnih masa nije nedostajalo snage i rešenosti za borbu, već saznanje o borbi, zbog čega su morali izostat i odgovarajući metodi vođenja borbe. Poznato je da subjektivne snage Komune nisu prenele borbu na revolucionarne mase po celoj zemlji nego su problem revolucije manje ili više svele na oblast Pariza. To je izrazit dokaz o odrazu teorijskog saznanja na tok i ishod prakse.

Odnos teorijsko-saznajnog prema stvarnom mnogo je dublji od direktnog, pojednostavljenog odnosa teorije i prakse. Suština same stvari sadržana je zapravo u teorijskom saznanju. Ono se, pre svega, često kreće u nedostatku objektivnih kriterijuma o sebi. Polazeći od subjektivnih teorijskih stavova — zasnovanih na nenaučnim ili nedograđenim metodima saznanja — ono biva lišeno mogućnosti da otkriva, posmatra i proučava stvari i pojave u objektivnoj nužnosti, dakle, onakve kakve jesu i kakve moraju da budu, nezavisno od toga koliko to odgovaralo nosiocima date teorije...

... Visok stepen društvenog razvitka, posebno nauke i tehnike, postavio je problem rata i oružane borbe u složene uslove i doveo ih u neposredan sukob sa starim teorijama. Mnoge koncepcije rata i

njegove primene, kao i mnoge ratne doktrine, već su i do sada dolazile u sukob sa objektivnim razvitkom. To jasno dokazuju oba svetska rata, kao i neki ratovi koji su se vodili posle njih. Prvi svetski rat nastao je kao posledica krize imperijalizma i izraz težnje za ponovnom podelom sveta među imperijalističkim zemljama. Zbog toga se oružani sukob direktno prelama u centru, naime, dobija odlučujući karakter obračuna među imperijalističkim zemljama zbog podele kolonija...

... U okvirima tih pojava, drugi svetski rat dobija potpunu fizionomiju. Njegova prva etapa — etapa opštih priprema — bila je usmerena protiv SSSR-a i predstavljala je zajedničke (posredne i neposredne) napore gotovo čitave svetske reakcije. U tu etapu spada i okupacija niza evropskih zemalja od fašističke Nemačke i delom Italije, kako bi se postavile u povoljan položaj u odnosu na SSSR i uključile — posebno Nemačka — ekonomski, a jednim delom i ljudski potencijal okupiranih zemalja u svoju ratnu ekonomiku i armiju...

... Druga etapa nastaje zajedno sa sukobom agresivnog fašizma i klasičnog kapitalizma koja predstavlja nove oblike sukoba među imperijalističkim zemljama. Ta etapa dokazuje prirodno stanje stvari u odnosima među imperijalističkim zemljama u uslovima postojanja socijalističke države kao predstavnika novog društvenog sistema i kao klasnog i ideološkog protivnika.

Treća etapa drugog svetskog rata nastaje kada rat po svom karakteru dolazi u kvalitativno novo stanje — napad na SSSR i stvaranje antifašističke koalicije. U toj etapi dolazi i do drugih, novih, pojava koje upotpunjavaju njen karakter. Naime, dolazi do širokih nacionalnooslobodilačkih i revolucionarnih oružanih i drugih pokreta na širokoj platformi antifašističke borbe, bez gotovo ikakvih unapred stvorenih teorijskih stavova o njoj...

... Naš narodnooslobodilački rat i revolucija pokazuju koliko naučno saznanje, odnosno objektivno spoznata stvarnost, uslovi i mogućnosti kretanja i razvoja pojava, mogu da utiču na tok i oblike vođenja rata i oružane borbe. Ovde nalazimo potpunu primenu dijalektičkih zakona na sve osnovne probleme vođenja rata i oružane borbe. Tako je koncepcija rata bazirala na razvoju svih elemenata rata i oružane borbe iz nižih oblika u više. Razvoj se prvo odvijao u oblasti mase, tj. u brojnom porastu oružanih snaga. Ali razvoj kvantiteta kretao se kroz protivrečnosti koje u određenim uslovima mogu da deluju negativno. Naime, kod nas je u razvoju kvantiteta postojala gotovo permanentna deficitarnost u oružju i drugoj ratnoj

tehničari. Međutim, ona je predstavljala objektivni izraz snage u razvoju oružanih snaga revolucije, pošto je rešenost masa za borbu neprekidno prevazilazila raspoložive mogućnosti u naoružanju i drugim sredstvima. Taj faktor je uticao na razvoj mase. Ali ako se u oružanom ustanku dešavaju obratne stvari, naime, ako na raspolaganju ima više oružja nego ljudi spremnih da se bore, to je realan dokaz njegove slabosti...

MITJA RIBIČIČ

O koncepciji opštenarodne odbrane

(»VOJNO DELO« br. 2/69)

...Kada danas teoretski pokušamo objasniti fenomen naše opštenarodne odbrane, mislim da ne bi bilo naučno tvrditi da se radi o nekoj principijelno novoj teoriji. Izvor ove teorije nalazi se u naučnom socijalizmu, u teoriji klasika marksizma. Mislim da se u izgradnji našeg društveno-političkog sistema, samoupravnog socijalizma, samo vraćamo ka nekim izvorima teorijskih načela i pogleda klasika marksizma koji su nikli i razvijali se zajedno sa radničkom klasom i njenim političkim pokretom.

Kad je radnička klasa postala ozbiljna politička snaga i svestan faktor u savremenom svetu, kad je počela ostvarivati svoju rukovođuću ulogu u klasnoj političkoj borbi, morala je da izgrađuje svoj koncept odnosa prema ratu i miru kao društvenoj pojavi i sredstvu klasne političke borbe. U tom pogledu se ova teorija oslanja na Marksove, Engelsove i Lenjinove poglede i saznanja o odnosu radničkog pokreta prema ratu ili miru i na ulogu oružane sile u revoluciji.

Kada danas razvijamo svoju koncepciju narodne odbrane, onda je to, pre svega, stvar naših pogleda i saznanja na odnose u savremenom svetu, poglavito, o stepenu razvitka socijalizma i njegovih objektivnih protivrečnosti. Drugim rečima, mi gradimo svoju koncepciju narodne odbrane oslanjajući se, pre svega, na iskustva naše revolucije, na našu praksu i uslove razvoja društva, a koja nije ništa drugo nego sinonim za Marksov i Lenjinov pojam — naoružani narod.

Drugo, po mom mišljenju, fundamentalno ishodište za našu koncepciju narodne odbrane je naš pristup, naši pogledi na rešavanje akutnih problema u međunarodnim odnosima i odnosa među socijalističkim zemljama. Socijalistička Jugoslavija i Savez komunista, polaze od toga da je mir jedan od osnovnih preduslova za izgradnju socijalizma. Stoga svaka intervencija, svaki pokušaj nametanja politike nasilnim metodima, svako nametanje svoje volje, neizbežno mora imati antisocijalistički karakter i predstavlja reakcionaran akt. U tom smislu je stav Jugoslavije u pogledu intervencije u Čehoslovačkoj kristalno jasan i principijelan. On se, naime, sastoji u tome kako je rekao drug Tito, da, čak i kada bismo morali otpisati Čehoslovačku kao socijalističku zemlju, bila bi manja šteta za stvar socijalizma u svijetu i međunarodnog radničkog pokreta, nego što je ima intervencija snaga Varšavskog pakta. To je stav koji ima historijski značaj za radnički pokret i njegov odnos prema agresiji.

Dakle, suverenitet jedne zemlje, pravo naroda i radnih ljudi, radničke klase, da sami odlučuju o svojoj sudbini, o svom putu u izgradnji socijalizma, o svojim unutrašnjim odnosima — to je aksioma savremenog socijalizma. Bez toga ne može biti socijalizma. Takvo shvatanje odražava naše poglede i naše odnose prema savremenom socijalizmu. Na tome se zasniva naša koncepcija opštenarodne odbrane. Ona je u tom pogledu potpuno jasna i, što je osnovno, proizilazi iz naših društvenih samoupravnih odnosa i povezana je sa našim unutrašnjim društvenim sistemom i zadacima dalje socijalističke izgradnje zemlje. Ona, znači, i nije samo funkcija političkog sistema, nego i faktor razvoja. Što se više razvija na samoupravnoj osnovi, to više postaje unutrašnja snaga samog sistema.

Izgleda da se danas najviše javljaju nerazumevanja u pogledu sastava, odnosa, mesta, uloge i zadataka jedinstvenih oružanih snaga naše zemlje i, u vezi s tim, u pogledu nekih aspekata međunarodnih odnosa. Mislim da je to nerazumevanje nacionalnog pitanja u Jugoslaviji, kao suštine našeg ustavnog poretka, nerazumevanje čak onih osnova na kojima je nikla i izgradila se naša socijalistička zajednica.

Naša socijalistička revolucija imala je duboko klasni karakter u kojoj je radnička klasa, na čelu sa KPJ, izvojevala vlast. Ali istovremeno ova socijalistička revolucija bila je i nacionalna, revolucija u kojoj su se narodi Jugoslavije borili za svoju nacionalnu slobodu i suverenitet. To je do sada, bar izgleda, jasno. Ali revolucija se konzekventno nastavlja. Njene nove etape prate novi fenomeni koji izazivaju nerazumevanje, otpore, pa i konfliktne situ-

acije. Trebalo bi da naše društvo, njegove subjektivne snage, naša naučna misao, učine odlučujuće napore da se brže prevazilaze ova nerazumevanja oko pitanja centralizacije i decentralizacije u našem sistemu. Isto tako bi bilo dobro i neophodno da se kod svih svesnih snaga u Armiji te stvari malo više razjašnjavaju na naučnoj osnovi.

Na tom području postoje mnoga neshvatanja i u pogledu pitanja — šta je to jugoslovenstvo, da li je ono protiv nacionalnog osećanja itd.? Tu se mnogo brka nacionalna svest, svest koja odražava nešto progresivno i treba da dođe do izražaja u daljem socijalističkom razvitku; da može da crpe svoju snagu na razvitku vlastite nacije, na njenom kulturnom i ekonomskom stvaralaštvu, na razvijanju svih potencijala svoje nacije. To ne bi trebalo da se brka sa nacionalizmom, šovinizmom, sa svim recidivima starog buržoaskog i kapitalističkog društva, na liniji onih iskustava koja smo imali u staroj Jugoslaviji, toj tamnici naroda.

Mislim da bi u tom pogledu bilo dobro da jednom jasno kažemo da je već sam samoupravni sistem oblik samoopredeljenja nacije. Samoupravljanje znači, po mom mišljenju, realizaciju principa samoopredeljenja u našem socijalističkom društvu. Samoupravljanje ne negira prava nacije na vlastitu državu, ono uključuje elemente državnosti u politički sistem, ono daje suverenitetu pravu društvenu sadržinu. Tu je pun suverenitet demokratski organizovanog društva u kome su radni ljudi — samoupravljači stvarni gospodari svoje zemlje. I u tom smislu nacije i narodnosti mogu preko samoupravnog mehanizma da izražavaju sve svoje atribute ekonomskog, društvenog, kulturnog napretka — uključujući puno izražavanje svoje kulture, jezika i svih prava koja naši narodi imaju u našem samoupravnom sistemu, podrazumevajući i pravo na odbranu zemlje.

Ako bismo u tom pogledu dopustili postojanje makar i najmanjeg elementa koji bi odvajao ovu nacionalnu svest i punu slobodu naroda i narodnosti od samoupravnog sistema, to bi vodilo reakcionarnom rezultatu. Za to možemo da kažemo da je koncepcija opšte-narodne odbrane i uloga oružanih snaga u toj koncepciji instrument našeg samoupravnog društva u kojoj je sadržana borba za nacionalnu nezavisnost i suverenitet naših nacija. Ona nije tuđe srce u ovom našem telu. Ona u tome mora biti sadržana. Jasno je da to uvek ističemo. U svim našim rezolucijama je vrlo jasno rečeno — da naši narodi istovremeno brane i samoupravni socijalistički društveni sistem kao najveću tekovinu radnog čoveka, i nacionalni suverenitet i svoju nacionalnu nezavisnost, svoju punu suverenost.

U današnjem svetu, kada se javljaju sumnjive teorije o ograničenom suverenitetu, moramo da damo naš odgovor na sva ova, kao i mnoga druga pitanja.

Posmatrajući je sa tog aspekta, smatram da je naša opštenarodna odbrana istovremeno integralni deo našeg samoupravnog socijalističkog društva, da odražava odlučnost i rešenost radnih ljudi, naroda i narodnosti Jugoslavije da brane svim sredstvima i snagama svoju slobodu, nezavisnost i suverenitet Jugoslavije i sve tekovine oslobodilačkog rata i revolucije naroda Jugoslavije. Dakle, društvena sadržina ovih naših odbrambenih napora je odbrana naših društvenih socijalističkih odnosa i pune suverenosti naroda i narodnosti u okviru socijalističke Jugoslavije. Mislim da je ovaj zadatak kod nas najviši cilj narodne odbrane, a da su radni ljudi subjekt svih samoupravnih prava i prava na odbranu zemlje.

Radni ljudi izgrađuju ovu koncepciju, oni su nosioci svih napora, a narod i nacija su u tom pogledu faktor koji se kod nas odražava kroz federativnu strukturu. Ne bismo smeli prihvatiti argument, da se naše republičke strukture poklapaju do kraja sa nacionalnim granicama, pošto i inače nigde nema čistih nacionalnih granica, jer nema ni jedne države gde bi nacionalna struktura bila čista. Prema tome, tu treba da budemo jasni, da polazimo od toga da su radni čovek i samoupravljač osnovni subjekt, a da je nacija onaj faktor koji preko svojih republičkih organa, u svojoj užoj društvenoj zajednici preko svojih samoupravnih organizama, kreira koncepciju opštenarodne odbrane i istovremeno stvara sredstva za očuvanje svoje nacionalne suverenosti i nezavisnosti.

Upravo na taj način opštenarodna odbrana postaje briga celog društva jer radni ljudi i svaka društveno-politička zajednica, narodi i narodnosti u njoj, imaju tačno određeno mesto, ulogu i obaveze. Te obaveze i uloga proizlaze iz vlastitih interesa svake nacije. Kao što je dužnost i samoupravljačko pravo radnih ljudi da proizvode, stvaraju i odlučuju o svim društvenim poslovima, tako je i njihovo pravo da brane ono što stvaraju, da brane zemlju i stečene socijalističke tekovine. Pri tome je jasno da zemlju ne brani Armija sama, već ceo narod, i, pre svega, radnička klasa.

Prema tome, dileme oko stvaranja nacionalnih armija nemaju nikakvog stvarnog osnova u našem društvu, pošto narodi već imaju svoju armiju, stvorenu u revoluciji i zajedničkim naporima i žrtvama, kao instrument odbrane nacionalne slobode i punog suvereniteta, to jest prava na vlastiti put u socijalizam i stvaranje takvog političkog sistema koji odgovara interesima i težnjama naših naroda

i radnih ljudi. U savremenim međunarodnim uslovima u blokovskom antagonizmu i širenju aspiracija velikih sila po novim interesnim područjima, integritet Jugoslavije predstavlja jedinu sigurnost za sve narode i narodnosti naše zemlje. Tu treba tražiti društvene uzroke za onaj veličanstveni talas radnih ljudi, svih naroda i narodnosti Jugoslavije, a naročito mlade generacije posle one presudne avgustovske noći u Pragu. U tome treba tražiti odgovor — zašto svi delovi naše zemlje jednako odlučno reaguju kad god neko spolja pritiska na ovaj ili onaj deo socijalističke zajednice (na primer, poslednji napadi na suverenitet makedonske nacije, nacionalistički izgredi na Kosovu). Konceptija narodne odbrane izražava najdublje jedinstvo naših naroda u odbrani zemlje, jedinstvo armije i naroda.

U nekim sferama našeg društvenog života naši narodi nužno i svesno prenose funkcije od zajedničkog interesa na organe federacije. Stvarni odnosi se zasnivaju sve više na tome da za te zajedničke funkcije snose odgovornost i republike. Narodima Jugoslavije je jasno da su nacionalna nezavisnost i suverenitet svakog naroda i narodnosti mogući samo u jedinstvenoj zajednici Jugoslaviji, da ni jedan narod bez drugog ne može sam biti slobodan. Bez pune slobode i nezavisnosti svih naroda Jugoslavije nema slobode ni za pojedinog od njih.

Samo u tom kontekstu bilo bi ispravno posmatrati ulogu i zadatke JNA kao faktora samoupravnog društva, koji je zajedno sa celokupnom oružanom snagom društva garancija očuvanja nezavisnosti čitave društvene zajednice i svake nacije posebno. Zato je konceptija opštenarodne odbrane svesrdno prihvaćena u Armiji, naročito od strane starešinskog kadra, i Armija treba da bude stalno prisutna u izgrađivanju te koncepcije. Starešinski kadar iz Armije treba da da najveći doprinos realizaciji koncepcije narodne odbrane.

Isto onako kao što izgrađujemo naš jedinstveni društveno-politički i samoupravni sistem, jedinstven ekonomski sistem, na tim osnovama treba da izgrađujemo i jedinstven sistem odbrane. Prema tome, jačanje prava i odgovornosti republika, opština, radnih organizacija i društvenih samoupravnih subjekata ne znači razbijanje jedinstva sistema, već njegovu izgradnju na novim, višim samoupravnim osnovama. Konceptija narodne odbrane je element integracije našeg društva. To je proces prenošenja samoupravnih prava odlučivanja na neposredne proizvođače koji postaju osnovni faktori odlučivanja u svim sferama društvenog života. Drugim rečima, to je produbljivanje samoupravnih elemenata i u ostvarivanju klasič-

nih državnih funkcija kao što su: spoljna politika, narodna odbrana, bezbednost samoupravnih zajednica, zaštita slobode i prava građana i sl. Stoga, čini se, bilo bi ispravno kazati da je put ka realizaciji koncepcije narodne odbrane proces kao svaki drugi društveni proces, na primer, proces sprovođenja društvene i privredne reforme. Zato on traži puno angažovanje svesnih snaga društva, u čijem angažovanju Savez komunista u celini i komunisti u Armiji imaju posebno istaknutu ulogu...

VIKTOR BUBANJ

Osnovi vojne doktrine i strategije oružanih snaga SFRJ

(»VOJNO DELO« br. 5/71)

... Evo nekoliko fundamentalnih principa koji su ugrađeni u osnovu naše vojne doktrine, svih postupaka koji predstavljaju bazu za celokupnu vojnoteorijsku aktivnost i ratnu praksu.

1. *Oružani otpor je glavni i osnovni vid otpora u opštenarodnoj odbrani.* Ovaj princip nije slučajno stavljen na prvo mesto. On je na čelu zato da bi se što uspešnije i potpunije razbilo kolebanje i špekulativna razmišljanja, koja su nastala paralelno sa diskusijom o koncepciji, u vreme kada se raspravljalo o raznim mogućnostima odbrane nezavisnosti Jugoslavije i malih zemalja uopšte, kada su se analizirale razne mogućnosti i faktori odbrane, a čija je suština u tome da oružani otpor ne mora baš uvek biti glavni oblik odbrane od vojnog napada agresora.

Da bismo sprečili svaku špekulaciju i dvoumljenje, što bi bilo pogubno za naše odbrambene napore, mi smo taj princip izričito formulisali i stavili na čelo svih naših dokumenata. Kratko rečeno, svaki agresor na našu zemlju treba da zna da će naići, uz sve drugo i pre svega, na *jedinstven oružani otpor svih naroda i narodnosti — celog društva.* A kad podvlačimo da je to jedan od vidova otpora, to samo znači da će se paralelno sa pružanjem oružanog otpora koristiti i sve druge mogućnosti, svi drugi vidovi otpora, a oni svi zajedno predstavljaju *totalan napor našeg društva* protiv moguće agresije.

Znači, oružani otpor je glavni i osnovni vid otpora bilo kojem agresoru i okupatoru. To treba vrlo jasno i precizno zapamtiti i izvući sve konzekvence. Zaključak je: *prvo*, da glavni naponi i pažnja naše zemlje, svih političkih i vojnih institucija i organizacija moraju biti usmereni na to da se obezbede optimalni rezultati oružanih otpora. *Drugo*, da svaki agresor, bez obzira na to ko je, kako i šta iza sebe ima kao političku, idejnu ili drugu motivaciju, mora da već od granice računa na sve moguće vrste oružanog otpora i na puno angažovanje svih naših snaga s ciljem da se, sem ostalog, upravo oružanim otporom skrši udarna moć i snaga agresora.

Takav čvrst i odlučan stav o tom pitanju, koji se provlači kroz sve principe vojne doktrine, naneo je odlučan udarac defetizmu i nepoverenju u naše odbrambene mogućnosti. To je bio i idejni obračun sa svim defektnim shvatanjima o tzv. vojnoj svemoći supersila. Takva doktrina je postala snažno sredstvo u rukama naših političkih radnika u vojsci i van nje za pripremu celog društva, svih naših ljudi za odbranu.

Kada konstatujemo da je to snažan udarac po defetističkom gledanju o našim sposobnostima, treba ga shvatiti i kao udarac po klasicizmu u vojnoj teoriji, po starim shvatanjima o odnosu snaga, o mehaničkom značaju faktora i snazi vatre, o predimenzioniranju značaja brojne jačine armija, njihovoj pokretljivosti, načinu dejstva, itd. Znači, borba protiv defetizma je istovremeno i borba protiv klasičnog shvatanja o značaju i prednosti čvrstog fronta, koncentraciji vatre, broju tenkova i avijacije po kilometru fronta. Ona znači borbu protiv kopiranja tuđih shvatanja gde se malo razmišlja, ignoriše sve ono što znači faktor čovek, moralno čvrst i stručno kvalifikovan za borbu, koji je, udružen sa drugim ljudima, sposoban da napravi čuda u odbrani onoga što smatra svojim i svetim.

To je i borba za afirmaciju objektivne procene o mogućem dejstvu materijalnih i tehničkih faktora u našoj situaciji, procene sposobnosti ljudi da nađu izlaz i iz najteže situacije, borba protiv shvatanja da ćemo samo odstupati i braniti se, da ne možemo zaustaviti i na neki način razbiti oklopne kolone agresora, da je premoć koju može obezbediti u odnosu od 3 : 1 ili 4 : 1 u svim vrstama teške borbene tehnike, sudbonosna i odlučujuća, itd. Da bismo taj defetizam likvidirali, ne rečima već na naučnoj osnovi u vojnoj doktrini, razrađen je drugi princip koji opredeljuje obim i karakter oružane borbe.

2. *Oružana borba se vodi stalno na celoj teritoriji svim sredstvima i na sve načine.* Sa ovih nekoliko reči dali smo odgovor na

klasičnu vojnu računsku i kompjutersku metodu ocenjivanja mogućnosti oružane borbe. To je naš odgovor na vojnu nadmoć agresora i na njegovu strategiju munjevitog rata...

... Politička i vojna situacija u svetu posle drugog svetskog rata jasno pokazuje da stvari stoje drugačije, da je to period čestih lokalnih agresivnih ratova iza kojih stoje interesi jedne ili više velikih sila. Primera ima mnogo i na svim kontinentima. Isto tako, ima dosta primera koji pokazuju da je odlučnost male zemlje da se brani, po pravilu, spasavala zemlju od agresije. Drugim rečima, nijedan mali narod, nijedna mala zemlja koja želi da bude nezavisna i gradi sopstvenu budućnost, ne treba da prihvati takve teorije, već obrnuto, treba da je svesna sa svom ozbiljnošću da baš postoji mogućnost lokalne agresije na nju. To вреди i za našu zemlju...

... 3. *Oružane snage moraju po načinu ratovanja i sadržini kako su koncipirane afirmisati društvo koje brane.* Ovim principom se želi jasno istaći da naše oružane snage moraju raditi na način kojim se čuva i afirmiše i odbrambena organizacija društva, njegova politička organizacija, sistem vlasti, infrastruktura, itd. U svim našim vojnim (štabnim) postupcima moramo znati i voditi računa o činjenici da smo deo oružanog naroda koji odlučuje koliko i kakvih mera prinude će nametnuti radi što efikasnije odbrane. Sigurno je da se nikakve klasične mere nasilja, poznate iz buržoaskog društva, ne mogu uvoditi. Razumljivo je da ratno stanje nameće mnoga ograničenja i posebne mere, ali to moraju biti akcije samo društva, zasnovane na zakonskim propisima predviđenim za rat (ograničavanje potrošnje, veće dirigovanje proizvodnjom, angažovanje svih društvenih organizacija na pripremama za odgovarajuću oružanu akciju i borbu na terenu).

Međutim, tom društvu je nemoguće oduzimati prava da se bori i organizuje onako kako smatra da je najbolje. U našem ustavu je sasvim jasno naglašeno da je za odbranu odgovorno društvo, da je svaka društveno-politička zajednica odgovorna za organizaciju odbrane na svom području. Odgovornost oružanih snaga da i kroz oružanu borbu afirmišu naše društvo utiče na izbor naše vojne strategije, na konkretno vođenje oružane borbe, jer je kao dan jasno da ta strategija mora veoma ozbiljno uzimati u obzir šta se na prostoru širih i užih društveno-političkih zajednica dešava, kako se živi, kakve su društvene organizacije, koji narodi tu žive, koliko i na koji način se mogu uključiti u realizaciju vojnostrategijskih planova.

4. *Odbrambeni sistem SFRJ mora biti potpuno pripremljen već u miru i funkcionisati stalno, sve dotle dok se to drukčije ne odluči.* O tom principu bilo je dosta rasprava. Naime, kod nekih naših dru-

gova koji se bave razvojem zemlje — pošto imaju krupnih problema i teškoća na tom poslu, a možda uvek nemaju dovoljno sve elemente pri proceni situacije položaja naše zemlje, bilo je i ideja da se može uštedeti i na planu narodne odbrane (sama po sebi ta ideja je dobra), pa kad god je u pitanju neki problem i kada treba rešiti neki materijalno-finansijski problem, uvek se dođe i na ideju da se postavljaju pitanja: da li su SFRJ potrebne upravo takve i ovolike oružane snage, da li na planu odbrane u našem društvu treba vršiti tako obimne pripreme, da li treba da, recimo, svaki mladić, svaka devojka, odnosno svi ljudi do 40 godina budu obučeni za oružanu borbu, da li sve naše zgrade koje se sada grade treba da imaju skloništa određenog tipa, da li »gazele« i »petlje« treba da budu građene i sa gledišta opštenarodne odbrane, da li naše rezerve treba da budu baš tolike, a oprema takva i sl. . .

... 5. *Naša vojna doktrina ne priznaje poraz, kapitulaciju ili zauzimanje teritorije (naglašavam: ili zauzimanje teritorije). Oni se tretiraju samo kao određena stanja koja utiču na oblik oružane borbe i drugih vrsta otpora.* Kao starešine JNA moramo dobro shvatiti šta proizilazi iz takvog principa, jer on utiče na sve naše akcije i u miru — na organizaciju, sadržaj i jačinu naših oružanih snaga, na sistem komandovanja i na način dejstava u ratu. Neko bi mogao misliti da je smešna stvar kad jedna vojna doktrina ne priznaje zauzimanje teritorije. Ali, to je ipak tačno. Takvo stanje mi priznajemo samo kao činjenicu da se agresor fizički može naći na jednom delu naše teritorije, jer će to biti često slučaj u odbrambenom ratu, ali naše snage mu neće dozvoliti da na toj teritoriji mirno radi i da je koristi. Prema tome, mi samo priznajemo da će se na tom delu teritorije voditi drugačiji način oružane borbe, da će narod i naše organizacije drugačije raditi i živeti, i ništa više. Biće to teritorija na kojoj će se uporedo sa agresorovim snagama nalaziti i deo naših oružanih snaga, organizovani elementi narodnog otpora svih vrsta protiv okupatora. Ta teritorija neće biti nikakva zona mira za agresora, niti će biti mirne situacije za njega. U praksi će se, naravno, dešavati da će povremeno biti zatišja i privremeno mirnih situacija, ali to ne menja i ne obezvređuje naš stav. . .

... 6. *Naša vojna doktrina zahteva upotrebu svih vrsta borbenih sredstava koja odbranu čini efikasnijom, a ceo odbrambeni sistem jačim.* Taj princip precizno i potpuno daje odgovor na pitanje: kakve treba da izgledaju i kako da budu naoružane naše oružane snage? Njime se daje jasan odgovor i na shvatanja da nam koncepcija omogućava orijentaciju samo na lake pešadijske jedinice naoružane lakim vrstama oružja.

Našim stavom se jasno precizira: ako želimo da dosledno sprovedemo koncepciju i njene intencije, moramo izgraditi takve oružane snage koje će biti sposobne za sve vrste oružanog otpora, moderno naoružane, prvenstveno masovnim oružjem, ali i savremenom teškom tehnikom što će ih osposobiti za snažne udare po agresoru, izvođenje velikih operacija, čvrstu odbranu teritorije i brzu likvidaciju manjih diverzija na našu zemlju. To je jedino ispravno društveno-političko i vojnonaučno stanovište koje štedi naše živote i razaranje zemlje. Ono je vrlo značajno i za međunarodnu afirmaciju društva koje ima kontinuitet, koje želi da ima sopstvene odbrambene sposobnosti, da ima snagu kojom stvara i stabilizuje situaciju...

... Moramo pokazati stabilnost i snagu društva i njegovih oružanih snaga, našom organizacijom sistema odbrane moramo pokazati da nismo uzalud trošili narodni novac, da smo sposobni da razbijemo velike oružane snage agresora. Teorija olakog prepuštanja zemlje okupatoru, razvoja prave borbe tek nakon toga, neodrživa je. To ne znači da naša vojna doktrina ne prihvata i dugu borbu i partizansko ratovanje, pa i mogućnost, ako agresor bude izuzetno snažan, da privremeno »zauzme« i veći deo teritorije. Mi se spremamo za sve takve situacije, jer je to u duhu naše doktrine. Ali takvi vidovi otpora i oružane borbe biće mogući samo ako je operativna armija učinila prethodno sve drugo, ako naši narodi vide da smo se hrabro i vešto borili svom snagom i da smo sve učinili da do takve situacije ne dođe...

... 7. *Naša vojna doktrina traži da se, pre svega, razrade i primene oni oblici oružane borbe koji će neprijatelja prisiliti da trpi najveće gubitke, da se uništavanjem neprijatelja, pre svega, brani i naša teritorija.* To znači da naša vojna doktrina ništa ne proglašava dogmom, da tek na bazi svestranih procena odlučuje i bira onaj oblik borbe koji u određenoj situaciji pruža najbolje šanse za uspeh. Ako bi, teorijski posmatrano, stari juriš falange u zbijenim porecima davao optimalne rezultate, mi bismo i njega koristili. Prema tome, sve što su vojna nauka i praksa dale u istoriji i sve što možemo otkriti, predmet je našeg izučavanja i naše provere u praksi.

Potpun značaj i važnost ovog principa dolazi do izražaja ako ga povežemo sa zahtevom da svi oblici oružane borbe moraju biti usmereni na uništavanje neprijatelja, a tek potom na odbranu teritorije. To znači da ćemo braniti teritoriju, svaki grad, svaku topografsku poziciju, zbog čega utvrđujemo celu zemlju, ali s ciljem da sa što većom efikasnošću, na celom prostoru SFRJ, tučemo i uništavamo agresorovu živu silu i tehniku. Primenjujemo takve oblike borbe

koji daju optimalne učinke u uništavanju grupacija neprijatelja, a kroz to i kao posledicu toga, obezbeđuju i mnogo širu kontrolu i posjedovanje naše teritorije. Na bazi toga se moraju izgrađivati naša taktika i operativni postupci...

... 8. *Munjevitom ratu agresora moramo suprotstaviti dugotrajni totalni rat i otpor na celoj teritoriji SFRJ.* To je izuzetno značajan princip, jer ne treba uopšte sumnjati u to da bi agresor pokušao da postigne svoj cilj nekom vrstom »blic-kriga« moderne varijante. On bi jakim oklopnim snagama sa fronta i dubokim prodorima vazdušnodesantnih snaga uz snažnu avio-podršku, težio da što pre razbije naš otpor i zauzme glavne delove zemlje. Uspeh takvog plana, iako ne bi značio kraj borbe već pre početak, imao bi velike posledice moralno-psihološkog karaktera. Zato se naša vojna doktrina opredeljuje za dugotrajni rat i zahteva da naše oružane snage svojim dejstvom u samoj osnovi onemoguće takav plan agresora. Pripremamo ih da pokretljivošću, brzim manevrisanjem, snažnim udarima i aktivnošću na celom prostoru SFRJ, stvore situaciju u kojoj će pokušaji agresora da nas razbije, da iskoristi svoju nadmoćnost u tehnici i vatри, ići u prazno — situaciju gde ćemo sve znati o njemu, a on vrlo malo o nama i našim planovima i gde će inicijativa biti stalno u našim rukama.

Razbiti planove agresora primenom odgovarajuće strategije i operativno-taktičkih postupaka, istovremeno znači stvarati izuzetno povoljne uslove za efikasno korišćenje naših oružanih snaga, posebno JNA, jer ona predstavlja za agresora smrtnu opasnost sve dok postoji, dok se nalazi i kreće u masi ostalih elemenata oružanog i drugih oblika otpora. Ona predstavlja jaku i vrlo savremeno naoružanu armiju i za evropske prilike, kojoj, ako se pripremi i ako bude dejstvovala u duhu naše doktrine, ne mogu mnogo nauditi ni dvostruko jače snage. U ratnoj istoriji — našoj i tuđoj — naći ćemo dovoljno primera koji pokazuju da ne treba biti nimalo pesimista kada je reč o tome šta jedna takva snaga kao što je JNA može učiniti ako je dobro vođena, dobro organizovana i dobro pripremljena, ako ima svoju sopstvenu teoriju ratovanja...

... 9. Sledeći princip naše vojne doktrine, koji može biti i prvi, jeste: *glavni faktor naše oružane moći i garant naše pobede nad agresorom je naš čovek, radni ljudi Jugoslavije.* Time, naravno, nije konstatovano ništa nepoznato, jer danas se manje-više svi pozivaju na čoveka, čak i u slučajevima kad treba da posluži kao snaga najcrnjoj agresiji i hegemoniji. I Hitler se pozivao na nemačkog građanina. Razlika u našim pogledima je ipak bitna. Ona je u tome što

se pozivamo na čoveka novog društva i što se to društvo prvi put u istoriji odreklo rata, pa poziva ljude da se pripremaju ne za rat, već isključivo za samoodbranu. Zato je taj poziv lišen svake demagogije i prevare i kao takav ima ogromnu mobilizatorsku i moralnu snagu. To je i razlog što verujemo da u našem slučaju svesna odluka naših ljudi da brane svoje društvo postaje neizmerna snaga, koja, ako je organizujemo i pripremimo, obezbeđuje ne samo pobedu nad agresorom već mnogo više — siguran mir na našim granicama.

Nemoguće bi bilo i zamisliti postojanje koncepcije opštenarodne odbrane i našeg načina vođenja oružane borbe ako se ne bi bazirala na naprednim i humanim ciljevima, ako ne bi bila u pitanju odbrana progresivnog društva. Zato i naša vojna doktrina polaže glavnu nadu u naše radne ljude, u njihovu rešenost i vojnu osposobljenost za oružanu borbu.

Polažući glavne nade u takvu odlučnost i rešenost naših ljudi moramo biti svesni da to znači i drugačiji pristup kada je reč o njihovom mestu u vojnoj organizaciji, njihovim pravima i odnosu prema njima. Moramo izvršiti duboke promene u nekim shvatanjima kojih još ponegde ima, a koja su recidivi klasične vojne organizacije. Treba što pre shvatiti da smo svi, od vojnika do generala, deo ovog naroda, profesionalno osposobljeni da svaki obavi svoj deo posla, ali, kada je reč o svim drugim obavezama u društvu, jednako vredni građani naše socijalističke zajednice — subjekti koji stvaraju to društvo i brane ga kao i ostali građani. To nas obavezuje da izgrađujemo i drugačije unutrašnje odnose koji obezbeđuju, kako to drug Tito često podvlači — i vrlo visoku organizovanost, visoku svesnu disciplinu, ali i odnose ravnopravnih građana, koji svi zajedno i jedan drugome čuvaju dostojanstvo čoveka.

Polazeći od takvih shvatanja naša vojna doktrina vrlo jasno i precizno zahteva da se i ratna dejstva vode tako da isključuju one neljudske i nerealne odluke koje su često više usmerene ka isticanju ambicija nekog starešine nego što imaju vojnu vrednost.

Treba moralno i psihološki pripremiti sve naše vojnike i starešine, sve ljude na činjenicu da se u ratu gine, da je to neizbežan i jedini način da živimo slobodni i bez straha, ali i da imaju poverenje u to da stvaramo vojnu doktrinu, razrađujemo načine borbe, organizujemo pripreme i obuku, što će uticati da se gubici smanje, da se svedu na onaj nivo koji se ne može izbeći.

Što pre moramo biti načisto s tim da je nemoguće da ovu vojnu doktrinu kvalifikovano može primenjivati starešina ili vojnik koji ne razmišlja, koji samo čeka naređenje. Nama su danas potrebne

starešine i vojnici koji su sposobni i spremni da izvrše svako, pa i najteže naređenje, ali koji su naviknuti da ga primaju kritički, da analiziraju i stvaralački ostvaruju zadatke, koji informišu i upozoravaju svog pretpostavljenog na ono za šta smatraju da je pogrešno. Nama danas treba vojnik koji sam vodi računa o svom borbenom položaju, koji aktivno učestvuje u borbi i koji sa svojim drugovima u odeljenju ili vodu stvara male borbene varijante. Nama je potrebna četa u kojoj borbeno osposobljavanje vrši komandir zajedno sa vojnicima, sa njima razrađuje situacije u kojima se mogu naći i kako jedan drugome mogu pomoći. Potreban nam je i takav komandir koji ume da iskoristi veštinu, iskustvo i razmišljanje vojnika i koji kroz vežbe teži da stvori aktivnog borca za ovo društvo i njegovu odbranu...

... 10. *Konačan uspeh u razbijanju agresije postići će se ako se sve vrste otpora, svi oblici i vrste oružane borbe stope u jednu celinu, ako budu vođene jednom idejom i istim ciljem u svakoj fazi borbe, ako se sve snage društva optimalno iskoriste.* Ma koliko na prvi pogled ovaj princip izgledao vrlo jasan i veoma razuman, njegova realizacija u praksi nije laka ni bez problema. U stvari, on traži da u miru stvaramo takav sistem odbrane društva koji će, u slučaju potrebe bez problema u praksi, ostvarivati ideju opštenarodne borbe i otpora. Naime, moramo stvarati duhovno i moralno jedinstvo svih naših ljudi, čime će se postići to da svi shvatimo odbranu SFRJ kao našu obavezu koja je van svake diskusije, bez obzira na to koliko u drugim pitanjima ima dilema i različitih mišljenja — da su nam u tu svrhu potrebni i jedinstven sistem oružanih snaga i jedinstvena priprema i planovi društva za odbranu...

DŽEMIL ŠARAC

Podruštvljavanje odbrane

(»VOJNO DELO« br. 1/72)

Socijalistički karatker društvenih odnosa u našoj zemlji i njihov dalji razvoj na osnovama samoupravljanja opredeljuju društveno-političku suštinu sistema narodne odbrane, omogućuju i ispoljavaju se i u jedinstvu naroda i oružanih snaga. Taj faktor i ostali relevantni

činioci izražavaju se u odnosu naših snaga i mogućnosti eventualnih agresora na našem prostoru, što presudno utiče na naše opredeljenje za koncepciju opštenarodne odbrane.

Kurs na podruštvljavanju narodne odbrane je prirodan u našim uslovima. Bez protezanja i na području odbrane takvi procesi bi bili nedosljedni i krnji. Podruštvljavanje nije samo rezultat razvoja socijalističkih odnosa već je i dio tog procesa. Podruštvljavanje narodne odbrane, međutim, diktirano je i zahtjevima uspješnog vođenja oružane borbe i drugih oblika otpora. To je u suštini i antimilitaristički proces.

Razvoj samoupravljanja, čija je suština u jačanju uloge radničke klase i drugih radnih ljudi u životu naše zajednice, u rješavanju svih ekonomskih, društvenih i političkih problema, posebno u oblasti raspodjele viška rada, kompletira se i izražava i kao podruštvljavanje narodne odbrane. Time se, uz tradicionalno revolucionarni karakter, socijalističku društvenu angažovanost naše armije i pozitivan odnos komunista i ostalih njenih pripadnika, kao i pripadnika teritorijalnih snaga prema svemu što je progresivno u zemlji, isključuje mogućnost većih deformacija u našim oružanim snagama.

Moramo što dosljednije pratiti i koristiti mogućnosti koje u jačanju narodne odbrane i izgradnji naših oružanih snaga pruža društveno-ekonomski i politički razvoj zemlje. Sve što smo do sada postigli u pripremama za odbranu potvrđuje vitalnost naše zajednice i snagu njenog društveno-političkog sistema. Manevar »Sloboda 71« i brojne vježbe jedinica operativne armije i teritorijalne odbrane uz učešće stanovništva, društveno-političkih zajednica i radnih organizacija potvrđuju da je naše socijalističko društvo postiglo krupne rezultate u izgradnji i realizaciji koncepcije opštenarodne odbrane i da oni spadaju među najveće domete našeg revolucionarnog pokreta. Idejno jedinstvo u Savezu komunista u najširim slojevima stanovništva i oružanim snagama, uz ostala dostignuća u sferi odbrane, pozitivno utiče na aktivnost i ponašanje u drugim oblastima naše socijalističke izgradnje. Dostignuti nivo proizvodnih snaga i društvenih odnosa, posebno raspoloženje radnih ljudi i građana, naših naroda i narodnosti prema nezavisnosti i integritetu socijalističke Jugoslavije, stvaraju povoljne uslove i podstiču nove napore u daljoj izgradnji i realizaciji koncepcije opštenarodne odbrane.

Čovjek je glavni faktor naše oružane moći, nosilac i svih drugih oblika otpora i aktivnosti neophodnih za uspješno vođenje oružane borbe i rata u cjelini. Naša koncepcija računa na milione svjesnih, obučanih i organizovanih ljudi i njihovu aktivnost u miru i ratu.

Stabilnost — ekonomska, socijalna i politička — osnov je snage naše odbrane. To je bitna pretpostavka odnosa najtješnjeg sadejstva i povjerenja između dijelova oružanih snaga — JNA i TO, teritorijalnih snaga republika, teritorijalnih snaga u republikama i ukupnih oružanih snaga kao dijela društva i društva kao cjeline. Ako bi oslabio taj faktor stabilnosti, ničim se ne bi mogao trajno nadoknaditi. Posljedice bi se morale odražavati i na moralno-političko jedinstvo oružanih snaga.

U našoj zemlji još uvijek ima ozbiljnih problema, od kojih neki, posebno po svojim razmjerama, nisu posljedica objektivnog toka stvari, nisu izvan naše moći, izvan domašaja naših progresivnih snaga, nego, prije svega, rezultiraju iz slabosti SKJ. To, ako potraje, slabi pozicije radničkog pokreta i koheziju zajednice, sužava bazu naše odbrane, podstiče umjesto da odvrća neprijatelje socijalističke Jugoslavije. Direktan je interes narodne odbrane da se odlučno i brže otklanjaju slabosti i rješavaju društveno-ekonomski, socijalni i drugi problemi, provede reforma u Savezu komunista i da se energično i svuda vodi borba protiv svih antisocijalističkih snaga. Zbog svega toga platforma SKJ, za koju se zalaže drug Tito i sve progresivne snage u našoj zemlji, nailazi na široku podršku u našoj organizaciji i u Armiji uopšte.

U izgradnji i realizaciji sistema opštenarodne odbrane odmakli smo od mnogih u svijetu poznatih modela, a, po svoj prilici, prednjačimo ili smo bar pri vrhu među onima koji po nekim značajnim elementima sistema odbrane imaju slična rješenja. Odmakli smo na putu otkrivanja i korišćenja novih mogućnosti, koje su rezultat naše socijalističke izgradnje i napora da pronađemo optimalne odgovore za probleme koje bi nam nametnuo agresor, naročito u najtežim varijantama rata. Sve što činimo logičan je nastavak naših najboljih tradicija, posebno onih iz narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije. Riječ je, u stvari, o formuli naoružanog naroda u novim uslovima, pri čemu su nove i po mnogo čemu proširene i ta sinteza i njene komponente.

Jugoslovenska narodna armija je izrasla iz borbe svakog našeg naroda i narodnosti, iz njihove zajedničke borbe za socijalizam, ravnopravnost i nezavisnost. Ona se razvijala potvrđujući interes naše radničke klase i radnih ljudi, interes svakog naroda i narodnosti da zajednički brane nezavisnost i cjelokupnost teritorije socijalističke Jugoslavije kao neophodan uslov kontinuiteta socijalističke revolucije i suvereniteta svakog naroda i narodnosti. Komunisti i ostali pripadnici Armije polaze uvijek od usaglašenog zajedničkog interesa

koji je sinteza svih egzistencijalnih interesa radničke klase i svih naših naroda i narodnosti. Komunisti u JNA su, zajedno s ostalim komunistima Jugoslavije, spremni da se suprotstave svakom ko bi pokušao da nametne parcijalnu isključivost koja bi se ispoljavala kao ugrožavanje ili negacija ravnopravnosti i jedinstva naših naroda i narodnosti, odnosno kao hegemonija jednih nad drugima, ili kao separatizam, ili, pak, kao bilo kakav drugi vid ugrožavanja istorijskih i neposrednih interesa radničke klase i radnih ljudi. Zadatak je Armije da zajedno s ostalim elementima naših oružanih snaga i narodne odbrane brani nezavisnost i teritorijalnu cjelokupnost zemlje, socijalističku revoluciju i njene tekovine u našoj socijalističkoj domovini.

Dalja izgradnja operativne armije jedan je od imperativa naše odbrane. Osnovne činjenice su utvrđene i poznate. Postojanje razvijenih teritorijalnih snaga utiče na razvoj, strukturu, posebno pješadijskih elemenata, veličinu i postupke operativne armije, njenu sposobnost da odgovori predviđenoj namjeni, kao što i razvoj i mogućnost operativne armije utiču na teritorijalne snage.

Razvijanje teritorijalno-partizanske komponente je stalan proces. Narastanje tih snaga nema granica sem onih prirodnih, koje predstavljaju naši ljudski i materijalni izvori, prostor, ukupne potrebe oružane borbe i drugih oblika otpora i svih neophodnih aktivnosti od interesa za vođenje rata.

Raznovrsna kombinovanja komponenti oružanih snaga, njihovo veće ili manje prelijevanje ili prelazak za duže ili kraće vrijeme na drugi oblik vođenja oružane borbe, neophodni su i izvodljivi u skladu sa zahtjevima odnosa snaga. Oba dijela čine cjelinu oružanih snaga koje su sposobne da uz aktivnost stanovništva, društveno-političkih zajednica, društveno-političkih i radnih organizacija vrše svoju ulogu u svim ratnim slučajevima, a sada u miru predstavljaju značajnu snagu odvracanja eventualnih agresora.

Naša koncepcijska rješenja predviđaju široku aktivnost stanovništva i svih drugih subjekata odbrane van oružanih snaga ne samo na privrednom i političkom području nego i u raznim oblicima otpora, uključujući zadatke koje su ranije obično obavljali vojni organi.

Odnos operativne armije i teritorijalnih snaga jeste odnos najtješnjeg sadejstva, međuzavisnosti, odnos dijelova jedne cjeline. Odnos oružanih snaga i društveno-političkih zajednica, društveno-političkih i radnih organizacija, svih subjekata narodne odbrane je takođe odnos međuzavisnosti, odnos elemenata u organskoj cjelini. U

okviru preciziranja tih relacija valja, pored ostalog, stalno imati u vidu našu orijentaciju na oružanu borbu kao na glavni, osnovni vid otpora u opštenarodnom ratu sa svim konsekvencama koje iz toga slijede.

S druge strane, moramo uvijek biti otvoreni prema organizovanoj političkoj i društvenoj javnosti i našim građanima, odnosno prema njihovom interesovanju za naš rad i njihovoj konstruktivnoj kritici. Međutim, neprijateljima socijalističke Jugoslavije smeta JNA, pa se množe napadi antisocijalističkih elemenata na nju. Oni pokušavaju da raspiruju sumnje u borbene vrijednosti naše Armije, kao i u njenu vjernost našoj radničkoj klasi i svim našim narodima i narodnostima. Pokušavaju se izmjeniti odredbe Ustava o Armiji koje su nedavno usvojene na najdemokratskiji način. Pored unutrašnjeg i spoljni neprijatelji u posljednje vrijeme napadaju našu Armiju. Neophodno je razotkrivati ove glasine i zahtjeve i onemogućiti njihove nosioce. Suprotstavljanje naše političke javnosti takvim napadima treba da potvrdi jedinstvo u odbrani usvojenog koncepta opštenarodne odbrane i ostalih tekovina naše revolucije i socijalističke izgradnje.

Idejno i akciono jedinstvo komunista u Armiji, zasnivano uvijek na platformi SKJ, usmjereno je na izgradnju političke i borbene spremnosti Armije, njeno dalje integrisanje u opštenarodnu odbranu i samoupravno socijalističko društvo. Taj osnovni »proizvodni interes« koji objedinjava i angažuje sve pojedinačne aktivnosti u Armiji ujedno je i zajednički interes radničke klase i svih naših naroda i narodnosti, pa prema tome, i svih komunista socijalističke Jugoslavije. Na tom zajedničkom interesu odbrane suvereniteta i integriteta socijalističke Jugoslavije, socijalističkog društvenog uređenja, ravnopravnosti i jedinstva naših naroda i narodnosti, SKJ je gradio i gradi svoje jedinstvo. Na pitanju odbrane socijalističke Jugoslavije u SKJ nije nikada bilo razlika.

Organizacija SKJ zajedno sa ostalim armijskim faktorima mora da produži i intenzivira napore na političkoj i borbenoj izgradnji operativne armije kao dijela naoružanog naroda. Istaknuta pozicija Armije među faktorima naše odbrane obavezuje sve naše komande, starješine, komuniste i pripadnike Armije uopšte. Dužni smo da razvijamo stalnu saradnju i sadejstvo sa svim drugim elementima odbrane, posebno da zajedničkim radom učvršćujemo jedinstvo oružanih snaga, da na zajedničkim vježbama s jedinicama teritorijalne odbrane i drugim akcijama doprinosimo razradi i realizaciji koncepcije, da bi naše oružane snage i svi njihovi elementi, mirnodopski

i ratni, bili uvijek sposobni za izvršavanje zadataka. Rad na jačanju snaga narodne odbrane je prilog ne samo bezbjednosti zemlje nego i koheziji naše socijalističke zajednice i pozitivno se odražava na svijest, moralno-političko jedinstvo komunista i svih progresivnih snaga u društvu i u Armiji.

MILAN DROBAC

O vidovima strategijskih dejstava

(»VOJNO DELO« br. 3/72)

... Pojmovi *defanziva* i *ofanziva*, prema klasičnoj vojnoj teoriji, suprotni su pojmovi, pri čemu napad kao vid dejstava u ratu čini glavnu karakteristiku ofanzivne doktrine, a odbrana defanzivne doktrine. Defanziva i ofanziva određene su idejom, ciljem, prostorom i vremenom, i najčešće se sastoje od više operacija, uzastopnih ili uporednih, ili i jednih i drugih, a ponekad samo i od jedne operacije...

... Savremeni uslovi vođenja oružane borbe, međutim, sve više brišu oštre granice između napada i odbrane. U tom smislu sadržaj ofanzive i defanzive sve više predstavlja kombinovanje napadnih i odbrambenih dejstava i oblika oružane borbe, naročito u okvirima taktike i operatike. Način strategijske upotrebe oružanih snaga zasniva se na odnosu svih činilaca oružane borbe, društvenih i prirodnih, i njihovom ukupnom uticaju na objektivni odnos snaga zaraćenih strana.

Oružane snage, organizovane i pripremljene za vođenje ONOR-a, gube karakteristike klasične stajaće oružane sile podesne isključivo za vođenje frontalnog oblika rata, u kom je za ishod oružane borbe presudan odnos snaga na frontu, naročito odnos u količini i kvalitetu naoružanja i ratne tehnike.

Odnos ofanzive i defanzive u savremenim uslovima ONOR, gubi obeležje odnosa između ta dva vida dejstva u drugom svetskom ratu, prvenstveno zbog izmenjenog načina dejstva ne samo operativne armije, već još više načina dejstva i moralnog i materijalnog učinka snaga teritorijalne odbrane i svih drugih delova sistema ONO. Po svom sadržaju ofanziva, a još više defanziva naših OS, uvek će pred-

stavljati kombinovanje odbrambenih i napadnih dejstava taktičkih i operativnih sastava, koja će po svojoj unutrašnjoj strukturi predstavljati složen splet naizmeničnih borbenih dejstava sačinjenih od napada, odbrane, protivnapada, zaseda, prepada, susretnih borbi, diverzija i sl. — osobito u bok i pozadinu. Otuda će u različitim stratezijskim uslovima, a zavisno od konkretnog odnosa snaga, odbrana i napad u taktičkim okvirima biti u različitom odnosu. Od tog odnosa u suštini zavisi da li će oružana borba u celini, u ovoj ili onoj vrsti agresije ili rata, ili u pojedinim periodima rata, imati pretežno defanzivan ili ofanzivan karakter...

... Kada je reč o ofanzivi i defanzivi, onda bi trebalo da bude jasno da se konačni stratezijski ciljevi oružane borbe u ONOR-u ne mogu realizovati, nezavisno od ratnog slučaja, bez izvođenja, pre ili kasnije, ofanzive naših OS radi razbijanja, uništavanja i definitivnog izbacivanja agresora s naše teritorije. Zbog toga ofanziva ima prioritet nad defanzivom. Defanziva kao drugi vid stratezijskog dejstva naših OS, ima velik značaj, jer se njome stvaraju uslovi za preotimanje stratezijske inicijative u svim, posebno u nepovoljnim uslovima agresije, i predstavlja uvod u prelazak, pre ili kasnije, u stratezijsku ofanzivu.

Treba naglasiti i to da je odnos ofanzive i defanzive u našem obliku rata, pored opštih zakonitosti, određen i nekim našim posebnim uslovima, kao što su:

— naša zemlja može voditi samo odbrambeni rat na svojoj teritoriji, što znači da će početnu inicijativu najčešće imati agresor;

— slamanje neprijateljevog napada i borba za preotimanje inicijative, zavisno od konkretnog odnosa snaga, odvijace se za kraće ili duže vreme ne samo kroz frontalna dejstva, već i kroz dejstva u neprijateljevoj i našoj pozadini, i to ne samo oružanih snaga već i naroda, putem najrazličitijih oblika otpora;

— pored odbrambenih dejstava, naše snage na frontu će, uz maksimalno korišćenje pogodnosti zemljišta i vremena, razvijati već od početka rata i napadna dejstva, primenjujući takve oblike i postupke koji će omogućiti da se neprijateljeva živa sila i tehnika permanentno troše i uništavaju;

— naše snage će na privremeno zaposednutoj teritoriji primenjivati, već od početka rata, izrazito napadna i danonoćna dejstva različitih oblika i razmera, s težnjom da neprijatelju nanese što veće gubitke, da ga razvlače i prisiljavaju na pasivnu odbranu ključnih objekata i komunikacija, i

— snage u našoj pozadini će, takođe, primenjivati pretežno napadna dejstva da bi onemogućile izvršavanje zadatka neprijateljevim vazдушnim desantima i drugim ubačenim snagama i da bi ih razbile i uništile.

Posmatrano u celini, doktrina ONO, polazeći od opštih i posebnih uslova oružane borbe, takođe daje veći značaj napadu nad odbranom, ali to u praksi postiže na originalan način: kombinovanjem i jednog i drugog vida u uslovima dejstava u zahvatu fronta i dejstava u neprijateljjevoj i sopstvenoj pozadini upotrebom snaga različite vrste i organizovanih i pripremljenih za dejstvo u poznatom ambijentu. Sva ta dejstva usmerena su ka postizanju jedinstvenog cilja, koji se sastoji u tome da se izbori promena odnosa snaga, preotme inicijativa i pređe u opštu ofanzivu na celom ratištu ili na pojedinim njegovim delovima.

Iz svega izloženog proizlazi da se u savremenim uslovima kod nas mogu prihvatiti dva osnovna vida strategijskog dejstva: ofanziva i defanziva, a u oblasti taktike i operatike kao osnovni vidovi borbe: napad, odbrana, prema dosadašnjim shvatanjima, ali mnogi opravdano smatraju da se u našim uslovima to može proširiti i na prepad, zasedu i diverziju...

... Naš strategijski raspored mora osigurati zahteve najefikasnije borbe na privremeno zaposednutoj teritoriji, kao i uspešno suprotstavljanje taktičkim, a naročito operativnim desantima u našoj pozadini. Dejstva naših snaga u pozadini treba što pre da dođu do izraza. Snage teritorijalne odbrane, zavisno od uslova zemljišta i odnosa snaga, primenjivaće najraznovrsnija aktivna dejstva — počev od diverzija manjih grupa do izvođenja napadnih operacija krupnijim snagama na širem prostoru. Tim dejstvima, kao i svim oblicima masovnog otpora naroda, treba prisiliti agresora na pasivnu odbranu osnovnih komunikacija i objekata i time oslabiti njegove ofanzivne mogućnosti na frontu.

U celini uzevši, načelno izbegavanje odlučujućih strategijsko-operativnih sudara, posebno u početnom periodu rata, kada je nepovoljan odnos snaga angažovanih u borbi, sadrži takav manevar naših snaga po prostoru i vremenu čiji je cilj da se agresor što više istroši i razvuče i da mu se ne dozvoli da kratkotrajnom kampanjom postigne postavljene ciljeve. Takvom upotrebom naših snaga treba oslabiti ofanzivne mogućnosti agresora i postepeno ga dovesti u strategijski inferioran položaj na celom ratištu. Umesto da agresor tuče naše snage po delovima, našim strategijskim rasporedom, grupisanjem i načinom dejstva, mi stvaramo uslove za tučenje njegovih snaga po delovima i za postepeno preotimanje strategijske inicijative.

Iz svega što je dosad izneto proizilazi da u sistemu naše strategije odbrane ne mogu postojati određene prostorije, koje bi predstavljale neku vrstu državnih ili strategijskih težišta, čijim bi zauzimanjem agresor postigao krajnji cilj rata i prisilio nas na obustavljanje oružane borbe na našem ratištu. Načelo da se sačuva živa sila, odnosno da se ona na najracionalniji način upotrebi, imajući uvek na umu krajnji cilj rata, sadržano je u našem shvatanju ne samo strategijske odbrane već i oružane borbe u celini.

Međutim, sa stanovišta mogućnosti i uslova za odbranu pojedinih delova ratišta, u različitim vrstama i varijantama agresije i stvarnog toka događaja u ratu, za našu strategiju odbrane može biti od velikog značaja što dugotrajnije držanje jednog dela državne teritorije. Drukčije rečeno, odnos prema prostoru (strategijskim težištima) treba shvatiti elastično, tj. tako da se on neće braniti po svaku cenu, s tim što je naša težnja da se jedan deo državne teritorije i u najtežim strategijskim uslovima što duže zadrži pod kontrolom i realna i opravdana, pa se u tom pravcu moraju usmeriti i naše pripreme za rat, a samim tim i strategijske procene i razmatranja.

STANE POTOČAR

O strategiji oružane borbe

(»VOJNO DELO« br. 6/73)

Oružana borba je okosnica svih oblika otpora i osnovni je sadržaj priprema i vođenja opštenarodnog odbrambenog rata. U njoj deluju određene zakonitosti, na osnovu kojih se izvode borbena dejstva i angažuju snage i sredstva...

... Strategija oružane borbe temelji se na idejnim osnovama naše koncepcije odbrane i doktrine opštenarodnog odbrambenog rata, što znači da unutrašnja i spoljna politika naše zemlje, koncepcija i doktrina opštenarodnog odbrambenog rata i geostrategijski položaj Jugoslavije opredeljuju i strategiju oružane borbe. Naša strategija oružane borbe podrazumeva da je oružana borba osnovni vid borbe i otpora agresoru, da pripreme za oružanu borbu moraju biti takve da obezbeđuju uspešno vođenje svih vrsta i oblika rata i, na kraju, da oružana borba čini nedeljivo jedinstvo sa svim ostalim oblicima

opštenarodne odbrane. Oružana borba je i uslov i pretpostavka za snažno i uspešno ispoljavanje svih ostalih oblika opštenarodne odbrane, ali je i sama, u veoma značajnoj meri, njima uslovljena. U pripremama i vođenju oružane borbe oslanjamo se, pre svega, na sopstvene snage. Uspeh i stepen svih priprema preduslov je da sistem opštenarodne odbrane još u miru ostvari svoju najbitniju funkciju — *odvraćanje od agresije*, odnosno, ako do rata ipak dođe, da se agresor što brže razbije i uništi.

Te osnovne doktrinarne postavke nalažu strategiji oružane borbe vrlo krupne zadatke u pogledu organizacije, pripremanja, borbenog obučavanja i načina upotrebe oružanih snaga...

... Nesvrstana i nezavisna politika Jugoslavije, naša borba za ravnopravnu saradnju i miroljubivu koegzistenciju u svetu, podrazumeva i nezavisnu odbrambenu politiku, izgradnju sopstvene odbrambene doktrine i strategije oružane borbe kao bitnih preduslova takve politike. Naša zemlja do sada nije bila, a ni ubuduće ne može biti, vezana za bilo koju blokovsku grupaciju. Zbog toga, naša doktrina i strategija ni idejno ni teorijski, pa ni u konkretnim rešenjima, ne mogu da budu pod uticajem bilo koje strane doktrine i strategije. Proizilazeći iz socijalističkog samoupravnog sistema i principa spoljne politike, naša doktrina i strategija *unapred ne određuju agresora*. On se sam opredeljuje svojim namerama ili akcijama. Taj naš trajni principijelni nezavisni stav zahteva sopstvena i originalna strategijska rešenja. Sa društveno-političkog stanovišta to je naša velika prednost, koju treba da iskoristi ratna doktrina, posebno strategija oružane borbe, pronalazeći najpogodnija i najefikasnija rešenja za svaku vrstu agresije i svaki oblik rata.

Odbrana zemlje je integralna funkcija svih društvenih subjekata. I ova, kao, uostalom, i sve druge društvene funkcije ne može u samoupravnom sistemu biti otuđena od radničke klase i radnih ljudi, i od ostalih pripadnika naše socijalističke zajednice. Oružane snage i ceo sistem odbrane moraju da odražavaju klasno-socijalnu, samoupravnu strukturu društva i da služe isključivo njegovim ciljevima...

... Ovakva društvena funkcija i organizacija sistema odbrane daje našoj strategiji oružane borbe velike šanse da sve ljudske i materijalne potencijale organizuje i iskoristi za borbu i za pobedu nad agresorom. Ali, istovremeno je suočava sa izuzetno složenim zadatkom u procesu organizovanja sistema odbrane, što zahteva veliku umešnost, naročito kad je reč o rukovođenju i pripremanju snaga za oružanu borbu. Jer, u rukovođenje poslovima odbrane, u skladu sa

našom koncepcijom i strukturom oružanih snaga, uključeno je neuporedivo više ljudi, pa ono više ne pripada samo profesionalnim vojnicima, ali ih obavezuje na dodatne napore za osposobljavanje tako širokog broja ljudi, komandi, štabova, institucija, koji se, van oružanih snaga, bave problemima odbrane.

Važnost geostrategijskog položaja jugoslovenskog prostora, grupisanje vojnih snaga u Evropi i Sredozemlju posebno, imperijalistička politika i agresivne pretenzije na celu ili na delove naše teritorije, trajno opredeljuju strategiju oružane borbe. Zbog toga ona, pored ostalog, polazi od procene važnosti i karakteristika našeg prostora, od karaktera i fizionomije savremenog rata. Naš prostor je, sa stanovišta mogućnosti upotrebe savremene ratne tehnike i karaktera mogućih operacija, relativno malen, ali naša strategija, izborom oblika oružane borbe, vidova strategijskih dejstava, mora naš prostor učiniti, i čini ga, za svakog agresora neosvojivim. Ni jedan deo Jugoslavije ne može ostati bez oružanog i drugih oblika otpora. Za agresora ne sme postojati operativno prazne niti trajno »osvojene« teritorije. To je težak, ali i ostvarljiv zadatak...

... Idejna i društveno-politička platforma opštenarodne odbrane data je u dokumentima Predsedništva SKJ i Predsedništva SFRJ, a osnove doktrine opštenarodnog odbrambenog rata i strategije posebno utvrđene su odlukama Saveta narodne odbrane i odgovarajućim dokumentima Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu i Generalštaba. Na osnovu tih stavova i dokumenata razrađeni su fundamentalni teorijski principi naše strategije. U skladu s tim, sagledane su opšte i posebne zakonitosti i uzroci izbijanja savremenih ratova, vrste, karakteristike i fizionomija moguće agresije na SFRJ. Isto tako, utvrđeni su oblici i vidovi oružane borbe, sadržaj i osnovni pravci priprema za oružanu borbu, struktura i fizionomija oružanih snaga. Izvršena je procena odnosa snaga u svim uslovima agresije, imajući u vidu ne samo ljudski i materijalni faktor već i sveukupnu vrednost naših odbrambenih potencijala. Definisana su osnovna načela i sistemska pitanja komandovanja oružanim snagama i vođenja oružane borbe. Izučeni su problemi i usvojena načela za sistemska rešenja organizovanja i funkcionisanja sistema materijalnog i zdravstvenog obezbeđenja oružanih snaga. Utvrđeni su pravci razvoja pojedinih borbenih sistema (POO, PDO, PVO, itd.), kao i principi za uređenje ratišta sa stanovišta potreba oružane borbe i oružanih snaga.

U skladu sa pomenutim načelima i stavovima realizovana su, ili su u toku realizacije, i konkretna rešenja. Utvrđeni su, između osta-

log, okviri i zauzeti stavovi o organizaciji oružanih snaga, globalnoj i konkretnoj vidovskoj i rodovskoj strukturi; o sistemu mobilizacije i borbene gotovosti; o obuci i vaspitanju i dr. ... U svim suštinskim pitanjima, kojima se bavi naša strategija oružane borbe, imamo jasno definisane stavove i odgovarajuća konkretna rešenja.

Na osnovu analize svih faktora koji utiču na karakter i fizionomiju rata i oružane borbe i na efikasnost naše odbrane, utvrdili smo da je za naše uslove najcelishodniji onaj oblik rata koji nam pruža mogućnost da organizovano angažujemo sve ljudske, materijalne i moralne potencijale našeg samoupravnog društva, da iskoristimo sve prednosti koje nam pruža naše ratište (konfiguracija zemljišta, pošumljenost, razuđenost obale, itd.). Zato, i ne samo zato, odgovornost za odbrambene i poslove samozaštite u našem društvu leži na samoupravnim i drugim strukturama od baze do vrha, jer su svi oni subjekti odbrane i zaštite ... To bi i po obliku i po sadržaju bio *opštenarodni odbrambeni rat*. U njemu bi, osim oružanih snaga, u raznim oblicima borbe i otpora masovno učestvovao ceo narod, čvrsto rešen da brani stečene tekovine revolucije.

Međutim, po načinu vođenja rata i oružane borbe posebno, to bi u svim uslovima, pa i pri najtežoj vrsti agresije, bio *ofanzivni rat*, što znači da je i naša strategija — *ofanzivna strategija*.

Opštenarodni odbrambeni rat ne može da bude sinteza ni modifikovana varijanta poznatih oblika rata. On predstavlja nov kvalitet, izražen u jedinstvu oružane borbe i drugih oblika otpora. Odlikuje se sveobuhvatnošću, teritorijalnošću, masovnošću i kombinovanjem svih oblika borbe i otpora u zahvatu frontova, na privremeno zaposnutim delovima naše teritorije i protiv neprijateljskih snaga koje bi dejstvovala u našoj pozadini. Naravno, pri izboru oblika i načina oružane borbe, naša strategija mora da bude fleksibilna, pri čemu se polazi od realnih pretpostavki agresije, uključujući i onu najtežu.

Zbog prirode savremene agresije i početnih prednosti koje bi agresor mogao imati, kao što su: izbor težišta, vreme napada i dr., realno je pretpostaviti da bi on u početnom periodu rata mogao da zauzme deo našeg prostora ili ugrozi značajnije objekte u dubini ratišta. Polazeći od takve procene i analize svih ostalih činilaca, naša strategija se opredelila za *kombinovani oblik oružane borbe* kao dominantan i najcelishodniji za naše uslove. To podrazumeva usklađenu oružanu borbu na celom ratištu (raznovrsna dejstva u zahvatu fronta, uz istovremeno razvijanje maksimalno aktivnih dejstava od samog početka rata u međuprostorima agresorovih snaga koje bi težile brzim i dubokim prodorima, aktivnost u pozadini njegovih

grupacija, po komunikacijama i teritoriji koju bi privremeno zaposeo), kontrolu cele teritorije, borbu protiv desanata i aktivnosti »specijalnih snaga«.

Za kombinovani oblik oružane borbe stvorili smo odgovarajuću strukturu oružanih snaga i osigurali funkcionalno povezivanje oružane borbe sa svim oblicima borbe i otpora. U tako koncipiranoj strategiji oružane borbe moguće je najuspešnije suprotstavljanje i najtežim vrstama agresije, bez obzira na početne razmere, eskalaciju i vreme trajanja rata. Realna je pretpostavka da bi se tokom borbenih dejstava postepeno stvarali uslovi za preuzimanje strategijske inicijative, koja na nivou taktike počinje već samim početkom rata. Po načinu izvođenja i opštoj fizionomiji dejstava, kombinovani oblik oružane borbe, u strategijskim i operativnim razmerama, čini sintezu i organsku celinu uzajamno uslovljenih elastičnih dejstava u zahvatu fronta, masovnih dejstava snaga teritorijalne odbrane na privremeno zaposednutoj teritoriji i dejstava protiv neprijateljskih snaga u našoj pozadini.

U povoljnijim ratnim okolnostima naša strategija izričito zahteva da se agresor razbije na samoj granici i za što kraće vreme...

... Na osnovu pokrenutih doktrinarnih opredeljenja o oblicima oružane borbe, naša strategija oružane borbe zahteva odgovarajuću strukturu i organizovanje oružanih snaga. Zato JNA razvijamo u sve moderniji, pokretljiviji, obučeniji i mobilizacijski spremniji deo oružanih snaga. Osposobljavamo je kao osnovnu manevarsku udarnu snagu na celom ratištu, za sve eventualne varijante i uslove rata. Zbog toga i teritorijalnu odbranu bolje organizujemo i naoružavamo masovnim oružjem za protivpešadijsku, protivdesantnu i protivoklopnu borbu. Osposobljavamo je da dejstvuje samostalno i u sadejstvu sa jedinicama JNA. Na taj način jača njena sposobnost za potpunu kontrolu našeg prostora i za uspešnu borbu na privremeno zaposednutoj teritoriji. Time se onemogućava agresoru da nailazi na »prazan operativni prostor« i da stvara uslove za koncentrisanje svojih snaga.

U okviru usvojene strategije oružane borbe, naše oružane snage moraju se stalno osposobljavati i za raznovrsne oblike borbenih dejstava — operacije, bojeve i borbe masovnih razmera operativnog i taktičkog karaktera na kopnu, moru i u vazduhu. Naša strategija — polazeći od moguće vrste i varijanti agresije i strukture oružanih snaga — utvrđuje, a mirnodopskim igrama, manevrima i vežbama proverava različite vrste odbrambenih i napadnih operacija strategijskog i operativnog karaktera — zavisno od ciljeva, snaga i prostora na kome se izvode. Fizionomija ovih operacija može da bude

vrlo različita, zavisno od toga u kojim uslovima agresije se izvode i koji oblik oružane borbe preovladava. To podrazumeva i uvežbavanje za izvođenje protivdesantnih operacija na kopnenom delu ratišta ili na pomorskom vojištu. Isto tako, i za izvođenje, u određenim uslovima, pomorskih, pa i vazdušnih operacija sa operativnim ciljevima.

Polazeći od objektivnih uslova i koncepcijsko-doktrinarnih stavova, naša strategija je utvrdila i *osnovne principe oružane borbe* koje služe kao rukovodeće načelo za pripremanje i vođenje oružane borbe u celini i za izvođenje borbenih dejstava na svim nivoima.

Na sadašnjem stepenu razvoja teorije ratne veštine, naša strategija je utvrdila više principa oružane borbe: univerzalnost (za sve vrste i uslove rata), masovnost, nametanje sopstvenih uslova oružane borbe, neprekidnost, intenzitet, racionalnost, aktivnost i inicijativu, nadmoćnost (u funkciji oružane borbe), jedinstvo rukovođenja i komandovanja, iznenađenje i izbor težišta oružane borbe...

Neka aktuelna pitanja marksističke teorije

VELJKO VLAHOVIĆ

(»VOJNO DELO« br. 5/73)

... Dosta se govori o *marksističkom tradicionalizmu*. Tradicionalizam samo jednim dijelom ispoljava današnje i sutrašnje interese radničke klase. Ukoliko ideje ne izražavaju interese klase ili kako Marks u »Svetoj porodici«, kaže, »ukoliko su ideje različite od interesa«, — a to se tu i tamo dešava i u našem društvu, — »ideje su se uvijek brukale«. Istorijat naše bitke za razvoj samoupravnih odnosa od početka revolucije do danas svjedoči da su se neke ideje brukale. Nauka je pozvana takođe da pokaže otkuda i zbog čega su se te ideje brukale.

Okolnosti u kojima djeluje i bori se radnička klasa i komunisti stalno se mijenjaju. Marks nije mogao predvidjeti naše okolnosti, ali mi ih moramo saznati na osnovu Marksovih naučnih metoda.

Marks u pismu Kugelmanu ističe da se stvari moraju uzimati onakve kakve jesu, tj. interes revolucije mora se ostvarivati na način

koji odgovara promijenjenim okolnostima. Mi smo u bici za razvoj samoupravljanja od početka revolucije do danas promijenili bitno mnoge okolnosti, ali da li je i naučna i politička svijest prodrla i shvatila suštinu i dubinu tih promjena. To je jedno od pitanja.

Mi smo se u pripremi Platforme time ponajviše pozabavili. Analizirali smo proteklih 20 godina, kako bismo vidjeli koje su to promijenjene okolnosti danas kada pripremamo Deseti kongres i da ih uzmemo u obzir. Koliko smo uspjeli to je druga stvar. Namjera je bila da se sagleda suština i dubina tih promijenjenih okolnosti.

Za radničku klasu koja je srušila vlast buržoazije i temeljito promijenila okolnosti u kojima se nalazila uoči tog rušenja vlasti, bitno je da njena avangarda neprekidno *povezuje morksizam kao nauku, kao revolucionarnu ideologiju društva i društvenu praksu*. Ako i kada izostane takvo povezivanje (a mi često konstatujemo da je bilo perioda kada je to povezivanje izostajalo), moguće su različite interpretacije marksizma i kao pseudohumanizma i kao pseudoradikalizma i dogmatizma i ostalih sitnoburžoaskih doktrina. Naime, zaboravlja se činjenica da i poslije rušenja vlasti buržoazije duže vremena ostaju dva izvora društvene svijesti. I kod nas oni postoje. Istina, dominantan je onaj izvor koji je omogućio da revolucija pobijedi, koji je omogućio da se razvije bitka za samoupravne socijalističke društvene odnose, da se stalno ograničava i smanjuje onaj drugi izvor nesocijalističke, odnosno antisocijalističke svijesti.

U našim uslovima to se ogleda i u različitom ponašanju pojedina i grupa prema *samoupravljanju*, prema samoupravnim socijalističkim odnosima. Formalno, svi ih prihvatamo. Teško je danas naći u Jugoslaviji nekoga koji kaže da ne prihvata samoupravljanje. Ali, dio društvenih snaga u teoriji i praksi stvarno ih negira. On ih negira i unutar naučnih krugova, on ih negira u stvarnosti, u praksi i unutar političkih krugova. Otuda, kada se govori o odnosu politika — nauka, za mene je centralno pitanje bilo i ostalo — pošto znam da društvene nauke nijesu homogene, da postoji čitava skala društvenih nauka, a znam isto tako da politika nije homogena — da postoji sukob, ali između koje nauke i koje politike?

Prihvatili smo politiku koja je orijentisana na samoupravne društvene odnose. Ako su se dijelovi društvenih nauka sukobili sa tom politikom, mislim da će takva nauka izvući deblji, naučni i društveni, kraj. I treba da ga izvuče. Ako se nauka sukobila sa onom politikom koja želi restauraciju staljinizma ili buržoaskih odnosa, onda će takva nauka doprinijeti afirmaciji radničke klase, nauke i društva. Tako da se to pitanje uvijek konkretno postavlja. Čiji je

to sukob, između koga se vodi borba? Kroz tu prizmu treba posmatrati razvoj odnosa i u našem društvu. Između ideologije, nauke, politike u borbi za samoupravljanje stvaraju se novi odnosi. Njih treba uočiti.

Ne treba zapostaviti činjenicu da su i u nas određene snage pokušavale da izjednače ideologiju i staljinizam. Nikad nijesmo dublje analizirali kakve su posljedice tog izjednačavanja. Mislim da su ostali dublji tragovi i u politici i u nauci.

Odgovor na ova pitanja koja su postavljena zahtijeva dalji rad i to *zajednički rad* i političkih činilaca i drugova iz nauke i zaseban rad unutar pojedinih naučnih institucija. S druge strane, to zahtijeva »svirepo dosljedno bdijenje revolucije nad vlastitim nedoslednostima« (Marks). Mi se nalazimo u periodu naročito poslije Pisma i u pripremama Desetog kongresa kada je ta Marksova misao prisutnija više nego ikada. Jer, ukoliko bi izostalo to »dosljedno bdijenje« dolazilo bi do izražaja jalovo teoretisanje odvojeno od prakse, a stvarala bi se i takva praksa koja zapostavlja teoriju, ne stremljenju teoriji, koja ne osjeća za njom potrebu. To bi bila neka vrsta samoj sebi dovoljne prakse, u kojoj pragmatizam i stihijnost dolaze do punijeg izražaja. U takvim uslovima lakše bi se probijala ideologija građanskog društva.

Zar kod nas nije bilo dosta zagovornika teze da protiv birokratije i tehnokratije treba razvijati borbu za demokratiju, ali često za apstraktnu demokratiju. Umjesto borbe za razvoj konkretnih samoupravnih socijalističkih odnosa, neki su išli dalje i nudili pokrete od masovnih pokreta do tzv. samoupravnog pokreta. A kroz tezu o stvaranju samoupravnog pokreta krila se ideja o tobožnoj vladavini autentične radničke klase i »intelektualnog proletarijata«. Postoji teza i o samostalnom djelovanju tzv. društvenih subjekata. To je, pored ostaloga, bio izraz bježanja od obaveze da se pronikne u suštinu samoupravnih odnosa i zadataka koji proizilaze iz borbe za te odnose.

Otuda i poplava deklarativnosti i deklarativnih izjava o samoupravnom socijalizmu i zapostavljanje konkretne borbe. Jedna od zabuna u nauci i u politici, koja je smišljeno izazivana, ogledala se u pokušajima dokazivanja postojanja *kontraklase*. Jedan broj političara i naučnika uložio je ogromne napore da stvori tu kontraklasu, da je formira, da je izmisli.

Mi imamo i dan-danas koprcanja u tom pogledu, u pogledu traženja te kontraklase. U sklopu toga treba napomenuti da smo na vrijeme odbacili Staljinovu tezu o zaoštavanju klasne borbe u soci-

jalizmu. Neki pokušavaju tu i tamo da je vrate da bi ispali radikalniji. Međutim, takvi ne shvataju suštinu stvari. Tobože prihvatajući Marksa, Engelsa i Lenjina koji su govorili o zaoštravanju klasne borbe u kapitalističkom društvu, i to su sa pravom govorili, jer su govorili o društvu koje je istorijski osuđeno da siđe sa istorijske pozornice, Staljin je mehanički tu teoriju prenio na socijalističko društvo koje se penje na istorijsku pozornicu. I odbacivanje te teze razotkrilo nam je nove dimenzije i teškoće u bitki za razvoj novih samoupravnih odnosa, razotkrilo nam je nove zadatke, ali i nove uslove u kojima se ta bitka vodi. Međutim, i kod nas kad raspravljamo o samoupravljanju (to je i ovdje u toku ova dva dana ponedjelje došlo do izražaja), često i u političkim istupanjima, pa i u našim dokumentima, tvrdimo, odnosno vremenski vezujemo samoupravljanje za 1950. godinu ili za prve radničke savjete. Ja mislim da je to krupna metodološka greška. Kod nas je *korijen samoupravljanja u revoluciji*, u 1941. godini.

Ako pogledamo sve ono što se zbivalo u revoluciji sa suštinom narodnih odbora, sa karakterom oružanih snaga, sa tretiranjem nacionalnog pitanja i niz drugih momenata morali bismo doći do zaključka da bez onih mnogobrojnih i raznovrsnih samoupravnih oblika, koji su nikli u revoluciji, ne bi bilo niti 1948, ni 1950. godine. Možemo da govorimo o *kontinuitetu* i izvjesnim zastojeima u revolucionarnoj borbi, o kolebanjima revolucije, ali ako tražimo kontinuitet onda se ne može samoupravljanje vremenski ograničiti i tvrditi da je niklo 1950. godine.

Pred nama se postavljao, radeći na Platformi, centralni zadatak kako unaprijediti društvene odnose i uslove u kojima će doći do novog *dinamizma razvoja samoupravnih odnosa*. Koji su tu zadaci svjesnih socijalističkih snaga, Saveza komunista u prvom redu, u borbi za stvaranje tih odnosa i tih uslova. To je, u stvari, centralni zahtjev i zadatak koji smo postavili prilikom izrade Platforme. A u centru tog zahtjeva opet se postavlja zadatak daljeg podruživanja društvene svojine.

Na tom zahtjevu se u Platformi detaljnije razrađuju i principi i konkretni zadaci. Centralno pitanje je *proširena reprodukcija*. U stvari, dugo se u Savezu komunista osjećalo kolebanje da li da se bavi problemom dohotka. Sada se jasnije postavlja problem udruživanja rada i dohotka, ulaganja svoga dohotka zajedno sa drugim organizacijama udruženog rada, sa bankama, pri čemu se podrazumijeva drukčiji karakter banaka. Više je istaknuta potreba društvenih planova i zajedničke ekonomske politike. Zahtjeva se

neposredna politička i ekonomska kontrola radnika nad sredstvima, odnosno investicijama. Integracije moraju postati briga samih radnika, a ne samo vrhova preduzeća. Napravljeni su novi, značajni koraci u daljem prenošenju državnog kapitala na osnovne organizacije udruženog rada, pri čemu republike, pokrajine i komune moraju u tom poslu biti aktivnije i dosljednije. Potrebno je sagledati i kolebanja koja se pojavljuju u sprovođenju konkretnih zadataka...

MAHMUT BAKALI

Neka iskustva u realizaciji koncepcije opštenarodne odbrane

(»VOJNO DELO« br. 6/73)

... Organizovanim i smišljenim uključivanjem radnika iz oblasti udruženog rada da neposredno budu faktor odbrane i osnovni oslonac opštenarodne odbrane, neposrednim organizovanim uključivanjem u sistem opštenarodne odbrane seljaka, omladine, inteligencije i drugih u okviru svojih radnih kolektiva, mesnih zajednica, kroz jedinice teritorijalne odbrane i u drugim vidovima, sistem opštenarodne odbrane i u Pokrajini Kosovo je potvrdio svoj klasni i opštenarodni karakter. To je doprinelo porastu svesti i saznanja svih naroda i narodnosti, radnih ljudi i građana, pre svega radničke klase, boraca, omladine, žena, pionira i drugih — da je koncepcija opštenarodne odbrane jedina alternativa uspešnog suprotstavljanja svakom agresoru, radi očuvanja i odbrane nesmetane izgradnje samoupravnog socijalizma i nacionalne ravnopravnosti, odbrane tekovina naše revolucije, zaštite nezavisnosti i nesvrstanosti naše zemlje. Ovo saznanje potvrđuje se u praksi u mnogobrojnim aktivnostima u odbrambenim pripremama, a najbolje su provereni na vežbi »Kosovo 72«.

U svim dosadašnjim akcijama na realizaciji odbrambenih priprema faktor idejno-političke svesti posebno organizovano i smišljeno idejno-političko i akciono delovanje SK predstavljao je vrlo značajnu komponentu i uslov uspešnog izvršavanja svih zadataka na jačanju naše odbrane i razvoja i oživotvorenja koncepcije opštenarodne odbrane.

Veoma bitan faktor, koji je došao do izražaja u aktivnostima opštenarodne odbrane, jeste ispoljeno čvrsto jedinstvo Albanaca, Srba, Crnogoraca, Turaka, Muslimana i pripadnika drugih naroda i narodnosti koji žive u SAP Kosovo. Takvo jedinstvo ispoljeno je i među pripadnicima različitih socijalnih grupa, različitih generacija, i to svuda u radnom kolektivu, na selu, gradu i drugim sredinama. Ovo jedinstvo najbolje se manifestuje u pripremama i na samoj vežbi »Kosovo 72«.

Stalni naponi na područjavanju opštenarodne odbrane i rezultati koji su u ovom pravcu postignuti, značajno su doprineli da koncepcija opštenarodne odbrane i pripreme za jačanje odbrambene sposobnosti naše zemlje, postanu sastavni deo, pravo i obaveza svih naših građana, radnih ljudi i društvenih struktura, jer koncepcija opštenarodne odbrane nije samo vojna koncepcija već sveukupnost i sinteza političkih, idejnih, ekonomskih, vojnih, moralnih, propagandno-psiholoških i drugih mera otpora.

Ceneći uticaj osnovnih faktora koje smo istakli, i stečena iskustva u dosadašnjim aktivnostima na realizaciji koncepcije opštenarodne odbrane, sa stanovišta naših napora na planu unapređivanja i postizanja novih kvaliteta u ovoj oblasti, ističu se neka bitna pitanja koja, s obzirom na njihov značaj za uslove naše Pokrajine, opredeljuju i našu aktivnost u narednom periodu.

Prvo, Savez komunista Kosova i sve subjektivne snage su u idejno-političkoj aktivnosti polazile od toga da uspešno ostvarivanje i dalje razvijanje koncepcije opštenarodne odbrane, zavisi, pre svega, od ostvarenog jedinstva svih naroda i narodnosti. Visok stepen jedinstva bilo je moguće ostvariti zahvaljujući, pre svega, odlučnoj, beskompromisnoj borbi na ostvarivanju politike pune nacionalne ravnopravnosti, stalnim učvršćivanjem i produbljivanjem bratstva i jedinstva, uz energičnu, odlučnu i beskompromisnu borbu protiv nacionalizma i šovinizma i protiv delovanja neprijatelja koji glavni udar svoje aktivnosti usmerava na razbijanje bratstva i jedinstva. Ono što je veoma bitno i pozitivno — ogromna većina radnih ljudi i građana je svesna šta znači bratstvo i jedinstvo za naš socijalistički samoupravni razvitak, za koheziju i odbrambenu moć i uspešno suprotstavljanje svakom agresoru. Kod radnih ljudi svih naroda i narodnosti Kosova stalno raste saznanje da samo jedinstveni mogu biti snažni i sposobni da se suprotstave svakom agresoru.

Savez komunista Kosova i sve progresivne snage stalno su delovale na razvijanju svesti i jačanju saznanja kod radnih ljudi i građana o sudbonosnoj povezanosti i osećanja zajedništva svih naroda

i narodnosti Kosova, njihovog neraskidivog jedinstva sa svim narodima i narodnostima Jugoslavije, kao jednog od bitnih pretpostavki i uslova za očuvanje slobode, integriteta, samoupravnog razvoja i obezbeđivanje srećne budućnosti i blagostanja svih.

Delujući tako, višenacionalni sastav SAP Kosova sve više se razvijao u moralno-političku snagu celog društva u ostvarivanju koncepcije opštenarodne odbrane i izgradnji samoupravnog sistema naše društvene zajednice. Polazeći od toga, u Savezu komunista Kosova i svim progresivnim snagama sazreva svest o tome da multinacionalnost Pokrajine u samoupravnim socijalističkim odnosima, u uslovima razvoja pune nacionalne ravnopravnosti, jedinstva i solidarnosti među njima, na radničko-klasnoj samoupravnoj socijalističkoj osnovi, uz neprekidno idejno-političko delovanje SK, sve više pretvara u faktor koji stalno jača našu odbrambenu sposobnost i onemogućava ostvarivanje cilja unutrašnjeg i spoljnog neprijatelja da višenacionalnost pretvori u faktor slabljenja naše odbrambene moći unošenjem nejedinstva i razdora.

Za aktivnosti i praksu opštenarodne odbrane u Pokrajini Kosovo značajno je ukazati na angažovanost SK na stalnom razvijanju shvaćanja i prakse da aktivno učešće pripadnika svih naroda i narodnosti u svim procesima priprema opštenarodne odbrane istovremeno znači i njihovu angažovanost za odbranu suverenosti svih nacionalnosti, afirmaciju i zaštitu i njihovih stvarnih nacionalnih interesa, koje se u takvim uslovima pretvara u subjektivno osećanje i uverenje pripadnika svih naroda i narodnosti za njihovu konkretnu akciju za uspešnu odbranu cele samoupravne socijalističke Jugoslavije. Usmeravajući tako naše aktivnosti u opštenarodnoj odbrani, u kojoj višenacionalnost pretvaramo u novu i multipliciranu snagu odbrane, mi razbijamo osnovno oružje neprijatelja i eventualnog agresora, koji će uvek težiti da naš višenacionalni sastav koristi kao faktor za unošenje razdora i slabljenja naše odbrambene moći.

Postignuti rezultati na ostvarivanju nacionalne ravnopravnosti uopšte, kao i na rešavanju nekih pitanja koja su direktno vezana za ostvarivanje prava naroda i narodnosti na području opštenarodne odbrane, kao što su poboljšanje nacionalnog sastava aktivnog i rezervnog starešinskog kadra, putem bržeg povećanja broja starešina iz redova narodnosti, pre svega one albanske, ravnopravna upotreba jezika naroda i narodnosti, pri čemu nam u svemu tome predstoji još mnogo zadataka — stalno jačaju odbrambene snage Pokrajine i povećavaju spremnost radnih ljudi i građana, pripadnika svih naroda i

narodnosti da svim sredstvima brane nezavisnost i integritet samoupravne socijalističke Jugoslavije, ravnopravne zajednice naroda i narodnosti.

Drugo, proces područstvljavanja opštenarodne odbrane i u SAP Kosovo odvijao se uporedo sa razvojem i produbljivanjem samoupravnih odnosa u udruženom radu, mesnoj zajednici, opštini i šire. Poslednjih godina postignuti su značajni rezultati na područstvljavanju poslova opštenarodne odbrane. Sve veći broj društvenih činilaca aktivno se bavi poslovima i zadacima na praktičnom oživotvorenju koncepcije. Predstavnička tela, njihovi organi, rukovodstva društveno-političkih organizacija u opštinama i na nivou Pokrajine, redovno razmatraju pitanja iz oblasti opštenarodne odbrane, utvrđuju konkretne zadatke i preduzimaju mere za njihovo ostvarivanje. Pokrajinski i opštinski komiteti Saveza komunista Kosova redovno razmatraju problematiku opštenarodne odbrane, utvrđuju stavove i zadatke i organizuju njihovo sprovođenje na osnovama politike, zadataka i stavova Saveza komunista Jugoslavije i Saveza komunista Srbije shodno uslovima i specifičnostima ove Pokrajine.

Mnogobrojne specijalizovane društvene organizacije sve se više i aktivnije uključuju u sistem opštenarodne odbrane i na taj način primaju na sebe deo poslova na osposobljavanju radnih ljudi i građana, posebno omladinaca za opštenarodnu odbranu. Organi samoupravljanja i neposredno sami radnici u organizacijama udruženog rada sve više postaju faktor neposrednog odlučivanja, organizovanja i usmeravanja celokupnih odbrambenih priprema i aktivnosti.

U praksi ostvarivanja koncepcije opštenarodne odbrane naša nastojanja bila su usmerena na to da je u mesnoj zajednici i organizaciji udruženog rada moguće neposredno angažovanje radnih ljudi i građana na poslovima svenarodne odbrane, jačanje njihove aktivne pozicije u odnosu na opštenarodnu odbranu i pokretanje najšire inicijative hiljade građana i radnih ljudi i svih društvenih struktura u čemu smo i videli naš osnovni zadatak. Na takvom shvatanju suštine područstvljavanja opštenarodne odbrane baziraju se naši osnovni zadaci.

Polazeći od društveno-političke suštine područstvljavanja i u tom kontekstu uloge i zadataka mesne zajednice i organizacija udruženog rada u realizaciji koncepcije opštenarodne odbrane, saznanja i stečenih iskustava, glavni pravci delovanja i akcije saveza komunista Kosova, svih društvenih činilaca usmereni su na dalje osposobljavanje mesnih zajednica i organizacija udruženog rada na ostvarivanju svoje funkcije u sistemu opštenarodne odbrane. Na osnovama takve orijentacije već se sprovodi značajna aktivnost u mesnim zajedni-

cama, organizacijama udruženog rada, mesnim organizacijama Saveza komunista, SSRN, Savezu omladine, boraca, rezervnih starešina i dr. Kao rezultat takve aktivnosti oseća se veća mobilnost šire i organizovano učešće stanovništva u mesnoj zajednici i radnih ljudi u osnovnim organizacijama udruženog rada.

Na područjavanju poslova opštenarodne odbrane uz neposrednu realizaciju konkretnih zadataka, uključuje se sve veći broj društvenih subjekata. To traži visok stepen koordinacije, saradnje i sinhronizaciju aktivnosti na svim nivoima, sa osnovnim ciljem — da svaki obavi svoj deo zadatka i poslova i snosi punu odgovornost za to — što omogućuje racionalno, efikasno i odgovorno delovanje...

DOKO JOVANIĆ

Doprinos „Vojnog dela“ našoj teoriji ratne veštine

(»VOJNO DELO« br. 6/73)

... Poslije završetka narodnooslobodilačkog rata raspolagali smo velikim i dragocjenim ratnim iskustvom i ogromnim oduševljenjem, koje je govorilo o našoj spremnosti za izvršenje svakog zadatka. Istovremeno, činjenica je da smo »znatno zaostajali« u »organizovanom naučnom radu na izgrađivanju jedinstvenih pogleda o osnovnim pitanjima vojne nauke i ratne veštine, radu na sistematskom stvaranju i samih naših vojno-naučnih kadrova«. Naš starješinski kadar nije bio naviknut da piše, niti je smatrao da je to baš neophodno. S druge strane, nametala se neodložna potreba vojno-naučnog rada kao preduslova za izgradnju adekvatne vojne doktrine...

... Izlaz je nađen u tome da su, prvih godina izlaženja časopisa, naredbom načelnika Generalštaba određivani autori osnovnih članaka, teme i rokovi. Autori su bili mahom najistaknutije starješine, za koje se pretpostavljalo da su kadri uspješno da obrade postavljene teme. Kasnije se išlo na prethodne dogovore sa potencijalnim autorima o temama i rokovima obrade. Tih prvih dana bilo je i dobrovoljnih autora, ali je njihov broj bio malen.

Pri izboru tema težilo se da one budu aktuelne za dati period izgradnje Armije. Teme su odgovarale, prije svega, potrebama škola i predstavljale su neku vrstu lekcija za slušaoce ovih škola.

Intervencije Redakcionog odbora bile su znatne i odnosile su se na redakcionu i sadržajnu stranu članka.

Redakcioni odbor časopisa počeo je i sa izdavanjem prvih knjiga naših autora. Prve takve knjige bile su diplomski radovi sa vojnih akademija, a kasnije i samostalne studije. Izdate su i prve knjige stranih autora.

U naredbi Vrhovnog komandanta druga Tita za pokretanje časopisa, pored drugih osnovnih zadataka koji se postavljaju pred časopis, stoji i ovaj: »Ujednačavanje pogleda viših rukovodećih kadrova«.

Takav zahtev Vrhovnog komandanta je razumljiv i duboko opravdan, jer se bez jedinstvenih stavova rukovodećeg kadra nije moglo prići mirnodopskoj organizaciji oružanih snaga i pripremama zemlje za eventualni rat. Radilo se o izgradnji naše vojne doktrine koja nije mogla u svemu biti identična onoj sa kojom smo vodili narodnooslobodilački rat, ali se ni nova doktrina nije mogla zamisliti bez naše bogate ratne prakse i originalnih iskustava. Teškoće su bile u tome što se naša vojna misao našla pred dilemom da li se u osnovi orijentisati na vlastite snage i saznanja, ili prihvatiti sovjetsku vojnu doktrinu, s obzirom da dolazi od prve socijalističke zemlje i osnovne snage u pobjedi nad fašizmom.

Drug Tito nas je često i uporno upozoravao i usmeravao da se oslonimo na naša bogata ratna iskustva, da njih izučavamo, sistematizujemo i stvaralački primenjujemo u novim svetskim i našim uslovima. To je, u suštini, značilo orijentaciju na snage vlastitog naroda, na njegovo masovno učešće u odbrani zemlje. Razrešavanju ove dileme pomogla je i hegemonistička staljinistička politika, koja se jasno izrazila kroz rezoluciju Informbiroa.

Časopis *Vojno delo* se od početka uključio u razmatranje ovih i drugih važnih problema i doprineo je znatno izgrađivanju jedinstvenih stavova naših rukovodećih vojnih kadrova i koncipiranju doktrinarnе orijentacije u novim, izmenjenim uslovima.

Zbog toga je većina rukovodećeg kadra brzo shvatila da u izgradnji naše vojne doktrine moramo polaziti od obrade iskustava iz narodnooslobodilačkog rata i Titovih vojnih dela. Međutim, bilo je jasno da ne treba ostati samo na tim iskustvima već da treba ići

dalje i računati sa izmijenjenim uslovima naše vojno-političke situacije i dostignućima drugih armija i vojne nauke uopšte. Ovo zbog iskustava ovih armija u drugom svjetskom ratu i uvođenja u naoružanje nove ratne tehnike. Nakon bogatih i svježih iskustava iz oslobodilačkog rata, uočavala se važnost i ogroman značaj jedinstva pogleda, prije svega višeg rukovodećeg kadra, kao preduslova za jedinstvenost i usklađenost napora u izgradnji i vaspitanju oružanih snaga, a da ne govorimo o njegovoj potrebi i značaju u ratnim uslovima.

Upoređujući početak izlaženja časopisa sa današnjim stanjem, gdje imamo veći broj autora raznih činova, često sa naučnim zvanjem, hiljade knjiga naših autora sa najrazličitijim sadržajem, posebno treba istaći našu »Vojnu enciklopediju«, koja predstavlja vojno-naučni kapital trajne vrednosti, moramo biti vrlo zadovoljni pređenim putem rezultatima koje smo na tom polju i za ovo vrijeme postigli. »Vojno delo« je, sa ostalim časopisima iz tog vremena, odigralo pionirsku ulogu. Napori koje smo tada i kasnije ulagali svestrano su se isplatili.

U kasnijem periodu, kao čitalac ili član Redakcionog odbora časopisa, pratio sam njegov razvitak, radovao se uspehu i podizanju njegovog kvaliteta. Posebno sam se interesovao kako su u časopisu riješena dva pitanja:

— koliko časopis odgovara na aktuelna pitanja života i rada Armije?

— da li je i koliko u obradi materije zastupljen stvaralački rad?

U vezi sa ovim pitanjima vidi se određen, nemali i stalan napredak. Evidentna je pojava novih, mlađih autora i naučnija obrada gradiva. Međutim, postoje određene oscilacije, usponi i padovi koji se smjenjuju. Prema tome, to ostaju i dalje zadaci časopisa.

Čini mi se, dalje, da bi trebalo da postoji još veći interes za časopis kod našeg starješinskog kadra. To je zajednički problem čitalaca, komandi i Redakcije časopisa. Posebno je pitanje saradnika iz trupe. Na ovome treba više insistirati zbog bogatih iskustava naših jedinica i većeg interesa za časopis.

U današnjem momentu osnovni je zadatak dalja razrada koncepcije opštenarodne odbrane. Poznato je da smo na tom planu postigli vanredne rezultate i stekli značajna iskustva. Međutim, o tome se nedovoljno zna. Isto tako poznato je da postoji nemali broj neriješenih pitanja koja treba prethodno teoretski rasvijetliti. U tome se očekuje još veća pomoć časopisa našim kadrovima.

Rukovođenje KPJ oružanim snagama u narodnooslobodilačkom ratu

(»VOJNO DELO« br. 6/74)

... Savladati moćnog okupatora i brojne kvislinške snage mogao je samo narod podignut na ustanak. Takvu snagu je KPJ mogla iskovati jer je, pri postojanju povoljnih objektivnih uslova za ustanak, proklamovala program i platformu najšireg jedinstva naših naroda i narodnosti u ostvarenju nacionalnih i socijalnih ciljeva borbe i povelila je istrajnu borbu da ih ostvari. Smatrala je da je za postizanje pobjede bilo odlučujuće da okupi mase u razne masovne borbene organizacije, kako bi cio narod predstavljao što jedinstveniju organizovanu i borbenu snagu. Za sve vrijeme rata nastojala je da izgradi brojnu i jaku političku i vojnu snagu naroda.

Vođenje svenarodnog rata je zahtijevalo da se na osnovama zajedničkog društvenog interesa izgradi mehanizam, koji će omogućiti objedinjavanje i neprekidan porast narodnih snaga, koji će biti temelj za stvaranje oružanih snaga i snažna politička i ekonomska potpora u vođenju oružane borbe. U tom cilju razvio se NOP kao jedinstven politički i vojni sistem, tj. jedinstven front organizovanih društvenih snaga. To je bio kompleksan i jedinstven sistem, koji je stvoren i izgrađivan sa ciljem da narod sopstvenim snagama izvojuje nacionalno i socijalno oslobođenje. KPJ je bila njegova glavna ujedinjujuća snaga. Ona je rukovođila svim strukturama NOP-a, čvrsto držeći sve poluge vođenja oslobodilačkog i revolucionarnog rata.

Prvi zadatak u izgradnji takvog sistema bio je stvaranje oružanih snaga, jer se tadašnja istorijska zadaća mogla uspješno riješiti jedino oružanom borbom. Stoga je KPJ od prvog dana odlučno nastojala da uspostavi čvrsto rukovođenje oružanim snagama. Način na koji je ostvarivala takvu ulogu zavisio je od čitavog niza potreba i uslova vođenja svenarodnog rata i izgradnje oružanih snaga.

Vođenje rata protiv okupatora i izdajničke domaće buržoazije i stvaranje oružanih snaga, KPJ je od prvog dana zasnivala na koncepciji »naoružanog naroda«. To je omogućavalo da se cio NOP, na osnovu jedinstvene strategijske koncepcije, efikasno angažuje u svim oblicima borbe i otpora, da se oružane snage u okvirima cijelog si-

stema postave tako da mogu efikasno da vode oružanu i političku borbu, da se cjelokupna izgradnja mlade revolucionarne armije čvrsto osloni na snagu naroda.

Uloga oružanih snaga, sadržaj i obim njihove djelatnosti izvi-rali su iz ciljeva i potreba čitavog pokreta. Pošto je oružana sila bila jezgro i glavna udarna snaga svenarodnog otpora, njena je uloga prevazilazila zadatke i funkcije klasične vojske. Društvena uloga oružanih snaga bila je kompleksna i jednovremeno se ispoljavala u izvršavanju sljedećih glavnih funkcija: vođenje oružane i političke borbe; jemstvo tekovina revolucionarne borbe; zaštita naroda od zvjerstava okupatora i kvislinga; pružanje zdravstvene i ekonom-ske pomoći narodu; učešće u prosvjećivanju širokih narodnih masa. U našem revolucionarnom ratu, kao i u drugim zemljama, pored vo-đenja oružane borbe kao glavne funkcije, i tzv. nevojni zadaci bili su veoma značajan dio djelatnosti oružanih snaga. Valjalo je ospo-sobiti svaku vojnu jedinicu da efikasno izvršava sve pobrojane funk-cije i zadatke.

Pred KPJ je od prvog dana stajao krupan zadatak da izgradi potpuno nov i cjelovit vojni sistem. Valjalo je da planski stvara i razvija vojnu organizaciju, vodeći neprekidno računa o tome da su pokretu nužne masovne oružane snage, tijesno povezane sa narodom.

Uslovi u kojima su stvarane i izgrađivane revolucionarne oru-žane snage bili su vanredno složeni. U stvari, trebalo ih je izgra-đivati, u uslovima kada nisu postojale one osnovne pretpostavke za koje klasična vojna teorija smatra da su neizostavne.

Materijalni i ekonomski uslovi za snabdijevanje oružanih snaga bili su izrazito nepovoljni. Narodnooslobodilačka borba je počela bez dovoljno oružja, bez fabrika, radionica i materijalnih rezervi. Oružje se moralo otimati od neprijatelja. Bilo je otežano i snabdijevanje odjećom i obućom, jer su se morala najvećim dijelom pribavljati od siromašnih slojeva naroda.

Krupan i složen zadatak u izgradnji oružanih snaga bio je i stva-ranje moralno-politički veoma čvrstih jedinica. Čovjek je bio osnov-na snaga i polazno ishodište revolucije. Oslobodilačka i revolucionar-na borba stvarala je veoma povoljne objektivne uslove za izgradnju moralno-političke snage armije: veličina ciljeva ustanka; ljubav pre-ma slobodi i mržnja prema okupatoru; povjerenje u politiku i snagu KPJ i dr.

Međutim, na putu izgradnje moralno-politički čvrstih jedinica stajao je čitav niz krupnih prepreka i smetnji: u partizanske redove

stupio je veliki broj nepismenih i politički neobrazovanih ljudi (sa sela) opterećeni mnogobrojnim predrasudama patrijarhalnog načina života i egoističkim navikama; okupatoru je uspjelo da podstakne bratoubilačku borbu — što se neminovno odražavalo i na (sve brojnije) oružane snage — tako da se i u jedinicama morala voditi uporna borba za jačanje bratstva i jedinstva; neprijatelj je uporno i dosta vješto širio u narodu svoju propagandu, što je (prirodno) prodiralo i u redove vojske. Sve te mnogobrojne teškoće mogle su se savladati samo sistematskim i planskim vaspitnim radom, koji bi ubijedio borce u pravednost ciljeva za koje se bore, ulio vjeru u sopstvene snage i razvio mržnju prema neprijatelju i kod svih boraca razvio smisao za kolektivni život i požrtvovanje u borbi.

Kadrovski problemi su, takođe, bili veoma složeni. Istorijske okolnosti u kojima se stvarala oslobodilačka vojska bili su takvi da se na sve strane osjećala velika oskudica kadrova — što se naročito potenciralo kursom da se izgradi masovna armija. Prilike su bile takve da se najveći broj vojnih starješina morao uzdizati iz redova ustanika (boraca). Da bi se zadovoljile sve veće potrebe za partijsko-političkim rukovodiocima, valjalo ih je velikim dijelom uzdizati i stvarati iz redova članova KPJ. I jedno i drugo je bio složen i dugotrajan proces.

Krupne teškoće proizilazile su i otuda što je cjelokupno ljudstvo — pretežno vojnički neobučeno — trebalo što prije da ovlada ratnim vještinama. Na bojnopolju nijesu mogle da pobjeđuju jedinice samo moralno-politički čvrste ako nijesu bile i vještije od neprijatelja u ratovanju. Ratna vještina se morala stvarati i primjenjivati bez vojnih udžbenika. Bojno polje je bila glavna škola. U takvim prilikama valjalo je razviti aktivnost i stvaralaštvo svih ljudskih potencijala, kako bi se u jedinicama razvila ofanzivnost, udarnost i pokretljivost i smanjio broj sopstvenih žrtava.

Snažne narodne vojske nije moglo biti bez veoma čvrste discipline. To je bila njena nasušna potreba. U zavođenju čvrste discipline trebalo je izbjeći dve krajnosti: anarholiberalističku raspojasanost, kao i ciljeve i metode discipline buržoaske vojske. Disciplinu je trebalo prvenstveno izgrađivati na političkoj svijesti, postavljajući sve borce i starješine u takav položaj koji će im omogućiti da razviju sve svoje sposobnosti i da afirmišu sopstvenu ličnost. Uz to, čvrste discipline nije moglo biti bez istovremenih vojnih mjera i postupaka koje učvršćuju vojnički poredak.

Ovako značajna uloga oružanih snaga NOP i ovako brojni krupni zadaci u njihovom stvaranju i izgradnji iziskivali su potrebu

i postavljali oštar zahtjev da se KPJ svojim osnovnim snagama angažuje na vojnim pitanjima. U veoma složenim uslovima političke i oružane borbe sa (naročito u početku) mnogo nadmoćnijim neprijateljem, KPJ je morala da neprekidno bdi nad stvaranjem i jačanjem vojske. Radilo se ne samo o tome da se obezbijedi da njena cjelokupna dejstva budu strogo usaglašena s ciljevima KPJ, već i da se svakodnevna pitanja izgradnje vojnih jedinica rješavaju sa njenih idejno-političkih pozicija; da ona sama bude glavna motorna snaga u rješavanju svih praktičnih pitanja izgradnje i da svakodnevno kontroliše kako se sprovodi u život njena vojna politika. Iz svih ovih razloga rukovodeća uloga KPJ nad oružanim snagama morala je biti najneposrednija. To je bila glavna garancija za ostvarenje ciljeva revolucije.

Četiri su okolnosti koje su omogućavale da KPJ — na osnovama pravilno postavljene političke linije — uspješno obavi takvu ulogu: na vrijeme je odredila veliki broj svojih najsposobnijih kadrova da rade na stvaranju i izgradnji oružanih snaga; KPJ je raspolagala bogatim fondom marksističkog znanja, a posebno dragocjenim marksističkim nasleđem u vojnim pitanjima. Njena opšta orijentacija da se NOR vodi sopstvenim snagama naroda Jugoslavije ubrzala je traženje novih i originalnih puteva revolucionarne borbe — posebno u vojnim pitanjima; prethodno (predratno) iskustvo KPJ u organizovanju i predvođenju masa u borbu bilo je veoma dragocjeno njenim kadrovima kao početni oslonac u konkretnom rješavanju vojnih pitanja; činjenica da je KPJ rukovodila NOB-om bez koalicije sa građanskim strankama, omogućavala joj je da ima monopol nad oružanim snagama i da njima neposredno rukovodi.

KPJ je ostvarivala rukovodeću ulogu u oružanim snagama preko jedinstvenog sistema komandovanja, partijske organizacije u vojsci i političkih komesara...

Osnovne karakteristike sistema rukovođenja opštenarodnom odbranom SFRJ

(»VOJNO DELO« br. 2/75)

... Osnovne determinante sistema rukovođenja opštenarodnom odbranom u nas određene su karakterom našeg celokupnog društvenog bića, karakterom društveno-političkog i ekonomskog sistema, te položajem i pravima radnog čoveka i građanina i njihovih asocijacija (organizacija udruženog rada, mesnih zajednica i drugih samoupravnih organizacija i zajednica, kao i društveno-političkih zajednica). Socijalistički, samoupravni i demokratski karakter jugoslovenske zajednice naroda i narodnosti temeljni su preduslov doktrine, strategije, organizacije i celokupnog ispoljavanja opštenarodne odbrane.

Socijalistički, samoupravni i demokratski karakter jugoslovenske zajednice naroda i narodnosti kao opšti okvir kvalitativno novih društvenih odnosa na kojima se temelji celokupna politička, ekonomska i pravna struktura i organizacija društva osnov je ne samo za kvalitativno novu organizaciju već i pojmovanje odbrane. Ovo se podjednako odnosi kako na oružane snage tako i na sve druge komponente odbrane, uključujući i sistem rukovođenja. U meri u kojoj se naše društvo uspešno razvija na samoupravnim principima — u toj meri se menjaju, izgrađuju, razvijaju i materijalizuju novi odnosi i u oblasti odbrambene funkcije.

Pored toga, kada se govori o elementima koji predodređuju sistem rukovođenja opštenarodnom odbranom, potrebno je istaći da određeni, opredeljujući uticaj na taj sistem ima i karakter savremenog rata kao sveopšteg i sveobuhvatnog sukoba u kojem nestaju granice između frontova i pozadine, a time i između naroda i njegovih oružanih snaga, između oružane borbe i svih drugih oblika borbe i otpora i angažovanja u sveopštem suprotstavljanju agresoru.

Po čemu naš društveno-politički sistem implicira kvalitetnosta i u teoriji i u praksi nepoznata, ili skoro nepoznata, rešenja i principe rukovođenja odbranom?

Naše društveno-političko uređenje sadrži bitna svojstva koja uslovljavaju nov sistem rukovođenja odbrambenom funkcijom kako u pripremama za odbranu tako i u opštenarodnom otporu u slučaju

agresije i rata. Ova uslovljenost određena je, pre svega, takvim političko-pravnim karakterom našeg društvenog uređenja u kojem su svi subjekti društva stvarni nosioci i aktivni činioci, organizatori i izvršioci u razvoju celokupnog društvenog bića. To znači da su svi subjekti samoupravnog društva istovremeno i odlučujući činioci i u oblasti odbrane, po čemu opštenarodna odbrana predstavlja integralni deo našeg ideološko-političkog programa o izgradnji novog, humanog, demokratskog, socijalističkog, samoupravnog društva. Odbrana se nalazi u funkciji tog i takvog društva kao i sve druge njegove funkcije (ekonomske, socijalne, kulturne itd.). Ona se izražava i ispoljava kroz sve funkcije društva, ali i kao njegova posebna funkcija (kroz posebno organizovane snage odbrane).

Samoupravni karakter jugoslovenske zajednice naroda i narodnosti, kao njeno bitno i fundamentalno svojstvo, u sferi narodne odbrane manifestuje se kao samoupravno pravo svih subjekata zajednice na odbranu slobode i nezavisnosti naroda i narodnosti i društvenih i materijalnih tekovina socijalističke izgradnje. Atribut opštenarodna odbrana, zapravo, upotrebljen je da bi se pobliže označio socijalno-klasni i nacionalni karakter priprema društva za odbranu. Međutim, tim atributom je izražena i identičnost odbrane sa osnovnim, pojedinačnim i opštim interesima svih radnih ljudi i građana, svih naroda i narodnosti i svih organa i organizacija jugoslovenskog samoupravnog društva.

Prema ustavnoj i zakonskoj definiciji pojma opštenarodne odbrane svi radni ljudi i građani Jugoslavije, organizacije udruženog rada, mesne zajednice i druge samoupravne organizacije i zajednice, društveno-političke zajednice i društveno-političke i društvene organizacije nosioci su prava i aktivni činioci, organizatori i izvršioci mera u oblasti opštenarodne odbrane...

... Ne ulazeći detaljnije u pravno-političku analizu opštenarodne odbrane kao integralne funkcije našeg društveno-političkog sistema, za predmet rukovođenja njome od posebnog značaja mogu biti sledeće konstatacije.

Prvo, prava i dužnosti u oblasti opštenarodne odbrane, koja imaju subjekti našeg društveno-političkog sistema (građani, osnovne organizacije udruženog rada, mesne zajednice i druge samoupravne organizacije i zajednice, društveno-političke zajednice i dr.), javljaju se kao njihova izvorna prava i dužnosti, kao neotuđeni elemenat samoupravnih prava. Radni ljudi i građani to svoje pravo i dužnosti ostvaruju u osnovnoj organizaciji udruženog rada i mesnoj zajednici neposredno, a u opštini, autonomnoj pokrajini, republici i Federaciji putem svojih delegacija i delegata.

Drugo, pored opšte usvojene pretpostavke da samoupravno društvo omogućava najšire, pa time u krajnjoj konsekvenci i najefikasnije sprovođenje odbrambenih priprema u miru i vođenje oružane borbe i drugih raznovrsnih oblika borbe i pružanja otpora u ratu — sistem samoupravnih odnosa ne isključuje, već ima za pretpostavku jedinstvo zamisli i programa pripremnih mera u oblasti opštenarodne odbrane na nivou opština, a i na nivou socijalističkih republika i pokrajina, odnosno Federacije. Nadležnost širih društveno-političkih zajednica u oblasti opštenarodne odbrane proizvod su izvedenih, odnosno prenesenih prava osnovnih subjekata društva na šire asocijacije u interesu onih poslova koji se moraju zajednički obavljati da bi se obezbedila maksimalna efikasnost odbrane.

U takvom kontekstu utvrđene su i nadležnosti i funkcije organa Federacije u oblasti opštenarodne odbrane, koje se sastoje u izvedenom pravu i obavezi da utvrđuju osnove planova i pripremnih mera za odbranu zemlje i smernice za preduzimanje mera priprema i mobilisanje izvora i snaga zemlje za odbranu; da usklađuju planove i mere društveno-političkih zajednica, organizacija udruženog rada i drugih samoupravnih organizacija i zajednica; da utvrđuju postojanje neposredne ratne opasnosti; da naređuju opštu i delimičnu mobilizaciju i proglašavaju ratno stanje; da preko Predsednika Republike, ostvaruju rukovođenje i komandovanje oružanim snagama SFRJ u miru i ratu.

Treće, socijalističke republike i autonomne pokrajine i uže društveno-političke zajednice neposredni su nosioci poslova i organizatori svih priprema opštenarodne odbrane na svojim područjima sem, razume se, onih poslova koji se u zajedničkom interesu ostvaruju preko organa Federacije. Osim toga, republike i pokrajine i uže društveno-političke zajednice (međuopštinske zajednice i opštine) u slučaju napada na zemlju rukovode opštenarodnim otporom na svojoj teritoriji, i to kako oružanom borbom tako i svim drugim vidovima i oblicima borbe i otpora agresoru. Obe ove funkcije one obavljaju u skladu sa jedinstvenim osnovama sistema i planova odbrane SFRJ, te u skladu sa opštom idejom i politikom odbrane zemlje, utvrđenom od strane organa Federacije.

Četvrto, osnovne organizacije udruženog rada i mesne zajednice kao temeljne ćelije samoupravljanja u društvu, opštine kao osnovne društveno-političke zajednice u okviru kojih se ostvaruju zajednički interesi radnih ljudi i građana, socijalističke republike i autonomne pokrajine kao suverene države naroda i narodnosti i kao samoupravne društvene zajednice i, najзад, Socijalistička Federa-

tivna Republika Jugoslavija kao zajednica ravnopravnih naroda i narodnosti, kao zajednica njihovih država — *istovremeno su samostalni i jedinstveni faktori sistema opštenarodne odbrane*. To rukovođenju opštenarodnom odbranom daje kvalitativno nov smisao i sadržaj.

Peto, načelo jedinstva sistema i jedinstvenih osnova planova i pripremnih mera u oblasti opštenarodne odbrane opredeljuje specifičan položaj JNA u sistemu opštenarodne odbrane. Po svom položaju, ulozi i nameni u tom sistemu ona se javlja kao zajednička oružana sila svih naroda i narodnosti i svih radnih ljudi i građana Jugoslavije, ali sa primarnim zadatkom da svojom neprekidnom borbom gotovošću u miru i svojim načinom dejstva na celoj teritoriji Jugoslavije u slučaju agresije stvori uslove za uspešni prelazak na ratno stanje svih komponenata i činilaca opštenarodne odbrane, odnosno društva kao celine. Kao elemenat zajedničkog interesa naše jugoslovenske višenacionalne zajednice, *JNA se i u pogledu rukovođenja njome javlja kao elemenat federativnog uređenja naše zemlje*.

Šesto, sistem rukovođenja opštenarodnom odbranom u nas opredeljen je i opštom političkom koncepcijom na kojoj insistiramo kao nezavisna i nesvrstana zemlja. Nepripadanje postojećim vojnopolitičkim savezima i nesvrstavanje u vojne blokove upućuju našu zemlju na sopstvene snage i sredstva, što zahteva maksimalnu mobilizaciju svih ljudskih i materijalnih potencijala u priprema zemlje za odbranu i u suprotstavljanju agresoru...

DUŠAN MILJANIĆ

Jadransko vojište i mornarica NOVJ u vojno-političkoj strategiji NOR

(»VOJNO DELO« br. 2/76)

... Jedna od posebnih karakteristika rata na moru jeste ta što se na njemu neprekidno dešavaju mnoge aktivnosti koje su od krupnog značaja, a naročito ako su one sredstvo i uslov za realizaciju i usklađivanje međusavezničkih napora za cijeli tok rata ili jedan nje-

gov period (saobraćaj, prevoženje trupa i ratnog materijala, desanti i dr.). Međutim, dejstva manjih ratnih mornarica rijetko su se ispoljavala u vidu velikih operacija i sukoba, kakvi se, na primjer, odigravaju na kopnenim vojištima. Zbog toga se nerijetko događa da se dejstva i aktivnosti na moru posmatraju izolovano, pretežno u taktičkim i operativnim okvirima i bez povezivanja u jednu cjelinu, pa tako ostaju u sjenci događaja na kopnenom ratištu. U znatnoj mjeri bio je to slučaj i sa istoriografskim vrednovanjem dejstava i aktivnosti na jadranskom vojištu u toku NOR-a. Izostalo je, dakle cjelovito vrednovanje i uopštavanje aktivnosti i dejstava na jadranskom vojištu sa stanovišta strategije, naročito onog značaja i doprinosa koji se posredno odražavao na vojno-politička zbivanja na kopnenom dijelu ratišta i na međunarodnu afirmaciju NOR-a od kraja ljeta 1943. godine do oslobođenja zemlje...

... Strategijska prekretnica u makrostrategiji zaraćenih strana nastupila je 1943. godine na svim svjetskim ratištima. Na *istočnom frontu*, poslije velike pobjede Crvene armije kod Staljingrada, sovjetsko komandovanje nije ispuštalo inicijativu iz svojih ruku sve do kraja rata; na *dalekoistočnom ratištu*, poslije gubitaka Solomonskog i Džilbertovog arhipelaga, Japan je natjeran u strategijsku defanzivu; snage osovine poražene su i na *afričkom frontu*; iz ratnog stroja sila osovine izbačena je Italija; saveznici su dobili opštu prevlast u »bici za Atlantik«; vazdušni, a jednim dijelom i kopneni (na tlu Italije) rat je prenešen na Evropu i vitalne centre Njemačke. Sve su to bile *kvalitetne promjene* koje su opredijelile dalji tok rata i bitno utjecale na strategijski položaj zaraćenih strana, uopšte, pa i na jugoslovenskom i mediteranskom ratištu.

Karakter tih promjena na jadranskom vojištu i uopšte na jugoslovenskom ratištu najbolje se može sagledati ako se analizira njihov odraz na dalji tok rata i poziciju zaraćenih strana (Njemačke, saveznika i NOVJ — NOP-a Jugoslavije)...

... Kapitulacijom Italije stvoreni su preduslovi za aktiviranje većih borbenih potencijala NOVJ i na jadranskom vojištu. Došlo se do znatnih količina oružja i opreme i što je naročito značajno, do više plovniha objekata, neophodnih za dalji razvoj i razmah NOB-e na moru. Masovnim ustankom u primorskom pojasu stvorena je baza za formiranje novih jedinica koje su brzo prerastale u impozantne operativne snage, sposobne da angažuju jače njemačke grupacije u primorskoj oblasti i time olakšaju razmah borbe na kontinentalnom ratištu.

S druge strane, stvorena je mogućnost za uspostavljanje stalne operativne veze, sadejstva i saradnje sa savezničkim snagama na jadranskom i italijanskom vojištu. Time su bili stvoreni i preduslovi za zajedničku borbu, za prevlast na jadranskom vojištu i za bržu afirmaciju NOB-e i NOVJ. Takva situacija je omogućila i neprekidni uticaj na promenu odnosa saveznika sa Zapada prema NOB u Jugoslaviji i na rješavanje problema vojne i političke prirode.

Ono što je za nas posebno bilo značajno jeste stvaranje osnovnih materijalnih preduslova za formiranje i razvoj mornarice, novog vida u sastavu NOVJ, bez kojeg ne bi bilo moguće ostvarenje ni ostalih ciljeva na jadranskom vojištu. Uspostavljanjem trajnih operativnih uporišta na jugoslovenskoj obali i pozadinskih baza u lukama južne Italije, mornarica je mogla da postane činilac od opšteg značaja za NOR. Osim borbenih zadataka i učinka, stvaranje mornarice je omogućilo stalno snabdjevanje NOVJ preko mora, evakuaciju, zbrinjavanje i rehabilitaciju ranjenika, što je bilo od naročito moralno-političkog i operativnog značaja za NOB u tom periodu.

Stvaranje mornarice i borbena dejstva NOVJ na jadranskom vojištu od kapitulacije Italije do kraja rata bili su značajni vojno-politički činioci koji su omogućili rukovodstvu NOR-a da stavi pod svoju kontrolu to politički najosetljivije vojište i isključi takvo prisustvo savezničkih snaga na našem tlu koje nije bilo prihvatljivo za našu vojno-političku strategiju. Jer, eventualno iskrcavanje savezničkih snaga na istočnu obalu Jadrana ili u Istri, radi obezbjeđenja klasnih interesa stranih sila i unutrašnjih klasnih protivnika NOP-a, i prisustvo jugoslovenskih kvislinških formacija na tom vojištu — moglo je izazvati teške vojno-političke posljedice za krajnje političke ciljeve jugoslovenske revolucije. Iz navedenih razloga, za razliku od ranijeg perioda NOR-a, jadransko vojište je od ljeta 1943. god. stalno bilo u težištu vojno-političke strategije rukovodstva NOP-a Jugoslavije...

Savez komunista Jugoslavije u borbi za ostvarivanje opštenarodne odbrane

(»VOJNO DELO« br. 3/76)

... U ukupnom socijalističkom razvoju našeg društva izgradnja i jačanje odbrambenih snaga imali su vrlo istaknuto mesto. Opštenarodna odbrana stalno je bila nerazdvojni deo društvenih napora i aktivnosti. Za Savez komunista bilo je to područje njegovog intenzivnog, konkretnog i vanredno uspešnog angažovanja.

U podizanju odbrambenih sposobnosti našeg društva postignuti su izvanredni rezultati i stvorene su čvrste idejno-političke i društveno-ekonomske osnove za još brže i efikasnije jačanje svih komponenata opštenarodne odbrane. Kada se imaju u vidu složeni uslovi u kojima je delovao SKJ i mnogobrojne ekonomske, političke i socijalne teškoće i deformacije sa kojima se naše društvo suočavalo u svom socijalističkom razvoju, očigledno je da su ostvareni rezultati tim značajniji.

Ostvarivanje opštenarodne odbrane zahtevalo je, u izvesnom smislu, nov odnos organizacija i rukovodstava, pa i najviših foruma SKJ, prema organizovanju društva za odbranu.

Odbrana je, razume se, i ranije uvek bila predmet osobite pažnje SKJ. Svi kongresi, konferencije, posebno najviša rukovodstva KPJ, odnosno SKJ, odbrani su davali jedno od najznačajnijih mesta, naročito u situacijama kada su neposrednije bili ugroženi nezavisnost i suverenitet zemlje.

... Podruštvljavanjem odbrane stvoreni su uslovi da radni ljudi i radnička klasa postanu stvarni nosioci odbrambenih aktivnosti društva, a samoupravni društveni sistem pruža objektivne mogućnosti da se maksimalno iskoriste sve ljudske, materijalne i moralne snage društva za odbranu. Pozicija radnog čoveka u opštenarodnoj odbrani određena je njegovom pozicijom u ostalim oblastima života, pa njegov samoupravni položaj u društvu čini osnovu naše opšte spremnosti i sposobnosti za odbranu, a ostvarivanjem njegovih samoupravnih prava u odbrani otvoreno je još jedno novo područje za njegovu afirmaciju, inicijativu i stvaralaštvo, čime je i integritet čoveka kao samoupravljača bitno upotpunjen...

... Ni jedan drugi koncept odbrane nije tako neposredno povezan sa društvenim razvojem i promenama u oblasti ekonomske, socijalne i kulturne politike i drugih oblasti društvenog života kao naša opštenarodna odbrana.

»Nastala u narodnooslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji i razvijena u socijalističkim samoupravnim društvenim odnosima, opštenarodna odbrana Jugoslavije je izraz njenog socijalističkog samoupravnog društvenog bića, nezavisne i nesvrstane spoljne politike i zajedništva naših naroda i narodnosti zasnovanog na punoj ravnopravnosti i bratstvu i jedinstvu«, i kao takva je postala funkcija svih subjekata našeg društva i nerazdvojni deo ukupnog društvenog življenja i aktivnosti.

Zbog toga su odbrambena moć našeg društva i njegova sposobnost na svenarodni otpor sasvim neposredno uslovljeni rezultatima ukupnog društvenog razvoja — od materijalne proizvodnje do kulturnog stvaralaštva, a jačanje i razvijanje odbrambenih sposobnosti društva se neposredno odražavaju na njegov dalji samoupravni društveni preobražaj.

Iz tih saznanja su proizlazili i mnogobrojni složeni zadaci svih svesnih socijalističkih snaga, pre svega Saveza komunista u izgrađivanju i razvoju opštenarodne odbrane. U mnogo čemu oni su bili određeni u međunarodnim odnosima, a prvenstveno našom unutrašnjom situacijom i složenim zbivanjima na ekonomskom, političkom i socijalnom planu...

... Akcijom SKJ razbijene su glavne antisamoupravne i kontra-revolucionarne snage i prokrčen je put daljem uspešnom razvoju samoupravljanja. Jačanjem prava i odgovornosti društveno-političkih zajednica, radnih organizacija i drugih subjekata u društvu i odbrani očuvano je moralno-političko jedinstvo naših naroda i narodnosti, radnih ljudi i građana, zasnovano na jedinstvu interesa i ciljeva, na visokoj svesti i spremnosti za odbranu slobode, nezavisnosti i integriteta Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Na tim osnovama je učvršćeno i jedinstvo sistema odbrane i stvoreni su uslovi za njegovu dalju izgradnju na samoupravnim odnosima...

... Kako se razvijenost ili nedovoljna razvijenost samoupravnih odnosa u društvu neposredno odražavala i odražava na odnose u odbrambenim aktivnostima, otpori našem samoupravnom kursu bili su istovremeno i otpori opštenarodnoj odbrani. Utičući na društvenu svest, politička i ideološka kretanja i sukobi neposredno su se odražavali i na svest o odbrani. Time što su negirale i slabile ulogu radničke klase i radnih ljudi uopšte, sve negativne tendencije u dru-

štvu, sa kojima se Savez komunista obračunao i obračunava, bile su usmerene i na slabljenje opštenarodne odbrane i njenu afirmaciju.

Područje opštenarodne odbrane bilo je, doduše, najotpornije prema svim vrstama negativnih idejnih i političkih pojava u društvu i u Savezu komunista i, istovremeno, područje najdoslednije revolucionarne akcije članova i organizacija SKJ...

... Odbrambene aktivnosti mobilisale su komuniste i građane na otpor negativnim tendencijama u društvenom razvoju i jačale svest o neophodnosti jedinstva naše društvene zajednice i o sudbinskoj povezanosti svih naših naroda i narodnosti.

Otuda se opštenarodna odbrana ispoljila kao snažna brana svim negativnim tendencijama i veoma značajan činilac daljeg razvoja i jačanja bratstva i jedinstva naših naroda i narodnosti, koje je uvek bilo jedan od osnovnih preduslova snage i efikasnosti opštenarodne odbrane i »najača poluga našega daljnega razvitka, najsnažnije oružje«...

... Nova ustavna rešenja garantuju radničkoj klasi preovlađujući i neposredan uticaj na sva društvena zbivanja i odnose, proširuju prostor za samoupravno odlučivanje i upravljanje i otvaraju mogućnosti da građanin sve više postaje aktivan nosilac vlasti i upravljanja društvenim poslovima.

Sledstveno tome, novi ustav snažnije utvrđuje i samoupravno pravo radnih ljudi na odbranu i dovodi čoveka u aktivan i stvaralački položaj...

... U skladu sa svojom društvenom ulogom, SKJ je sistematski i neprestano izgrađivao idejno-političke osnove opštenarodne odbrane i određivanjem zadataka stalno podsticao i usmeravao aktivnost članova, organizacija i rukovodstava SK u ovoj oblasti društvenog života. Kao i uvek ranije, inicijator tako usmerene akcije SK bio je drug Tito, koji se, kao što smo videli, u mnogim svojim govorima i istupanjima stalno i odlučno zalagao za izgrađivanje i jačanje svih komponenata opštenarodne odbrane na samoupravnim društvenim osnovama kako bi ona »postala briga, pravo i obaveza svakog radnog čovjeka, a Jugoslavija neosvojivi bastion za svakog agresora«...

... Široko bavljenje konferencija SKJ i intenzivno angažovanje Predsedništva i njegovih tela na ostvarivanju opštenarodne odbrane odražavalo je veoma intenzivnu opštu aktivnost koja je u vezi s ovim pitanjima ostvarivana u Savezu komunista u celini. Jer, opštenarodna odbrana je bila predmet raspravljanja i odlučivanja na opštinskim, međuopštinskim, pokrajinskim i republičkim konferencijama SK. U njenoj realizaciji su se angažovali centralni pokrajinski i opštinski

komiteti i njihova tela. O njoj se raspravljalo i na mnogobrojnim savetovanjima i seminarima u Savezu komunista. Jednom rečju, gotovo da nije bilo pitanja iz opštenarodne odbrane ili akcije u njenom ostvarivanju na kojima se, na ovaj ili onaj način, nisu angažovale organizacije Saveza komunista.

Angažovanjem na najznačajnijim pitanjima u vezi s podizanjem borbene spremnosti Armije i dogradnjom i realizacijom koncepcije opštenarodne odbrane, Savez komunista u JNA dao je značajan doprinos opštedruštvenim naporima na području odbrane i ostvarivanju opšte društveno-političke uloge SKJ. Svojom stručnošću i zalaganjem komunisti u JNA su veoma mnogo doprineli i organizovanju opštenarodne odbrane u društveno-političkim zajednicama, radnim i drugim organizacijama, a time i daljoj afirmaciji ugleda i jačanju neraskidivih veza Armije s narodom, produbljivanju njenog narodnog i revolucionarnog karaktera...

...Pored vidnog napretka u dogradnji, organizacionom učvršćivanju i modernizaciji JNA i teritorijalne odbrane, ostvareni su vidljivi rezultati i u organizovanju drugih, tzv. nenaoružanih, odbrambenih struktura i organizacija. U celini uzev, odbrambena organizacija društva je poprimila značajne odlike celovitog i jedinstvenog sistema političkog, vojnog, ekonomskog i drugog odbrambenog organizovanja i delovanja. Pa, ipak, u organizovanju nekih odbrambenih aktivnosti nisu savladane ni neke početne teškoće...

...Savez komunista, avangardna politička snaga u borbi za samoupravni socijalizam i za dalji progresivni razvitak društva u celini, iz svih okršaja sa antisocijalističkim snagama izašao je jači i čvršći nego što je ikad bio. Time je učvrstio svoju vodeću idejnu poziciju u društvu, pa, prema tome, i na području opštenarodne odbrane. Takva njegova uloga je preduslov za dalji uspešan razvoj našeg društva u pravcu socijalističkih društvenih odnosa, sistema samoupravljanja kao celine i svih ostalih socijalističkih snaga, Socijalističkog saveza, sindikata, omladine itd. Samo jak, organizaciono čvrst i idejno čist Savez komunista može predvoditi, usmeravati i štiti našu revoluciju...

...Isto kao i u drugim oblastima društvenog života, i u opštenarodnoj odbrani borba za ostvarivanje vodeće idejne i političke uloge Saveza komunista mora biti zasnovana na većem i odgovornijem angažovanju organizacija i rukovodstava SK. Uspeh u njoj biće utoliko veći ukoliko Savez komunista u isto vreme učini odgovornijim za oživotvorenje svojih stavova one komuniste koji se profesionalno bave poslovima na području odbrane i čiji je uticaj na realizaciju koncepcije sasvim neposredan i stalan...

Nesvrstanost i odbrana

(»VOJNO DELO« br. 5/76)

... Jedna od uvodnih teza može biti i ova. Nesvrstavanje je postalo pokret, i to svetski, a sve su više i u praksi i u teoriji prisutni i elementi doktrine tog pokreta. Pojava doktrine lišena je dogmatskih prilaza i shema, a pogotovu tvrdokornih ideoloških stavova, i očigledno je da se stvara specifičnim načinom, za razliku od mnogih poznatih svetskih doktrina. Jer, najveći broj drugih svetskih doktrina ima blokovski karakter, ili na neki drugi način teži ka zatvaranju, odnosno ka ograničavanju uloge pojedinih subjekata međunarodnog života. I pokreti i doktrine uvek pretenduju da se zasnivaju na nekim svojim unutrašnjim i spoljnim funkcijama. Kad je reč o sferi međunarodnih odnosa, i to takvih kakve poznajemo, teško je postaviti da savremeni svetski pokret i doktrina mogu biti lišeni specifične funkcije odbrane.

Međutim, mislim da je težište upravo na specifičnosti funkcije odbrane. A ako je tačno da su nesvrstane zemlje, pa i pokret u celini, objekat najžešće primene sile, onda se mora postaviti teza o opravdanosti postojanja specifične funkcije odbrane. Izgleda da to nije sporno. Sporno može biti nešto drugo, tj. o kakvom je modelu odbrane reč, šta je tu, u stvari, specifično.

Jedini do sada poznati i doktrinarno uobličen svetski model odbrane jeste takav vid zajedničke odbrane koji nosi blokovski karakter. Mi drugi ne poznajemo. Blokofska odbrana ima mnoga obeležja, ali s gledišta naše teme, po mom mišljenju, osnovno je jedno obeležje, a to je da je pojedinačna odbrana većine članica bloka u drugom ili u poslednjem planu, a u prvom planu je zajednička odbrana. Međutim, kako je blokovski odnos izrazito hijerarhijski odnos, u kojem ulogu centralne moći ima rukovodeća sila bloka, zajednička odbrana je, u krajnjoj instanci, odbrana u interesu centralne sile, bez obzira na to što se sa tim interesom delimično, više ili manje, poklapa interes vodećih struktura u ostalim zemljama članicama bloka. Izgleda da je to glavna teza od koje treba poći u traženju bitno drugačijih obeležja modela odbrane nesvrstanih.

Pokret nesvrstanih do sada nije stvorio nikakav hijerarhijski odnos. Ne postoji centralna rukovodeća sila. Sve članice pokreta su u

položaju ravnopravnosti, a odluke se donose konsensusom. Objektivno postoje veoma različiti interesi koji se maksimalno poštuju, a jedinstvo i solidarnost grade se na zajedničkim dodirnim tačkama razlika. U takvim uslovima zajednička odbrana blokovskog tipa ne može egzistirati, ona je imanentno suprotna nesvrstanosti...

...Teorijska analiza modela odbrane nesvrstanih mislim da ne može ići putem eliminisanja pojedinih elemenata zajedničke odbrane blokovskog tipa da bi se došlo do prihvatljive teorijske koncepcije. Naime, nikakav kvantitativni postupak tu ne bi bio ni od kakve pomoći. Teorijski koncept mora polaziti od kvalitativno drugačijih stavova odbrane nesvrstanih.

U teorijskom konceptu odbrane nesvrstanih možda se možemo opredeliti za tri osnovna stava, i to:

- prvo, odbrana nesvrstanih zasniva se na autentičnosti odbrane svake pojedine nesvrstane zemlje;

- drugo, odbrambena saradnja između nesvrstanih zemalja odvija se u obliku podrške i pomoći, ili, šire, u obliku solidarnosti, i

- treće, odbrambena moć nesvrstanih temelji se na društvenim faktorima moći nesvrstanih zemalja i pokreta nesvrstanih u celini, koji su istorijski nov izraz društvene, pa, samim tim, i vojne moći.

Svaki od navedena tri stava i koncepta može da se obrazloži iz društvenog i političkog i vojnog aspekta.

Prvo, oslonac na sopstvene snage, iako nije formulisan kao jedan od principa nesvrstanosti (a možda bi ga trebalo i formulisati), prisutan je u praksi nesvrstanih i u njihovoj odbrani. To je izraz fiziologije, političkog ponašanja i specifične ratne veštine i odbrambene doktrine, koji je došao do izražaja naročito u narodnooslobodilačkim i revolucionarnim borbama.

Osnovni smisao ovog principa nije prevashodno politički, odnosno nije prvenstveno u nevezivanju za snage postojećih blokova kao najmoćnijih činilaca klasične vojne moći. U stvari, mislim da je to tek posledica. Prevashodni smisao oslonca na sopstvene snage jeste u tome da se u sopstvenoj društvenoj stvarnosti aktiviraju oni društveni agregati (sopstveni narod, radni slojevi stanovništva, progresivne oslobodilačke snage) koji u savremenim uslovima jedino i mogu biti nosioci nacionalnog i socijalnog oslobođenja. Najtačniju definiciju tog fenomena dao je drug Tito danas već čuvenom formulacijom o tome da je nastupilo istorijsko buđenje naroda. Engels bi rekao da su narodi i klase stekli sopstvenu volju da se sopstvenim snagama bore za svoje interese, jer ni na koji drugi način ne mogu da ih zadovolje. To je isto kao kad Marks spominje, naoko

difuzan, naoko neklasni pojam, istinskih narodnih revolucija, da bi napravio razliku između takvih kabinetskih revolucija...

... Odras principa oslonca na sopstvene snage u vojnoj, odbrambenoj sferi jeste u pojavi naroda kao novog moćnog vojnog faktora i u ratnoj veštini koja se koristi sveobuhvatnom kombinacijm ljudskog, materijalno-tehničkog faktora, prostora i vremena. Nikada odbrambena moć nije u tolikoj meri počivala na ukupnoj društvenoj moći kao u borbama nesvrstanih zemalja...

... Veoma je značajno da se danas njihovoj oslobodilačkoj i političkoj funkciji i borbi, a i činjenici da nesvrstane već predstavljaju većinu čovečanstva i ogroman geografski, geopolitički i geostrategijski prostor, priključuje i sve veća ekonomska moć, potencijalna i stvarna.

Ovde bismo mogli postaviti i zanimljivo pitanje: da li se oslonac na sopstvene snage pojedinih nesvrstanih zemalja pojavljuje u istom vidu i fazi oslobodilačke borbe i u fazi odbrane nezavisnih država? U pitanju je jedno vrlo značajno jugoslovensko iskustvo prema kojem se kontinuitet istinski narodne, opštenarodne odbrane može uspostaviti samo pod uslovom izgradnje samoupravnog društva. Kao što je poznato, tako organizovano samoupravno društvo ne postoji ni u jednoj drugoj nesvrstanoj zemlji. Da li, prema tome, te druge nesvrstane zemlje mogu u miru organizovati istinsku narodnu odbranu, da li mogu produžiti osloncem na sopstvene snage? Mislim da tu nastaju mnogobrojni odbrambeni problemi velikog broja nesvrstanih zemalja i velike razlike u modelima odbrane i mnogobrojne nedoslednosti...

... Drugo, odbrambena saradnja nesvrstanih po obimu je znatno manja od ukupnog efekta njihove vojne moći koju postižu političkom i ekonomskom saradnjom, svojim jedinstvom, pa i samom egzistencijom kao skup pojedinačnih zemalja i kao organizovan pokret. Da li je potrebno više ili manje odbrambene saradnje, verovatno će na to pitanje odgovor dati sama praksa. Međutim, već možemo konstatovati i to da ne postoji sređena informacija o toj saradnji. Možemo biti sigurni da je ta saradnja veća nego što se zna. To je, uostalom, tako uvek u vojnoj oblasti u kojoj se teži ka određenoj tajnosti. Prisutna je i delikatnost političkog oportuniteta takve saradnje, s obzirom na jake optužbe da nesvrstani teže ka stvaranju trećeg vojnog bloka. Međutim, izgleda da je do sada, ipak, najvažnije bilo to što su odbrambenu, odnosno vojnu saradnju nesvrstani razvijali u duhu solidarnosti, što znači u duhu konkretnog opredeljenja za podršku i pomoć ugroženim zemljama. Povećavanje jedinstva i ak-

cione sposobnosti nesvrstanih, što je osnovni pravac priprema za Kolombo, verovatno će imati pozitivan uticaj i na ovaj vid njihove saradnje. Međutim, ma kakva bila po kvantitetu, po kvalitetu ona nikad neće moći opstati kao vid klasične, pre svega blokovske savezničke saradnje. Njena osnova uvek će biti društveno-istorijska moć nesvrstanih, njihova politička i ekonomska borba i otpor imperijalizmu, neokolonijalizmu, hegemonizmu, u čemu će, verovatno, biti sve veše jedinstva. Razmena vojnih iskustava, saradnja u proizvodnji oružja, vojna pomoć i podrška itd. — sve je to aktivnost koja će zavisiti od konkretnih situacija i od jačanja jedinstva pokreta.

Jedan pravac akcije svakako jeste i to da se pokuša smanjiti mogućnost otvorenih vojnih konflikata između pojedinih nesvrstanih zemalja. Naime, izgleda da ne treba izgubiti iz vida da pokret nesvrstanih obuhvata zemlje različitih stepena razvijenosti, različitih kultura, društvenih poredaka, unutrašnjih političkih opredeljenja i objektivno različitih pojedinačnih interesa. Zbog toga ideja o odbrani nesvrstanih niti može, niti treba da se materijalizuje u bilo kakvoj institucionalnoj formi. Možda je najbolje da ona implicitno bude uvek prisutna u globalnoj, ideološkoj, političkoj i ekonomskoj platformi pokreta. U praksi se ona može ostvarivati samo u procesu zajedničkog dogovaranja kao odgovor na realne političke potrebe.

Treće, koliko treba biti okupiran problemom odbrane nesvrstanih? Pojam odbrane relativno je uzak. Odbrana je uvek imanentna funkcija svakog pojedinačnog društvenog sistema, ali je uvek i organizacija. I kao funkcija pojedinačnog društva, a pogotovo kao organizacija, pojam odbrane je uži od pojma oslobodilačke i socijalne borbe, od zaštite nezavisnosti od otpora imperijalizmu, neokolonijalizmu i hegemoniji; uži je i od pojma stvaranja novog međunarodnog političkog i ekonomskog poretka itd. Iz toga se, možda, mogu izvući dva zaključka.

Prvo, pokret nesvrstavanja je zainteresovan vitalno i akciono za ostvarenje najkrupnijih zajedničkih stratezijskih ciljeva. U odnosu na te ciljeve odbrana je samo sredstvo, bolje reći — jedno od sredstava. S tim u vezi nije opravdano ako bi se nastojalo da se jedno takvo sredstvo izjednači sa nivoom vitalnih ciljeva nesvrstanih.

Drugo, kako je pokret nesvrstanih svetski pokret, odbrana nesvrstanih, ako bi se i mogla instituisati, hteli to ili ne, mogla bi biti samo neka vrsta svetske odbrane. Imajući u vidu i to da je odbrana uvek i organizacija, možemo a priori biti sigurni u to da pokretu nesvrstanih takav model svetske odbrane ne odgovara. Dovoljno je

podsetiti se da odbrambena organizacija, na primer, podrazumeva oružane snage, rukovođenje i komandovanje, vojnu strategiju, naoružanje, opremu, infrastrukturu i sl.

Obrana kao funkcija pojedinih društava nesvrstanih zemalja pojavljuje se, međutim, u svom globalnom vidu i kao funkcija pokreta nesvrstanih, ali u specifičnom pogledu, u kojem je već bilo reči, tj. kao izraz svih elemenata nove istorijske društvene moći nesvrstanih. To je, međutim, veoma kompleksan pojam, pa izgleda da konvencionalni termin odbrane može uneti više zabune nego koristi. Najkonkretniji je pojam vojne saradnje koja kao element solidarnosti za nesvrstane, verovatno, i jeste najprihvatljivija, jer saradnja podrazumeva ravnopravne partnere, a primenjuje se na konkretnim pitanjima, u konkretnim situacijama, i bilateralno i regionalno, a u nekim aspektima možda i multilateralno...

ZORAN VIDA KOVIĆ

Savremena razvojna faza monopolističkog kapitalizma i oblici agresije

(»VOJNO DELO« br. 5/76)

... Prvobitno obeležje monopolističkog kapitalizma sadržano je:

a) u strukturalnoj krizi (Marksov zakon tendencijskog opadanja profitne stope, kriza oplodnje, tj. produkcije kapitala, iz koje izrasta kriza kapitalističke društvene reprodukcije, tj. produkcije i reprodukcije klasnih odnosa proizvodnje kapitala);

b) u intenzivnom pokretanju »činilaca sa dejstvom suprotnim« (Marks) osnovnim uzročnicima strukturalne krize, od monopolističkih kapitala i vladajućih klasa pod hegemonijom monopolističkih buržoazija. To obuhvata dalekosežne promene načina proizvodnje kapitala, klasa i njihovih međusobnih odnosa u pojedinačnim društvima i u međunarodnim celinama, klasnih poredaka (društvenih sistema) i strategija vladajućih klasa u klasnoj borbi i u odnosu na sve dimenzije društvene prakse; i

c) u tome što dejstva intenzivno pokrenutih činilaca koji suzbijaju, odnosno preodolevaju strukturalnu krizu u procesu proiz-

vođnje kapitala, u ekonomskoj sferi društva, uistini ne savladavaju tu krizu, već premeštaju njena žarišta iz ekonomske u druge društvene sfere, iz kapitalističkih metropola u druge zemlje, iz pojedinačnih društava u njihove međunarodne celine (međunarodne procene i odnose), i tako *pretvaraju* krizu proizvodnje kapitala, ekonomsku krizu, u globalnu (s međunarodnim radijusom) socijalno-političku krizu i krizu civilizacije. Ti efekti premeštanja žarišta krize povratno dejstvuju na uzročnike krize proizvodnje kapitala, pa se zatvara »začarani krug« produbljivanja i proširivanja strukturalne krize monopolističkog kapitalizma.

U fazi prelaza iz domonopolističkog u monopolistički kapitalizam (u poslednjoj trećini XIX stoleća i prvoj trećini XX stoleća), i u prvoj razvojnoj fazi monopolističkog kapitalizma (u drugoj trećini XX stoleća, od velike svetske ekonomske krize do kraja posleratne stabilizacije i ekspanzije »neokapitalizma«), strukturalna kriza i način njenog kapitalističkog suzbijanja — premeštanja — proširivanja ispoljili su se osobito u globalnim i razornim socijalno-političkim krizama, a posebno u *imperijalističkim, kolonijalnim i kontrarevolucionarnim ratovima*. U tim oblicima agresija je predstavljala periodično (ciklično) ispoljavanje krajnjih konzekvencija socijalno-političkih kriza i načina njihovog »rešavanja« od vladajućih klasa, radi uspostavljanja društvenih uslova za produžavanje proizvodnje kapitala i reprodukciju njegovih klasnih odnosa inače zahvaćenih strukturalnom krizom.

Ali već u tim oblicima agresije nalazimo sažeti izraz svih »činilaca sa suprotnim dejstvom«: vojno-političko nasilje i celokupna vanekonomska prinuda u funkciji suzbijanja uzročnika strukturalne krize (osiguravanja eksploatacije i uspostavljanja nadeksploatacije radne snage, povećanja stope viška vrednosti putem obaranja cene i ograničavanja vrednosti radne snage, suzbijanja klasnog otpora povećanoj eksploataciji itd.)...

... *Fašistička mutacija* kapitalističkog načina proizvodnje i klasnog poretka je izraz i proizvod strukturalne krize i njenog kapitalističkog »rešavanja«; permanentno političko nasilje i agresivni ratovi postaju bitan sastavni deo fašistički mutiranog načina proizvodnje i klasnog poretka.

U savremenoj, drugoj razvojnoj fazi monopolističkog kapitalizma, čije su se karakteristike ispoljile u prošloj i još više u ovoj deceniji, strukturalna kriza dostiže novi razvojni stupanj:

a) Premeštanje-proširenje žarišta ka globalnoj krizi civilizacije (razorna ekološka kriza, kriza prirodnih uslova proizvodnje — ener-

getska, sirovinska itd., kriza ishrane u planetarnim razmerama, »socio-demografska« kriza, kriza urbanog života i celokupnog civilizacijskog kretanja razvijenog kapitalističkog društva, kriza obrazovanja i upotrebe ljudskih sposobnosti, kriza zadovoljavanja podružljenih potreba, enormno produbljivanje krize u odnosima između proizvodno, društveno-ekonomski, kulturno i civilizacijski različito razvijenih društava unutar kapitalističke društvene reprodukcije itd.);

b) Krajnje usiljena intenzifikacija »činilaca sa suprotnim dejstvom« od superkoncentrisanih, međunarodno organizovanih kapitala (»supranac onalnih monopola«) i nanovo restrukturisanih monopolističkih buržoazija koja se svrstavaju u međunarodnu hijerarhiju proizvodnje kapitala i klasnih poredaka, *pokreće lanac — međunarodnog — u planetarnim okvirima — rasprostiranja, premeštanja i regionalno diferenciranog ispoljavanja dejstava globalne ekonomske, socijalno-političke i civilizacijske krize*. Svako od »lokalnih« žarišta postaje momenat globalne krize, a njeno kapitalističko »suzbijanje« pretpostavlja neprestano premeštanje tih žarišta u svetskom lancu. . .

. . . c) U pokretanju »činilaca sa suprotnim dejstvom« *organski se povezuju i srastaju proizvodni* (i ukupan ekonomski) *aparati* (sistem proizvodnje kapitala) *sa političko-represivnim* (i ideološkim) *aparatom* klasne vladavine. Tako *političko-represivni aparat postaje permanentan bitni unutrašnji sastavni deo načina proizvodnje kapitala* (»proizvodnog aparata«). Proizvodnja i prisvajanje viška vrednosti uključuju neprestanu i sistemsku vanekonomsku prinudu. I vice versa: *celokupan proizvodni aparat preuzima i razvija političko-represivne* (i ideološke) *funkcije*, postaje oruđe suzbijanja otpora strategiji rešavanja kriza unutar kapitalističke reprodukcije. S tim u vezi kapitalistički proizvodni aparat dobija *kontrarevolucionarni* karakter, u veoma diferenciranim oblicima uspostavlja se jedinstvo između kapitalističke reprodukcije i kontrarevolucionarnog nasilja i poretka (najpre poznato na primeru klasičnog fašizma). Ove osobine se najpre ispoljavaju u međunarodnoj dimenziji kapitalističkog procesa.

Zbog tih novih karakteristika, u savremenoj razvojnoj fazi monopolističkog kapitalizma i njegove strukturalne krize, *značajno se menjaju i oblici, sredstva i efekti agresije i vojno-političkog nasilja u sklopu agresije u celini*:

(a) Pretvaranje agresije u *permanentan proces*, s neprestanim premeštanjem težišta u navedenom svetskom lancu. Umesto periodičnog, odnosno cikličnog ispoljavanja krajnjih političkih konzekven-

«cija kapitalističko-monopolističkog »razrešavanja« strukturalne krize, agresija postaje bitni sastavni deo permanentnog sistema proizvodnje kapitala i kapitalističke društvene reprodukcije.

(b) Vojno-političko nasilje koordinirano je sa upotrebom kapitalističko-monopolističkog proizvodnog aparata kao sredstva agresije (osujećivanja ili ugušivanja nezavisnosti zemalja i naroda, njihovog samostalnog ekonomskog i društvenog razvoja).

Mada je odnos između ova dva sredstva agresije veoma promenljiv, zavisao od konjunkturalnih momenata strukturalne krize, klasičnih borbi, revolucija i kontrarevolucija, ima osnova za pretpostavku o tendenciji pomeranja težišta ka upotrebi proizvodnog aparata kao sredstva agresije. Ali ta eventualna tendencija ne umanjuje bitan značaj aparata vojno-političkog nasilja i vojno-političkih strategija u međunarodnoj društvenoj reprodukciji monopolističko-kapitalističkih odnosa. Proizvodni aparat ostvaruje specifične represivne i agresivne funkcije pod uslovom da iza njega stoji odgovarajući sistem vojno-političke kontrole, prinude i represije. Osim toga, uspostavlja se organsko jedinstvo između monopolističko-kapitalističkih struktura i vojno-represivnih sistema, tako da je proširena reprodukcija monopolističkih kapitala značajnim delom posredovana ekspanzijom političko-represivnih sistema.

(c) Međunarodna hijerarhija proizvodnje kapitala i međunarodna restrukturacija vladajućih klasa stvara posebna žarišta agresije ne samo na relaciji između kapitalističkih metropola i »nerazvijenih« zavisnih, odnosno neokolonijalnih zemalja, a i zemalja koje teže emancipovanom razvoju, već se relativno samostalna žarišta pojavljuju na još dve relacije: prvo, između regionalnih »subimperijalističkih« sila i zemalja podvrgnutih njihovom pritisku; i drugo, između kapitalističkih metropola u kojima se koncentriše međunarodna monopolistička akumulacija i iz kojih se upravlja međunarodnim proizvodnim i političko-represivnim sistemima, i drugih srazmerno razvijenih kapitalističkih zemalja koje postaju relativno sve značajniji izvor te akumulacije i objekat ekonomske i političke kontrole pomoću navedenih sistema...

... Marksova analiza pokazala je kako kapital pomoću vlastitog proizvodnog aparata (*buržoaske organizacije — strukture proizvodnih snaga*), počev od industrijske revolucije, pojedinačnog najamnog radnika lišava mogućnosti vlastite upotrebe svojih proizvodnih sposobnosti, i te sposobnosti (radnu snagu) supstancijalno razgrađuje i čini strukturalno zavisnom od proizvodnog aparata (kapitalistička podela i organizacija rada) da bi slomio radnikovu »buntovnu snagu«

(Marks). U novoj razvojnoj fazi istog procesa, monopolistički kapital u međunarodnom procesu svoje proizvodnje lišava velike nacionalne i regionalne celine proizvođačkog stanovništva mogućnosti vlastite upotrebe i razvoja svih činilaca proizvodnje života, te činioce (prirodne izvore, proizvodne sposobnosti radnog stanovništva, prethodno formirane materijalne i društvene uslove proizvodnje) supstancijalno razgrađuje (i delom razara), i opstanak celine tog stanovništva čini zavisnim od funkcionisanja svoje međunarodne strukture proizvodnih snaga, aparata internacionalne proizvodnje kapitala. . .

. . . Upotreba savremenog monopolističkog proizvodnog aparata u međunarodnom radnom i društveno-ekonomskom procesu teži:

— prvo, da celokupno radno stanovništvo pojedinačnih društava i regija postavi prema kapitalu u položaj »delimičnih radnika« (u procesu rada — proizvodnje života objektivirana zavisnost i podređenost);

— drugo, da između tih društava i regija s položajem zavisnih »delimičnih radnika« pokrene *konkurenciju u smislu što jeftinije ponude radnih snaga, vlastitih prirodnih i društvenih uslova proizvodnje* monopolističkim kapitalima. To je viši razvojni oblik onoga što je Marks analizirao kao »konkurenciju među radnicima« u korist kapitala; i

— treće, da pomoću globalne monopolističke strategije investicija, razmeštaja proizvodnje, robnog prometa i cena, kontrole tržišta radnih snaga itd. izvode *hijerarhijsku podelu ukupnog međunarodnog radnog stanovništva*. Reč je o diskriminatorskom razlikovanju naroda i zemalja u proizvodnji i potrošnji, što odgovara Marksovoj analizi hijerarhijske podele radnih snaga u funkciji maksimalizacije viška vrednosti. U realizaciji svakog od ova tri uslova reprodukcije kapitala u međunarodnim okvirima, uključeni su — kao unutrašnji, nerazlučivi činilac — političko-represivni aparati i strategije međunarodne političke prinude i fizičkog nasilja. . .

Zapis o susretima s Titom u 1941. godini

(»VOJNO DELO« br. 1/77)

... Tita sam sreo u ratu prvi put u Stolicama, na poznatom Savjetovanju, krajem septembra 1941. godine. Kao vrhovni komandant vojske koja je stvorena pod njegovim rukovodstvom i koja je ratovala prema koncepcijama čiji je glavni tvorac on bio, mogao je biti zadovoljan rezultatima tromjesečne borbe. O njima su govorili na Savjetovanju rukovodioci ustanka iz gotovo svih krajeva Jugoslavije; svi su oni potvrđivali pravilnost orijentacije KPJ na oružani ustanak, bez obzira što se on neravnomjerno razvijao i što je u njegovom konkretnom toku, zbog različitosti uslova u kojima je izbio, bilo izvjesnih osobenosti.

Međutim, Tito, ističući neosporne uspjehe, ukazivao je na propuste, upozoravao na opasnost od opijenosti postignutim uspjehom, govorio o stalnoj potrebi da se vojnički uspjesi i politički učvršćuju, o tome da ni u jednoj borbi, a najmanje u ovoj koju danas vodimo, nema zauvijek zadobivenih pozicija — treba ih stalno jačati i proširivati.

Za mene je na tom Savjetovanju posebno bila značajna i poučna Titova analiza stava Draže Mihailovića. Tito se s njim sastao odmah poslije izlaska iz Beograda na slobodnu teritoriju u valjevskom kraju sa željom da ostvari saradnju s tim pukovnikom bivše kraljevske vojske koji nije htio da ode u zarobljeništvo, nego se sklonio na Ravnu goru i preko svojih emisara širio vijesti da se sprema na ustanak. Titu je bio potreban samo jedan razgovor s njim da bi došao do zaključka ko je zapravo Draža Mihailović. Svojim izmotavanjem da još nije momenat za borbu, da treba čekati i ne izlagati narod represalijama okupatora, on nije mogao obmanuti Tita. Na savjetovanju, Tito je učesnicima iznio taj zaključak.

Draža Mihailović je predstavnik antiosovinski raspoložene velikosrpske buržoazije, ali to nije borbena raspoloženje. Kao takav, on će prije biti smetnja za razvitak ustanka, nego saveznik u borbi, jer u »mudrost« njegovog stava vjeruje zasad određen, i ne tako tanak sloj srbijanskog seljaštva. Stoga moramo biti gipki i strpljivi, a logika naše narodnooslobodilačke borbe je takva da će Mihailović biti primoran da pokaže svoje pravo lice, to jest lice pomagača okupatora. On mu već danas objektivno pomaže, jer zadržava od borbe one pa-

tritske slojeve koji misle da su izvršili svoju dužnost što su se upisali u mobilizacione spiskove Dražinih emisara i sad mirno čekaju kod kuće da ih »pozovu u borbu«. A dotle okupator pljačka Srbiju, koristi njena prirodna bogatstva za potrebe svoje ratne mašine, odvodi radnu snagu u Njemačku itd. Prema tome, svaki onaj koji to mirno gleda, pomaže fašističkim zavojevačima da ostvare svoje ratne ciljeve, bez obzira čime pravda svoj stav.

I, kritikujući neke naše žustre i nestrpljive komandante na terenu, koji su mislili da treba ići na Ravnu goru i »razjuriti tu mafiju« (Dražu Mihailovića i njegov štab), upozorio je: nije riječ samo o Draži i njegovoj grupi na Ravnoj gori; njega treba najprije politički likvidirati, a za to treba upornosti i strpljenja. Prije svega, treba da razvijamo ustanak, da se još upornije borimo protiv okupatora i njegovih pomagača, i svaki pošten čovjek i patriot će se uvjeriti ko je Draža Mihailović i kamo on smjera.

Nije trebalo mnogo vremena da se Draža Mihailović raskrinka. Uspjesi partizanskih odreda širom Jugoslavije, a posebno u Srbiji, natjerali su ga u akciju, ali ne protiv okupatora, nego protiv partizanskih jedinica. Kad je pretrpio poraz u napadu na Užice, potrčao je pod okrilje njemačkom okupatoru, u jaloj nadi da će, kad već nije mogao sâm, kao njegov najamnik ugušiti ustanak. Tako je taj kvisling sui generis započeo bratoubilačku borbu zbog interesa velikosrpske buržoazije kojoj ratni cilj nije bilo uništenje fašističkih osvajača svijeta, nego uspostavljanje svoje hegemonije u Jugoslaviji. Glavna prepreka ka tom cilju bio je narodnooslobodilački pokret pod rukovodstvom KPJ, koji je objavio rat fašističkom okupatoru. Stoga — uništiti taj pokret i njegove oružane snage, makar i kao najamnik okupatora, bio je glavni zadatak Draže Mihailovića, eksponenta velikosrpske buržoazije.

*

Sredinom oktobra 1941. godine bio sam kod Tita u Užicu. Podnio sam mu izvještaj o situaciji u istočnoj Bosni. U njemu su bila glavna dva pitanja:

Prvo, sklopljen sporazum s četnicima s Dangićem na čelu. Tito je pozitivno ocijenio taj postupak Glavnog štaba Bosne i Hercegovine. Pri tom je upozoravao na budnost prema oficirima koji iz Srbije prelaze u istočnu Bosnu. Oni sigurno rade po direktivama Draže Mihailovića ili, možda, Milana Nedića. Još je teško pouzdano reći na koji će se način ispoljiti njihovo neprijateljstvo prema narod-

nooslobodilačkom pokretu, ali jedno je nesumnjivo: oni su zakleti njegovi neprijatelji i neće prezati ni od čega da bi ga uništili. Otuda budite budni i oprezni.

Sasvim drukčije treba se odnositi prema seljacima četnicima, pa čak i komandantima iz redova seljaka, koji su se digli na oružje protiv ustaškog terora. Oni su krenuli u borbu da brane goli opstanak ne razumijevajući suštinu borbe koja se vodi u svijetu. Oni ne vide dalje od svog sela; oni smatraju svojim jedinim neprijateljem ustašu, pa im stoga treba pomoći da sagledaju i onog glavnoga — fašističkog okupatora. Dalje, ustaša je hrvatski ili muslimanski izrod, ali politički zaostalom srpskom seljaku teško je odvojiti takvog izroda od Hrvata i Muslimana uopšte. Zato je borba za bratstvo i jedinstvo upravo na tom terenu najpreči zadatak komunista. Jer, raspirivanjem šovinizma oficiri će nastojati da otežaju prilaženje narodnooslobodilačkom pokretu Muslimana i Hrvata i tako spriječe proširivanje masovne baze ustanka, bez čega ne može biti pobjede ustanka u Bosni i Hercegovini. Budite široki i strpljivi kad se radi o ljudima koji još ne shvataju gdje je njihov pravi interes i primjerom u borbi zadobivajte njihovo povjerenje. Ali, budite krajnje budni i odlučni kad je riječ o klasnom neprijatelju — konkretno prema oficirima Draže Mihailovića i Nedića.

Tim povodom Tito je govorio i o odnosima s Dražom Mihailovićem, čiji su odredi počeli da sve drskije ometaju razvitak ustanka u zapadnoj Srbiji. Rekao je da će i pored toga pokušati da s njim sklopi sporazum o saradnji. Nije imao o tome nikakvih iluzija, ali cilj mu je bio da patriotskoj javnosti Srbije pokaže širinu političke platforme narodnooslobodilačkog pokreta i iskrenost Vrhovnog štaba da zajedno sa svim patriotima, nezavisno od njihovih političkih i drugih uvjerenja, ratuje protiv fašističkih okupatora i njihovih pomagača u našoj zemlji.

Drugo pitanje koje je Tito oštro postavio bilo je čisto vojne prirode. Riječ je bila o opsadi Rogatice koju je neprijatelj još držao i uporno branio. U opsadi je bilo angažovano nekoliko naših i četničkih bataljona koji su imali samo lako naoružanje. Ni neprijatelj nije bio mnogo bolje naoružan u ovom konkretnom slučaju, ali njegovo preimućstvo bilo je u tome što se branio iz dobro utvrđenih položaja iz kojih se puškom i bombom nije dao istjerati. Ponavljali su se neuspjeli napadi, trošilo se mnogo municije, davane su žrtve, moral boraca je opadao zbog neuspjeha i loših uslova života u primitivnim rovovima, koji borce nisu štitili ni od kiše a kamoli od neprijateljske avijacije.

Treba odmah dići opsadu Rogatice — blokirajte je manjim snagama, onemogućite vezu neprijateljskog garnizona sa susjedima, a ostalo ljudstvo korisnije angažujte — govorio je Tito. Tim povodom razvijao je misao da držanje frontova i opsada gradova ne može biti partizanski način ratovanja. Taj oblik ratovanja više odgovara neprijatelju. On je bolje naoružan, ima municije napretek, putem avijacije može opsjednuti garnizon snabdijevati. Mjesto da mi njega iznuravamo, on iznurava nas, nanosi nam veće gubitke nego mi njemu i na kraju — čim mu okolnosti dozvole da privuče veće snage s teškim naoružanjem, on može našu opsadu razbiti. Pokretljivost i iznenađenje, u tome je naša snaga i naše preimućstvo. Javiti se tamo gdje nas neprijatelj ne očekuje, silovitim udarcem nanijeti mu gubitke, snabdjeti se oružjem, municijom, sanitetskim materijalom i drugim. Gradove treba uzimati u naletu, držati ih samo dotle dok se odnos snaga ne promjeni u korist neprijatelja, a nikako po svaku cijenu. Čuvati svoju živu snagu — to važi za svaku vojsku, a za našu još više. To je vojska dobrovoljaca svjesna zašto se bori, spremna na svako odricanje, pa je utoliko veća naša obaveza da čuvamo svakog čovjeka. A na frontovima i opsadama izlažemo ih žrtvama koje su neopravdane, ne služe jačanju naših pozicija. Besmisleno podnošenje raznih teškoća mora da loše utiče na moral naših jedinica koje su inače kadre da podnesu što ne može nijedna vojska...

ILIJA RADAKOVIĆ

Titova misao u strategiji oružane borbe

(»VOJNO DELO« br. 1/77)

... Titova osnovna strategijska misao čini kontinuiranom nit svih faza narodnooslobodilačkog rata i svih perioda poslijeratnog razvoja naših oružanih snaga. Ona je uvijek na najbolji način odražavala društveno-istorijske uslove i potrebe trenutka, osvjetljavala puteve praksi i u njoj dijalektički nalazila podsticaje za nove produbljene spoznaje. Da bi se dokazala ova tvrdnja, nisu potrebne detaljnije analize. Dovoljan je i letimičan pogled na naš razvojni put pa da se uoči postojanost i čvrstina Titove strategijske misli, koja je, baš zbog toga što je uvijek odražavala društveno-istorijske procese i promjene, dobila univerzalnije značenje.

Titov pogled na oružanu borbu kao na sredstvo opšte revolucionarne strategije izvire iz njegove sposobnosti da kao strateg u procjeni društveno-istorijskih okolnosti, u čijim se okvirima razrešavaju društveni sukobi, jednostavnim postupkom, kombinuje sve relevantne elemente i činioce. Sposobnost dijalektičke analize i sinteze omogućila mu je da rat sagleda kao kompleksnu društvenu pojavu koja se ispoljava u znatno širim razmjerama nego što je oružana borba. Otuda se njegova strategijska misao u najširem smislu izražava u vještini upravljanja društvenim sukobima u svim domenama ljudske djelatnosti. To strategijsku misao čini sveobuhvatnijom, izvlači je iz uskih tradicionalnih okvira usko omeđene vojne oblasti, jer se ona proteže na sve društvene aktivnosti. To je, ukratko, domen i sadržina Titove opšte revolucionarne strategije — strategije opštenarodne odbrane, pri čemu je strategija oružane borbe samo jedno od njenih sredstava.

Oružana borba bila je i ostala glavno sredstvo u Titovoj strategiji opštenarodne odbrane, čije su osnovne konture izražene još u strategiji narodnooslobodilačkog rata. Narodnooslobodilački rat bio je glavno sredstvo revolucionarne politike Komunističke partije Jugoslavije, a vojna strategija narodnooslobodilačkog rata glavno, ali ne i jedino sredstvo Titove revolucionarne strategije. Služeći se političkim, ekonomskim, psihološkim i diplomatskim sredstvima borbe, i kombinujući ih sa vojnim sredstvima, Tito se ni u jednom trenutku nije dvoumio oko toga da li oružana borba treba da bude dominantan vid i okosnica cjelokupne borbe i otpora naroda i narodnosti Jugoslavije...

... Uočavajući suštinsku razliku između kursa na opštenarodni ustanak, tj. na opštenarodni oslobodilački rat, i orijentacije pokreta otpora na političku borbu, diverzije i partizanske akcije kao na pomoćno sredstvo borbi na glavnim frontovima, Bakarić ukazuje na političke reperkusije koje na kraju iz toga proističu: jer jedan stav vodi i mobilizira u borbu, a drugi, onaj kojeg je Tito zastupao, vodi i mobilizira u borbu, ali i za pobjedu. Riječ je, dakle, o međusobnoj zavisnosti i uslovljenosti cilja i sredstava. Ili, jedno ostaje otpor u sferi svijesti, a manje u neposrednoj akciji, a drugo, ono što Tito zastupa, najšira je praktična mobilizacija u okviru idejno-političkih opredjeljenja i ukupne vojno-političke strategije.

Dalekosežne političke i vojnostrategijske ciljeve — nacionalno i socijalno oslobođenje naroda i narodnosti Jugoslavije, što podrazumijeva istjerivanje okupatora i vojničku pobjedu nad snagama kontrarevolucije — bilo je moguće ostvariti samo u općenarodnom ustanku primjenom oružane borbe kao glavnog i odlučujućeg sredstva.

Ali, to nije bio jedini opredjeljujući činilac. Za oružanu borbu bilo je potrebno uočiti stvarne i potencijalne snage, mobilisati ih snagom uvjerenja i opredjeljenja, i u njih vjerovati baš kao što ih je uočavao, mobilisao i u njih vjerovao Tito rukovođen vizijom velikog strateškog revolucije.

Ništa se bitnije nije promijenilo u redoslijedu važnosti i suštinskom značenju pojedinih strategijskih elemenata u našoj savremenoj strategiji opštenarodne odbrane u odnosu na narodnooslobodilački rat. Doktrina opštenarodne odbrane upravo se temelji na stavu da je oružana borba glavni vid otpora u opštenarodnom odbrambenom ratu. Drugi doktrinarni stav nalaže da se oružana borba vodi neprekidno, na cjelokupnoj teritoriji, svim sredstvima, na sve načine i u svim uslovima — do konačne pobjede. A sve to zasniva se u suštini na istim onim činiocima koje je Tito imao na umu 1941. godine, ali sada na jednom višem nivou razvoja društvene teorije i prakse u savim drukčijim opštim i posebnim uslovima.

Riječ je, prije svega, o snagama koje više nisu samo potencijalne, već stvarne, organizovane i djelujuće. Čine ih cjelokupni ljudski i materijalni potencijali društva, jednom riječju — narod, koji se i u našoj ratnoj praksi i u mnogobrojnim opštenarodnim ratovima vođenim poslije drugog svjetskog rata afirmirao kao dominantan vojni faktor. U skladu s tim moguće je postaviti i dalekosežne političke i vojnostrategijske ciljeve, koji su po svojoj društveno-političkoj sadržini odbrambeni, maksimalni u sveobuhvatnosti, a odsudni po upornosti. Kako odražavaju istorijske interese radničke klase, ti ciljevi prerastaju u sredstvo strategije, jer svojom sadržinom pobuđuju i pokreću u akciju energiju masa.

Snage s kojima računa strategija opštenarodne odbrane i u njenom sklopu strategija oružane borbe neuporedivo su kvantitativno i kvalitativno veće od onih kojima je Tito raspolagao na početku pa i na kraju pobjedonosnog narodnooslobodilačkog rata. To znači da Titova osnovna ideja o teoriji snaga, koja svojim korjenima seže znatno dublje od početka revolucije 1941. godine (njegovo okretanje masama i stvaranje »partije masa« datira od njegovog dolaska na čelo Komunističke partije Jugoslavije), tek sada, u uslovima izgradnje samoupravnog socijalističkog društva, nalazi svoje puno ovaploćenje. Zato i kažemo da veličina naših odbrambenih snaga (a ona se ne može ni iskazati klasičnim mjerilima vrijednosti koja operišu samo brojevima kao simbolima sile), neizbježno premašuje snagu mogućeg agresora. Tada snaga naroda, koji je odlučan u svojoj namjeri da se suprotstavi agresoru, neizbježno mora da pobjedi na kraju pod uslovom da se na adekvatan način organizuje u suprotstavljanju.

Ako se imaju u vidu ostali strategijski elementi iz domena upotrebe snaga — oblik rata; oblici organizovanja oružanih snaga; oblici oružane borbe; vidovi i oblici borbenih dejstava; odnos prema faktorima oružane borbe, u prvom redu prema prostoru i vremenu — upoređivanje tih elemenata Titove vojne strategije narodnooslobodilačkog rata sa našom savremenom strategijom oružane borbe pokazalo bi da su sličnosti u osnovnim stavovima i rješenjima mnogo veće od razlika koje postoje. U stvari, razlike odražavaju samo novu etapu naše revolucije i novu etapu razvoja naše ratne vještine, i izviru iz višeg stepena razvijenosti proizvodnih snaga društva i društvenih odnosa.

Opštenarodni ustanak u Titovoj revolucionarnoj strategiji narodnooslobodilačkog rata, u stvari, sinonim je opštenarodnog odbrambenog rata kao, istorijski gledano, kvalitativno novog oblika rata. Potpuno se podudaraju oblici oružane borbe, s tom razlikom što je smjer transformacije iz jednog u drugi oblik oružane borbe obrnut — što takođe nije bez razloga. U narodnooslobodilačkom ratu smo, na primjer, imali smjer od nižih ka višim i složenijim oblicima oružane borbe, dok naša savremena strategija oružane borbe, sasvim logično, pretpostavlja i obrnut smjer. Isti je slučaj i s poznatom i mogućom transformacijom organizacijskih oblika oružanih snaga.

Kod vidova i oblika borbenih dejstava nema suštinskih razlika. Opštenarodni odbrambeni rat, kao što je bio slučaj i sa narodnooslobodilačkim ratom, u svojoj suštini je velika ofanziva, satkana od mnoštva manevara na svim nivoima ratne vještine. Bitnih razlika nema ni u pogledu odnosa prema faktorima rata, s tim što objektivno možemo računati na povoljnije djelovanje materijalnih činilaca u eventualnom ratu. Saglasno tome bi se, što je sasvim razumljivo, pridavao veći značaj nekim strategijskim principima čijom bi se dosljednijom primjenom potpunije realizovali ti materijalni činioci relevantni za ishod pojedinih etapa rata i rata u cjelini.

Dakle, strategija oružane borbe, postavljena i provjeravana od 1941. do 1945. godine, razvijana u poslijeratnom periodu do savremene koncepcije opštenarodne odbrane, cjelovito i sveobuhvatno prilagođena sadašnjim potrebama i uslovima, podrazumijeva dogradnju, stalno usklađivanje sa tokovima društva, sa razvojem proizvodnje, nauke i tehnike, sa vojno-političkim i drugim kretanjima u svijetu. Na taj dijalektički, stvaralački pristup obavezuje Titova strategijska misao, revolucionarno poimanje teorije i prakse, njihovo prožimanje i podsticanje. Ona i za vojnu nauku i praksu ostaje stalan putokaz i nepresušno vrelo inspiracije, istrajnosti i stvaralaštva.

Uloga i zadaci organizacije Saveza komunista u ostvarivanju samozaštite u JNA

(»VOJNO DELO« br. 3/77)

...U oružanim snagama SFRJ samozaštitne funkcije se »prostiru« na sve oblasti života i sve delatnosti. Posebno se izdvajaju tri oblasti: zaštita njihove društvene uloge i mesta u našem političkom sistemu; zaštita njihovog opštejugoslovenskog, narodnog i socijalističkog karaktera; zaštita njihovog unutrašnjeg idejno-političkog jedinstva, borbene spremnosti i drugih osnovnih principa na kojima se izgrađuju i razvijaju...

...U ostvarivanju svoje uloge, organizacija SK u JNA mora, pre svega, da *prednjači* u idejno-političkom i akcionom pogledu u borbi za očuvanje i produblјivanje revolucionarnog i opštenarodnog karaktera Armije, u izgrađivanju i učvršćivanju moralno-političkog jedinstva i borbene spremnosti njenih redova, i u stvaranju takvih uslova kojima će se obezbediti razvoj unutrašnjih odnosa u JNA u skladu sa njenim karakterom, zadacima, ulogom, osnovnim vrednostima i dostignućima našeg socijalističkog samoupravnog društva...

...U naučno-teorijskom i idejno-političkom objašnjavanju okolnosti koje utiču na oblikovanje svesti pripadnika Armije, moguće je početi od sledećeg teorijsko-metodološkog i hipotetičkog okvira istraživanja.

1. Armija ne može da ostane izvan uticaja ideoloških, političkih, kulturnih i ekonomskih konfrontacija savremenog sveta. U njoj takođe nailazimo na pojave *zaostale svesti*, koja je opterećena starim, konzervativnim, buržoaskim i birokratsko-tehnokratskim shvatanjima. Ova shvatanja imaju dve vrste izvora: prvi su u još neprevladanim mišljenjima i navikama. To su ona idejna opredeljenja, koja izrastaju iz naslaga preživelih iskustava i prakse, a koja još uvek, na određen način, žive u svesti pojedinaca. »Tradicija svih mrtvih generacija pritiskuje kao mora mozak živih« (Marks). U borbu za dalji razvoj samoupravljanja i koncepcije opštenarodne odbrane ulaze milioni ljudi, ali među njima ima i onih koji u sebi nose životne poglede, navike i predrasude etatističkih i sitnoburžoaskih shvatanja i odnosa. Zato kada se u praksi utvrđuju dimenzije i rasprostranjenost idejnih

shvatanja i ponašanja koja su u suprotnosti sa politikom SKJ, onda se ne misli samo na uticaj neprijateljske propagande, već i na splet najrazličitijih otpora, koji imaju svoje korene i u ostacima prošlosti. Druga vrsta izvora negativnih idejnih opredeljenja nalazi se u ideološkim, političkim i drugim uticajima, koji su usmereni na negiranje socijalističkog samoupravljanja u Jugoslaviji i koji su planski, organizovano i trajno orijentisani na razbijanje unutrašnjeg idejno-političkog jedinstva naših radnih ljudi i građana, na stvaranje nepoverenja u mogućnost uspešne odbrane SFRJ, na »dokazivanje« kako je za sve teškoće našeg društva krivo samoupravljanje, nezavisna i nesvrstana politika SFRJ, i sl.

Tako se formira opšti okvir idejno-političke klime, unutar koje se vodi *idejna borba* i sukobljavaju različita mišljenja, bez obzira na to što u toj borbi dominira naša samoupravna socijalistička ideološka i politička svest. Uvek je bilo i biće pojedinaca koji će pokušavati da na svoj način tumače politiku i praksu SKJ, i koji će različito interpretirati mere i akcije SKJ u borbi za dalji razvoj naše revolucije i jačanje opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Zato je za organizaciju SK od izuzetnog značaja obaveza da neprekidno utvrđuje *stvarni smisao* različitih mišljenja i ponašanja, tim pre što se razlike u idejnoj sferi nikad ne pojavljuju kao koherentne i celovite idejne orijentacije, koje se otvoreno suprotstavljaju politici Saveza komunista Jugoslavije. Reč je o veoma suptilnim, svesnim ili stihijnim uticajima, koji se mogu raspoznati i otkriti tek nakon temeljite idejno-političke analize i ocene prakse.

2. Živimo u klasnom društvu u kojem su i ideološka i politička svest takođe klasne. Socijalna diferencijacija i različit položaj ljudi u društvenoj podeli rada nužno uslovljavaju i parcijalizaciju društvene svesti, koja se reflektuje u različitom viđenju i vrednovanju određenih tokova i pojava u društvu i Armiji. Takva svest je nužno ograničena, netačna, kriva. Tačnost ili netačnost svesti (da li je ona istinita ili lažna, celovita ili parcijalna) meri se, pre svega, po tome koliko odražava interese radničke klase i njena progresivna stremljenja.

Pripadnici Armije nisu imuni od uslova koji, objektivno, pogoduju formiranju parcijalne svesti. Zato je istraživanje i izučavanje tih okolnosti i uslova zadatak od prvorazredne važnosti. To je značajna pretpostavka uspešne borbe za ostvarenje unutrašnjeg idejno-političkog jedinstva. Visok moral i čvrsto idejno-političko jedinstvo moguće je uspešno izgrađivati jedino na jedinstvenoj platformi, koja prevazilazi ograničenosti pojedinaca.

3. Iz iskustva je poznato da isti životni i radni uslovi rađaju različite oblike svesti. Svest, dakle, nije prosta kopija i odraz okolnosti iz kojih izrasta. Ona ima i određenu autonomiju. Može da egzistira i nezavisno, samostalno. Po pravilu, to može da bude i *pozajmljena* i nekritička svest, koja se formira pod uticajem sa strane. Takva svest ne odslikava pravo stanje stvarnosti, unutrašnjeg života i odnosa. To nisu originalna mišljenja i stavovi, već nekritičko primanje tuđih uticaja. Zbog toga predstave ljudi, njihova mišljenja i reagovanja na određene pojave društvenog i armijskog života, ne mogu biti jedina i sigurna indikacija za raspoznavanje i utvrđivanje stvarnosti.

... Organizacije SK, komande i drugi subjekti armijske izgradnje dosledno se bore za sprovođenje stava druga Tita o tome da treba voditi »paralelnu borbu, sa jednakim intenzitetom, protiv birokratskih, dogmatskih, konzervativnih snaga i rankovićevaca, kao i protiv anarholiberalizma, klasnog neprijatelja, nacionalizma i malograđanskih shvatanja. Omalovažavanje borbe protiv anarholiberalizma i klasnog neprijatelja znači, u suštini, oportunistički koji navodi vodu na mlin onih snaga koje su za čvrstu ruku, odnosno koje teže ka birokratizmu itd.«. U tome su postignuti krupni rezultati i stečena značajna iskustva. Armija je bila i ostala otporna prema svim neprijateljskim i drugim štetnim uticajima...

... Iskustvo pokazuje da i u Armiji objektivno može biti pojedinac koji se svojim ponašanjem i shvatanjima suprotstavljaju politici Saveza komunista Jugoslavije. Reč je o pojedincima koji prihvataju separatistička, unitaristička i druga nacionalistička i buržoaska shvatanja ili zastupaju tehnokratske, dogmatske i birokratske koncepte o društvenim odnosima i razvoju Armije. Radi se, najčešće, o pojedincima, koji su nagriženi malograđanskom i karijerističkom svešću, koji su nesposobni (ili neće) da se ponašaju u skladu sa našim moralnim, političkim i vojničkim normama. »Pojedinci nesvesno nasedaju neprijateljskoj propagandi, naročito kada se radi o kritici nekih slabosti u našem društvenom, ekonomskom i političkom životu«. Međutim, iako je za organizaciju SK važno pitanje: šta pojedinci misle i kako se ponašaju — to nije i ne može biti okvir i mera njene idejno-političke borbe za izgrađivanje idejnog jedinstva armijskog sastava. Uvek je bilo i biće ljudi koji zaostaju, koje prevazilazi vreme, koji posustaju i kolebaju se. Takvima treba pomoći da se snađu i da se bolje orijentišu, a rezultati sigurno neće izostati. To je trajno i provereno načelo delovanja naše Partije.

Borba protiv antisocijalističkih i samoupravnih pojava i njihovih idejnih nosilaca u društvu i Armiji nije prolazna kampanja,

koju nameću izuzetne i trenutne okolnosti, već trajna revolucionarna akcija za realizaciju i razvijanje socijalno-klasnog i ideološkog intenziteta naše revolucije. Naše društvo i Armija su se u prošlosti razvijali i jačali slamaajući otpor kontrarevolucionarnih snaga. Ta borba nije završena i biće nastavljena i u budućnosti...

... Uspešna borba protiv ovih i drugih negativnih pojava zahteva da se u organizaciji SK još doslednije radi na negovanju i razvijanju *revolucionarne kritičke svesti*. Svaka revolucionarna svest mora biti *kritična*, mora objavljivati rat svakom samozadovoljstvu, konformizmu i oportunizmu. Kritika je oblik izučavanja sopstvenih iskustava i sredstvo za osposobljavanje organizacije SK i drugih subjekata armijske izgradnje da efikasnije rade i da se uspešnije bore protiv negativnih pojava...

... Kritičar se uvek nalazi u opasnosti da sopstvene interese, poglede i merila predstavi kao opštevažeće, univerzalne. Zato je u razvijanju kritičkog mišljenja uvek aktuelno pitanje: o kakvoj kritici je reč — da li se radi o kritici koja stvara, angažuje, podstiče, mobilise ili onoj koja razvija idejnu konfuziju i ruši postojeće sa stanovišta snaga i shvatanja koja su suprotna politici Saveza komunista.

Pojedinci ponekad zamenjuju pravu konstruktivnu kritiku kritikerstvom i kritikuju sve što se ne poklapa sa njihovim shvatanjima i interesima. »Nosioci takve kritike su, po pravilu, oni pojedinci koji slabo i nedovoljno rade, koji su nesamokritični i ne vide sopstvene slabosti«. Takva kritika objektivno pomaže protivnicima politike SKJ i kompromituje rezultate koji se postižu, a istovremeno nalazi zajednički jezik sa snagama koje se suprotstavljaju našem socijalističkom samoupravnom razvoju, nesvrstanoj i nezavisnoj politici SFRJ. Na nju se naslanja neprijateljska psihološko-propagandna aktivnost, koja traži i ponekad nalazi oslonac ne samo u našim subjektivnim slabostima, nego i u *raspoloženjima* koja se stvaraju neadekvatnom reakcijom na teškoće i objektivne probleme s kojima se naše društvo susreće.

Prava je ona kritika koja doprinosi borbenijem odnosu ljudi prema negativnim pojavama, koja inspiriše revolucionarnu akciju za brže prevazilaženje negativnih pojava. Takva kritika ponire u dublje uzroke određene prakse, utvrđuje međusobne veze u pojavama, shvata ih i procenjuje sa stanovišta celine, uverava ljude u nove mogućnosti, otvara im perspektive, mobilise ih. Prava kritika i istinito kritičko mišljenje idu zajedno sa marksističkim osposobljavanjem. Zato razvijanje marksističkog pogleda na svet spada u jednu od temeljnih pretpostavki samozaštite...

Titovo djelo i razvoj naše naučne misli

(»VOJNO DELO« br. 4/77)

Doprinos druga Tita nauci je višestran, a po dubini i značaju epohalan. Stoga je, u ovako sažetom prigodnom prikazu, veoma teško samo i naznačiti u čemu je suština Titova naučnog doprinosa i onoga što je, na čelu revolucije, učinio za razvoj naučne misli.

Titov doprinos nauci, pokazuje se, s jedne strane, kao njegov *teoretski udio* u razvoju marksizma, naročito marksističke teorije revolucije, nauke o savremenom socijalizmu, vojne nauke i nauke o međunarodnim odnosima i, s druge strane, kao njegovo *revolucionarno-praktičko djelo*, koje je otvorilo i otvara nove historijske prostore i horizonte našoj filozofiji, društvenim, vojnim, tehničkim, medicinskim i drugim naukama, od kojih su mnoge, tek revolucijom otrgnute iz položaja manje-više perifernih epigona građanske i malo-građanske duhovne krize i neposredno uvedene u glavne tokove svjetskog razvoja najprogresivnije društvene misli.

Društveni uvjeti za razvoj nauke koje stvara naša revolucija, pod Titovim rukovodstvom, i njegov lični doprinos nauci, kao originalnog marksističkog mislioca, samo su dvije strane jedinstvenog i nedeljivog teoretsko-praktičkog revolucionarnog djelovanja, u koje se revolucionarna misao i revolucionarna akcija uzajamno pretpostavljaju, prožimaju, sjedinjuju i nadilaze.

Međutim, veliki značaj imaju i Titovi stalni podsticaji i briga za unapređivanje naše naučne misli, koji rezultiraju iz njegova shvaćanja funkcije savremene nauke, kao proizvodne i odbrambene snage, instrumenta oslobađanja radničke klase i ostvarenja njene svjetsko-historijske uloge i nezamjenljivog činioca humanizacije uvjeta ljudske egzistencije i budućnosti čovječanstva. . .

. . . Pod Titovim rukovodstvom, naša revolucija nije nikada dovela u pitanje napredak i slobodu naučnog stvaralaštva. Naprotiv, ona ga je svojim dinamičkim i korjenitim promjenama stalno podsticala, otvarajući jedno drugo pitanje, pitanje zaostajanja našeg naučnoistraživačkog rada iza razvoja društvene prakse i isticala potrebu da je on brže i djelotvornije valorizira i uopćava.

Veliki trenuci u razvoju nauke su ona njena saznanja koja imaju prelomni značaj za razvoj društvene prakse cijele jedne epohe. Takvi

dogadaji nisu česti u historiji nauke, a njihov domet se mjeri prema dubini i širini društvenih procesa koje inspiriraju i kroz koje se ovakve naučne istine objektiviraju kao historijske istine i istine same historije.

Titova misao i djelo ulaze u te rijetke uspone stvaralaštva kada praksa doista stremlji misli, a misao postaje zbiljski djelotvorna i sposobna da se uzdigne do historijskog totaliteta, da ga cjelovito zahvati i konkretizira se u njemu kao najviši domet dijalektičkog jedinstva revolucionarne misli i prakse epohe. U Titovom stvaralačkom opusu ostvarene su cjelovitost i konkretnost misli i akcije na najbolji način. Njegovo djelo je cjelovito i konkretno kao što je cjelovita i konkretna samobitna socijalistička revolucija kojoj je na čelu i u koju je ugradio cijela sebe — revolucionara, marksističkog mislioca, humanističkog vizionara, ideologa, političara i državnika, vojskovođu i stratega.

Teorijsku koherentnost, unutrašnji smisao, kontinuiranost, dimenzije i domet Titove misli i djela, može se korektno sagledati samo ako im se prilazi kao dijalektičkoj cjelini u svoj njenoj dijalektičkoj konkretnosti i polazi od nje. Bez toga ne može se, ni u metodološkom ni u teorijskom smislu, tačno ocijeniti Titov faktički doprinos nauci i historiji...

... Drug Tito je, prije svega, veliki marksistički dijalektičar. Neosporno najveći među savremenici. Kao ni Marks, tako se ni Tito nije bavio dijalektikom kao akademskom disciplinom. Međutim, kao što se u Marksovim djelima, naročito u »Kapitalu«, nalazi konkretna dijalektika historije, a iznad svega njegove savremenosti, tako je cijelo Titovo djelo prožeto dijalektikom konkretnog života našeg vremena. On je veliki dijalektičar kao revolucionar i baš zato i kao vojskovođa, strateg, državnik i ideolog. Teško da bi se mogao naći i jedan relevantan problem iz života naše zemlje i svijeta u proteklih četrdeset i više godina, koji se nije našao u fokusu Titove dijalektičke analize: od životnog standarda do odbrane zemlje i mira u svijetu. To je zaista, da se poslužimo poznatom Lenjinovom parafrazom koja se odnosi na Marksov »Kapital«, pravi Mont Blanc dijalektičkih analiza okrunjen velikim istinama u koje je pretočen život i koje su pretočene u život naše i svjetske savremenosti.

Tito se našao i u situaciji da dijalektiku vrati njenim autentičnim marksističkim izvorima i osnovama. Naime, poslije Lenjina, dijalektika je — ili vraćena na pozicije koje je imala prije Marksa, kao spekulativna kritika stvarnosti — ili je pak pretvarana u prag-

matističku vještinu manipuliranja idejama, istorijom, radničkom klasom i njenim pokretom, masama i revolucijom, kao što je to učinio Staljin.

U Titovoj devizi — pređimo s riječi na djela, koju je toliko puta naglašavao, sadržana je bit Marksova — prevladavanje klasične idealističke dijalektike i njenih pragmatističkih zloupotreba. Preći s riječi na djela, u Titovom smislu, znači preći od spekuliranja o revoluciji i spekuliranja revolucijom na konkretnu životvornu praksu, dakle, na pravi autentični medijum marksističke dijalektike.

Naime, svaki koncept revolucije je utoliko i do tada teorijski tačan i praktično delotvoran ukoliko i do kada nalazi svoje povjesno utemeljenje u konkretnim uvjetima epohe...

... Prva epohalna ideja, koja se začela još prije 1937. godine i koja je postala Titova ideja vodilja, jedna od osnovnih premisa cjelokupnog njegova teoretskog i praktičnog djela, proizašla je iz saznanja da opšta kriza kapitalizma postaje sve složenijom i da se više ne može povratiti onakva revolucionarna situacija do kakve je bilo došlo pri kraju i neposredno poslije I svjetskog rata. To je ideja *o historijskoj neophodnosti samostalnosti i ravnopravnosti* subjekata revolucionarnog pokreta i njihovog okretanja prema konkretnim problemima klasne borbe u vlastitoj nacionalnoj sredini.

Koncepcija i praksa monolitnog jedinstva i dirigovanja pokretom iz jednog centra, koja je u najboljem slučaju dopuštala samovarijacije u ostvarivanju jedne iste generalne linije, jednog istog modela revolucije, postajala je sve više anahronizam i ne samo da više nije mogla odgovarati novim potrebama revolucije, nego ih je sputavala i neposredno ugušivala.

Titova borba za samostalnost Partije, za vraćanje njenog rukovodstva u zemlji, za finansijsko, organizaciono, političko i idejno osamostaljivanje i osposobljavanje Partije, bio je prvi duboko promišljeni proboj staljinističkog dogmatizma i vladajuće prakse odnosa u komunističkom pokretu. I više od toga, ona je već tada postala velika prolegomena u novu epohu u razvoju socijalizma, epohu u kojoj će se socijalizam razviti u svjetski proces.

Dosljedno razvijajući ovu temeljnu premisu, Tito je neposredno inspirirao i vodio jednu originalnu revoluciju, koja nije bila ni kopija, ni varijacija ni Komune, ni oktobarske revolucije. Ona to nije bila, ali ne iz puke želje rukovodstva KPJ na čelu s drugom Titom, za originalnošću radi originalnosti, niti iz nekakvog običnog inata.

prema dogmatskim receptima koje je nametao Staljin, nego stoga što takva nije mogla biti, ako se htjelo iskoristiti konkretne historijske mogućnosti.

Jugoslavenska revolucija je našla svoj put do pobjede, jer je njeno rukovodstvo imalo snage i sposobnosti da marksizam konkretizira na uvjete koji su isključivali podražavanje bilo kakvih postojećih uzora i tražili bitno nova rješenja i u teoriji i u praksi...

... Titova ideja i praksa simultanosti narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije je svakako jedna od najznačajnijih novina u razvoju marksističke misli i prakse socijalističke revolucije. Tito je u konkretnoj historijskoj situaciji otkrio da je faktičko nacionalno oslobođenje jugoslovenskih naroda i narodnosti moguće jedino ako će ujedno biti i socijalno oslobođenje, a da socijalna revolucija ima šanse na uspjeh jedino kao nacionalnooslobodilačka borba.

Jedinstvo socijalno-klasnog i nacionalnooslobodilačkog, što je u našoj revoluciji teoretski i praktično ostvareno, otkrilo je još jednu veliku mogućnost revolucije u savremenoj epohi. Radi se o tome da nacionalnooslobodilački pokreti nisu više samo rezerva i potencijalni saveznik proleterске revolucije, nego oni sami ukoliko su dosljedniji sebi, utoliko više moraju sadržavati i elemente socijalne revolucije i obratno. To je danas postala jedna od najznačajnijih dimenzija raspadanja kapitalističkog svjetskog sistema i preastanja socijalizma u svjetski proces.

Originalnosti naše revolucije dale su, kao svoju rezultantu, konkretni socijalistički demokratizam i humanizam, kakvi se nisu mogli razviti u ranijim uvjetima revolucionarne borbe.

Epohalne tekovine naše revolucije koje smo do danas ostvarili: od borbe za nove odnose u međunarodnom komunističkom i radničkom pokretu, politike nesvrstanosti, realizacije savremene koncepcije općenarodne odbrane do ostvarivanja konkretnih puteva i oblika realizacije Marksove vizije slobodne asocijacije proizvođača, u začetku je sadržavao u sebi već naš narodnooslobodilački rat, kao i onaj, takođe herojski period u razvoju Partije, koji mu je pretodio, a od kada je na njeno čelo došao Josip Broz.

Ideja i praksa suverene samostalnosti i ravnopravnosti utkana je u sve tokove našeg društvenog razvoja i u našu poziciju u svjetskom socijalizmu i savremenom svijetu. Ona se neprekidno bogati novim sadržajima i novim historijskim oblicima. Kao što je juče bila pretpostavka samobitnosti narodnooslobodilačkog rata, tako se i danas javlja kao nužan uvjet izgradnje socijalizma na njegovim vlastitim osnovama.

U čemu je njena univerzalnost i dijalektička životnost?

Prije svega u dijalektičkoj konkretizaciji njene sadržine kao revolucionarne antiteze svakom obliku hegemonizma i dominacije, a to sve više postaje ključno pitanje sudbine današnjeg svijeta i historijska šansa socijalizma da, prerastajući u svjetski proces, novim odnosima prevlada opštu krizu sadašnje svjetske podjele rada i međunarodnih odnosa, a koja se temelji upravo na hegemonizmu i dominaciji. Ovako shvaćena suverena samostalnost i ravnopravnost suštinska je determinanta naše koncepcije i prakse odnosa u komunističkom i radničkom pokretu, internacionalne solidarnosti i Titove politike nesvrstanosti i filozofije mira.

Proizlazeći iz naše revolucije i izražavajući unutrašnji razvoj našeg društvenog sistema i Titovu politiku nesvrstanosti i filozofiju mira, i naša koncepcija i sistem općenarodne odbrane imanentno nose u sebi suverenu samostalnost i ravnopravnost kao svoju bitnu kvalitativnu odredbu i svoj cilj.

Naime, postaje sve evidentnijim da se na filozofiji dominacije i hegemonizma zasnivaju i reproduciraju u novim oblicima politike sa pozicija sile i vojne strategije različitih oblika agresije. Nasuprot tome, strategija općenarodne odbrane i općenarodnog odbrambenog rata može se konsekventno izgrađivati, u današnje vrijeme, jedino na temeljima koje joj pruža politika nesvrstanosti i antihegemonistička i antidominantna filozofija mira. To je danas revolucionarna alternativa opasnosti koju izazivaju snage kontrarevolucije u svijetu da se prvi put u historiji čovječanstva produktivne moći društva, uključujući i nauku, pretvore u svoju suprotnost — u sile totalne destrukcije. U tome je duboki humanistički smisao Titove filozofije mira i koncepcije općenarodne odbrane.

S ovim što smo u najkraćim potezima rekli o Titovom doprinosu marksizmu i naukama koje se na njemu temelje, htjeli smo ukazati na sljedeće činjenice: da Titovo djelo ima svoje temeljne teorijske i praktične premise, koje su dosljedno razvijane u ovom četrdesetogodišnjem periodu, da je Titovo djelo teoretski i praktički koherentno i kontinuirano i, najzad, da Tito nije samo praktični arhitekt naše revolucije, nego je ujedno i njen mislilac i vizionar, koji nije samo primjenio marksizam na naše uvjete, nego ga je i dalje bitno razvio, obogatio novim saznanjima i novom praksom.

Velike Titove misli, oživotvorene u praksi našeg pokreta i revolucije, a iznad svega ideja o suverenoj samostalnosti i ravnopravnosti, nalaze svoj odjek i svuda gdje socijalizam vraća svoj revolu-

cionarni, antidogmatski, demokratski i humani lik. To je otuda što Titova misao i praksa pogađaju bit savremenosti. Upravo stoga se ni domet Titove misli i djela ne dâ ograničiti prostorno-vremenskim koordinatama. On im izmiče, jer ostaje otvoren prema revolucionarnim mogućnostima epohe u kojoj socijalizam postaje temeljnim svjetskim procesom.

RADE SUŠA

Razvoj vazduhoplovno-teorijske misli i doktrine upotrebe RV i PVO

(»VOJNO DELO« br. 4/77)

... Proučavanja iskustava iz drugog svetskog rata ukazuju da su izdržale probu i pokazale vitalnost one vazduhoplovne doktrine i teorije koje su bile čvrsto »vezane za zemlju« i koje su ulogu i zadatke ratnog vazduhoplovstva bazirale na vlastitim, ali za to vreme realnim mogućnostima oružanih snaga u celini i, posebno, na tadašnjem kvalitetu i mogućnostima vazduhoplovne ratne tehnike. To je prvo kapitalno iskustvo vredno izuzetne pažnje. Posmatrano samo sa stanovišta vojne i vazduhoplovne teorije, može se konstatovati da je doprinos ratnog vazduhoplovstva u svakoj operaciji i u ratu u celini bio utoliko veći, a uslovi za njegovu efikasnu upotrebu u borbi povoljniji i realniji, ukoliko su se dejstva ratnog vazduhoplovstva više uklapala i ugrađivala u jedinstven sistem borbe oružanih snaga u celini i odvijala u tesnom sadejstvu sa drugim vidovima oružanih snaga, u prvom redu sa kopnenom vojskom kao glavnim nosiocem borbenih dejstava u drugom svetskom ratu. Takva ratna vazduhoplovstva su izdržala i, nezavisno od prolaznih neuspeha i kriza čak i većih razmera, obezbedila narastanje snaga, kontinuitet borbenih dejstava i davala značajan doprinos za sve vreme rata. To je drugo iskustvo od izuzetnog značaja. Suprotno tome, ona ratna vazduhoplovstva koja su svoju borbenu izgradnju, ulogu i upotrebu bazirala isključivo na kopiranju tuđih vazduhoplovnih doktrina, teorija i iskustava (slučaj vazduhoplovstva bivše jugoslovenske vojske) doživela su poraz u prvom ratnom sudaru. To je logično, jer te doktrine i teorije jednostavno nisu bile ni realne, niti su se mogle primeniti u našim uslovima.

Otuda se naša vazduhoplovno-teorijska misao vrlo pažljivo i ozbiljno odnosi prema nekim iskustvima iz drugog svetskog rata, po kojima mala ratna vazduhoplovstva, kao po pravilu, doživljavaju poraz ili pak ratna vazduhoplovstva sa relativno snažnom, ali avijacijom slabijeg kvaliteta, koja nemaju uslova potrebnih za ozbiljniji uspeh u borbi. Takvo rezonovanje je ne samo jednostrano već i netačno, jer dato iskustvo uzima kao gotove činjenice, bez objektivne i naučne analize brojnih faktora koji su ga uslovili. Nećemo mnogo pogrešiti ako konstatujemo da male avijacije u drugom svetskom ratu nisu doživele poraz zato što su bile male, a niti su ratna vazduhoplovstva relativno snažna ali opremljena avijacijom slabijeg kvaliteta imala krupnih neuspeha zbog toga, već da je osnovni razlog poraza jednih i promašaja drugih ležao u lošoj borbenoj izgradnji i pripremi, i nerealnim i neadekvatnim zadacima koji su im postavljeni. Zato je od prvostepenog značaja odnos prema iskustvu drugih u koncipiranju i izgradnji vlastite vazduhoplovno-teorijske misli i doktrine Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane.

Analiza uspeha ili neuspeha pojedinih ratnih vazduhoplovstava u dosadašnjim ratovima — drugom svetskom ratu i lokalnim sukobima posle njega — ističe imperativ i potrebu razvoja i izgradnje vlastite vazduhoplovno-teorijske misli, koja će bazirati na pozitivnom i, sa stanovišta naše doktrine, prihvatljivom iskustvu stranih ratnih vazduhoplovstava, dostignućima i ostvarenjima na području razvoja savremene ratne tehnike ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane i realnoj oceni njenog uticaja na fizionomiju i bitne karakteristike ratnih dejstava. Pri tome ona, pre svega, mora biti čvrsto oslonjena na našu koncepciju opštenarodnog odbrambenog rata i da se uklapa u naše uslove i materijalne resurse i mogućnosti. Zato tuđa iskustva prihvatamo samo u korelaciji suštinskih doktrinarnih stavova koji izviru iz naše vojne doktrine...

... U području upotrebe snaga naša vazduhoplovno-teorijska misao se, u prvom redu, oslanja na suštinske stavove naše strategije oružane borbe, koji se, u najgrubljim crtama, mogu svesti na sledeće:

— da je borba za vazdušni prostor sa stanovišta opšte strategije oružane borbe vrlo značajna i da dejstva u vazduhu predstavljaju integralni deo borbe oružanih snaga;

— da će se odlučujuća dejstva protiv agresora voditi na kopnu i kopnenim snagama, i

— da svi delovi oružanih snaga, pa prema tome i Ratno vazduhoplovstvo i protivvazdušna odbrana, moraju sadejstvovati kopnenim snagama i raditi u njihovu korist.

Naša vojna, pa i vazduhoplovna doktrina, prema tome, polazi od stava da će opšti odnos snaga na ratištu biti uslovljen, pored ostalog, i situacijom u vazдушnom prostoru i našom sposobnošću za njegovu kontrolu. Ali, istovremeno smatra da vazdušni prostor ne može imati odlučujući uticaj na ishod ratnih dejstava, te traži i iznalazi rešenja u primeni odgovarajućih oblika oružane borbe kojima nadmoćnost agresora u vazдушnom prostoru može biti neutralisana ili svedena u podnošljive okvire. Oblici oružane borbe u našoj teoriji su najadekvatniji izraz stanja strategijskog odnosa snaga, koji u sebi odražavaju istovremeno ulogu, značaj i uticaj komponente vazdušnog prostora u ratu i borbenim dejstvima, a zasnovani su na naučnim pretpostavkama o mestu, ulozi i značaju tehničkog faktora u celini, pa i u borbi za kontrolu vazdušnog prostora u savremenim ratnim dejstvima.

Svaki oblik oružane borbe (frontalni, kombinovani ili partizanski), u skladu sa opštim zakonitostima i međusobnim uticajima bitnih komponenti ratnih dejstava, odnosi se i na sasvim određen način, prema problemu borbe za vazdušni prostor i prevlast u njemu. Zato se stanje borbe za vazdušni prostor u bilo kom obliku oružane borbe izražava na poseban način. U jednom se ispoljava bitan uticaj, dok je u drugom taj uticaj izražen manje ili više, ali ne uslovljava ishod borbenih dejstava. Zato naša vazduhoplovna doktrina odbacuje sve načine upotrebe i dejstava Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane u borbi za vazdušni prostor koji protivreče realnom odnosu snaga i nisu u uskoj povezanosti sa dominantnim oblikom borbe koji u datoj situaciji primenjuju oružane snage u celini. Zbog toga je naša vazduhoplovno-teorijska misao usmerena da istražuje samo realno, najefikasnije i u isto vreme najekonomičnije iskorišćenje raspoloživih snaga i sredstava za sve moguće varijante agresije na našu zemlju.

Naša teorija pridaje izuzetan značaj upotrebi i angažovanju snaga po mestu, vremenu i cilju, njihovom grupisanju na težištu borbenih dejstava oružanih snaga na ratištu i visokoj manevarskoj sposobnosti svih komponenti, u prvom redu avijacije, za prenošenje težišta dejstava sa jednog dela ratišta na drugi i sa jednog zadatka na drugi, naravno u skladu sa težišnim angažovanjem i zadacima drugih vidova oružanih snaga, u prvom redu kopnenih snaga. Naša vazduhoplovna teorija ne prihvata upotrebu snaga naše avijacije na više pravaca i više zadataka istovremeno, kao i njihovo angažovanje u borbi na onim zadacima koje drugi vidovi i rodovi oružanih snaga mogu samostalno uspešno da rešavaju. To je okvir u kome naša vazduhoplovna teorija istražuje i definiše najpovoljnije uslove i situacije za

Prva zlatna plaketa „Vojno delo“ uručena je Vrhovnom komandantu oružanih snaga SFRJ povodom dvadesetpetogodišnjice časopisa

racionalnu, ekonomičnu i, istovremeno, najefikasniju upotrebu snaga u opštenarodnom odbrambenom ratu...

... Naša vazduhoplovno-teorijska misao ni ubuduće ne sme da dozvoli stagnaciju niti da i za jedan momenat bude zadovoljna ostvarenim; ona se kroz ceo posleratni period stalno suočava sa novim i, po pravilu, sve težim problemima. Na njen razvoj su uvek uticale česte promene u kvalitetu borbene tehnike od kojih su neke bile i vrlo značajne, što je zahtevalo stalno preispitivanje utvrđenih stavova i rešenja, kako u oblasti teorije tako i posebno u njenoj praktičnoj primeni. Nove spoznaje i naučna otkrića u oblasti atomistike, elektronike, automatike, infracrvene i laserske tehnike i tehnologije, kako u bližoj tako i u daljoj perspektivi, unosiće česte pa i kvalitetno nove promene u sistem oružja Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane. To će pred našu vazduhoplovno-teorijsku misao postavljati nove zadatke, tražiti nove teorijske analize i eksperimentalna istraživanja. Zato se ne smemo zanositi iluzijama i misliti da smo sve zauvek definitivno rešili. Naša znanja i praktična rešenja moraju stalno ići ukorak sa svim onim što se događa na planu razvoja borbene tehnike i u svetu uopšte. To moramo trajno, uporno i sistematski ispitivati i istraživati, i tome prilagođavati teoriju i praksu borbene izgradnje i pripreme našeg vida oružanih snaga.

MIHAJLO VUČINIĆ

Titovo delo — doprinos vojnoj nauci

(»VOJNO DELO« br. 5/77)

... Tito je i vojnim problemima prilazio kao marksista, revolucionar i vođa Komunističke partije Jugoslavije, koja je u veoma složenim i teškim međunarodnim i unutrašnjim uslovima pre drugog svetskog rata i u toku samog rata, gradila i razvijala političku strategiju, na čijoj je osnovi stvarana i vojna strategija. Originalnost i stvaralaštvo Titove političke strategije dali su pečat i njegovoj vojnoj strategiji.

Ogromno poverenje u eksploataisane *radne mase* — radničku klasu, seljaštvo i naprednu inteligenciju, — u obespravljene i porobljene narode, bio je odlučujući faktor u koncipiranju Titove

strategije. On je u njima vizionarski sagledao ogroman ne samo revolucionarni, već i vojni potencijal u izuzetno složenoj, reklo bi se, beznadežnoj situaciji, kada su fašističke trupe već kretale u osvajački pohod, kada su vlade i vrhovi tzv. demokratskih partija širom Evrope kapitulantski savijali šiju pred fašističkim osvajačkim planovima i ambicijama, a Staljin taktizirao u traženju kompromisa s Hitlerom, što je paralisalo mase, pa i obezglavilo komunističke partije i radnički pokret. Tito je, upravo u takvim uslovima, video kreativnu snagu istorije u narodnim masama, motivisanim vizijom novih društveno-političkih odnosa koji se mogu ostvariti samo revolucionarnom borbom na čelu sa radničkom klasom...

... Titova politička strategija proklamovala je *povezanost narodnooslobodilačke borbe sa socijalističkom revolucijom*, i u tome se izražava originalnost jugoslovenskog iskustva. Na tim temeljima izgrađene su vojna strategija i taktika koje su nosile pečat novih tendencija u sferi vođenja rata i oružane borbe.

Posmatrano sa vojnog stanovišta, Tito je obogatio vojnoteorijsku misao, jer je pokazao da male zemlje i narodi mogu voditi uspešan rat i u uslovima agresije i okupacije moderno naoružane armije i visokorazvijene imperijalističke države, koja je, uz to, podržana od domaće izdajničke buržoazije...

... Titova politička i vojna strategija, prema tome, nisu nastale kao sticaj slučajnih okolnosti, pragmatističkog samotoka, ni stihijne borbe masa i progresivnih snaga pre drugog svetskog rata, u ustanaku, narodnooslobodilačkoj borbi i revoluciji, već su proizvod marksističke analize i procene situacije, saznanja i teorijskih uopštavanja pre svega onoga što se u društvenom, političkom i vojnom planu — a ovde je reč, pre svega, o vojnoteorijskim problemima — događalo u dužem periodu pred drugi svetski rat u svetu, pretežno u Evropi i u Jugoslaviji. Titova strategija nastala je kao stvaralačka kritika i negacija dotadašnjih strategija.

Stagnacija i objektivna nemoć vojne teorije u evropskim zemljama tzv. parlamentarne demokratije, koja, čak, nije bila u stanju ni da shvati one lucidne ideje i korisne pouke na koje su ukazivali klasici i priznati vojni teoretičari — Klauzevic, Žomini, Lidel Hart i drugi — odrazile su se na vojne strategije i pripreme za rat tih zemalja, pre svega, Francuske i Velike Britanije. Pod uticajem njihovih vojnih teorija bile su gotovo sve druge evropske zemlje koje su bile ugrožene fašističkom agresijom.

Kriza vojne misli manifestovala se u besperspektivnoj, defanzivnoj doktrini krutih frontova, koji su se oslanjali na jaka fortifikacijska utvrđenja, stacionarne linije i položaje, što je, u svojoj biti,

apriori značilo spremnost na kapitulaciju pred strategijom »blickri-ga«, koja se već vrlo reljefno ocrtavala u organizaciji Hitlerovog Ver-mahta, što, on, uostalom, nije ni krio.

Takve defanzivne, rovovske doktrine i strategije, našle su se na bespuću, ostale su na principima ratne veštine prvog svetskog rata. One su se, u suštini, pripremale za prošli, a ne za budući rat...

... Stanje u vojnoj nauci i teoriji ratne veštine bilo je stagnan-tno i u Sovjetskom Savezu. Naime, napuštanje Lenjinovog kursa u razvoju Crvene armije, Staljinov kult ličnosti, isključivost i sub-jektivizam, a i promašen sporazum o nenapadanju sa Trećim raj-hom, koji je potpisan neposredno pred sam rat 1939. godine, imali su teške posledice i na vojnu strategiju i pripremu Sovjetskog Sa-veza za odbranu zemlje. Sem toga, neposredno pred rat Crvena ar-mija je bila teško pogođena Staljinovim čistkama, u kojima je deset-kovan starestinski kadar...

... Tito je uoči rata svestrano izučavao klasičnu i marksističku vojnu teoriju, i pratio nova zbivanja u doktrini i strategiji. U vreme gotovo dvogodišnjeg rada u Kominterni, kako sam kaže, sem filo-zofije i ekonomije, pomno je izučavao bogatu vojnu misao Engelsa, Lenjina, Frunzea, Klauzevica i drugih. Već tada su Tito i partij-ski kadrovi mnogo saznali o borbama kineske Crvene armije u revo-luciji a bili su im poznati i stavovi, odnosno kritičke primedbe i osude Staljina na način kako je kineski narod vodio svoju revoluciju i oružanu borbu, unoseći nove elemente, što je smetalo Staljinu i Kominterni. Naime, Mao Ce Tung je 1936. godine napisao studiju *Strategijska pitanja revolucionarnog rata u Kini* u kojoj su uopštena iskustva iz borbi od 1927. godine i formulisana osnovna načela stra-tegije i taktike kineskih oružanih snaga.

Tito je znao mnoge vojne i druge činjenice i sagledao iskustva i iz španskog građanskog rata na osnovu kojih je mogao da izvuče zaključke ne samo o političkoj prirodi fašizma, već i o vojnostrate-gijskim principima fašističkih doktrina i načinu dejstava njihovih oružanih snaga. Zahtevao je i od partijskih kadrova i članstva da izučavaju vojnu teoriju i da se osposobljavaju u ratnim veštinama. U *Proleteru* od juna 1937. piše članak *Izučavajmo vojnu vještinu i nauku*, u kojem ukazuje na iskustvo Španije, koje je »pokazalo zna-čaj vojnog obrazovanja za odbranu demokratije, slobode i nezavis-nosti i za borbu protiv glavnog neprijatelja čovječanstva, fašizma«. On skreće pažnju da se ne sme zaboravljati »na kadrove koji će u trenutku oružanog sukoba sa neprijateljem moći i vojnički predvo-diti narod u borbi«, pa zaključuje da je »pored političke pripreme, apsolutno potrebna i vojnička«...

... Tito je uočio da odnos politike i strategije nije jednostavan, jednostran, ni pragmatistički, da se mora locirati u konkretne istorijske uslove, polazeći od realnog odnosa snaga. Takva shvatanja nisu uvek nailazila na puno razumevanje svih kadrova; bilo je zabluda i neshvatanja o obliku i trajanju rata, načinu organizovanja, pa i mestu i ulozi oružanih snaga u revoluciji. Neki su oružane snage smatrali faktorom van politike, ili, čak, iznad politke, kao samostalnu silu u revoluciji. Takve negativne tendencije Tito je brzo uočavao i reagovao na njih, ukazujući na njihovu štetnost za razvoj ustanka, a i samih oružanih snaga. Zbog toga je vrlo brzo prevladala teza da politika utvrđuje i određuje ciljeve borbe i revolucije, otvara perspektivu masama, pri čemu se ti ciljevi mogu ostvariti prvenstveno oružanom borbom, jer se u ratu politika vodi prvenstveno snagom oružja. U takvom kontekstu uloga vojne strategije je u tome da odgovori na složene vojne probleme, da pruži rešenja kako se postavljeni politički ciljevi ratom i oružanom borbom mogu najefikasnije ostvariti. Uspesi političkih akcija uvek podstiču i stvaraju povoljne uslove za razmah vojnih akcija i operacija, baš kao što vojni rezultati znače podsticaj i impuls za dalji politički razmah ustanka, oslobodilačke borbe i revolucije. Ta uzajamna sprega i međuzavisnost su se stalno ispoljavale i ocrtavale granične linije prelaza kvantiteta u kvalitet, obeležavale nove, više faze borbe i organizacije oružanih snaga i narodnooslobodilačkog pokreta u celini...

... Ni pokret otpora, ni gerila u gradovima nisu bili prihvatljivi oblici borbe za jugoslovenske prilike. To bi, takođe, bio u suštini, frontalni sukob, neravnopravna borba s okupatorom u garnizonima gde je on najjači, a naše snage slabo naoružane i bez dovoljno iskustva. Ni partizanski rat klasičnog tipa u selima, koji bi ostao na malim, izolovanim grupama, očekujući rešenje i ishod rata sa druge strane, takođe nije bio pravo rešenje. Ono nije nudilo samostalnost ni autentičnost našeg pokreta, nije otvaralo političku perspektivu masama koje su se opredelile za odlučnu borbu i rat, i tražile garanciju da će napore uroditi plodom. Konačno, istorijska iskustva govorila su da se partizanskim ratom klasičnog tipa ne mogu postići radikalni ciljevi, i da su partizanske snage imale uvek pomoćnu ulogu, da su se oslanjale na svoje regularne armije. To je bilo uslovljeno društvenom ograničenošću ovih snaga, pre svega seljačkih masa, koje su vodile gerilski rat. One objektivno nisu bile u stanju da takav rat dovedu do pobeđe. Tek kad je oktobarskom revolucijom otvoren proces socijalističkih revolucija i oslobodilačkih pokreta, radne mase, ostvarujući svoje klasne i nacionalne interese, postaju

realna i organizovana snaga koja može kroz partizanski rat i njegovu evoluciju da dovede do pobeđe.

Titova strategija opredelila se za *opštenarodni ustanak u formi partizanskog načina ratovanja* novog tipa, s jasnim opredeljenjem prerastanja ustanka u narodnooslobodilački rat i revoluciju...

... Titov doprinos teoriji ratne veštine je prevazilaženje klasičnog shvatanja partizanskog oblika i načina dejstva koji se njegovim teorijskim i praktičnim stvaralaštvom oslobodio partizanskog oblika ratovanja iz prošlog veka, šema i dogmatskog prenošenja tih iskustava u radnički i revolucionarni pokret...

... Zbog organizacione gipkosti i karaktera dejstava, partizanski rat bio je dovoljno širok vojni okvir u kojem su mogle da dođu do izražaja ustaničke snage i aktivnosti, kako u krajevima gde je ustanak dobio širok razmah, tako i u onim krajevima gde se pokret slabije razvijao, ili je preživljavao ozbiljnije krize i oseku. Jednom reči, partizanski rat bio je ona poluga kojom je u početnoj fazi ustanka bilo moguće rešiti osnovne političke i vojne probleme borbe protiv okupatora i otvoriti perspektivu za dalje, više oblike borbe i više forme organizovanja oružanih snaga. Po prvi put u istoriji ratovanja partizanski oblik oružane borbe u procesu evolucije, prerasta u *kombinovani oblik oružane borbe*, koji se u Jugoslaviji ispoljava u takvom obliku...

... Kombinovani oblik oružane borbe i postojanje operativne i teritorijalne komponente oružanih snaga opredelili su autentičnu Titovu strategiju i taktiku, uticali na izbor originalnih operativno-taktičkih postupaka i rešenja, čime je obogaćena teorija ratne veštine. Strategija i taktika Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije bila je, kako Tito kaže, kombinacija partizanskog načina ratovanja s frontalnim borbama, ali sa mnogo novog i originalnog, što je omogućilo pobeđu nad tako opremljenom armijom, kao što je bila nemačka fašistička vojska. Nemačka fašistička doktrina munjevitog rata pretvorila se u Jugoslaviji u svoju suprotnost; naime, na našem ratištu vođen je dugotrajan iscrpljujući rat, rat bez ustaljenog fronta i sigurne pozadine, koji karakteriše klasičan način ratovanja...

... Titovo poratno stvaralaštvo u organizovanju odbrane naše zajednice, odvijalo se u izuzetno složenim spoljno-političkim okolnostima, nastalim neposredno posle rata, zbog nepoverenja i zaoštavanja odnosa između ratnih saveznika, hladnog rata, blokovske podela sveta, permanentnog pritiska imperijalističkih snaga, ali i u uslovima uporne i uspešne borbe progresivnih snaga za socijalizam.

i mir u svetu, za ravnopravne odnose među državama i narodima. Što se, pak, tiče unutrašnjih okolnosti, njih su karakterisali nastavak revolucionarne borbe, složeni ekonomski, društveni i politički procesi kroz koje je prolazilo naše društvo u izgradnji nove društvene zajednice. Pri tome Jugoslavija je zbog karaktera društveno-političkog sistema, nesvrstane spoljne politike i izuzetno važnog geostrategijskog položaja, bila neprekidno izložena pritiscima sa raznih strana — imperijalističkih, hegemonističkih, iredentističkih i drugih reakcionarnih snaga, koje su nastojale da ugroze našu samostalnost i otežaju društveni razvitak.

U takvim uslovima Tito je teorijski osvetljavao i praktički rešavao sva bitna pitanja naše odbrambene politike. Za njega nije bilo teorijskih dilema kojim pravcem treba da se razvija naš sistem opštenarodne odbrane, oružane snage i njihova doktrina. Uvažavajući međunarodne okolnosti, uvek je polazio od konkretnog stanja, odnosa snaga i tendencija u međunarodnim odnosima, razvoja našeg društveno-političkog sistema koji je prošao kroz više etapa revolucionarnog preobražaja...

JOVO NINKOVIĆ

Snage na privremeno zaposednutoj teritoriji — faktor u razradi i oblikovanju teorije napadne operacije

(»VOJNO DELO« br. 1/78)

... U teoriji napadne operacije grupisanje snaga i sredstava, tj. njihova racionalna podela i plansko usmeravanje u duhu opšte ideje i zamisli za dejstvo oduvek je bio značajan operativni problem i bitan elemenat odluke komandanta, odnosno plana operacije.

U klasičnim operacijama grupisanjem su bile obuhvaćene samo one snage koje su se do početka napada nalazile u sopstvenoj pozadini, tj. na frontu odnosno na manjoj ili većoj udaljenosti od linije neposrednog dodira. Postojanje snaga na PZT i njihovo angažovanje u operacijama očigledno proširuje ovaj problem i daje mu nov i originalan sadržaj. Već sama činjenica da te snage postoje i da se anga-

žuju u operaciji, nameće potrebu da se svi bitni problemi grupisanja — izbor težišta, ešeloniranje, angažovanje po pravcima i dr. — rešavaju istovremeno i u najtešnjoj povezanosti u obadve osnovne grupacije, tj. i u okviru snaga u zahvatu fronta i snaga na PZT. Pri izboru težišta u napadnoj operaciji, snage na PZT biće uvek značajan, a u nekim situacijama i odlučujući faktor. Njihovim usmeravanjem na određene pravce, objekte ili prostorije može se postići povoljan odnos snaga, a time i bitan preduslov za realizaciju pojedinih zadataka, pa i težišta u napadnoj operaciji u celini ili u pojedinim etapama. Snage na PZT će često preuzimati i izvršavati određene zadatke koji mogu biti od posebnog interesa za operaciju u celini (sprečavanje dovođenja snaga iz dubine, zauzimanjem nekih značajnijih objekata itd.), čime najdirektnije utiču na realizaciju utvrđenog težišta operacije.

Položaj snaga na PZT može u određenoj situaciji biti odlučujući faktor u izboru pravaca na koje će se angažovati glavne snage u zahvatu fronta, bilo radi toga da se što pre spoje i zajedno sa njima izvršavaju naredni zadatak, bilo radi toga da se snage na PZT podrže u izvršavanju njihovog zadatka.

Prenošenje težišta u toku izvođenja operacije može se takođe realizovati angažovanjem snaga na PZT samostalno ili u sadejstvu sa snagama koje dejstvuju u zahvatu fronta.

Ešeloniranje kao značajan elemenat grupisanja snaga u zahvatu fronta u uslovima postojanja jačih snaga na PZT dobija u našim operacijama drukčiji smisao i sadržaj. Ako je svrha ešeloniranja u klasičnim napadnim operacijama stvaranje dubokog borbenog poretka radi postupnog narastanja siline udara po meri prodora u dubinu braniočeva rasporeda i ako je drugi borbeni ešelon bio prvenstveno namenjen za razvoj uspeha u dubini i dostizanje linije opšteg zadatka, postavlja se opravdano pitanje, da li u našim operacijama uopšte vršiti takvo ešeloniranje kad je ono samim postojanjem snaga na PZT unapred izvršeno. Drugim rečima, da li je potrebno formirati namenske ešelone od snaga u zahvatu fronta s obzirom da se upravo na većoj dubini, tj. tamo gde bi trebalo da se uvedu, već nalaze snage sposobne da samostalno ili uz odgovarajuća ojačanja i podršku izvršavaju njihove zadatke.

Zbog toga puno osnova imaju ona mišljenja prema kojima je takvo ešeloniranje prevaziđeno, odnosno da ukupnu podelu snaga treba vršiti na drugi način. Umesto klasičnog drugog ešelona trebalo bi imati rezervu različitog sastava i jačine koja bi preuzela delimično ulogu drugog borbenog ešelona, ali bi pored toga bila namenjena i za ojačanje snaga za PZT, naročito u onim snagama i

sredstvima u kojima su obično inferiorne (oklopne jedinice, protiv-oklopna sredstva, inženjerija, jedinice PNHBO i dr.), kako bi se kvalitetno poboljšale i na taj način učinile sposobnim za izvršenje planiranih zadataka...

... U teorijskim raspravama koje se vode u obliku i fizionomiji borbenog poretka u napadnim operacijama tretman snaga na PZT je vrlo različit.

Razlike se javljaju pre svega oko pitanja: kako snage na PZT, kao prostorno odvojenu grupaciju, tretirati sa stanovišta opšteg borbenog poretka i kako to izražavati u odlukama komandanata i u borbenim dokumentima. U vezi s tim najčešća je praksa da se te snage, bez obzira na jačinu, sastav i moguću ulogu u operaciji tretiraju kao jedan, tj. poseban elemenat borbenog poretka koji se jednostavno priključuje ostalim, dok se istovremeno od snaga u zahvatu fronta formira više namenskih elemenata različite jačine i sastava. Na taj način u osnovi se zadržava klasična šema borbenog poretka koja ne odražava ne samo stvarni doprinos snaga na PZT, nego ni karakter zadataka koje te snage stvarno izvršavaju, a koji mogu biti veoma različiti.

U traženju adekvatnijeg rešenja ove dileme ima različitih mišljenja, od kojih dva mogu biti od posebnog značaja.

Jedno od njih polazi od činjenice da su, za operaciju ipak odlučujuće snage koje dejstvuju sa fronta, bez obzira na jačinu snaga na PZT, pa bi prema tome njihova upotreba i tretman u borbenom poretku trebalo da budu apsolutno zavisni i maksimalno prilagođeni rešenjima usvojenim za snage koje dejstvuju sa fronta. Konkretnije, to znači da bi snage na PZT, s obzirom na dobijene zadatke, mesto i način njihovog izvršenja, trebalo smatrati sastavnim delovima onih elemenata borbenog poretka koji se formiraju od snaga u zahvatu fronta, a koji su u opštoj podeli manje ili više predodređeni za izvršenje tih zadataka. To bi praktično značilo da bi sve one snage na PZT koje bi se angažovale u dubini bližeg zadatka, odnosno na prostoru gde se angažuje prvi borbeni ešelon trebalo tretirati kao sastavni deo toga elementa borbenog poretka, a snage koje se angažuju na većoj dubini, odnosno na prostoru gde bi se uvodio i dejstvovao drugi borbeni ešelon, kao njegovi sastavni delovi. Isti kriterijum bi se primenjivao i kad se radi o rezervama pa i nekim drugim elementima borbenog poretka.

Takva mišljenja nisu bez osnova jer polaze od zahteva maksimalnog jedinstva svih snaga i integrisanosti kao bitnog principa njihove upotrebe bez obzira na prostornu udaljenost i način izvršenja zadataka.

Međutim, takav prilaz ukazuje na više problema pre svega zbog toga što do kraja pojednostavnjuje opštu sliku stanja u zoni napadne operacije i što celokupna dejstva u operaciji dosta kruto svodi na bliži i sledeći zadatak. Na taj način gube se iz vida neke opšte karakteristike savremenih borbenih dejstava, pre svega dinamičnost, brz obrt situacije, iznenađenje i sl., a i činjenica da će snage na PZT često puta izvršavati i takve zadatke koji će po vremenu i prostoru biti manje povezani s dejstvom snaga prvog, odnosno drugog ešelona.

Prihvatajući činjenicu da su ukupne snage koje učestvuju u operaciji jedinstvene, kao i to da su unapred podeljene u dve osnovne grupacije, zastupnici drugog mišljenja, polazeći od različitosti uslova za dejstvo, smatraju da u okviru jedne i druge grupacije treba formirati onoliko elemenata borbenog poretka koliko je potrebno s obzirom na njihovo mesto i ulogu, karakter i način izvršenja pojedinih zadataka.

To praktično znači da se u okviru snaga na PZT može formirati, isto kao i u okviru snaga koje se angažuju u zahvatu fronta, više različitih elemenata borbenog poretka koji mogu imati privremen ili trajniji karakter, i koji svoje zadatke mogu izvršavati samostalno ili u sadejstvu sa odgovarajućim elementima snaga u zahvatu fronta. Tako na primer, na PZT mogu postojati snage namenjene za sprečavanje dovođenja dubljih rezervi (izolacija bojišta), snage za neposredno sadejstvo jedinicama u zahvatu fronta; snage za diverzantska dejstva, za obezbeđenje pokreta itd., jer će one takve zadatke stvarno dobijati i izvršavati.

Očigledno je da ovo mišljenje ima više osnova jer polazi od realnije slike mogućeg stanja i adekvatnije odražava mesto i ulogu snaga na PZT.

Prihvatajući takvo rešenje otklonile bi se značajne manjkavosti u oblasti teorije, a i nesporazumi do kojih u praksi ponekad dolazi. Istovremeno bi se otklonio određen šematizam koji otežava iznalaženje adekvatnijih rešenja u celini, a posebno kad se radi o tretmanu snaga na PZT.

U tom rešenju avijacija i artiljerijsko-raketna sredstva većeg dometa, koja mogu podržavati i snage na PZT, mogla bi se tretirati kao snage zajedničke podrške.

Iz svega što je rečeno proizlazi zaključak da bi ukupne snage namenjene za izvođenje operacije bile primarno podeljene na tri dela (grupacije), tj. snage za dejstvo sa fronta, snage za dejstvo na PZT i snage zajedničke podrške. U okviru tih snaga bi se, zavisno od potreba i mogućnosti moglo formirati više različitih (namenskih)

elemenata borbenog poretka, što bi zavisilo od potreba i konkretnih uslova u kojima bi se izradila napadna operacija...

... Sa stanovišta sadržaja i oblika manevra u napadnoj operaciji, postojanje snaga na PZT, posebno njihove objektivne mogućnosti da u izvršenju dobijenih zadataka primenjuju različite borbene postupke i načine dejstva, ima izuzetan značaj. U vojnoj teoriji to je bez sumnje kvalitativno nov element, a kad se radi o manevru upravo zbog toga što se te snage u celini ili njihovi pojedini delovi uvek nalaze tamo gde u klasičnim operacijama u okviru manevra tek treba dovesti određene snage koje dejstvuju u zahvatu fronta. Činjenica da se snage na PZT praktično nalaze uvek tamo gde su i snage branioca, odnosno objekti koji sa stanovišta njegove odbrane, pa prema tome i našeg napada imaju izuzetan značaj, obezbeđuje da se ukupne snage koje učestvuju u operaciji uvek nađu u najpovoljnijim operativno-taktičkim položajima i da, primenom najpogodnijeg manevra (dejstva iz pozadine, bočna i obuhvatna dejstva, dejstvo iz neprijateljevog rasporeda i dr.) uspešnije izvrše dobijeni zadatak.

To znači, da snage na PZT najdirektnije utiču i na izbor oblika manevra i način dejstva snaga u zahvatu fronta, tj. omogućavaju da se neki klasični oblici kao što su obilazak, vertikalni manevr, pa i ubacivanje, praktično eliminišu ili svedu na najmanju meru.

Zbog toga je sasvim opravdan stav da se u napadnim operacijama naših snaga kao predominantan ne može prihvatiti ni jedan od poznatih klasičnih oblika manevra, odnosno da je *kombinacija* više različitih oblika, borbenih postupaka i načina dejstva osnovni i dominantni vid opšteg manevra. Na taj način manevr u napadnoj operaciji postaje ne samo bogatiji i sadržajniji već i efikasniji, a to je od posebnog značaja u situaciji kada je protivnik manje ili više superiorniji u nekim elementima opšteg odnosa snaga. Obilazak kao oblik manevra je necelishodan ne samo zato što je njegova primena pogotovo jačim snagama, veoma teško izvodljiva, već pre svega zato što snage na PZT samostalno ili uz određena ojačanja, skoro redovno mogu u potpunosti izvršavati zadatke namenjene snagama koje bi vršile obilazak. Ako se, pak, u toku napada steknu povoljniji uslovi za obilazak, onda on treba da je usmeren pre svega na brzo spajanje snaga sa fronta i snaga na PZT radi zajedničkog izvršavanja narednih zadataka.

Ista je stvar i sa ubacivanjem, pogotovo ako se ono izvodi na većoj dubini neprijateljevog rasporeda.

Slična je situacija i kad se radi o upotrebi sopstvenog vazdušnog desanta, pogotovo ako se ima u vidu sva složenost organizacije i izvođenja takvih dejstava. Sredstva za prenos desanata, pre svega helikoptere, mnogo je racionalnije upotrebiti za ojačanje snaga na PZT deficitarnim borbenim i materijalno-tehničkim sredstvima ili za neke druge zadatke.

Frontalni proboj kao dominantan oblik manevra nije isključen u nekoj izuzetno povoljnoj situaciji, ali je u najvećem broju slučajeva, bar kad se radi o napadnim operacijama u kombinovanom obliku oružane borbe, necelishodan. Zbog toga se postavlja i pitanje: da li se uopšte može govoriti o klasičnom probou kad se odmah iza linije neposrednog dodira uvek nalaze slabije ili jače naše snage koje su sposobne da sadejstvuju snagama koje vrše proboj.

To praktično znači da snage na PZT bitno opredeljuju fizionomiju i oblik manevra u napadnoj operaciji. To navodi na zaključak da bi se u teoriji i praksi morali brže oslobađati klasičnih shvatanja i šema i kad se radi o manevru u napadnoj operaciji.

ZDRAVKO KOLAR

Moral kao elemenat Titove strategije

(»VOJNO DELO« br. 3/78)

... Veličina Titove strategije bila je upravo u tome što već u prilazu proceni svih relevantnih faktora za ishod rata nije pošla od klasičnih merila (jer Tito nema pred sobom dve vojske da bi ih upoređivao), već od onoga što je moglo da izrazi snagu oslobodilačkog rata i revolucije.

Rukovodstvo Partije moglo je da računa na potencijalne snage, dakle, na snage koje će to tek biti pod određenim uslovima. A ti uslovi su mnogobrojni i raznorodni. Već i sama ta činjenica upućuje na zaključak da nije reč samo o vojnim faktorima. Šta više, ovi sami za sebe, u vreme kada tek treba da se ostvare, da postanu realnost, ne mogu ni predstavljati samostalnu veličinu od koje se može poći. O tome drug Kardelj kaže: »Tito je bio duboko svestan da su u takvom istorijskom pokretu kakav je bio naš narodnooslobodilački ustanak politička i vojna strategija apsolutno uzajamno zavisne. Jer

samo odgovarajućom politikom moglo se u masama stvoriti uverenje u mogućnost i nužnost ustanka, odnosno od naše politike i poverenja masa u tu politiku zavisilo je da li će naš ustanak zaista imati, to jest stvoriti svoju vojsku».

Ova međuzavisnost političke i vojne strategije izraz je suštine rata kakvog smo vodili (oslobodilački i revolucionarni). Reč je ne samo o usklađenosti političke i vojne strategije, već o takvoj integrisanosti koja predstavlja nov kvalitet, sa drukčijim mogućnostima ispoljavanja snaga. Otuda se snaga takvog rata ne može meriti samo brojem vojnika, njihovim naoružanjem i opremom, već svim onim što se na neki način može angažovati u borbi za oslobođenje i novo društvo. Imajući to u vidu, bilo je značajno oceniti prvo, kolika je spremnost naroda na borbu za oslobođenje i bolju sutrašnjicu (na čemu je zasnovana, koliko je snažna, kod koga je prisutna i u kojoj meri i dr.) i drugo, kakve su mogućnosti realizacije te spremnosti...

... Nesumnjivo da moral spada u bitne pretpostavke oslobodilačkih ratova i revolucija. Naš narodnooslobodilački rat je to nedvosmisleno potvrdio. Ako je spremnost ljudi za borbu bila uslov bez koga se nije moglo razmišljati o ustanku, a moral je izraz te spremnosti, onda je moral bio i jedna od pretpostavki oslobodilačkog rata i revolucije. Isto tako, ako smo bili prisiljeni da tražimo načine paraliziranja nadmoći neprijatelja (u naoružanju i dr.), a to smo zasnivali na čovekovim rešenjima, onda je moral bio jedna od pretpostavki i našeg načina ratovanja. Ovakva uloga morala proizlazi, u najmanju ruku, iz nekoliko razloga:

— s obzirom na snagu okupatora, opredeliti se za rat protiv njega pretpostavlja ubeđenost da se jedino tim putem može doći do cilja, ali i veru u sopstvene snage i uspešan ishod toga rata, što je najneposredniji izraz morala;

— okupator je uspeo okupiti ne mali broj domaćih izdajnika, što nepovoljno deluje pre svega na one koji se još nisu opredelili, mada i na one koji su svim svojim bićem prihvatili revoluciju i žele da to učini većina vlastitog naroda, pa stoga, biti postojan znači imati visok i neiscrpan moral;

— vođenje revolucionarnog rata traži od njegovih aktera jasnoću cilja, odgovornost za uspeh revolucije kao celine i svakog pojedinačnog poteza — traži spremnost i sposobnost samostalnog rešavanja zadataka koji stoje na tom putu, pri čemu moral (mada ne samo on) postaje pretpostavka takvog ponašanja;

— način našeg ratovanja traži izuzetne fizičke i psihičke napore, kojima je potrebno neprekidno moralno pothranjivanje. Može

se reći da takav rat ne bi bio moguć bez odgovarajuće moralne snage. Na to, upravo, ukazuje drug Tito kada ističe »značaj moralnog faktora koji baš u takvom načinu ratovanja igra prvenstvenu ulogu« ...

... Ističući značaj morala i posebno naglašavajući da je moral našeg čoveka omogućio borbu i otpor koji su doveli do pobeđe, ne misli se reći da naši protivnici nisu imali dovoljno spremnosti da se bore i upornosti u ostvarenju svojih ciljeva. Istina, ne može se dati jedinstvena ocena za sve njih. Neke kvislinške formacije su tokom celog rata ispoljavale slabu borbenost upravo kao rezultat pomanjkanja morala. Međutim, nemačke jedinice su i te kako umele i htele da se bore do zadnjeg dana rata. Borili su se do kraja i domaće izdajice koje su bile idejno vezane za fašizam, pa i staro društvo. Tim našim protivnicima nije nedostajalo borbenog duha. Druga je stvar što je taj moral bio izopačen sa ljudskog stanovišta, ali i takav, pretočen u spremnost za borbu, nije im nedostajao.

Moral kao elemenat borbene vrednosti jedinica i pojedinaca može biti odlučujući ako je razlika kvaliteta morala velika, a svi ostali elementi borbene vrednosti isti ili neznatno različiti. Ukoliko razlike u tim ostalim elementima borbene vrednosti bivaju veće, utoliko se smanjuje mogućnost njihove kompenzacije moralnom snagom, odnosno, postoje granice mogućnosti takve kompenzacije. I ne samo to. Ukoliko moral treba da kompenzira nedostatak nekih drugih elemenata značajnih za borbu, onda moraju postojati i uslovi za ispunjavanje te njegove funkcije. Ti uslovi mogu biti različiti, ali uvek takvi i toliko izraženi da mogu obezbediti funkciju morala u konkretnoj ratnoj stvarnosti.

Naša prevaga je bila upravo u najjačem — u razlici objektivne pozicije morala u ispunjavanju svoje funkcije. Otuda je poređenje morala okupatorske vojske kao elementa njene borbene vrednosti i našeg morala kao elementa snage našeg oslobodilačkog rata i revolucije skoro nemoguće. Okupatorov moral se izražava u spremnosti njegovog vojnika da se bori kao deo jedne mašine koja nameće svoju volju tuđoj zemlji, svim njenim ljudima, na njihovom tlu. I ne samo da nameće volju, da ih potčinjava i ponižava, pljačka i maltretira, već hoće i da ih uništi kao pojedince i naciju ...

... U našoj koncepciji opštenarodne odbrane traži se od svakog čoveka sve što je u njegovoj moći da doprinese pobeđi nad agresorom. Pri tome svako ima svoje mesto u sistemu odbrane, svako treba da izvršava svoj deo zadatka. Taj sistem, međutim, nije mehanizam sazdan od mnoštva delova čija je funkcija strogo i detaljno odre-

đena tim mehanizmom, već su ti delovi subjekti odbrane koji svoju obavezu izvršavaju tražeći rešenja. Bez takve objektivne pozicije čoveka u sistemu i takvog njegovog odnosa prema odbrani, ne bi bilo onog kvaliteta koji našu odbranu čini nepobedivom.

Ovim je istaknut i značaj morala u opštenarodnom odbrambenom ratu. Šta više, može se reći da je naša koncepcija opštenarodne odbrane realna utoliko ukoliko su realni moralni činioci njene ukupne snage. Time se ne želi potceniti značaj bilo kog drugog faktora, već se samo želi istaći da i njihova vrednost može doći do izražaja u meri u kojoj će naš čovek imati moralne snage da ispuni ono što se od njega očekuje...

AVGUST VRTAR

Osposobljavanje za marksistički pristup stvarnosti — aktuelan i trajan zadatak vojnih škola

(»VOJNO DELO« br. 3/78)

... Marksistički pristup stvarnosti jeste *pristup stvarnosti u teoriji i praksi sa pozicija klasne borbe radničke klase*. Marksizam kao naučna teorija i revolucionarna ideologija u svojoj suštini jeste misao i praksa borbe radničke klase za revolucionarni preobražaj klasnog društva. Marksistički pogled na svet jeste *radničko-klasni pogled na svet* i sadrži osnovne filozofske, tj. ontološke, gnoseološke i etičke principe te naučna saznanja o zakonitostima razvitka ljudskog društva i sistem vrednosti radničke klase. To jeste i naučni i ideološki pogled na svet i kao takav uput je revolucionarno-klasnom pristupu stvarnosti.

U našim uslovima revolucionarno-klasni pristup stvarnosti jeste pristup u teoriji i praksi sa pozicija borbe za *ostvarenje svih onih temeljnih vrednosti koje su tekovina i svrha revolucionarnog pokreta radničke klase, radnih ljudi i naroda i narodnosti Jugoslavije: izgradnje socijalističkog samoupravnog društva, očuvanje i razvijanje revolucionarnih tekovina, jačanje bratstva i jedinstva i ravnopravnosti, učvršćivanje nezavisnosti i nesvrstanosti Jugoslavije te jačanja njene*

odbrane. Pretpostavka takvog pristupa stvarnosti jesu marksistička spoznaja sveta i odnosa u kojima živimo, usvajanje marksističkog učenja i radničko-klasnog pogleda na svet te rešenje i odlučnost da se interesi radničke klase svesnom akcijom ostvare — a to znači: (1) spoznati revolucionarno-klasnu suštinu naše revolucije, izgradnje socijalističkog samoupravnog društva, politike nezavisnosti i nesvrstanosti, politike odbrane i izgradnje oružanih snaga te ovladati i usvojiti ideologiju i politiku SKJ i (2) osposobiti se: za stvaralački rad na borbenoj izgradnji jedinica JNA, jačanju njihovog političkog jedinstva, revolucionarno-klasnog opredeljenja i borbene spremnosti; za znalačko procenjivanje i uvažavanje faktora uticaja na ponašanje ljudi u ratu, za razvijanje pozitivnog odnosa prema ciljevima rata i odlukama pretpostavljenih, te jačanje borbenog morala, odlučnosti i spremnosti da se istraje u borbi do ostvarenja cilja rata; za stvaralačko i aktivno učešće u društveno-političkoj delatnosti u samoupravnim organizacijama i zajednicama, i u društveno-političkim organizacijama i zajednicama — svugde tamo, gde radni ljudi ostvaruju svoja prava i obaveze.

Osposobljavanje za takav pristup stvarnosti nerazdvojni je deo celokupne obrazovno-vaspitne delatnosti vojnih škola, a ostvaruje se (1) celinom vladajućih društvenih odnosa, (2) marksističkom zasnovanošću svih obrazovno-vaspitnih sadržaja, (3) izučavanjem predmeta ideološko-političkog obrazovanja određenih nastavnim planovima i programima i (4) neposrednim učešćem sastava škola u političkim aktivnostima škole, društva i Saveza komunista Jugoslavije...

... Jugoslovenski komunisti prihvataju i ostvaruju stvaralački marksizam, koji daje odgovor na bitna pitanja današnjeg razvoja ljudskog društva i borbe radničke klase, marksizam kao revolucionarnu akciju koja ima za cilj ostvarenje besklasnog društva, tj. društva slobodne asocijacije slobodnih ljudi. Njegov cilj je, dakle ljudsko društvo — društvo bogatih potreba i mogućnosti — a to nije stanje, već *neprekidan proces prevazilaženja sadašnjeg u ime budućeg*, tj. »stvarni pokret koji ukida sadašnje stanje«, kako je to zapisao Marks u »Nemačkoj ideologiji«. Takvo društvo nemoguće je ostvariti negiranjem čoveka i njegove stvaralačke uloge, pretvaranjem čoveka u sredstvo bilo koje institucije, već oslobođenjem čoveka, prevazilaženjem stanja otuđenosti rada, zajednice i duha. Jugoslovenski put izgradnje samoupravnog društvenog sistema i odnosa najtačnije odgovara Marksovoj zamisli oslobođenja čoveka i stvaranja asocijacije slobodnih proizvođača.

Teorija i praksa tog puta najdalekosežnije je dostignuće marksističke misli i njenog ostvarenja, i kao takva nužno mora biti u središtu pažnje izučavanja i u vojnim školama. Kako biva sa svakim novim dostignućem, tako i mi ne možemo tvrditi da smo našli odgovore na sva pitanja koje naš put postavlja — naprotiv: neprekidno se otvaraju nova pitanja i za nauku i za praksu. Međutim, opšti trend kretanja ka novom, ka izražavanju »čoveka kao smisla i svrhe revolucionarne borbe radničke klase«, ka stvaranju uslova da zaista on sam, a ne neko drugi u njegovo ime, odlučuje o sudbini svog života i rada, rečiti je dokaz da smo na pravom, marksističkom putu . . .

. . . Komparativna analiza dostignuća marksističke misli i prakse, uz odgovarajuće poznavanje objektivnih uslova u kojima se ona ostvaruje nužno je potrebna i radi spoznaje tuđih iskustava i radi uočavanja prednosti vlastite misli i prakse. Izučavanje dela klasika marksizma preduslov je za razumevanje biti i suštine marksizma, ali završavanje izučavanja marksizma klasicima, znak je nepoznavanja bogatstva stvarnosti, a i nedostatka smelosti da se ide dalje. Od klasika naovamo, na temelju genijalnih naučnih, tehničkih, materijalnih i društvenih otkrića i dostignuća, koji su bitno izmenili uslove proizvodnje života kao i borbe radničke klase, stvorena su nova kapitalna dela marksističke misli, stečena su nova iskustva, što sve mora biti najneposrednije prisutno prilikom izučavanja današnje prakse i uslova borbe radničke klase i određivanja puteva i akcija za ostvarenje njenih neposrednih i istorijskih interesa. I kapitalizam se izmenio ali ostao je klasični odnos eksploatacije, — na drugom nivou, sa drugim sredstvima i drugim postupcima. Svet se još više izdiferencirao ali i povezao nizom novih privrednih, političkih i kulturnih veza i institucija — od multinacionalnih kompanija do Organizacije ujedinjenih nacija. Uslovi borbe za društveni položaj u pravcu socijalizma bitno su se izmenili. Otuda potreba i obaveza da savremena marksistička misao daje odgovor na nova krupna bitna pitanja o putevima preobražaja sveta i ljudi u njemu, o subjektima preobražaja i, konačno, o načinu organizovanja i sredstvima borbe za takav preobražaj.

Jugoslovenski komunisti imaju ogromne prednosti što su praksom dokazali da je moguće u zemlji, kakva je Jugoslavija, socijalistički preobražaj izvršiti putem samoupravljanja — stvaranjem materijalnih i društvenih uslova i mogućnosti da radnička klasa zajedno sa radnim ljudima faktički odlučuje o svojoj sudbini; što su odlučno zauzeli stav da je socijalistički preobražaj u svetskim razmerama moguće ostvariti u miru, jer je mir jedan od uslova uspešnosti klasne borbe radničke klase svake zemlje ponaosob; što odlučno zastu-

paju i provode politiku nemešanja u stvari drugih, posebno nemešanja u politiku komunističkih partija, koje treba da deluju svaka u svojoj zemlji u skladu sa vlastitim mogućnostima i okolnostima; što smatraju da je revolucija i napredak delo same radničke klase ...

... Proces političke socijalizacije čoveka i njegovog osposobljavanja za učešće u društveno-političkom životu odvija se različitim intenzitetom čitavog života. Najintenzivniji jeste u detinjstvu, u fazi tzv. primarne socijalizacije, kada dete usvaja prva saznanja i pokušava da se identifikira sa svojom okolinom. U doba školovanja u vojnim školama već se odvija proces sekundarne političke socijalizacije, tj. proces selektivnog usvajanja znanja i ponašanja, značajnih za pogled na celinu sveta koji čoveka okružuje, za odnos do društva i njegovih institucija, za ponašanje u tom društvu, napose za praktički odnos do svega što se zove političko. U toj fazi, iako se radi o relativno zrelim ljudima, sa već elementarno oformljenim pogledom na svet i sistem vrednosti i već ispoljenim odnosima do postojeće stvarnosti, proces ideološko-političkog formiranja ličnosti i zauzimanja stavova i odnosa prema društvu i njegovim institucijama, posebno političkim, nije završen — on traje neprekidno, iako je mirniji, sa manje iznenadnih zaokreta i bitno novih pogleda i stavova. Uzrast pitomaca jeste takav, da su oni još uvek veoma prijemčivi za novo, za privlačno, za vrednosti koje ih inspirišu, za ostvarenje već relativno izdiferenciranih ciljeva i ideala. Marksističkim obrazovanjem i vaspitanjem pitomce upoznajemo sa pristupom stvarnosti sa stanovišta interesa radničke klase, što njima ne može biti strano, i usmeravamo ih za prihvatanje marksističkog pogleda na svet i vrednosti socijalističkog samoupravnog društva.

Sva ta usmeravanja imaju svoju realnu osnovu samo u uslovima ako su i u školi prihvaćene te vrednosti i vladaju odnosi za koje se zalažemo. Svaki dualizam, razilaženje reči od dela, dvojni moral ima upravo suprotan efekat od očekivanog ...

... Značajno je da različitost odnosa u društvu i Armiji, pre svega odnose samoupravljanja i odnose subordinacije, argumentovano objasnimo i dosledno ih poštujemo. U JNA ne može biti polovičnih rešenja — i komandovanja i samoupravljanja — razlozi su poznati i njih treba decidirano reći i rešenja dosledno sprovesti. I drugo, odnosi subordinacije ne znače negiranje stvaralačke aktivnosti ličnosti, naprotiv, ona je konstitutivni elemenat odnosa u JNA. Svaki starešina obavezan je da u ime izvršavanja obaveza i zadataka, u ime realizacije koncepcije ONO, to stvaralaštvo i aktivnost podstiče i razvija i da ih, ispunjavajući obavezu rukovođenja i koman-

dovanja, stvaralački usmerava do optimalnog izvršavanja postavljenih zadataka. Zakon o narodnoj odbrani i Zakon o službi u oružanim snagama predvideli su neke od institucija sudelovanja potčinjenih u razrešavanju problematike unutar jedinica. To nisu institucije samoupravljanja, još manje zamena komandovanja, ali su velika ispomoć starešini u nalaženju najboljih mogućih rešenja, jer se oslobađanjem inicijative niza učesnika može u znatnoj meri uticati na integraciju i motivisanje učesnika za savesno i odgovorno izvršavanje obaveza.

U vojnim školama, posebno srednjim i vojnim akademijama, od velikog je značaja da pitomci ne uče samo to kakvi odnosi treba da budu, da ne uče samo institucije vojničkog i starešinskog okupljanja i organiziranja (»vojni kolektiv«, »savet za unutrašnji red i disciplinu«, »odbor za samozaštitu« i sl.), već da sve te institucije sami organizuju, u njima rade, ne škole radi već prakse radi, i preko toga usvajaju način ponašanja koga će i sami primeniti sutra u jedinici. To jednako važi za odbor, za sekciju, za društva, za sve oblike organizovanja određenih delatnosti unutar pitomačkih kolektiva...

... Marksistička zasnovanost (idejnost) celokupnih sadržaja i obrazovno-vaspitne delatnosti kategoričan je zahtev svih akata koja regulišu te sadržaje i delatnosti, ali i objektivne nužnosti, ukoliko želimo obezbediti starešinski kadar, osposobljen i spreman da uvek i u svim situacijama deluje u interesu revolucionarnih ciljeva radničke klase i ideologije SKJ...

... Socijalizam u svojoj suštini jeste novi odnos čoveka prema svemu što jeste, prema prirodi, društvu i prema samom sebi. Taj *novi odnos ne stvara se spontano, već svesnom delatnošću samih ljudi, koji menjaju i stvarnost i sami sebe u toj stvarnosti*. Nema ljudske delatnosti koja na određeni način ne utiče na stvarnost, jer je svaka svrsishodna delatnost upravo prilagođavanje prirode potrebama života ljudi — ali i ta izmenjena stvarnost neprekidno menja ljude. U klasnom društvu pokretačka snaga društvenog napretka jeste klasna borba, a u društvu uopšte pokretačka snaga napretka jeste *zadovoljavanje ljudskih potreba*. I armijska delatnost jeste zadovoljavanje određenih ljudskih potreba — potreba odbrane od eventualne agresije. Ta ljudska delatnost može se ostvariti samo celinom spoznaje i opredeljenja i htenja: *braniti se može onaj tko to ume i hoće i tko je za taj čin, odgovarajuće pripremljen i opremljen*.

Marksistička osposobljenost čini celinu osposobljenosti za odbranu — samo htenje, uz neznanje i neopremljenost ne može biti realizovano, ono jeste utopija ili utvara. Otuda stav, da *marksistička osposobljenost čini dijalektičku celinu vojno-stručnih i ideološko-po-*

litičkih znanja, te opredeljenja za socijalistički samoupravní poređak i htenja da se taj poredak beskompromisno brani od svakog nadržaja, dolazio on od spoljnih (agresorskih) ili od unutrašnjih (kontrarevolucionarnih) neprijateljskih snaga. Ne može se reći da je neko odan poretku ako ne uči kako da ga brani, odnosno ako na rećima podržava svaku meru jaćanja odbrane a u praksi sam tome ne doprinosi. Jedino rad i rezultati rada, te ponašanja, merilo su privrženosti socijalistićkom samoupravnom poretku ...

... Svoj odnos prema interesima radnićke klase starešina može iskazati jedino radom na ostvarivanju tih interesa. Isto tako, odnos prema politici SKJ može se jedino iskazati svakodnevnim ostvarivanjem te politike, a ne pozivima da to rade drugi.

Rezultati ideološko-politićkog obrazovanja najrealnije se iskazuju ostvarenim moralno-politićkim stanjem i politićkim jedinstvom. Korelacija znanja i ponašanja — tj. ocene dobijene proverom znanja i ocene moralno-politićkog stanja i ponašanja daju odgovor na pitanje marksistićke opredeljenosti i osposobljenosti, usmerenosti, uverljivosti i usvojenosti stavova i odluka, posredovanih obrazovno-vaspitnom delatnošću. U interesu je objektivnosti i racionalnosti da se na odgovarajući naćin istraži i utvrdi zajednićki postupak u ocenjivanju ideološko-politićkog obrazovanja i moralno-politićkog stanja, znanja i ponašanja, jer je to put ka objektivnoj oceni postignutih rezultata.

Ostvarena vojno-strućna i ideološko-politićka delatnost, ostvarena politićko jedinstvo i borbena spremnost jedinice pokazatelji su znanja, opredeljenja i htenja starešina da svojim predanim, odgovornim i stvaralaćkim radom doprinose ostvarenju osnovnih vrednosti socijalistićkog samoupravnog društva ...

... Jedinstvo znanja i ponašanja jeste uslovljeno, ali ne objektivno niti nužno. Neprekidna borba da starešina živi u skladu sa marksistićkim saznanjima i ideologijom, da to znanje znalaćki upotrebi za optimalno ostvarivanje interesa radnićke klase za koje se opredelio, za ostvarenje politike i ideologije Saveza komunista Jugoslavije kojeg je ćlan, za politićko jedinstvo i borbenu spremnost jedinice, jeste svrha i cilj organizovanih napora svih subjektivnih snaga vojnih škola i oružanih snaga ...

*

*

*

Moralno vaspitanje i politički rad u daljem razvoju naših oružanih snaga

Za 30 godina svog izlaženja »Vojno delo« je, izborom raznovrsne tematike i načina obrade njihovog sadržaja, dalo veliki doprinos obožavanju i unapređivanju naše savremene vojne misli. Posebno zadnjih godina časopis je mnogo učinio na teorijskoj razradi i praktičnoj primeni koncepcije opštenarodne odbrane i društvene samozaštite u skladu sa našim socijalističkim samoupravnim društvenim razvitkom, znatno doprinoseći razradi i oživotvorenju zadataka usvojenih na Desetom kongresu SKJ, odredaba novog Ustava, Zakona o narodnoj odbrani i Zakona o udruženom radu, naročito onih koje regulišu pitanja sa širokog područja opštenarodne odbrane. Taj njegov doprinos utoliko je veći što je obavljao kvalitetne priloge o svim aspektima vojnog dela, pridajući adekvatan značaj i moralno-političkom faktoru i političkom radu u oružanim snagama. Na taj način je ovaj opštevojni teorijski časopis u potpunosti opravdao svoje izlaženje, u praksi potvrđujući da je neophodan našim starešinama. S razlogom se može reći da »Vojno delo« značajnim uspesima obeležava svoju 30-godišnjicu, sadržajem i dometima svedočeći o tome da je u našim oružanim snagama nađen pravi odnos između teorije i prakse, između opštevojnog i moralno-političkog faktora.

Socijalistički samoupravni društveno-politički odnosi u nas i stepen razvoja naših oružanih snaga uvek su upućivali na nove, sve složenije obaveze i zadatke, na značaj moralnog vaspitanja i političkog rada, što je potencirao i nedavno održani XI kongres SKJ. Ovo tim pre što iskustva iz našeg NOR-a i revolucije i drugih revolucionarnih i oslobodilačkih ratova, zatim karakteristike ratova vođenih u savremenim uslovima, namere eventualnog agresora i priroda

socijalističkog samoupravnog društveno-političkog sistema nedvosmisleno ukazuju na to da uspešna odbrana SFRJ zavisi, prvenstveno, od čvrstine morala oružanih snaga i naroda, njihovog moralno-političkog jedinstva, psihičke i fizičke otpornosti, organizovanosti i spremnosti da brane zemlju i tekovine oružane revolucije i socijalističkog samoupravljanja. Zbog toga je rad na izgrađivanju i jačanju moralne snage opštenarodne odbrane i političkog jedinstva oružanih snaga jedan od najvažnijih zadataka komandi, starešina, štabova teritorijalne odbrane, organizacija i organa Saveza komunista i Saveza socijalističke omladine u oružanim snagama i drugih društveno-političkih organizacija u društvu, društveno-političkih zajednica i radnih kolektiva. Oni te zadatke, kako je rečeno na XI kongresu SKJ, izvršavaju »kroz rad i uz rad kao deo redovnih svakodnevni aktivnosti i radnih zadataka«.¹

Politički rad, dakle, zbog svoje klasno-idejne usmerenosti, uloge svesti i subjektivnog faktora uopšte u našoj koncepciji ONO, i u skladu sa zadacima usvojenim na XI kongresu SKJ, i dalje ostaje prvorazredni činilac u izgrađivanju i jačanju socijalističke društvene i moralno-političke svesti, političkog jedinstva i motivisanosti vojnih lica i svih građana da dosledno izvršavaju zadatke u izgradnji oružanih snaga i odbrani zemlje — u skladu sa koncepcijom opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Jer XI kongres SKJ je pred Savez komunista postavio zadatak da se, zajedno sa Socijalističkim savezom i ostalim organizovanim socijalističkim snagama, mora »svestrano angažovati na jačanju idejno-političkog jedinstva, svesti i uverenja radnih ljudi i građana da su opštenarodna odbrana i društvena samozaštita, zasnovane na socijalističkom samoupravljanju, nesvrstanoj spoljnoj politici, bratstvu i jedinstvu i nacionalnoj ravnopravnosti, jedino mogući i najefikasniji oblik zaštite i odbrane našeg društva«.²

Takav jasan stav Kongresa opredeljuje i dalje osnovne zadatke ideološko-političkog rada i osnovne pravce političke akcije u našim oružanim snagama. Taj stav je posve u skladu sa revolucionarnim karakterom naših oružanih snaga, jer je upravo taj karakter, u svim periodima njihovog razvoja, davao političkom radu prvorazredan značaj, prevashodno na području njihovog moralno-političkog i borbenog izgrađivanja i osposobljavanja komandi i jedinica JNA i Teritorijalne odbrane za njihove ratne zadatke. Vrhovni koman-

¹ Knjiga: Referat i završna reč predsednika SKJ Josipa Broza Tita, rezolucije i Statut SKJ, dokumenti usvojeni na XI kongresu SKJ, »Komunist«, Beograd 1978, ćirilica, str. 73.

² Isto, str. 182.

dant naših oružanih snaga, maršal Tito, vrlo često je isticao poseban značaj političkog rada za borbeno osposobljavanje i jačanje jedinstva oružanih snaga. Upravo ukazujući na jedinstvo vojnostručne obuke i tog rada on je, između ostalog, rekao:

»... Vojnostručna obuka i idejni rad, rad na ideološko-političkom obrazovanju i vaspitanju, predstavljaju jedinstvenu cjelinu... To proizilazi iz karaktera naše Armije i iz prirode njenih današnjih zadataka...«³

Stavovi Kongresa SKJ i Vrhovnog komandanta obavezuju sve činioce u oružanim snagama na predan, savremen i efikasan politički rad, gledajući u njemu, kao i u celom ratnom i posleratnom periodu, nezamenljivo sredstvo stalnog produbljivanja njihovog narodnog, revolucionarnog, socijalističkog i opštejugoslovenskog karaktera, jačanja njihove borbene moći i moralne snage.

Kao integralni deo celokupne delatnosti u oružanim snagama, politički rad predstavlja plansku, organizovanu i trajnu idejno-saznajnu i političko-akcionu delatnost svih svesnih subjektivnih snaga (organizacija Saveza komunista i Saveza socijalističke omladine, komandi i starešina, vojnih kolektiva i pojedinaca) usmerenu na okupljanje svih pripadnika oružanih snaga oko osnovnih idejnih ciljeva i politike SKJ u izgradnji socijalističke samoupravne Jugoslavije, njene nezavisne nesvrstane politike, posebno u sferi odbrane i izgradnje oružanih snaga u skladu sa koncepcijom opštenarodne odbrane. To podrazumeva i efikasno idejno-teorijsko i političko-akciono osposobljavanje svih armijskih subjekata za uspešno učešće u kreiranju i realizaciji te politike, u rešavanju konkretnih pitanja i problema u okviru svoje uže armijske i društvene sredine. Dakle, suštinska funkcija političkog rada je bila i ostala u stalnoj, dobro i savremeno organizovanoj i jasno usmerenoj političkoj akciji u procesu izgradnje Armije i vojnih kolektiva, procesu realizacije koncepcije opštenarodne odbrane. Svojim klasno-revolucionarnim sadržajima i odgovarajućim oblicima, savremenim metodama i efikasnim sredstvima, politički rad pokreće, usmerava, motiviše i mobilise pripadnike oružanih snaga kao aktivne subjekte u životu i radu jedinice i šire društvene sredine. Time politički rad i politička akcija dobijaju svoj pravi smisao — doprinose progresivnom menjanju postojećeg stanja i ostvaruju neposredni uticaj na celokupni razvoj i izgradnju oružanih snaga u duhu politike i prakse SKJ.

Izvori političkog rada u oružanim snagama, što znači i u svakoj jedinici i ustanovi, nalaze se u ideologiji i politici radničke klase i

³ Tito, Vojna djela, knjiga IV, str. 85, izdao VIZ JNA, Beograd, 1972, god.

njene avangarde — Saveza komunista, u konkretnim uslovima i aktuelnim problemima izgradnje našeg socijalističkog samoupravnog društva i svih odbrambenih snaga, u skladu sa marksističkim pogledom na svet. Jer, sve delatnosti u JNA i teritorijalnoj odbrani — obuka i vaspitanje, odnosi i disciplina, rukovođenje i komandovanje, kadrovska problematika i dr. — imaju, istovremeno, stručno-tehničku i idejno-političku komponentu. To znači da svako od ovih i drugih pitanja može da, manje ili više, utiče na moralno-političko stanje jedinica. Stoga se ona moraju nalaziti u funkciji političke akcije subjektivnih snaga, koja uvek treba da bude usmerena ka realizaciji konkretnog cilja i zadatka, rešavanja aktuelne pojave i problema, čime se ostvaruju i odgovarajući idejno-politički, vaspitni i drugi praktični rezultati. Takav politički rad u oružanim snagama integralni je deo političkog rada u našem socijalističkom samoupravnom društvu.

Funkcija političkog rada, kao i političke aktivnosti u najširem smislu, zahtevaju njegovo stalno usavršavanje i usmeravanje, jer se ciljevi i zadaci političkog rada ostvaruju uvek u novim uslovima, u okviru novih potreba i konkretnih sadržaja. Tako značajni ciljevi i zadaci uvek se postavljaju i ostvaruju u okviru kompleksa diferenciranih i međusobno dijalektički povezanih delatnosti, kao što su: političko vaspitanje i obrazovanje vojnika i starešina, informativna delatnost, političko odelovanje pripadnika oružanih snaga u vanarmijskim sredinama, idejno i političko delovanje organizacija Saveza komunista i Saveza socijalističke omladine, kulturne aktivnosti, naučnoistraživački rad, te praćenje, ocenjivanje i proučavanje moralno-političkog stanja i izgrađivanje moralne snage jedinica. U dosadašnjem radu postignuti su veoma značajni rezultati u koncipiranju, organizovanju i sprovođenju političkog rada preko sistema programa društveno-političkog obrazovanja vojnika, starešina i pitomaca, te preko političkog rada u sklopu svih drugih delatnosti. Povoljno je rešeno pitanje školovanja i osposobljavanja političkog i ostalog kadra, a razrađena je metodologija praćenja i ocenjivanja moralno-političkog stanja. U tim i drugim oblastima usmeravan je i razvijan naučno-studijski, teorijski i empirijski istraživački rad, koji je dao zapažene rezultate.

Stanje u jedinicama i ustanovama Armije ukazuje na to da politički rad ima znatnog uticaja na mišljenje, osećanja, rad i ponašanje vojnika i starešina. U svim situacijama se potvrđuje da vojna lica imaju ispravan odnos prema socijalističkom samoupravnom razvoju društva i nezavisnoj i nesvrstanoj spoljnoj politici naše

zemlje. Stalno se povećava i produbljuje njihova odgovornost za rad na funkcionalnim dužnostima, za borbenu gotovost i moralno-političko stanje jedinica, za jačanje otpornosti pojedinaca i kolektiva prema negativnim pojavama. Postižu se sve bolji i bolji rezultati u učvršćenju discipline i razvijanju pravilnih međuljudskih odnosa. Raste uloga vojnika kao subjekta u životu i radu vojnih kolektiva. U porastu je i uticaj vojnih kolektiva i drugih savetodavnih tela na rad i stanje u jedinicama. Vodi se organizovana i efikasna borba za čist i visok moralni i radni lik pripadnika Armije i oružanih snaga u celini.

Nosioci političkog rada u jedinicama su komande i starešine, organizacije Saveza komunista i socijalističke omladine, vojni kolektivi i svako vojno lice. Međutim, osnovnu odgovornost za političko-vaspitni rad i moralno-političko stanje snosi komandant jedinica, što je u duhu principa jednostarešinstva na kojem je zasnovano komandovanje i rukovođenje u JNA. Komandant tu aktivnost organizuje i sprovodi preko političkog organa, kao svog specijalizovanog organa za politički rad. Ti organi, na dostignutom stepenu razvoja JNA, imaju ove osnovne zadatke:

praćenje i procenjivanje situacije, njenih idejno-političkih i moralno-političkih činioca i karakteristika, i podnošenje predloga komandantu za donošenje odluke;

vršenje stručnih procena i analiza moralno-političkog stanja jedinica i predlaganje mera za jačanje i izgradnju borbenog morala i moralno-političkog stanja u celini;

praćenje i izučavanje moralne snage mogućeg agresora i njegovih propagandno-psiholoških dejstava, te predlaganje odgovarajućih mera i postupaka aktivne (specijalne) propagande;

praćenje društvenih kretanja u zemlji i značajnih vojno-političkih zbivanja u svetu, i podsticanje pripadnika Armije na angažovanje u društveno-političkom životu oružanih snaga i zemlje;

organizovanje i podsticanje raznovrsnih oblika političkog angažovanja starešina i vojnika u izgrađivanju i borbenom angažovanju jedinica;

organizovanje ideološko-političkog obrazovanja i vaspitanja vojnika i starešina;

spvođenje službe informisanja domaće i inostrane javnosti o životu i radu JNA;

organizovanje i razvijanje kulturno-zabavnog života vojnika i starešina itd.

Politički organi, kao sastavni deo komandi, svojim zadacima prilaze sa stanovišta ostvarivanja politike SKJ i praćenja prakse sopstvene sredine i društveno-političkih kretanja, sumirajući, pravovremeno, stečena iskustva i zauzimajući realne i jasne stavove kao osnov za konkretne političke akcije. Oni teže da svoju aktivnost sagledaju i ocenjuju sa stanovišta njihove društveno-političke opravdanosti i celishodnosti, i da svoje zadatke rešavaju sa što više objektivnosti i realnosti. To uslovljava da u političkom i vaspitnom radu sa vojnicima, starešinama i pitomcima u značajnoj meri dolazi do izražaja naučno-kritička komponenta, da tom radu starešina prilazi kao idejnoj borbi u kojoj se vrši sagledavanje društvenih procesa, odnosa i prakse, potreba i uslova armijske i društvene sredine, rešavaju konkretni aktuelni problemi jedinica i traže i nalaze jedinstveni stavovi na liniji SKJ koji omogućuju brži razvoj jedinica. Kao rezultat toga, neprekidno jača idejno-politička angažovanost i aktivnost pripadnika Armije, posebno starešina i komunista, što daje snažan impuls učvršćivanju stanja u jedinicama i ustanovama.

Po prirodi svoje društvene uloge i odgovornosti, idejnim aspektima političko-vaspitanog rada se bavi i organizacija SKJ. To je jedan od značajnijih domena njenog angažovanja. Zapravo, organizacija SK u JNA svojom vodećom idejno-političkom ulogom i praktično-revolucionarnom aktivnošću presudno utiče na idejnu usmerenost političko-vaspitanog rada i izgrađivanje moralno-političkog lika pripadnika Armije. Idejno-političkim jedinstvom, organizacionom i akcionom sposobnošću, kritikom i samokritikom, snagom ličnog primera i ubedljivošću argumenata i zahteva od sebe i drugih — komunisti ostvaruju neposredan idejni uticaj na celokupnu aktivnost oružanih snaga. No, delatnost organizacije Saveza komunista, kao vodeće idejno-političke snage jedinica, ne može zameniti delatnost komandi i starešina i njihovih političkih organa, kao integralnih organa svojih komandi.

U uslovima veoma dinamičnog razvoja naše socijalističke samoupravne zajednice značaj političkog rada i političke akcije na dostignutom stepenu razvoja oružanih snaga kao integralnog dela društva postaje sve veći, a zadaci sve brojniji i značajniji. Razloga za to, razume se, ima više:

a) U izgradnji socijalističkog samoupravnog društva u celini, a time i u sferi njegove odbrane, javlja se nužnost svesnog usmeravanja svih objekata. Realizacija koncepcije ONO, koja obuhvata izuzetno složene strukture i delatnosti, samom svojom unutrašnjom

prirodom zahteva najviši stepen kontinuiranog, dobro koordiniranog i jasno idejno usmerenog političkog rada i političke aktivnosti svih subjektivnih faktora u društvu i oružanim snagama. S tim u vezi drug Tito je na XI kongresu SKJ rekao da izgradnja novih društveno-ekonomskih i političkih odnosa, uključujući tu i opštenarodnu odbranu, na osnovama Ustava i Zakona o udruženom radu »ne može biti stvar spontane akcije, nego svjesne i organizovane idejne i političke aktivnosti...«

U dosadašnjoj praksi politički rad je odigrao vrlo značajnu ulogu u produbljivanju svesti o koncepciji opštenarodne odbrane i rešavanju mnogih praktičnih pitanja iz te oblasti. Ta bogata praksa je potvrdila vrednost iskustava i pouka iz NOR-a koje se svode na to da politički rad ima nezamenljivu ulogu u moralno-političkim i psihofizičkim pripremama oružanih snaga za borbena dejstva i izvršavanje borbenih zadataka. Taj rad u našim uslovima postaje osnovno sredstvo i pretpostavka za usvajanje saznanja o nužnosti i mogućnosti uspešne odbrane socijalističkog društva od svih nasrtaja na njegove tekovine, i pozitivne motivisanosti armijskog sastava da se požrtvovano odupre svakom agresoru. Baš u skladu sa takvim značajem političkog rada u Armiji on ima nezamenljivu ulogu i u razvijanju saradnje s ostalim strukturama veoma razgranatog sistema opštenarodne odbrane.

b) Pred političkim radom stoji zadatak da stalno objašnjava pravce daljeg razvoja oružanih snaga i njihovu ulogu i zadatke, ukazuje na puteve stalnog uklapanja pripadnika Armije u sve tokove društvenog razvoja i daje adekvatne odgovore na sva pitanja koja utiču na moralno-političko stanje jedinica. Politički rad se u današnjim uslovima, u sve većoj meri, javlja kao svesna, organizovana, celovita i trajna idejno-politička akcija, usmerena, prvenstveno, na razrešavanje problema jačanja odbrane zemlje i izgrađivanja oružanih snaga.

c) Na povećan značaj političkog rada u oružanim snagama utiče i stanje u međunarodnim odnosima. U uslovima posredne ili neposredne ugroženosti nezavisnosti zemlje od spoljnih faktora, politički rad postaje nezamenljivo sredstvo jačanja moralno-političkog stanja i borbene spremnosti jedinica. On treba da s idejnog stanovišta osvetljava i objašnjava klasnu suštinu naše spoljne politike, nezavisnu i nesvrstanu poziciju SFRJ u međunarodnim odnosima i, s tim u vezi, zadatke svih društvenih činilaca na području odbrane.

d) Burni revolucionarni tokovi razvoja naše zemlje otvaraju, istovremeno, i mnogobrojne nedoumice, protivurečnosti i teškoće,

što se, posredno ili neposredno, odražava i na pripadnike oružane snage. U takvim uslovima politički rad postaje veoma značajan faktor očuvanja i jačanja političkog jedinstva i moralno-političkog stanja jedinica.

e) U borbi za socijalističke samoupravne odnose javljaju se i mnogobrojni otpori. Borba protiv neprijateljskih snaga svih boja, protiv tendencija i ideologija stranih našem društvenom biću, protiv zaostale i iskrivljene svesti u celini, zahteva da politički rad bude što sistematičniji, revolucionarniji, ofanzivniji, efikasniji i konkretniji. Zapravo, intenzivan, dobro organizovan i organizovano vođen politički rad bio je jedan od osnova na kojoj je građeno jedinstvo JNA u otporu raznim nacionalističkim, anarho-liberalističkim, birokratsko-tehnokratskim, neoinformbirovskim i drugim antisamoupravnim snagama. U borbu protiv tih snaga i tendencija pripadnici JNA su se bezrezervno uključivali u akciju SKJ i svojim odlučnim borbenim stavom i beskompromisnom osudom svega onoga što je protiv samoupravljanja, pokazali da u njihovim redovima nije bilo niti ima mesta uticajima koji se zasnivaju na ideologiji i praksi suprotnoj politici Saveza komunista Jugoslavije.

Svesne subjektivne snage i celokupni sastav JNA ispoljavaju visoko idejno jedinstvo, punu odgovornost, krajnju odlučnost i intenzivnu aktivnost protiv svih oblika neprijateljskog rada i uticaja. O tome je i drug Tito, u poznatom intervjuu »Vojnom delu«, decembra 1973. godine, sem ostalog, rekao:

»Zahvaljujući aktivnosti Saveza komunista, komandi i starješina, moralno-političkoj svijesti i odgovornosti pripadnika naše armije, razne nacionalističke, liberalističke i birokratske snage nisu uspjele u pokušaju da oslabe njeno dejstvo«. On je toj oceni dodao i nedvosmislen zahtev: »Nikome ne smijemo dozvoliti da pod bilo kojim izgovorom slabi snagu odbrane i bezbjednosti zemlje«. U skladu s tim, Predsednik SKJ postavlja i jasan zadatak: »Organizacija Saveza komunista u Jugoslovenskoj armiji mora da podržava napore komunista, komandi, starješina i vojnika u razvijanju svih elemenata koji doprinose jačanju borbene spremnosti i moralno-političke čvrstine Jugoslovenske narodne armije i borbenom, moralno-političkom jedinstvu oružanih snaga u cjelini.«⁴

f) Nezamenljiva je uloga političkog rada i u borbi protiv psiho-loško-propagandnih dejstava spoljnog i unutrašnjeg neprijatelja. Dobro organizovan, široko razvijen i jasno usmeren politički rad,

⁴ J. B. Tito, Vojna djela, knj. V, str. 137, VIZ, 1977.

koji podrazumeva i aktivnost organizacije SKJ, i naše jedinstvo, i naše odnose itd., predstavlja najsigurniju branu pred svim neprijateljskim uticajima na pripadnike JNA.

Uloga i funkcija političkog rada u oružanim snagama je, pre svega, u tome da, zajedno s ostalim aktivnostima, doprinosi daljem razvoju, modernizaciji i unutrašnjoj moralnoj i borbenoj izgradnji JNA i Teritorijalne odbrane. Kao najpouzdanije sredstvo za sprovođenje politike SKJ, politički rad u Armiji, pre svega, ima zadatak da celokupni sastav JNA što potpunije i čvršće okupi i ujedini oko osnovnih idejnih i političkih stavova SKJ, naročito onih koji se odnose na sferu odbrane i izgradnje JNA, i da u tom smislu osposobljava i motiviše pripadnike Armije za što svestraniju idejno-političku akciju usmerenu na oživotvorenje tih stavova.

U uslovima kada je naša društvena praksa sve razuđenija i bogatija, zadaci Armije kao oružane snage radničke klase i svih naroda i narodnosti sve su složeniji i odgovorniji, njen vojnički sastav sve organizovaniji a starešine sve školovanije — i politički rad postaje sve složeniji i od njega se zahteva da bude još efikasniji i funkcionalniji, ofanzivniji, politički mobilniji i naučniji, jer samo takav i može odgovoriti svojoj nameni i uloji u sadašnjim uslovima.

Sadržaj tako široko postavljenog političkog rada nalazi se u središtu napora svih činilaca u razvijanju i jačanju moralno-političkog stanja, i povećanju stepena borbene gotovosti jedinica. Težište u borbi za ostvarivanje pedagoško-didaktičkih i drugih rešenja prvenstveno je usmereno ka razvijanju klasne svesti, patriotskih osećanja, karakternih osobina, volje i angažovanja stavova i vojnika i starešina u borbi za izgradnju jedinica. U tom smislu je od velikog značaja i to što neprekidno jača aktivnost na učvršćivanju i produbljivanju veza između Armije i naroda i unapređivanju informisanja javnosti o JNA i narodnoj odbrani, što podstiče još šire angažovanje starešina u društveno-političkom životu zemlje, kao uslovu i pretpostavci za neposredniju spoznaju društvenih procesa, odnosa i pojava, i za praktično društveno angažovanje, posebno na zadacima koji proizilaze iz koncepcije opštenarodne odbrane.

U skladu sa stavovima i odlukama XI kongresa SKJ, težište političkog rada u narednom periodu treba usmeriti na produbljivanje marksističkog pogleda na svet i izgrađivanje angažovanih političkih stavova i uverenja pripadnika Armije o socijalističkom samoupravljanju, klasnoj suštini politike nesvrstanosti i koncepciji opštenarodne odbrane, kao jedino mogućim alternativama uspešnog razvoja

socijalističkog samoupravnog društva. Težište tog rada biće usmereno na dalje jačanje svesti pripadnika oružanih snaga o radničkoj klasi kao osnovnoj i vodećoj snazi društva, i o opravdanosti borbe za njen odlučujući uticaj u svim oblastima društveno-političkog života. S tim u vezi biće i osmišljen rad na usvajanju i daljem razvijanju sistema društvenih moralnih vrednosti jugoslovenskog socijalističkog samoupravnog društva, kao bitnih idejno-političkih, moralnih i borbenih kvaliteta pripadnika oružanih snaga, zasnovanih na suštinskim vrednostima naše revolucije i socijalističke izgradnje.

Dalje, taj rad biće usmeren na gajenje jugoslovenskog socijalističkog patriotizma, bratstva, jedinstva i ravnopravnosti naroda i narodnosti u oružanim snagama, produbljivanju humanizma i internacionalizma, negovanju revolucionarnih i borbenih tradicija i jačanju svesti i uverenosti o neophodnosti i mogućnosti odbrane zemlje u svim uslovima i od bilo kojeg agresora, te na razvijanju socijalističkog i narodnog karaktera naših oružanih snaga. Jedanaesti kongres SKJ je obavezao na političku aktivnost čiji je cilj neprekidno učvršćivanje međusobnih odnosa u kojima »čovjek zaista postaje čoveku najviša potreba i najviša vrednost«, a u vezi s tim je, u armijskim uslovima, i jačanje svesne discipline, odgovornosti i svih drugih moralnih i borbenih kvaliteta jedinica i pojedinaca kao jedinstvenih i čvrstih borbenih kolektiva. Svakako, težišno u političkom radu biće i stalno razvijanje borbe za idejnost svih delatnosti u jedinicama (obuka, obrazovanje i sl.) u duhu stavova SKJ i koncepcije opštenarodne odbrane, zatim borba za visok moralni i radni lik pripadnika oružanih snaga i dalje jačanje i stalnu saradnju armijskih faktora s odgovarajućim faktorima i subjektima u vanarmijskim društvenim sredinama, za šta XI kongres SKJ, Ustav SFRJ i delegatski sistem otvaraju veoma široke prostore. Ispunjavanje svih tih zadataka podrazumeva efikasno osposobljavanje svih nosilaca (subjekata) političkog rada (organizacija SKJ i svakog njenog člana, organizacije SSOJ, komandi, posebno političkih organa i ustanova, svih starešina, vojnih kolektiva i dr.) za uspešniju idejno-političku akciju. To je bio i ostao jedan od bitnih uslova za kvalitet i efikasnost moralno-političkog rada u oružanim snagama.

Jedan od bitnih pretpostavki za razvijanje uspešne političke akcije jeste što potpunije društveno-političko, odnosno marksističko obrazovanje i informisanje i sve viši stepen aktivne uloge vojnika i starešina u rešavanju problema i zadataka jedinica-ustanova.

Društveno-političko obrazovanje je, u stvari, bitan uslov uspešnog sprovođenja političkog rada u celini, a time i svake idejno-

-političke akcije. U stavovima XI kongresa SKJ se ističe da je idejno osposobljavanje članstva Saveza komunista pretpostavka revolucionarne akcije, o čemu je i drug Tito, u svom referatu, između ostalog rekao:

»Dalje razvijanje naše socijalističke samoupravne prakse nameće složenije zadatke i u idejno-političkom osposobljavanju. Kre-nuli smo putevima povezivanja različitih oblasti rada i društvenog života, koji su u mnogo čemu novi. To od ljudi traži mnogo više znanja, šire vidike, bogatiju kulturu. Naš radni čovek je u takvom položaju da sa svog radnog mjesta učestvuje u odlučivanju o svim pitanjima razvoja svoje osnovne organizacije udruženog rada, svoje komune i zajednice u cjelini. Za rješavanje tih pitanja, on udružuje dio dohotka koji je rezultat i njegovog rada. Takav položaj traži od njega dublje razumijevanje zakonitosti društvenog razvoja. Od člano-va Saveza komunista traži se još više. Oni moraju raspolagati znanjima na osnovu kojih će biti u stanju da analiziraju odnose i situaciju u kojoj djeluju, da u mnoštvu različitih interesa nalaze rješenja koja će jačati socijalističko samoupravljanje«.

Ovome je Predsednik SKJ dodao da »idejno-političko osposobljavanje čini komuniste angažovanim i svjesnim borcima za dalje društvene preobražaje. Marksistička kultura mijenja njihov način mišljenja i osjećanja, njihov odnos prema drugim ljudima i društvenim problemima«, naglašavajući da marksističko obrazovanje »pomaže komunistima da dublje sagledaju društvene korijene antisocijalističkih i antisamoupravnih ideologija i različite vidove njihovog ispoljavanja. Osposobljava ih, dakle, za idejnu borbu«.

Ovde je više reč o društveno-političkom, odnosno marksističkom obrazovanju komunista, ali to podjednako važi za sve pripadnike Armije. A da bi to društveno-političko obrazovanje odgovorilo svojoj ulozi i pružilo odgovarajući kvalitet znanja, stavova i uverenja, baš u skladu sa zahtevima druga Tita i politikom i praksom SKJ — ono mora ispunjavati više zahteva. Pre svega, ono se i dalje u naučnom i u idejnom pogledu mora temeljiti na marksizmu kao teorijskoj i idejnoj osnovi ideologije i politike SKJ, što je bitna i nezamenjiva determinanta društveno-političkog obrazovanja u našem društvu i njegovim oružanim snagama. To je njegova suštinska karakteristika, koja nikada nije dovedena u pitanje. Društveno-političko obrazovanje, zasnovano na marksizmu, prvenstveno ima za cilj produbljivanje revolucionarnog i klasnog karaktera Armije i podizanje klasne svesti njenih pripadnika. Sticanjem marksističkih

naučnih znanja i razvijanjem dijalektičkog mišljenja, pripadnici Armije se osposobljavaju za revolucionarnu političku akciju.

Jedan od daljih zahteva jeste da se, u skladu sa ciljevima političkog rada i uslovima određenih armijskih sredina, uspostavlja i odgovarajući odnos teorijsko-fundamentalnih i aktuelnih sadržaja. Ispunjavanjem ovog zahteva stvaraju se veće mogućnosti da društveno-političko obrazovanje bude potpunije i neposrednije u funkciji političke akcije, čime se izbegavaju apstraktnost, uopštenost, prakticizam i druge slabosti. Pri svemu tome, težište idejno-političkog obrazovanja biće i dalje na pripremanju pripadnika JNA za dužnosti i obaveze, naročito iz domena teorije i prakse koncepcije opštenarodne odbrane. Neprekidnim osposobljavanjem vojnici, piloti i starešine će samostalnije i kritički prilaziti sadržaju političkog rada, prvenstveno kroz dijalog i borbu mišljenja. Samo na osnovi tako usvojenih znanja mogu se razvijati društvena i moralno-politička svest, stavovi i uverenja, kao osnovni uslovi i pretpostavke za ispravno političko ponašanje i široku idejno-političku akciju.

Značajnu pretpostavku za uspešnu političku akciju pripadnika oružanih snaga predstavlja njihovo informisanje o svim aktuelnim pitanjima unutrašnje i spoljne politike Jugoslavije, koncepcije opštenarodne odbrane, izgradnje oružanih snaga i aktivnosti konkretne jedinice. Ono i dalje mora da bude kontinuirano, pravovremeno, objektivno, konkretno i raznovrsno, jer će samo tako postavljeno i realizovano omogućavati uspešno rukovođenje i komandovanje na svim nivoima, stvaralačku angažovanost svih subjekata u formulisanju i realizovanju odluka i izvršenju zadataka, te kontinuiranu i intenzivnu idejno-političku akciju u svim oblastima.

Aktivna pozicija i uloga ličnosti u Armiji i dalje će ostati jedna od bitnih faktora za razvijanje uspešnog političkog rada u jedinici. Ta uloga ličnosti u JNA određena je suštinom našeg društvenog sistema, koncepcijom opštenarodne odbrane i karakterom oružanih snaga. U tom smislu je karakterističan stav druga Tita: »Čovjek je bio i ostaje osnovni faktor naše odbrane, pa zato i odnos prema njemu mora da bude pravilan i da ga podstiče na izvršenje zadataka. *Starješina treba sve više da stavlja vojnike u položaj u kojem će dolaziti do izražaja njihove stvaralačke snage, samostalnost i inicijativa*« (podvukao D. P.).⁵ Stavovi o upravo takvoj ulozi ličnosti u Armiji uneti su u Zakon o službi u oružanim snagama SFRJ, čime su dobili snagu normativnog akta. Time imaju velike moguć-

⁵ Isto, knj. III, str. 306.

nosti da ispolje aktivnost u svim domenima izgradnje JNA i svoje jedinice, što im omogućuje da se ispolje i kao značajni činioci političkog rada i političke akcije.

Politika Saveza komunista Jugoslavije u izgradnji oružanih snaga, a time i stavovi usvojeni na XI kongresu SKJ, obavezuje na to da se usvojene političke odluke pretvaraju u idejno-političke akcije. Stoga je neophodno da se, upravo s gledišta realizacije stavova XI kongresa SKJ, već razvijene idejno-političke akcije u armijskim sredinama još više podstiču, intenziviraju, osmišljavaju i usmeravaju na rešavanju osnovnih zadataka izgradnje i modernizacije Armije, i na jačanje njene borbene gotovosti na osnovama koncepcije opštenarodne odbrane. Pri tome treba imati u vidu da se navedeni zadaci mogu potpunije i uspešnije ostvarivati ako im se prilazi diferencirano, s obzirom na određene armijske strukture i odgovarajuće kategorije vojnih lica, i ako politički rad bude što neposrednije integrisan u sve ostale delatnosti vezane za sveukupnu izgradnju i modernizaciju JNA i oružanih snaga u celini.

Starešinama oružanih snaga i dalje ostaje obaveza permanentnog individualnog rada kao preduslova za uspešno sudelovanje u svim kolektivnim oblicima političkog i svakog drugog stvaralačkog rada. Ali, ideološko-političko obrazovanje i vaspitanje ne iscrpljuje se samo u individualnim i kolektivnim oblicima rada, već se ostvaruje celokupnošću obrazovno-vaspitnog procesa i celinom međuljudskih i drugih odnosa, a materijalizuje se u neprekidnoj borbi za idejno-političko jedinstvo i visoku borbenu spremnost jedinica, a time i za ideologiju i politiku SKJ. Prema tome, rad i ponašanje su i uzrok i posledica učenja i sigurno merilo ostvarivanja zadataka. Otuda potreba da se uči za praksu i iz prakse, i da se pri tome uvažavaju dostignuća marksističke misli. Zbog toga sva znanja moraju biti aktivna i uvek u funkciji vođenja svakodnevne idejno-političke borbe protiv antisocijalističkih i antisamoupravnih svhatanja i ponašanja, što i jeste svrha osposobljavanja svih pripadnika oružanih snaga za konkretnu političku akciju.

Bezuslovno se mora obezbediti da se dosledno i do kraja realizuje zahtev da u političkom radu ne može niko i nikada ostati po strani, posebno kada je u pitanju starešina. To znači da se političkim radom, u širem smislu, moraju stalno stvarati uslovi koji će mobilisati ljude za stvaralaštvo, davati odgovore na sva pitanja, pokretati rasprave i motivisati ljude na akcije za izgrađivanje što čvršćeg jedinstva odbrambenih snaga zemlje, jačanje borbene gotovosti jedinica i izvršavanje zadataka. Drugim rečima, politički rad se u praksi

mora javljati kao sastavni deo ukupne aktivnosti u jedinicama, kao činilac koji stalno i snažno vuče napred. On, dakle, gledano sa stanovišta koncepcije opštenarodne odbrane, mora da obuhvata sve dimenzije odnosa u jedinicama pri čemu će stepen razvijenosti neposrednih drugarskih odnosa, izražen u tesnoj međusobnoj saradnji, drugarstvu, solidarnosti i uvažavanju ličnosti i rada — biti osnovni pokazatelj rezultata političkog rada i njegove povezanosti sa životom jedinice. Zato je taj rad bio i ostao jedan od odlučujućih činilaca u borbi protiv neprijateljskih pojava i tendencija. Jer, ukoliko politički rad bude aktivniji i sadržajniji, utoliko će neprijatelj imati manje prostora za svoju aktivnost. Zbog toga je u političkom radu nužno da se uvek polazi od stvarne situacije, pri čemu se aktuelne pojave tretiraju sa stanovišta marksističke teorijske misli i naše socijalističke prakse, rukovodeći se istinom da je teorija konkretna i plodna samo ukoliko izražava punu povezanost misli i akcije.

Karakter savremenog rata, koncepcija opštenarodne odbrane i modernizacija JNA zahtevaju visokoobrazovni i stručno osposobljeni kadar. Zato je i celokupni sistem obuke i vaspitanja u JNA tako koncipiran da daje odgovarajuće profile kadrova. U okviru toga poseban značaj ima moralno-politička izgradnja starešina — njihovo obrazovanje, vaspitanje i osposobljavanje da samostalno mogu rešavati mnoštvo složenih zadataka iz domena idejno-političkog rada i delovanja. Ovo tim više što će i ubuduće, čak i sve više, sveukupni uspeh jedinice u jačanju borbene spremnosti zavisiti od postignutog uspeha u obrazovanju i vaspitanju vojnika i ideološko-političkom obrazovanju starešina, od rezultata u izgradnji moralne snage jedinice i moralno-političkog stanja u celini, tj. od uspešnosti sveukupne organizacije političkog i kulturnog rada i života u jedinicama. Otuda i izučavanje materijala XI kongresa SKJ i rešavanje svih pitanja i dalje treba, i to stalno, povezivati sa sve temeljnijim izučavanjem bogatog i osobenog Titovog vojnog dela i njegovim stvaralaštvom u svim drugim oblastima našeg društvenog života. U tome i rasprave koje pokreće časopis »Vojno delo« i naša publicistika u celini — i pored ponekad opravdanog nezadovoljstva brojem, sadržajem i kvalitetom tih rasprava — mogu biti od velike koristi političkim radnicima i starešinama za dalje razvijanje političkog rada u jedinicama. Otuda se s razlogom, i u ovom, jubilarnom broju »Vojnog dela« izražava želja i preka potreba da i ovaj teorijski časopis naših oružanih snaga, kao i do sada, omogući da se na njegovim stranicama tretiraju svi aspekti političkog rada i moralno-političkog faktora.

Strategijska uloga teritorijalne odbrane

Strategijska uloga teritorijalne odbrane, njeno mesto i zadaci u eventualnom opštenarodnom odbrambenom ratu, mogu se razmatrati samo u kontekstu opšte strategije naših oružanih snaga ili, tačnije rečeno, u sklopu strategije opštenarodnog odbrambenog rata. Za ovu priliku ostaćemo u okvirima strategije oružanih snaga, pošto nam ograničen prostor ne pruža mogućnost za dublju i širu analizu veoma složene i delikatne problematike strategije ONO, a na drugoj strani, ono o čemu će ovde biti reči ne odnosi se čak ni na problematiku strategije oružanih snaga u celini, već samo na neka pitanja strategije teritorijalne odbrane. Biće, zapravo, reč o tome na koje načine teritorijalna odbrana ostvaruje svoju stratejsku ulogu i šta je to što teritorijalnu odbranu čini stratejskom komponentom naših oružanih snaga.

Inače, što se tiče stratejske uloge oružanih snaga u celini, valja podsetiti na odredbu člana 240 Ustava SFRJ: »Oružane snage Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije štite nezavisnost, suverenitet, teritorijalnu celokupnost i ovim ustavom utvrđeno društveno uređenje Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Oružane snage Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije čine jedinstvenu celinu i sastoje se od Jugoslovenske narodne armije, kao zajedničke oružane sile svih naroda i narodnosti i svih radnih ljudi i građana, *i od teritorijalne odbrane* (podvukao R. T.) kao najšireg oblika organizovanog oružanog opštenarodnog otpora«.

Dakle, Ustavom SFRJ pre svega, zatim Zakonom o narodnoj odbrani, kao i drugim normativno-pravnim aktima u oblasti opštenarodne odbrane, udareni su temelji i postavljene doktrinarne osnove oružanih snaga u sistemu opštenarodne odbrane SFRJ. Tu su i po-

lazne osnove za dalju razradu i teoretsko uopštavanje nekih relevantnih pitanja teritorijalne odbrane, bilo da je reč o problemima za čije rešenje su potrebna dodatna istraživanja, bilo da se radi o pitanjima i praktičnim rešenjima koja idu znatno brže od teorije, pa ih je zbog toga potrebno teoretski uopštiti i precizno definisati. Jer, borbena pravila i uputstva, čak i ona najvišeg ranga, iz oblasti vojne nauke i ratne veštine, najčešće govore kako treba raditi i postupati, ali ne i zašto tako treba činiti. To je i razumljivo jer pravila daju samo principe i neke postupke, mada, treba istini za volju reći, da su naša borbena uputstva i pravila u dobroj meri već prevazišla klasične metode, čiji je smisao propisivanje šablona i obrazaca koji treba da važe za sve borbene okolnosti i situacije.

Kad je o teritorijalnoj odbrani reč, pa i o njenim strategijskim aspektima, ne bismo mogli reći da smo u oblasti teorije odgovorili čak ni na neka značajnija pitanja, mada su problemi teritorijalne odbrane nalazili i nalaze ne baš tako malo prostora na stranicama naših vojnih listova, časopisa i drugih publikacija. No, to je sve nedovoljno i u očitost je nesrazmeri ne samo sa našim potrebama, već i sa postojećom praksom u izgradnji teritorijalne odbrane. Nije, naime, slučajno da do sada nemamo ni jedno celovito delo, knjigu, o teritorijalnoj odbrani.¹ U razloge zašto je to tako ne bih ovde ulazio, ali jedno je sigurno, a to je da nam je celovita teorijska razrada teritorijalne odbrane preko potrebna i da je to jedan od prioriteta naših vojnih, i ne samo vojnih, pisaca. I ovde će biti govora o samo nekim pitanjima teritorijalne odbrane, ali će možda biti od koristi onome ko se bude bavio teorijom teritorijalne odbrane u celini.

Pre odgovora na ova pitanja, koji faktori determinišu strategijski karakter teritorijalne odbrane i kako se ispoljava takva njena uloga, radi boljeg razumevanja onoga što sledi i što korektnije interpretacije stanja teritorijalne odbrane u nas, treba, čini se, izneti razlike između teritorijalne odbrane u SFRJ i teritorijalne odbrane u drugim zemljama. Ovo stoga što su te razlike primetne, i to ponajviše baš u sferi strategije i politike, i što iz tih razlika proizlaze i neke specifičnosti i originalnosti u ostvarivanju strategijske uloge

¹ Na inicijativu Jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti, a u organizaciji SSNO održan je u Beogradu, u maju 1970. godine simpozijum o teritorijalnoj odbrani. Iste godine u izdanju VIZ-a izašla je i knjiga »Teritorijalna odbrana« koja sadrži deo radova (referata i diskusija) sa tog simpozijuma. Ima tu veoma vrednih priloga, ali to, ipak, nije celovito delo o teritorijalnoj odbrani, koje bi bilo naučno fundirano. U knjizi su štampana više-manje, mišljenja pojedinih autora i opisivana postojeća praksa teritorijalne odbrane u ono vreme. No, ta knjiga je — u stvari zbornik radova — i takva kakva je, korisna.

teritorijalne odbrane u nas. Poznato je, pre svega, da teritorijalnu odbranu imaju više-manje sve zemlje, imaju je, dakle, sada, a neke su je imale i ranije. Dakle, pojam »teritorijalna odbrana« je poznat, ali je njen sadržaj bio i jeste veoma različit. Konačno, i mi smo pedesetih godina imali teritorijalne i partizanske jedinice, koje su se po mnogo čemu razlikovale od naše teritorijalne odbrane danas. U čemu su te razlike u teritorijalnoj odbrani između nas i drugih?

Prvu i jednu od najvećih razlika predstavlja društveno-politički i organizaciono-tehnički status teritorijalne odbrane SFRJ i drugih zemalja. Koliko je meni poznato, u svim zemljama, više-manje, teritorijalna odbrana predstavlja pomoćne snage, namenjene uglavnom za zadatke u pozadini, stražarsko obezbeđujućeg karaktera, pre svega. U nekim zemljama to su radne jedinice sastavljene od raznoraznih prestupnika, ljudi koji su došli u sukob sa zakonom, ili su po nekom drugom osnovu nepogodni za borbene jedinice. Njihov naziv: »teritorijalna odbrana« samo je formalne prirode, a možda treba i da zavara o pravoj prirodi tih jedinica. U nekim zemljama je teritorijalna odbrana u organskom sastavu operativne ili kako se ponegde naziva — regularne armije — njen je integralni deo. Operativna armija je stvara, razvija, oprema, naoružava, obučava; snosi, dakle, sve troškove izdržavanja teritorijalnih jedinica i u ratu im postavlja zadatke, uglavnom taktičko-operativnog karaktera, prema tome, u većini oružanih snaga drugih zemalja teritorijalna odbrana i ne predstavlja strategijsku komponentu oružanih snaga niti sistema odbrane.

Kod nas je, kao što je poznato, situacija kvalitetno drukčija. Teritorijalna odbrana u našoj zemlji direktan je proizvod našeg samoupravnog socijalističkog sistema, izvedena je iz tog sistema, njegov je integralni deo, kao što su to uostalom i naše oružane snage u celini. Teritorijalnu odbranu u nas ne organizuje i ne formira JNA, već to čine društveno-političke zajednice, mesne zajednice i organizacije udruženog rada. Sve ove društvene strukture formiraju teritorijalnu odbranu, ne na osnovu nekih oktroisanih odluka, već u zavisnosti od operativno-taktičkih potreba odgovarajućeg prostora i materijalno-finansijskih mogućnosti dotične sredine i u zavisnosti, naravno, od intencija ratne doktrine i potreba plana odbrane zemlje u celini. Istina, šira društveno-politička zajednica može da zahteva od uže društveno-političke zajednice da formira neku jedinicu teritorijalne odbrane, na primer regionalna zajednica ili republika da to zahteva od opštine, ali je u tom slučaju onaj ko naređuje *obavezan* da snosi i sve materijalno-finansijske konsekvence svoje odluke.

Kao što se vidi, naša teritorijalna odbrana ne samo što nije u organskom sastavu JNA, već i u pogledu upotrebe njenih snaga u ratu ima relativno samostalnu ulogu, pošto o nekoj potpunoj samostalnosti ne samo teritorijalne odbrane već i JNA, u našim društveno-političkim uslovima ne može biti ni govora, s obzirom na to da su naše oružane snage jedinstvene, da su im ratni ciljevi identični, da je naše ratište jedinstveno, da je komandovanje jedinstveno i da su naše oružane snage u celini instrumenat našeg samoupravnog socijalističkog društva. Samo, dakle, u pomenutim okvirima može biti govora o izvesnoj samostalnosti pojedinih delova naših oružanih snaga, i to pre svega u izvršavanju nekih borbenih zadataka.

Teritorijalna odbrana može u ratu da izvršava zadatke samostalno i u sadejstvu sa JNA. Naravno, ako je neka jedinica teritorijalne odbrane privremeno potčinjena komandantu ili komandiru jedinice JNA, onda će raditi u potpunosti onako kako naredi taj starešina. Isti je postupak u slučaju potčinjenosti jedinice JNA štabu teritorijalne odbrane. No, ti detalji ne spadaju u okvir ove teme. Neće, takođe, biti govora o pomoći JNA teritorijalnoj odbrani u svim bitnim elementima njene izgradnje, koja je bila i jeste ogromna i nezamenljiva, čime ni na koji način teritorijalna odbrana nije izgubila ništa od svoje relativne samostalnosti. Naprotiv. No, to je takođe druga tema, čije razmatranje nije bez interesa za našu teoriju ratne veštine.

Prema tome, iz pomenute razlike između naše teritorijalne odbrane i teritorijalne odbrane oružanih snaga drugih zemalja, kao i iz unutrašnje prirode našeg samoupravnog socijalističkog sistema na jednoj strani, i društveno-političkih sistema drugih zemalja na drugoj, proizilazi i originalnost naše strategije; dalje, strategijska uloga naše teritorijalne odbrane, kao i neke originalnosti načina na koje ona tu ulogu ostvaruje, u suštini se razlikuju od drugih zemalja. O čemu se radi, šta je tu specifično i originalno u domenu strategije?

Iz dosadašnjeg razmatranja proizilazi, pored ostalog, da se socijalističko samoupravljanje kao ishodište i klasna osnova teritorijalne odbrane u nas, javlja kao odlučujući faktor njene strategijske uloge u sistemu opštenarodne odbrane. Sasvim je evidentno da unutrašnja priroda našeg društveno-političkog sistema predstavlja bitnu odrednicu svih, ili gotovo svih činilaca naše strategije, što posebno važi za teritorijalnu odbranu, jer je dozvoljena pretpostavka da teritorijalnu odbranu kakva je naša može stvoriti samo socijalistički samoupravni društveni sistem.

Drugi značajan faktor koji determiniše stratezijsku ulogu naše teritorijalne odbrane jeste njena *masovnost*, koja se ne ispoljava samo u zaista impresivnom kvantitetu — u broju jedinica, štabova i ustanova, već pre svega u njenom kvalitetu: idejnom opredeljenju, moralno-političkoj čvrstini, i, što želim posebno da naglasim — u sposobnosti da bude (ona to već i sada jeste) organizacijska osnova za uključivanje celokupnog stanovništva zemlje u oružanu borbu, dakle svih onih građana koji nisu raspoređeni na neke druge dužnosti u: organima vlasti, privredi, komunalnim delatnostima, zdravstvenoj službi i dr. A, s obzirom na to da se u ratu mnoge stvari menjaju, što važi i za početni raspored ljudstva, to sa sigurnošću možemo tvrditi da u osnovi masovnosti teritorijalne odbrane leži mogućnost angažovanja celog naroda u oružanoj borbi ili u drugim oblicima otpora eventualnom agresoru, što je od prvorazrednog stratezijskog značaja.

Ovu tezu ne ističemo radi hvale i da bismo po svaku cenu bili originalni, već zato da bi pokazali i na vlastitoj praksi dokazali da je naša teritorijalna odbrana, i kao idejna zamisao i kao realizacija, *zakonita pojava* samoupravnog socijalističkog društva, koje do sada osim kod nas, nigde više u svetu ne postoji, pa samim tim ni teritorijalna odbrana kao naša.

Mada su se spoljnopolički uslovi i unutrašnja vojno-politička situacija u Jugoslaviji u narodnooslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji, od 1941. do 1945. godine, u izgradnji partizanskih odreda u NOVJ bitno razlikovali od uslova u kojima smo posle rata izgradili teritorijalnu odbranu, biće, čini se, od koristi podsetiti se na neke ocene i zaključke druga Tita izrečene pre više decenija.

Naime, u Titovim vojnim delima može se naći, pored ostalih, i ova misao: »Bilo je u historiji partizanskih ratova, bilo je ustanaka, bilo je čak slučajeva da su neke armije tako izrasle, ali u historiji nema primjera da je na ovakav način i pod ovakvim okolnostima, u neprekidnoj, nejednakoj i žestokoj borbi sa stotruko jačim neprijateljem izrasla ovakva armija koja je svojim oružjem i borbom omogućila da dalje raste. Takvog primjera u historiji nije bilo«.

Naravno, mi smo svoje oružane snage, sistem opštenarodne odbrane, pa prema tome i teritorijalnu odbranu stvarali u miru, ali u uslovima velikih teškoća, odricanja i nadčovečanskih napora svake vrste, od kojih se neki mogu meriti sa teškoćama u narodnooslobodilačkom ratu. Jer, odmah posle rata morali smo obnavljati porušenu i opustošenu zemlju, izgrađivati savremeno socijalističko društvo, stvarati modernu ekonomsku osnovu zemlje, boriti se protiv raz-

vlašćene buržoazije i ostataka njene razbijene vojske, i pri svemu tome uspešno se odupreti nečuvenom i nečovečnom pritisku: vojnom, ekonomskom i političkom Staljina, i ne samo njega, na našu zemlju, na našu slobodu i nezavisnost. Bilo je perioda, dobro nam je to poznato, kad su nas, više-manje, napadali sa svih strana. Eto, u takvim uslovima uspeali smo da izgradimo teritorijalnu odbranu i oružane snage u celini, pa zato reči druga Tita i danas zadržavaju punu aktuelnost.

Titovi zaključci o uslovima stvaranja oružanih snaga u narodno-oslobodilačkom ratu imaju fundamentalni značaj u izgradnji teritorijalne odbrane, i ne samo nje.

Ali, zašto baš teritorijalne odbrane? Zato, ili u prvom redu zbog toga, što smo u izgradnji toga dela naših oružanih snaga primenili najviše iskustava iz narodnooslobodilačkog rata, prilagođavajući ih savremenim potrebama i mogućnostima. Međutim, bez obzira na sve to, pažljivom analitičaru neće ostati nezapažena ni nova rešenja, kako društveno-politička tako i vojno-tehnička u izgradnji teritorijalne odbrane, koja su identična ili slična rešenjima u stvaranju partizanskih odreda i narodnooslobodilačke vojske u vreme rata. Nisam slučajno pomenuo i Narodnooslobodilačku vojsku, već zbog toga, da istaknem da je postojanje te dve komponente oružanih snaga u narodnooslobodilačkom ratu, iskustvo strategijskog značaja, koje smo na određeni način ugradili u organizacijsku strukturu teritorijalne odbrane, mada se ona formalno tako ne deli.

Pokrivenost cele državne teritorije snagama teritorijalne odbrane² predstavlja, takođe, fatkor od izvanrednog strategijskog značaja. Jer, da toga nije, o strategijskoj ulozi teritorijalne odbrane teško da bi moglo biti govora, čak i pod uslovom da postoje brojne teritorijalne snage, svrstane čak i u krupne jedinice, ali locirane samo u pojedine rejone zemlje. Pokrivenost teritorije ostvaruje se, pre svega, u osnivanju jedinica teritorijalne odbrane na svim stepenima društvenog organizovanja: u mesnim zajednicama, u organizacijama udruženog rada, u društveno-političkim zajednicama — u opštinama, međuopštinskim regionalnim zajednicama u republikama i pokrajinama. Naravno, da li će se, kakve i kolike jedinice teritorijalne odbrane formirati baš u svim pomenutim institucijama zavisi od procene ugroženosti dotične sredine, od potreba i mogućnosti. Razućenost naše teritorijalne odbrane na jednoj strani, a na drugoj strani čvrstina i homogenost jedinica i konzistentnost celokupnog siste-

² Teritoriju pokrivaju JNA, Civilna zaštita i druge snage, ali ovde o njima nije reč.

ma opštenarodne odbrane, i uloga teritorijalne odbrane kao jednog od bitnih elemenata toga sistema — sve to omogućuje uspešnu borbu ne samo na početku rata, već istovremeno na celom jugoslovenskom ratištu, što je, pored ostalog, jedna od bitnih strategijskih pretpostavki pobedonosnog završetka eventualnog opštenarodnog odbrambenog rata. Kad govorim o pokrivenosti teritorije jedinicama teritorijalne odbrane onda pri tome ne mislim na pokrivenost u bukvalnom smislu te reči, na pokrivenost u čijoj bi osnovi ležalo fizičko prisustvo jedinica teritorijalne odbrane baš na svakom prostoru i u svakom momentu. Takva pokrivenost niti je moguća, niti potrebna.

Međutim, drugu činjenicu treba uočiti i pravilno shvatiti. Naime, govorio sam namerno o *jedinicama*, a ne o *snagama* teritorijalne odbrane. Jer, ako je o snagama reč, onda je cela naša državna teritorija pokrivena ili tačnije rečeno zaštićena tim snagama i u bukvalnom smislu te reči, s obzirom da je tu narod koji je glavna naša snaga i nepresušni izvor i žive sile i materijalnih sredstava za naše oružane snage, što znači i za teritorijalnu odbranu. Prema tome, tamo gde se nalazi naš čovek tamo je i teritorijalna odbrana, a zahvaljujući mehanizmu svog delovanja u celini i taktici borbenih dejstava koju će primenjivati, jedinice teritorijalne odbrane pokrivaju, u borbenom smislu, i nenaseljene prostore. To znači da snage teritorijalne odbrane nisu »nadležne« samo i isključivo za selo, zaseok i uopšte nenaseljeno mesto, već i za celokupan prostor odgovarajuće društveno-političke zajednice. Pokrivenost teritorije o kojoj ovde govorim ostvarili smo zahvaljujući, pored ostalog, našem mobilizacijskom sistemu, koji se pored svih drugih savremenih rešenja, kad je teritorijalna odbrana u pitanju, zasniva na teritorijalnom i proizvodnom principu, bez čije primene nije moguće imati ovako razvijenu teritorijalnu odbranu niti totalnu pokrivenost ratišta, kao ni sve strategijske prednosti koje nam pruža teritorijalna odbrana u odnosu na tipove svih do sada u svetu poznatih struktura oružanih snaga, koje u svom sastavu imaju, bar po nazivu, i teritorijalnu odbranu.

Treba istaći još jednu bitnu činjenicu, za pravilnu ocenu strategijskog značaja u kontekstu razmatranja pokrivenosti teritorije — nijedan agresor, ma koliko snažan bio, nije i neće nikada biti u mogućnosti da svojim trupama pokrije celo naše ratište, kao što smo to u stanju da uradimo mi sa svojom teritorijalnom odbranom, što predstavlja našu ogromnu strategijsku prednost nad eventualnim agresorom. Kad je naš prostor u pitanju, valja podsetiti na činjenicu da okupatori ni u narodnooslobodilačkom ratu nikada nisu uspjeli da naše ratište u celini pokriju svojim trupama, a u eventualnom opštenarodnom odbrambenom ratu to će još mnogo manje biti u stanju,

zahvaljujući, pored ostalog, teritorijalnoj odbrani kakva je sada, i koja će se u svim svojim elementima i dalje izgrađivati i usavršavati.

Fleksibilnost organizacijske strukture i formacije štabova, jedinica i ustanova predstavlja značajnu strategijsku dimenziju teritorijalne odbrane, koja je, govoreći uopšteno, organizovana po jedinstvenim principima u celoj zemlji, pri čemu se polazilo, pored ostalog, od specifičnosti svake sredine, tj. osobenosti društveno-političke zajednice, naročito od: ugroženosti teritorije, operativno-taktičkog ili strategijskog značaja odgovarajuće teritorije u sklopu celog jugoslovenskog ratišta, karaktera zemljišta, brojnog stanja stanovništva — njegove starosne, kvalifikacione i druge strukture i karaktera; od ekonomskih mogućnosti dotične društveno-političke zajednice i organizacije udruženog rada. U izgradnji organizacijske strukture i formacija teritorijalne odbrane, koja se sastoji od jedinica različite vrste i namene, različite veličine i sastava (a između raznih jedinica postoje i razlike, manje ili veće, i u pogledu opreme i naoružanja), primenjena je savremena nauka i tehnologija, ona dostignuća koja su primenljiva u izgradnji oružanih snaga. Pri tome se polazilo, u prvom redu, od intencija našeg socijalističkog samoupravnog društveno-političkog sistema, koncepcije opštenarodne odbrane, ratne doktrine i od pozitivnih iskustava iz narodnooslobodilačkog rata u izgradnji i Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije.

Zahvaljujući Titovim jasnim stavovima o tome kakva nam je teritorijalna odbrana potrebna kao integralni deo jedinstvenih oružanih snaga, i zahvaljujući primeni savremenih načela u njenoj izgradnji, teritorijalna odbrana je mogla biti i jeste organizacijski čvrsta, jedinstvena i homogena, a istovremeno i dovoljno elastična i fleksibilna.

Čvrstina organizacije, tj. savremeni tip jedinica teritorijalne odbrane i njihova organizacijska elastičnost, raznolikost i fleksibilnost nisu i ne mogu biti kategorije koje se isključuju, već jedna drugu uslovljavaju, jedna iz druge proizlaze. Jer, samo organizovana jedinica, sa skladnim uklapanjem odgovarajućih rodova (u nekim jedinicama i vidova) i službi u njihove formacije, samo takve — savremene jedinice, mogu biti dovoljno fleksibilne, i obrnuto. U izgradnji teritorijalne odbrane, naročito nekih njenih elemenata (sitnije jedinice, obezbeđenja nekih objekata, straže i sl.) dozvoljene su i improvizacije, ali samo svrsishodne, one koje će u datim okolnostima dati najbolje rezultate, u kom slučaju i one predstavljaju savremeno rešenje.

U čemu se sastoji fleksibilnost naše teritorijalne odbrane i na koje se načine to ispoljava, odnosno može ispoljiti u ratu.

Prvo, svaka jedinica, znači i najmanja, tako je organizovana i formirana da bude potpuno autonomna u izvršenju onih borbenih zadataka za koje je namenjena. Na drugoj, pak, strani teritorijalne jedinice lako se uključuju u opšte — zajedničke planove boja ili operacije, bilo da ih izvode zajedno sa jedinicama JNA ili samo teritorijalne snage. One, dakle, bez nekih posebnih dodavanja elemenata komandovanja uspešno sadejstvuju jedinicama JNA ili međusobno, što je od velikog ne samo operativnog ili taktičkog značaja, već i strategijskog, kad se radi, naravno, o operacijama takvog karaktera, naročito na privremeno zaposednutoj teritoriji, ili u početnom periodu na frontu, gde je potreba sadejstva takoreći svakodnevna.

Drugo, od manjih jedinica, njihovim objedinjavanjem, dosta lako, brzo i jednostavno moguće je stvoriti veće jedinice — krupnije sastave teritorijalne odbrane, pri čemu nisu potrebne, po pravilu, nikakve nove, dodatne komande ili štabovi stvarani dovodenjem stručnjaka sa strane, tj. izvan strukture ukupnih snaga teritorijalne odbrane. Da se ovo ne bi pogrešno razumelo, treba reći da se ne radi o nekom prostom, mehaničkom spajanju većeg broja manjih jedinica u jednu ili više krupnijih, već je u pitanju novi kvalitet koji se postiže ne mehaničkim, već stvaralačkim operativnim, organizacionim i tehničkim postupkom. Kao što je moguće od manjih jedinica stvoriti veće, isto tako, čak i lakše, krupnije jedinice teritorijalne odbrane mogu se transformirati u veći broj manjih jedinica.

Treće, jedinice teritorijalne odbrane mogu, ako to bude i kad bude potrebno, da se uz minimalno dodavanje nekih tehničkih sredstava i nekih vrsta naoružanja (nekada neka jedinica teritorijalne odbrane može i bez toga) lako transformiraju u jedinice JNA, i obrnuto, što je s obzirom na karakter eventualnog opštenarodnog odbrambenog rata vrlo značajno, i to ne samo sa organizacionog već pre svega sa taktičkog, operativnog i strategijskog aspekta. To naročito važi onda kad su u pitanju potrebe jugoslovenskog ratišta u celini ili njegovih posebno značajnih delova u jednom periodu rata.

Četvrto, zahvaljujući elastičnoj organizaciji i prikladnim formacijama, jedinice teritorijalne odbrane u mogućnosti su da izvode uspešna borbeno dejstva na svakom terenu, na primer jedinice formirane od ljudstva iz ravnice da se bore na brdsko-planinskom terenu, i obrnuto. Naravno, da će za takve slučajeve biti potrebne izvesne promene u naoružanju, s obzirom na to da su jedinice teritorijalne odbrane koncipirane, što će reći i naoružane i opremljene za uspešno

izvođenje borbenih dejstava u ambijentu gde su formirane. Iz našeg ratnog iskustva znamo da je promenljivost prostora borbe vrlo česta, u stvari zakonita pojava odbrambenog rata, i zato smo ta naša iskustva uspešno koristili pri rešavanju problema organizacijsko-formacijske prirode jedinica teritorijalne odbrane.

Peto, jedinice teritorijalne odbrane obučavaju se za uspešna borbeno dejstva na svakom terenu, u svim mogućim klimatskim i meteorološkim uslovima, i u svakoj situaciji. To je, takođe, jedno od dragocenih iskustva iz narodnooslobodilačkog rata koje smo primenili u izgradnji teritorijalne odbrane, i ne samo nje. Jer, niko ne može da garantuje da će se jedna jedinica teritorijalne odbrane boriti, recimo, samo u ravnici zato što je tu formirana, a druga samo po brdima i na planini. Naprotiv! Isto tako, za uspeh borbenih jedinica dobro je što nisu obavezno prihvaćeni samo tzv. trojni, četvorni ili petorni sistemi, već su ostavljene mogućnosti da pitanja sistema organizovanja i formacija jedinica utvrđuju odgovarajuće društveno-političke zajednice, rukovodeći se potrebama, namenom i zadacima odgovarajućih jedinica, kao i opštim doktrinarnim stavovima koji se odnose na izgradnju naših oružanih snaga u celini, što znači i u izgradnji jedinica teritorijalne odbrane. Usvojeni su oni sistemi koji, pored ostalog, obezbeđuju najveći broj taktičko-operativnih kombinacija u borbenim dejstvima svake konkretne jedinice, bez nekog velikog pretpočinjavanja, oduzimanja i organskog cepanja jedinica, i

Šesto (ne znači da po vrednosti dolazi na poslednje mesto), sadašnja organizacijska struktura jedinica teritorijalne odbrane i njihove formacije, znači sadašnje jedinice, predstavljaju optimalno jezgro za uključivanje ili na drugi način obuhvatanje celokupnog stanovništva i njegovo angažovanje u oružanoj borbi ili u otporu eventualnom agresoru na neki drugi način. Ova karakteristika ne samo da je od izuzetnog strategijskog značaja, već to pokazuje, i to vrlo uverljivo, veliku fleksibilnost i ogromnu društveno-političku dimenziju teritorijalne odbrane SFRJ.

Obučenost i borbena osposobljenost teritorijalne odbrane jedan je od najznačajnijih faktora koji opredeljuju njen strategijski značaj i ulogu. Svi obveznici — vojnici i starešine — u potpunosti su obučeni za uspešno izvođenje svih oblika borbenih dejstava u ratu i osposobljeni su da protiv eventualnog agresora primene odgovarajuću taktiku borbe. To se u potpunosti odnosi i na pojedince i na sve jedinice teritorijalne odbrane. Zahvaljujući, pored ostalog, ovoj činjenici, naša teritorijalna odbrana ima veliku strategijsku prednost, naročito u kasnijim etapama rata, kad je agresor prisiljen na dosta

često i prilično masovno uvođenje u borbu i nedovoljno obučenog ljudstva. Istina, i jedinice teritorijalne odbrane imaće u ratu gubitke, međutim, struktura teritorijalne odbrane još u miru tako je koncipirana da se jedinice u svakom momentu mogu popuniti obučanim ljudstvom. Ovo stoga što naša koncepcija opštenarodne odbrane imperativno zahteva da se svaki radni čovek pripremi za borbu i otpor agresoru, što znači da se za oružanu borbu obuču i u vojno-stručnom pogledu. Potpuna obučenost vojnih obveznika, čiji je ratni raspored u teritorijalnoj odbrani, postiže se obukom u JNA za vreme odsluženja vojnog roka, a starešina školovanjem u školama za rezervne mlađe oficire i oficire u vojnim akademijama JNA, kao i na fakultetima. To su, naravno, tzv. redovni izvori popune vojnicima i starešinama jedinica teritorijalne odbrane i stalne, obavezne forme obuke i školovanja za sve pripadnike jedinica i štabova, bez izuzetka³.

Međutim, kako za starešine tako i za vojnike, obavezna je povremena obuka u okviru same teritorijalne odbrane, što je regulisano odgovarajućim normativno-pravnim aktima. Ta obuka traje sve dok vojniku ili starešini traje vojna obaveza služenja u oružanim snagama.

Dakle, kad su postojeće jedinice i štabovi teritorijalne odbrane u pitanju, u pogledu obučenosti nema problema. To je u potpunosti obučena vojska koja će uvek takva biti. To, konačno, i nije teško postići, s obzirom na to da je obuka osnovni smisao odsluženja vojnog roka i da je ona u funkciji JNA, kroz koju prolaze sve generacije mladića psihofizički sposobnih za službu u oružanim snagama. Obuka van armije predstavlja, u stvari, nadgradnju i svodi se, uglavnom, na osvežavanje i proširivanje postignutih znanja i veština, na preobuku ili doobuku na novim tehničkim sredstvima, na obučavanje specijalista raznih stručnih profila itd. Težište je na obuci jedinica u vidu taktičkih vežbi, sa ili bez bojnih gađanja, na vežbama gde se proverava mobilizacijska spremnost i na obučavanju starešina na kursovima i u školama JNA, kursovima i seminarima u okviru teritorijalne odbrane, u okviru udruženja rezervnih vojnih starešina i dr., i na obuci štabova koja podrazumeva poznate, uglavnom standardne forme obučavanja.

Međutim, kad teritorijalnu odbranu posmatramo šire, kao najširi oblik za masovno uključivanje svih radnih ljudi i građana u oružanu borbu (»uključivanje svih« ne treba bukvalno shvatiti) onda pi-

³ Omladinci i omladinke, uključeni u jedinice teritorijalne odbrane, takođe su obučeni bilo u školama ili na fakultetima, bilo u nastavnim centrima, ili kombinovano.

tanje obučavanja celokupnih potencijalnih snaga teritorijalne odbrane, obučavanje i borbeno osposobljavanje upravo tih radnih ljudi i građana — celokupnog stanovništva — postaje delikatnije, teže i složenije. No, ovo ne znači da su to nerešivi problemi i da to predstavlja slabost teritorijalne odbrane ili ograničavajući faktor njene strategijske uloge. To svakako ne, jer mere do sada preduzete, i one koje će se ubuduće preduzimati na rešavanju ovog problema i ohrabrujući rezultati na tom planu, dozvoljavaju da se sa sigurnošću može tvrditi da ćemo u dogledno vreme postići krajnji cilj: zadovoljavajuću obučenost celog naroda za oružanu borbu i za druge vrste otpora eventualnom agresoru. Treba, naravno, imati u vidu činjenicu da je obuka stanovništva proces koji permanentno traje, nikad se ne završava, iz prostog razloga što stalno pristižu nove generacije koje za rat treba osposobiti *pre odsluženja vojnog roka*.

Na kraju nešto o *komandovanju* teritorijalnom odbranom i u teritorijalnoj odbrani. Iz mnogo opravdanih razloga komandovanje teritorijalnom odbranom je u celini podignuto na strategijski nivo, baš kao što komandovanje teritorijalnom odbranom na nivou republika ima sve attribute strategijskog komandovanja. Tu, dakle, strategijsku dimenziju komandovanja (koje je u praksi dosta složeno, a za teoriju ratne veštine vrlo interesantno), uslovljavaju, pored ostalih, i ovi činioci: jedinstvo oružanih snaga SFRJ i jedinstveno komandovanje oružanim snagama od strane Vrhovnog komandanta; zatim, teritorijalne snage republika izvršavaju, gledano u celini, zadatke strategijskog značaja; jačina teritorijalne odbrane (kvantitet, krupni sastavi, visoke komande i dr.) omogućavaju preduzimanje i operacija sa strategijskim ciljem, bilo samostalno (najčešće u dubljoj pozadini neprijatelja, na privremeno zaposednutoj teritoriji) ili u sadejstvu sa snagama JNA, što će biti dosta čest slučaj u početnom periodu rata, ali i u kasnijim periodima; prava i obaveze koje na osnovu Ustava SFRJ i Zakona o narodnoj odbrani imaju republike i pokrajine u oblasti rukovođenja i pripremanja teritorijalne odbrane za rat, kao i njihove obaveze da organizuju otpor agresoru na celom prostoru svoje republike — upućuju na zaključak da je komandovanje veoma snažan određujući faktor njene strategijske uloge.

Da bi se videlo koliko je pitanje komandovanja u teritorijalnoj odbrani delikatno i specifično, ilustracije radi treba podsetiti na pitanje tzv. dvojne odgovornosti štabova teritorijalne odbrane, dakle pitanje koje zaslužuje analizu i teoretsku obradu. Evo o čemu se radi. Prema odredbama Zakona o narodnoj odbrani, za organizovanje i pripremanje teritorijalne odbrane starešina štaba teritorijalne odbra-

ne, što će reći i štab u celini, odgovara organu društveno-političke zajednice koji je obrazovao štab i starešini pretpostavljenog štaba teritorijalne odbrane. Za borbenu gotovost i upotrebu jedinica starešina štaba teritorijalne odbrane odgovara samo i isključivo pretpostavljenom vojnom starešini, što znači po principu subordinacije, kao što je to slučaj i u JNA. Prema tome, jasno se uočava dvojna odgovornost starešina teritorijalne odbrane, što je, možda, i najveća specifičnost komandovanja u nas, koje je logična posledica prirode našeg samoupravnog socijalističkog sistema, u čijoj osnovi leži neposredna odgovornost svake društveno-političke zajednice, organizacije udruženog rada — svakog subjekta i građanina za odbranu i zaštitu. To sigurno ne bi u praksi moglo da se postigne ako bi se rukovođenje i komandovanje (kao elemenat rukovođenja) odvijalo samo po tzv. vojnoj liniji i na principima vojne subordinacije. Na drugoj strani, takva pozicija štabova teritorijalne odbrane zahteva pronalaženje posebnih, originalnih formi i metoda rada i rukovođenja, u čemu i na čemu dosta posla imaju institucije i pojedinci koji se bave naučnoistraživačkim radom iz ove oblasti. Jer, sve stvari nisu još istražene, mada u veoma razvijenoj praksi imamo veoma uspešna rešenja.

Pored iznetih, postoje, naravno, i brojni drugi činioci koji determinišu strategijsku ulogu i značaj teritorijalne odbrane, a koji, takođe, zaslužuju da im teorija naše ratne veštine posveti odgovarajuću pažnju.

Jedinstven sistem odbrane i zaštite na jadranskom vojištu

Vrhovni komandant drug Tito je prilikom posjete Ratnoj mornarici zadnjih godina skrenuo pažnju na značaj prostora na jadranskom vojištu. Ukazao je na probleme koje odbrani na moru i obali nameću nova oružja, snage i sredstva napada, i tražio da se izgrađuje duboka odbrana — prema otvorenom moru i iza obalnog ruba — prema unutrašnjosti teritorije. Posebno je ukazao na izuzetan značaj vanjskih otoka za izgradnju odbrane. »Naši otoci ne smiju postati plijen agresije... Naši otoci moraju postati naše tvrđave«.

Na 10. kongresu SKJ drug Tito je posebno podvukao složenost situacije na Sredozemlju kao odrazu složenosti situacije u Evropi i svijetu. Preko Sredozemlja se neposredno vežu tri kontinenta na kojima su se zbivali i dalje se zbivaju najznačajniji događaji našeg vremena. Najprije oslobodilački i antikolonijalni ratovi, a zatim odbrana slobode i nacionalne nezavisnosti od novih pokušaja političkog, privrednog i vojnog porobljavanja. Sukobi oko nafte i drugih sirovina, čiji su izvoznici novooslobođene zemlje Afrike i Azije, najneposrednije su se odrazili na regijon Sredozemlja. Strategija posrednog nastupanja nalazi Sredozemlje kao prostor na kojem se želi realizovati, bez velikih rizika nuklearnog sukoba velesila i vojnih blokova. Posrednički ratovi na obalama Sredozemlja ili u njegovim gravitacionim zonama došli su do punog izražaja. Na Sredozemlju su flote obiju velikih sila. Na tom istom prostoru je razvijen vojni potencijal južnoevropskog vojišta NATO-pakta, a u neposrednoj dubini balkanskog i podunavskog bazena odgovarajuće krupne snage drugog bloka. Stanje na Balkanu i u Italiji, a posebno odnosi velikih

sila i vojnih blokova prema tim područjima, značajni su vojnopoli-
tički događaji koji se ne smiju ispuštati iz vida u savremenim pro-
cjenama stanja i kretanja na Sredozemlju.

*

Ideje da ćemo biti u stanju samo pomorskim snagama rješavati
zadatke u odbrani zemlje, nikada nisu bile niti su mogle postati do-
minantne u našoj doktrini. Kao inferiorima na moru i u vazduhu
nama u Ratnoj mornarici su iskustva iz rata na moru, stvaranja i
razvoja mornarice, bila stalno prisutna. U svim fazama razvoja od-
brane na Jadranu polazilo se od neophodnosti da u njoj učestvuju
pomorske i obalske snage.

Koncepcija opštenarodne odbrane na jadranskom prostoru raz-
rađivana je imajući u vidu sve specifičnosti koje proizlaze iz geo-
strategijskog položaja naše obale i primorja, mogućih kombinovanih
dejstava snaga potencijalnih agresora s jedne strane, naših ukupnih
mogućnosti da organizujemo odgovarajuće snage operativne vojske
— snage ratne mornarice, kopnene vojske i ratnog vazduhoplovstva
— za njihov dio zadataka, i brojne snage teritorijalne odbrane i opće-
narodnog organiziranog otpora za najšire zadatke odbrane i samo-
zaštite s druge strane. Samo objedinjenim svim snagama može se
uspješno braniti veoma široki jadranski front, a po dubini svi oni
najvažniji pravci i rejoni koji sa mora vode u unutrašnjost. Navedeni
prostor predstavlja jedinstvenu zonu gdje savremene vojnopomorske
snage agresora mogu jednovremeno razvijati napad — operaciju, pa
naše snage koje brane sav taj prostor mora, obale i kopna moraju
biti jedinstveno izgrađivane, organizovane, pripremane i upotreblja-
vane. Takvu organizaciju smo uspostavili, i ona se pokazala najade-
kvatnijom i našim dugoročnim rješenjem.

Koncem šezdesetih godina, radi shvatanja i realizacije suštine
koncepcije i doktrine općenarodne odbrane na specifičnom jadrans-
skom prostoru, temeljito su analizirana naša ratna i poslijeratna isku-
stva, iskustva drugih, sagledana moguća fizionomija rata na moru,
koju je donosila nova tehnika i doktrina upotrebe. Tako se došlo do
čvrstih i stabilnih zaključaka o daljnjoj izgradnji i upotrebi snaga
sva tri vida, teritorijalne odbrane i svih drugih struktura društva na
jadranskom prostoru.

U materijalno-tehničkoj i kadrovskoj izgradnji snaga postignuti
su vrlo značajni uspjesi. Nedostaci flotnog sastava u velikoj mjeri su
uklonjeni ili su na putu da se uklone. U toku je modernizacija i ja-

čanje vatrene moći otočkih i obalskih snaga, obezbjeđenje manevra snagama morem i vazduhom. Modernizuju se kopnene snage, snage podrške, dograđuje se operacijska osnovica i tehnička infrastruktura, značajno je unapređena obuka i uvježbavanje komandi i jedinica, a izgradnja savremenog vojnopomorskog školskog sistema je završena. Snage toga dijela jugoslovenskog odbrambenog sistema postale su snažan činilac bezbjednosti zemlje i strategije njezine odbrane.

Organizacija SK bila je stalno u centru izgradnje stavova i donošenja odluka. Svojom idejno-političkom akcijom mobilizirala je sve snage i stalno izgrađivala socijalističku svijest pripadnika naših jedinica i ustanova, jačala jedinstvo naših redova u teoriji i praksi izgradnje sistema odbrane.

Radeći na tim zadacima SK je obogatio organizacione oblike svog svakodnevnog rada, postigao zapažene rezultate u povezivanju izgradnje oružanih snaga sa organizacijama udruženog rada, društveno-političkim, kulturnim i sportskim organizacijama, i najširim masama naših radnih ljudi i građana; razvio intenzivan idejno-politički rad na izgradnji, kako svog članstva tako članova Saveza socijalističke omladine i gotovo cjelokupnih generacija omladine koje svake godine dolaze na službu u Armiju. U atmosferi stalnih akcija i idejnog stasanja SK bio je u stanju da omasovi svoje redove mladim starješinama, vojnicima, mornarima i pitomcima, dalje podigne ugled i uticaj u svim sredinama osnovnih jedinica i vojnih kolektiva, komandi i štabova.

Ove godine pripremamo petogodišnji i desetogodišnji plan izgradnje, sagledavamo daljnji razvoj koncepcije i doktrine, strategije i taktike oružane borbe, sliku rata i fizionomiju oružanih snaga.

Uočavaju se narasle mogućnosti savremenih pomorskih snaga da dejstvuju snažno i iznenadno na moru, kopnu i u vazduhu, kao i činjenicu da se sa svojim prvim ešelonima nalaze na moru — plove i izvode vježbe, u mnogo slučajeva uz teritorijalne vode, pa ih i povređuju. Druga, značajna činjenica je da se u savremenim agresijama preko mora, koristeći ratnu mornaricu i njezina najrazličitija sredstva, uvježbane timove i jedinice, organizuju specijalna dejstva na moru, otocima i obalskim zonama. Razuđene obale i razvijeno područje unutarnjih voda, cijene se kao posebno podesni za dejstva ovih snaga, koje se redovno povezuju sa unutarnjim neprijateljem i angažuju političku emigraciju.

Naša obala i obalno more s otocima je istureni dio naše nacionalne teritorije, kako u geografsko-strategijskom smislu tako i po međunarodnom prometu, posebno u ljetnoj turističkoj sezoni.

Značajan dio privrednog potencijala nalazi se na obali. U izgradnji su novi krupni objekti. Naša dosadašnja iskustva, kao i iskustva drugih koji preko mora uvoze kabaste sirovine, upućuju na zaključak da će se takav trend razvoja na obali nastaviti.

U toku su i opsežna istraživanja jadranskog podmorja. U bližoj budućnosti treba očekivati rezultate, pogotovo što se tiče plina. Istraživanja nafte će se narednih godina intenzivirati.

Bezbjednost, samozaštita i odbrana obalnog područja postaje i sa privrednog stanovišta stratejsko pitanje.

Jadransko područje, geostratejski gledano, je uzak pojas u uslovima velikih dometa oruđa, dubine vazdušnog prodora i desantiranja. Na tom području se, s druge strane, reflektuju složeni i konflikti odnosi na Sredozemlju i njegovim obalama. Proizlazi zaključak da odbrana i samozaštita na tom dijelu naše teritorije ima posebne zadatke, traži stalnu gotovost i puno jedinstvo svih njihovih faktora. U ovom kontekstu otoci dobijaju prvorazredan značaj. Oni svojim položajem daju prirodnu zaštitu obali i unutrašnjim nacionalnim vodama. Treba imati u vidu da jedan ili grupa otoka u rukama agresora daju mogućnost da napada na velikoj dubini našu nacionalnu teritoriju. Otuda odbrana otoka ima i širi — stratejski značaj.

Stanovništvo otoka dugo vremena u poratnom periodu napuštalo je otoke i odlazilo u industrijske centre na obali i u zemlji, i iseljavalo se. Preduzete mjere radi zaustavljanja tog procesa dale su do sada rezultate. U velikoj mjeri razvijala se ili je u toku razvoja infrastruktura — struja, voda, putevi, pomorske veze, PTT-saobraćaj itd. Turizam, i neke druge djelatnosti dobile su na zamahu. Ali, stanje se još nije počelo bitnije mjenjati na većini isturenih, manjih i slabije povezanih otoka. Radne organizacije iz industrijskih centara Dalmacije, Hrvatskog primorja i Istre, pa i šire iz čitave zemlje, sporo se odlučuju da svoje pogone razvijaju na otocima. Neki neuspjeli pokušaji u prethodnom periodu ih plaše. Slično je sa većim poljoprivrednim radnim organizacijama kojih, na primjer, na području Dalmacije, ima nekoliko. To su sve razlozi što se otančani broj stanovništva na otocima jedva održava, a negdje se i dalje smanjuje. Nema potrebe isticati da bez ljudi, žena i omladine na otocima nije moguće snagama ratne mornarice, unutarnjih poslova i pomorskih upravnih službi kontrolisati ovako dugačku, razvedenu obalu, sa nekoliko stotina otočića, u uslovima ovako razvijenog međunarodnog, pogotovo turističkog prometa. Svi ti problemi se javljaju i u organizaciji odbrane.

Na naseljavanje nekih otoka treba gledati kao na mogućnost razvoja omladinskih radnih i rekreacionih centara kao što je Otok mladosti (o. Obonjan) kod Šibenika. Za nekoliko godina, uz relativno skromnu pomoć, omladina je sama svojim rukama, od pustog otoka već do sada izgradila centar za rad i rekreaciju 1.000 do 2.000 omladinaca i omladinki iz svih krajeva zemlje. Što to znači za socijalističko samoupravno i opće vaspitanje naše mlade generacije dobro je poznato. Sa stanovišta samozaštite, a po potrebi i odbrane takva rješenja mogu se samo poželjeti. Među ostalim, i zato što su ti centri aktivni u vrijeme koje je na Jadranu najinteresantnije. Moguće je na vanjskom dijelu našeg otočnog arhipelaga, gdje ima najviše nenaseljenih i slabo naseljenih otoka, izgraditi u dugoročnom planu slične objekte — na Kornatima, Molatskoj grupi otoka, Kvarnerskim otocima i drugim.

*

Na bazi razvijene osnove, njezinih tehničkih, tehnoloških i kadrovskih sposobnosti moguće je graditi pravu snagu ratne mornarice i teritorijalne odbrane na moru. To vrijedi za klasične ratne mornarice, a posebno za našu ratnu mornaricu i koncepciju općenarodne odbrane.

Početak razvoja brodogradnje u prvim posljeratnim godinama bio je upravo usmjeren ovim putem. Tako je jedino bilo moguće da u desetak posljeratnih godina u sopstvenoj brodogradnji masovno gradimo prve generacije ratnih brodova i prve serije kvalitetnih brodova za trgovačku i ribarsku flotu. U sopstvenom Brodarskom institutu rješavamo sve vrste brodskih konstrukcija, ugradnju pogona, opremu i naoružanje za uslove našeg jadranskog pomorskog vojišta, koncepcije i doktrine upotrebe flotnih snaga u odbrani. Brodska i podmornička rješenja naše proizvodnje su se pokazala odlična, i stoje uz bok najsavremenije ratne brodogradnje u svijetu.

Stvarni rezultati koje smo postigli su ohrabrujući i daju perspektivu da se u tekućem i narednom srednjoročnom planu zakorači u proizvodnju vrhunske tehnike, osim nekoliko borbenih sredstava i opreme drugim proizvodima u zemlji. Zajedno sa brodogradnjom očekujemo osvajanje proizvodnje brzohodnih motora, a sa elektronskom industrijom i njezinim razvojnim institutima proizvodnju većeg dijela elektronske opreme. Poznato je da su već nekoliko godina ukupne bazične mogućnosti u elektronskoj industriji veće od onog što su davale za opremanje oružanih snaga. Zaostajao je razvoj kompletnih sistema i udruživanje napora različitih proizvođača, što se

upravo u ovom srednjoročnom planu otklanja. Razvoj oružanih sistema je također u punom zamahu. Zaostajanje u prethodnom periodu uspješno se nadoknađuje, međutim, treba još vremena dok stignemo nivo vrlo savremenih oružanih sistema za brodove. Mnogo brže se postižu uspjesi u obalskoj odbrani.

Daljnja perspektiva brodskih konstrukcija zahtjeva da ih rješavamo uz punu saradnju sa brodogradnjom, trgovačkom mornaricom, ribarskom i turističkom flotom. Proizilazi to kako iz koncepcije općenarodne odbrane, tako i iz daljnjeg razvoja tehnologije brodskih konstrukcija i pogona koji je već počeo.

Treba prebroditi negativne i neprirodne pojave koje prate pomorstvo već više od petnaest godina. Brodogradnja je radila za izvoz, a najveći dio i najvažnije opreme uvozila. Trgovačka mornarica najvećim dijelom svojih kapaciteta vozila je za strance i nabavljala brodove u inozemstvu, vrlo različitih tipova, brodarske konstrukcije, pogona i opreme. U tim uslovima značajno je zaostao razvoj domaćih pogona i opreme, posebno brodske elektronike i automatizacije. Bilo je nemoguće realizovati nacionalne standarde i obezbijediti minimalne količine rezervnih djelova, a bez toga ne može biti efikasnog uključivanja značajnog postojećeg potencijala u sistem odbrane.

Treba očekivati da će se rješenja u narednom periodu odlučnije tražiti, prvenstveno u udruženom radu svih učesnika u pomorskoj privredi. Uz pomoć društveno-političkih organa na svim nivoima neophodno je ukloniti zaostajanje kako ono ne bi imalo i teže posljedice u ovim značajnim privrednim granama, što ne bi ostalo bez odraza i na izgradnju jedinstvenog sistema odbrane i zaštite.

Zaostajanje razvoja domaće opreme, posebno složenijih brodskih sistema, iako je u zemlji izgrađena moćna naučnorazvojna i industrijska baza, imalo je za posljedicu da nismo bili u stanju realizovati mnoge zahtjeve i programe prijateljskih, prvenstveno neangажovanih zemalja, za izgradnju njihovih ratnih mornarica kojih je zadnjih godina bilo vrlo često, i dalje ih ima.

Za našu koncepciju općenarodne odbrane zainteresirane su mnoge zemlje, kako novooslobođene, koje tek grade svoju odbranu i suočavaju se sa deficitom borbenih sredstava, kadrova i finansijskih mogućnosti, tako i razvijene zemlje koje žele očuvati svoju nezavisnost i nisu uključene u vojne blokove.

Svi uočavaju da je tek u razvijenom socijalističkom društvu sa riješenim osnovnim pitanjima odnosa unutar društva, moguće podržavljavati odbranu i dati masovno narodu oružje. Međutim, moguće je da se pojedinačne komponente općenarodne odbrane vrlo us-

pješno primjenjuju u zemljama koje stoje na čvrstim pozicijama nezavisnosti i odbrane kao: oslonac na sopstvenu proizvodnju masovnog — lakog naoružanja, masovne obuke stanovništva, posebno omladine, stvaranje vojnih formacija koje se mogu brže i lakše prilagođavati promjenama operativne situacije, uključivanje u odbranu pri vrednog potencijala i društvenih institucija znatno više nego što se činilo u prošlim ratovima upotrebom klasičnih vojnih formacija, itd.

Nesvrstana politika SFRJ i koncepcija općenarodne odbrane bili su među najznačajnijim faktorima koji su zadnjih godina doveli do saradnje sa nizom afro-azijskih zemalja i u izgradnji njihovih oružanih snaga. Došlo je do značajnog izvoza naoružanja i opreme u te zemlje kao i tehničke pomoći. To je bio slučaj sa ratnom mornaricom. Da su nam mogućnosti bile veće, a posebno bih istakao razvojni industrijski potencijali nešto više udruženi, postojali su i još uvijek postoje uslovi i za veću realizaciju u tom smislu, i svih drugih vidova saradnje u pomoći na izgradnji oružanih snaga prijateljskih nesvrstanih zemalja.

Nama je ta vrsta vojne saradnje značajna radi zajedničkih ulaganja u razvojne programe, većih serija, kontinuiranog sleđenja savremenih tehnologija, i ekonomičnije proizvodnje. Nesvrstanim zemljama, kada bi se brže i odlučnije okupljale oko zajedničkih razvojnih programa u izgradnji oružanih snaga, pružila bi se šansa da bez pritiska i ustupaka grade odbranu i jačaju svoju nezavisnost i nesvrstanu poziciju.

*

Napori u daljnjoj izgradnji, pripremi i obučavanju oružanih snaga morat će se posebno posvetiti:

— Taktičkim problemima sve složenijeg boja, sadejstvu svih struktura oružane borbe, i raznovrsnih savremenih i klasičnih oružja i sredstava, imajući stalno u vidu da se na području taktike konačno realizuje strategija i koncepcija odbrane;

— Daljnjem unapređenju priprema i obuke operativnih, partizanskih i teritorijalnih snaga za dejstva u najtežim situacijama na privremeno posjednutim djelovima ratišta, tijesno sadejstvo sa svim organizovanim snagama društva za odbranu, bit će jedan od važnih zadataka u narednom periodu.

— Snagama, sredstvima i mjerama protiv specijalnog rata koji će, po svemu sudeći, biti sve intenzivnije primjenjivan da bi se žrtva

agresije unaprijed obeshrabrila i slomila joj volja za otpor. — Saradnja snaga odbrane i samozaštite na tom jedinstvenom zadatku trebat će se dalje razrađivati i tražiti rješenja koja će efikasno, i u duhu samoupravnih prava i odgovornosti, najoptimalnije funkcionisati.

— Komande, štabovi i starješine uopće, nalaze se u sve složenijem položaju. Dijapazon potrebnih znanja, vještina i informacija se stalno proširuje. Oni se moraju društveno-politički kvalifikovati da shvataju i prate procese, a vojnostručno da mogu u svim strukturama odbrane pomoći u rješavanju raznovrsnih zadataka, i da budu među prvim u daljoj razradi koncepcije i doktrine odbrane. U oružanim snagama da budu sposobni da izgrađuju čvrstu vojnu organizaciju, obučavaju jedinice na složenim oružjima i opremi, čije se generacije tehnološki mjenjaju u kratkim vremenskim periodima, da budu dovoljno adaptibilni i da mogu prelaziti iz jedne u drugu komponentu oružanih snaga i primjenjivati najrazličitije oblike dejstva. To traži široka znanja, stalno učenje, velike lične napore i, što je najvažnije, bezrezervnu društveno-političku opredeljenost i motiviranost, psihofizički stabilnu i kompletnu ličnost.

— Vojni kolektivi će sve više imati aktivnu ulogu u obučavanju, izgradnji jedinica i njihove bojeve gotovosti, kako u mirnodopskom jezgru tako još više u ratnim oružanim snagama.

Samoupravni sistem već je u osnovi formirao, i dalje će formirati čovjeka čija će društvena svijest, odgovornost i znanje omogućiti da u svom kolektivu preuzme niz zadataka i obaveza.

Naravno, to ne može dirati u jednostarešinstvo i punu odgovornost starješina za stanje u jedinici. Međutim, bit će potrebno učiniti nove napore da se u vojnim kolektivima razvija snaga koja će samoupravnom svijesću i odgovornošću rješavati mnogobrojne zadatke od krupnog značaja za izgradnju jedinica i vođenje oružane borbe.

U izgradnji borbenog morala treba imati u vidu da će u načinu ratovanja, kakav proizlazi iz naše koncepcije odbrane, čovjek mnogo češće dolaziti u situaciju da samostalno odlučuje kad i kako će se sukobiti sa agresorom. Ta činjenica traži najviši nivo morala, mnogo viši nego u slučajevima kada je neprekidno prisutan nenarušen sistem vojne organizacije i čovjek postupa pod utjecajem tog organizma.

Konačno, naš sistem odbrane i oružane snage u njemu, prevashodno je društveni, a ne tehnološki sistem. On je otvoren, živ i sposoban da stalno prati promjene i prihvata najnaprednije tendencije, kako društvene tako i tehničke i tehnološke. To mu obezbjeđuje da

stalno dograđuje, a po potrebi i mijenja neke utvrđene stavove o općenarodnoj odbrani i oružanim snagama. Komunistička partija Jugoslavije u svakoj etapi naše narodnooslobodilačke borbe, a Savez komunista u svim odlučnim momentima naše novije historije, bili su u stanju da nađu odgovore i rješenja.

Strateg naše revolucije, drug Tito, u oružanoj borbi je za svaki prostor i vrijeme nalazio najbolja rješenja. Tu leže korijeni originalnosti i revolucionarnosti našeg narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije. To daje osnovu revolucionarnosti i vitalnosti i naše savremene koncepcije odbrane i oružanih snaga.

Ratno vazduhoplovstvo i protivvazдушna odbrana u strategiji oružane borbe

Savremeni problemi i dileme strategijskog značaja

Sve savremene armije su preokupirane problemima strategijskog razvoja vidova, njihove namene, organizacije i zadataka koje nameće oružana borba, te kako postići skladan odnos vidova u izvođenju operacija na bazi svestranog angažovanja ljudskog faktora, tehničkih dostignuća i finansijskih mogućnosti zemlje. Ovim problemima pridružuju se mnogi drugi, koji proizilaze iz vrlo brzog tehničkog razvoja i dostignuća na polju gotovo svih naučnih disciplina, čiji ogroman deo programa finansiraju oružane snage za račun razvoja vlastitih sistema oružja u svim vidovima oružanih snaga. Stalna modernizacija postojećih i uvođenje novih boljih i savremenijih oružja u cilju razaranja i uništavanja protivničke žive sile i tehnike na kopnu, moru i u vazduhu iz godine u godinu povećavaju cene proizvodnje, troškove eksploatacije i održavanja. Celokupan razvoj kreće se u pravcu što preciznijeg pogađanja i što masovnijeg uništavanja ciljeva, kako na frontu tako i na celoj teritoriji napadnute zemlje, bez obzira na njenu veličinu, pa i kontinent kao celine.

Savremena tehnika u armijama traži vrhunski tehnički obrazovane kadrove za njenu eksploataciju i upotrebu radi postizanja maksimalnih efekata koje ona pruža. Svako novo oružje traži odgovor kako mu se suprotstaviti radi uništenja i zaštite od njegovog udara, čime se nastavlja tehnička trka između sredstava napada i odbrane, što ima poseban uticaj na operativno-taktička rešenja u izvođenju napada i odbrane.

U ovom razmatranju posebno ću se zadržati na vođenju oružane borbe u vazдушnom prostoru, u tzv. trećoj dimenziji rata, koja iz godine u godinu dobija sve veći strateški značaj, zbog neprekidnog, izuzetno brzog razvoja vazduhoplovno-tehničkih napadnih i odbrambenih sredstava, njihovih prvorazrednih mogućnosti i efikasnosti u vođenju operacija na kopnu i moru. Na usavršavanju vazduhoplovne tehnike rade najveći umovi sveta sa područja aerodinamike, fizike, hemije, tehnologije, metalurgije, plastičnih masa, biologije, medicine i drugih naučnih disciplina.

Poslednjih decenija trećoj dimenziji rata priključila se i kosmonautika sa svojim tehničkim dostignućima, koja se svestrano mogu koristiti, ili se već koriste za ratne svrhe na području izviđanja svih vrsta, veze, navigacije, meteorologije, pa i mogućnosti udara za masovno uništenje na Zemlji. Dostignuća kosmonautike, posebno na području elektronike i ostale opreme, našla su primenu u svim vrstama i tipovima najsavremenijih aviona i raketnih sistema raznih namena. Svojim izuzetno malim gabaritima, vrlo preciznom opremom i primenom vrlo čvrstih i lakih metala za konstrukciju, omogućavaju da avioni i raketni sistemi postanu lakši a time i brži, da imaju veći dolet i veću nosivost ubojnih sredstava.

Posledice dejstva iz vazduha mogu biti nesagledive u pogledu razaranja, izazivanja požara i uništavanja borbenih sastava i civilnog stanovništva, naročito ako se blagovremeno ne preduzimaju mere odbrane i zaštite na bazi naučnih i timskih praćenja mogućnosti savremenih oružja. Ova aktivnost poprima izuzetan značaj u pripremi zemlje za eventualni rat.

Savremena borbena avijacija za napadna dejstva zahteva avion što veće brzine, većeg plafona, boljih manevarskih mogućnosti, većeg taktičkog radijusa i sa većim korisnim tovarom za borbena dejstva. Posebno se postavlja problem odnosa težine aviona i snage motora zbog manevarskih mogućnosti aviona pri punom opterećenju, na zemlji i u vazduhu, na vertikalni i horizontalni. Sve su zapaženiji rezultati u smanjenju potrošnje goriva kod dvoprotočnih motora. Postignuti izjednačujući odnos težine letelice i pogonske grupe — motora ili čak u korist pogonske grupe motora — omogućava vrlo kratka poletanja i sletanja uz primenu kočećih padobrana na betonskim i asfaltnim ili travnim poletno-sletnim stazama, a time i veću bezbednost upotrebe avijacije u uslovima oštećenja poletno-sletnih staza. Veća snaga motora od težine aviona omogućila je konstrukciju borbenog aviona sa vertikalnim poletanjem, na čijem usavršavanju rade vodeće tehničke zemlje sveta.

Navigacijska oprema s autopilotima i mikroračunari gotovo da isključuju pilota na marš-ruti prilikom dolaska u rejon cilja. Isto tako, savremeni nišani omogućavaju korekturu svih faktora — vetar, daljina i slično — čime se postižu vrlo precizni pogoci u cilj. Izuzetna pažnja posvećena je identifikaciji i opremi za protivelektronsku i infracrvenu odbranu za vreme vlastitih borbenih dejstava svih vrsta letelica.

Ubojna sredstva napadne avijacije dostigla su izuzetnu raznovrsnost posebno po načinu upotrebe sa raznih visina i daljina, u cilju izbegavanja PVO, kao i svoje razorne moći površinskim zahvatom po tehnici i živoj sili, ili direktnim vrlo efikasnim i uništavajućim pogocima u objekte malih dimenzija. Savremenom primenom radio, laserskog, televizijskog ili infracrvenog vođenja bombi i raketa vazduh-zemlja izbegava se dobar deo protivničke PVO u rejonu objekta dejstva, a raketama vazduh-vazduh omogućeno je gađanje sa veće udaljenosti i iz svih rakursa u odnosu na cilj. Postignuti su značajni rezultati u smanjenju težine ubojnih tereta na bazi efikasnosti — jačine razaranja tih sredstava — a promenom njihove aerodinamike znatno se smanjuje otpor podvesnih ubojnih sredstava. Tendencija je: što lakša i što razornija ubojna sredstva.

Postojeće mogućnosti PVO na malim, srednjim i velikim visinama naterale su avijaciju i helikoptere da izbegavaju jako branjene zone i borbene grupacije. Mogućnosti radara da na vlastitoj teritoriji blagovremeno uzbunjuju svoju PVO dovele su u novije vreme do primene ekstremno malih visina od strane napadne avijacije na marš-ruti leta i za vreme udara po cilju. Danas je sve naglašenije: dejstvo avijacije s malih visina, upotreba kasetnih malih bombi velike razorne moći i plamenih bombi koje zahvataju ciljeve na velikim površinama. Napad na cilj iz brišućeg leta dobija prednost u odnosu na napad iz poniranja.

Cena obuke i održavanje borbene gotovosti jedinica u miru na savremenoj tehnici, u kopnenoj vojsci i ratnoj mornarici, a naročito u ratnom vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani izuzetno je skupo, što povećava vojne budžete svih zemalja do ogromnih razmera. Posebno je skup pilot, za čiju obuku se troše vrlo skupi časovi resursa aviona, raznovrsna ubojna sredstva i tone goriva, a uz to letenje zahteva skup sistem zemaljskog opsluživanja i održavanja, radio-navigacijske i radarske sisteme za borbena dejstva raznih vrsta avijacije.

Cena pojedinih savremenih borbenih aviona, koja se kreće i do 200 miliona dinara, naterala je mnoge bogate evropske zemlje da

konstruišu avione brzine do 1,5 Maha, koji treba da su vrlo efikasni za vatrenu podršku i izviđanje i da se mogu koristiti kao lovci na malim i srednjim visinama. Takvi avioni moraju biti tolerantne cene — odnosno da budu što jeftiniji, što lakši i manji, rasterećeni skupih rešenja u opremi. Oni treba da imaju visoke manevarske mogućnosti u vazduhu i na zemlji, da su sposobni za vrlo kratka poletanja i sletanja, i da nose dovoljan teret ubojnih sredstava za uništavanje ciljeva na zemlji, moru i u vazduhu. Dakle, to su avioni reduciranih mogućnosti najsavremenijih vrhunskih borbenih aviona, adekvatnih snazi motora, uz primenu najsavremenijih aerodinamičkih rešenja i lakih metala u konstrukciji.

Svemu tome pridružile su se i bespilotne letelice namenjene za izviđanje, pa i vatreni udar. Krstareće rakete razvijene na bazi bespilotnih letelica s posebnim sistemom navigacije i vođenja predstavljaju najnoviji prilog trećoj dimenziji rata.

Raznovrsni raketni sistemi u upotrebi KoV i RM su posebno područje vrhunskih tehničkih dostignuća po dometu, brzini i ubojnom tovaru — od klasičnih do nuklearnih, hemijskih i bioloških ubojnih glava. To još više usložava borbu u vazдушnom prostoru.

Izuzetan značaj u trećoj dimenziji rata imaju operativni i taktički vazdušni i pomorsko-vazdušni desanti, kao i manevar snaga na ratištu i vojištima koji za prevoženje koriste avione i helikoptere. S obzirom na nosivost aviona i helikoptera, desantnim jedinicama omogućena je upotreba i teških oružja — topova, raketa, transportera i tenkova — čime je njihova udarna moć dovedena gotovo na nivo najopremljenijih združenih i taktičkih jedinica KoV na zemlji.

Navedenim mogućnostima napadnih sredstava iz vazduha suprotstavlja se savremena trupna i teritorijalna PVO sa svojim artiljerijsko-raketnim jedinicama, lovačkom avijacijom i radarskim jedinicama za osmatranje i navođenje.

Po pravilu, sva sredstva u PVO treba da budu što veće brzine i dometa; sa što preciznijim gađanjem i efikasnijim uništavanjem ciljeva u vazduhu, da bi uspešno branili štićene objekte na teritoriji i borbene sastave na frontu i u pozadini. Od pojave avijacije do danas, a tako će biti i u budućnosti, razvija se trka između avijacije i sredstava PVO u usavršavanju i nalaženju obostrano boljih tehničkih i taktičkih rešenja u borbi pod devizom »ko će koga nadvladati«.

U PVO vrši se vrlo precizna podela ciljeva između njenih sistema oružja po visini i prostoru, a raketne jedinice srednjih i velikih dometa postale su okosnica za organizaciju jedinstvenog sistema

PVO objekta. Integracijom svih sredstava PVO u zoni branjenog objekta, bez obzira kome formacijski pripadaju, postiže se veća efikasnost u borbi sa avijacijom i helikopterima protivnika. Efikasna odbrana izuzetno značajnih objekata na teritoriji i glavnih grupacija snaga KoV i RM, može se postići samo »mešanom«, raznovrsnom upotrebom raznih sredstava PVO po dometu i kalibru artiljerijsko-raketnih oružja, uz potpuno sadejstvo s lovačkom avijacijom i stvaranjem zabranjenih zona za vlastitu avijaciju i helikoptere. Njihov let može se ostvariti samo kroz definisane koridore i na određenim visinama.

Leteći radarski sistemi i radari s prelamajućim zračenjem, sposobni za preskakanje velikih planina, skinuli su s dnevnog reda ranija ograničenja radarskog sistema.

S obzirom na izuzetno velike mogućnosti napada iz vazduha raznovrsnim sredstvima, borbeno obezbeđenje jedinica i civilna zaštita zahtevaju uporne mirnodopske pripreme za rat. To nameće izgradnju svih vrsta skloništa i zaklona, brzo ukopavanje, efikasna sredstva za dekontaminaciju ljudstva i tehnike, efikasnu protivpožarnu službu, organizovanu sanitetsku službu za pružanje prve pomoći i lečenje velikog broja ranjenika, maskiranje i druge mere. Blagovremeno obaveštavanje i uzbunjivanje o nailasku protivnikove avijacije zauzima posebno mesto u sistemu obezbeđenja. Sve to zahteva savremenu tehničku opremu i velike rezerve, koje daleko prevazilaze mirnodopske potrebe, a time i velike finansijske žrtve koje se isplate radi zaštite borbenih sastava, stanovništva i društvenih dobara.

Početkom šezdesetih godina pojavom raznovrsnih sistema raketnih oružja u mnogim zemljama pojavile su se ne samo teorije već i doktrinarni stavovi, s tim da je došao »kraj borbenoj avijaciji i da ona mora ustupiti mesto raketama«; da »nastaje period raketa i helikoptera«. Takve teorije i stavovi bili su vrlo brzo demantovani. Avijacija se održala i otpočeo je njen brzi razvoj, s tim što se i danas traže razumna rešenja za upotrebu raznih vrsta avijacije i raketa. Obistinjavaju se predviđanja nestajanja bombarderske avijacije zbog njenog fantastičnog poskupljenja u trci sa PVO, a postojećoj bombarderskoj avijaciji sve teže se može naći kakvo takvo mesto u borbenim dejstvima iz vazduha u operacijama savremenih armija.

Naveo bih nekoliko poučnih primera iz lokalnih ratova poslednjih godina, koji mogu da posluže kao iskustvo u razvoju i upotrebi oružanih snaga.

Poznato je da svaki lokalni rat, pored ostalog, predstavlja odme-
ranje tehničkih dostignuća raznih vrsta oružja, taktike i njihove
upotrebe od strane super-sila. U vijetnamskom ratu, na primer, SAD
su masovno upotrebljavale avijaciju i helikoptere, dok su Severno-
vijetnamci vodili borbu protiv njih svim vrstama PVO sistema. Oni
su organizovali raznovrsnu zaštitu svojih borbenih jedinica, stanov-
ništva i pod vrlo teškim uslovima održavali postojeću privredu. Kaže
se: »Sovjeti su razvili vrlo moderna sredstva i taktiku PVO, a Ame-
rikanci usavršili avijaciju, helikoptere i njihovu taktiku«.

Izraelsko-arapski rat 1973. godine ukazao je na velike moguć-
nosti trupne PVO. Poznato je da je PVO arapskih zemalja nanela
velike gubitke izraelskoj avijaciji u početnom periodu rata. Izraelci
su kasnije svoju avijaciju vrlo uspešno upotrebljavali za vreme pre-
laska Sueckog kanala i u dubini borbenog poretka po razvijenim
arapskim divizijama, pružajući vrlo efikasnu podršku svojoj KoV u
glavnim fazama operacije.

Organizacija inženjerskog obezbeđenja i jake PVO aerodroma
u poslednjem izraelsko-arapskom ratu nije dovela do uzajamnih
udara po avijaciji na zemlji i tu su obostrano naneti vrlo mali gubici.

Raketni sistemi PVO individualnog gađanja, zbog neidentifika-
cije, obarali su vlastite avione i helikoptere, zbog čega su u toku rata
upotrebljavani samo po komandi kvalifikovanih starešina.

Sistem radarskog otkrivanja za jedinice ne samo na frontu već
i u dubini pokazao se nedovoljno efikasan pa se pribeglo formiranju
vodova i četa za vizuelno osmatranje, itd.

II

Naše ratno vazduhoplovstvo i protivvazдушna odbrana u strategiji oružane borbe

Koncepcija opštenarodne odbrane proizašla i stvorena u narodno-
oslobodilačkom ratu, razvila je naše oružane snage u svim njenim
strategijskim komponentama — JNA i TO sa civilnom zaštitom i
društvenom samozaštitom. JNA sa svojim vidovima i u posleratnom
razvoju do danas stalno je modernizovana na bazi realnih ljudskih,
tehničkih i finansijskih mogućnosti zemlje. Isti takav kurs moder-
nizacije obuhvatio je i teritorijalnu odbranu, koja se razvila u snažan
strategijski ešelon naše odbrane i društvene samozaštite.

Naše oružane snage su pod stalnom brigom SKJ i Vrhovnog
komandanta maršala Tita, usmeravane u svim periodima svoga raz-

voja na rešavanje iskrslih problema na planu strategije, operatike i taktike, kao i tehničke modernizacije i obučenosti kadrova za vođenje oružane borbe u cilju povećanja odbrambene moći naše domovine.

Naše RV i PVO nastalo u ratu u izuzetno teškim uslovima formiralo je sve vrste avijacije: lovačku, jurišnu, izviđačku, transportnu i avijaciju za vezu; razvilo pozadinu i škole. Učešćem u ratnim operacijama ono je steklo vlastita borben iskustva i ratnu tradiciju što je imalo, ima i imaće izuzetan značaj za strategijski razvoj našeg RV i PVO.

Svakako da problemi i daleme koji se postavljaju pred RV i PVO svih zemalja predstavljaju i naše probleme, ne samo u razvoju i doktrini i strategiji našeg RV i PVO, već i u konkretnim opredeljenjima namene, zadataka, organizacije, tehničke opremljenosti, izgradnje infrastrukture. To se odnosi na utvrđivanje stručne, vazduhoplovne kadrovske politike u cilju osposobljavanja svih komandi i jedinica da bi RV i PVO odgovorilo svojim zadacima u eventualnom ratu.

Naša opredeljenja u mirnodopskom razvoju proizvod su kontinuelnog usavršavanja RV i PVO, s težnjom da organizacijsko-formacijske strukture borbenih sastava odgovore postavljenoj nameni i zadacima koji proizilaze iz naše strategije oružane borbe.

Ratnom vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani uvek su davane realne dimenzije na bazi kadrovskih, tehničkih i finansijskih mogućnosti naše zemlje. U prošlosti, a i danas, naša praksa je usmerena na to da postignemo što skladniji odnos i razvoj avijacije, raketnih i radarskih jedinica, infrastrukture i sistema komandovanja — da bi odgovorili nameni i zadacima koji su pred nas postavljeni za slučaj eventualne agresije na SFRJ.

U svim našim rešenjima uvek je prisutno saznanje da su prostorne dimenzije naše zemlje relativno male, a celokupna teritorija podložna udarima iz vazduha, kako avijacijom i raketnim jedinicama tako i upotrebom operativnih i taktičkih desanata, a posebno taktičkih helikopterskih desanata. Uništavajuća moć raznovrsnih udara iz vazduha zahteva najšire mere odbrane i zaštite, uz široko angažovanje ne samo oružanih snaga već i svih subjekata u društvu — društveno-političkih zajednica, mesnih zajednica, organizacija udruženog rada, društveno-političkih organizacija posebno SKJ. Na tim zadacima moraju se u punoj meri angažovati vojnostručne profesionalne strukture i naučne institucije da bi nam rešenja bila što ekonomičnija, korisnija i efikasnija na planu mera protivvaz-

dušne odbrane i civilne zaštite, u prvom redu velikih gradova i ostalih naselja. Izrazito planinski karakter većeg dela naše teritorije usložava rešenja opremanja i sistema podrške. Zbog toga smo izlaz našli u vlastitoj konstrukciji lakih borbenih aviona podrške, visoke manevarske moći. To će biti naša orijentacija i u buduće.

Namena našeg RV i PVO je:

- protivvazдушna odbrana teritorije i zaštita glavnih grupacija oružanih snaga i

- podrška kopненоj vojsci, ratnoj mornarici i jedinicama teritorijalne odbrane.

Odgovarajući na postavljenu namenu, definisani su i osnovni stratezijski zadaci RV i PVO:

1. — U protivvazdušnoj odbrani vršiti udare po protivničkoj napadnoj avijaciji u vazduhu, vazдушnim i pomorsko-vazдушnim desantima.

2. — Obezbediti izviđanje iz vazduha i vatrenu podršku našim snagama, naročito u protivoklopnoj i protivdesantnoj borbi.

3. — Razviti borbeno-pozadinske sastave radi blagovremenog opsluživanja i snabdevanja, kao i zaštite rasporeda avijacijskih, helikopterskih, raketnih i radarskih jedinica skupa sa združenim komandama. Obezbediti žilavost baziranja avijacije na aerodromima.

Odgovor na ove zadatke mora dati taktika koja ima svoje specifičnosti, s obzirom na način vođenja naših operacija na kopnu i moru, kao i mogućnosti snaga agresora, bez obzira sa koje strane on dolazio i kakve zadatke je sebi postavio.

Takva namena i zadaci opredelili su nas na razvoj i izgradnju tri osnovna borbeno sistema u RV i PVO:

- sistem teritorijalne PVO,
- sistem podrške i
- borbeno-pozadinski sistem.

Trupna protivvazдушna odbrana u RV i PVO je u nadležnosti najvišeg stratezijskog komandovanja, kao uostalom i celokupne naše oružane snage.

Naš PVO sistem u RV i PVO obuhvata:

- radarske jedinice,
- lovačku avijaciju,
- raketne sisteme srednjih i velikih visina i
- trupnu PVO za zaštitu borbenog rasporeda komandi i jedinica.

Sistem podrške snaga KoV, RM i jedinica teritorijalne odbrane obuhvata:

- izviđačku avijaciju,
- lovačko-bombardersku avijaciju,
- laku borbenu avijaciju,
- transportnu avijaciju,
- helikopterske jedinice i
- avijaciju za vezu.

Avijacija teritorijalne odbrane razvija se uz punu našu pomoć i delimičnu odgovornost sa štabovima teritorijalne odbrane socijalističkih republika i pokrajina. Posebne zadatke u tom pogledu ima Vazduhoplovni savez Jugoslavije.

Borbeno-pozadinski sistem odgovoran je za borbena obezbeđenja na zemlji i snabdevanje celokupnog rasporeda snaga RV i PVO. U pozadinskom snabdevanju RV i PVO oslanja se na službe koje su u nadležnosti pozadine JNA, dok se borbeni sastavi za zemaljsko obezbeđenje razvijaju u potrebnoj meri po istim principima kao i u KoV.

Civilni vazdušni prevoznici sa aerodromskim preduzećima u eventualnom ratu integrišu se svojim sastavima u RV i PVO.

Vazduhoplovnotehnička služba obuhvata brigu za celokupnu tehniku avijacije, helikoptera, raketnih sistema i radara, a unutar nje i sredstava veze, i snosi punu odgovornost za obrazovanje svih nivoa kadrova uključujući i vojnike za stručnotehničko školovanje.

Eksploatacija i održavanje svih stepena, uključujući i generalni remont kao i Vazduhoplovni tehnički institut, u nadležnosti su vazduhoplovnotehničke službe. Postoji najtešnja saradnja upravnih organa vazduhoplovnotehničke službe preko Vojnoprivrednog sektora SSNO sa namenskom vojnovazduhoplovnom industrijom u pogledu njenog razvoja i programa proizvodnje.

Sve vidovske škole su integralni deo RV i PVO. Gimnazija »Maršal Tito«, Vazduhoplovna vojna akademija, Vazduhoplovnotehnički školski centar i Komandno-štabna akademija RV i PVO, dobijaju zadatke školovanja, osnove programa i materijalno-finansijsko obezbeđenje od Komande RV i PVO. Škole su u stalnom kontaktu sa trupom u cilju povećavanja kvaliteta proizvedenih kadrova za naše komande, jedinice i ustanove, na bazi čega se vrše modifikacije nastavnih planova i programa.

RV i PVO integriše i obuhvata celokupnu vazduhoplovnu organizaciju u jedinstven vid i snosi odgovornost za razvoj, borbenu

gotovost i pripremu za rat svih njegovih delova, dok je upotreba u ratu RV i PVO u nadležnosti Vrhovne komande.

U programu opremanja RV i PVO naša orijentacija je da na bazi naših naučno-tehničkih, konstruktivnih dostignuća i proizvodnih, kadrovskih i tehnoloških mogućnosti, snabdevamo RV i PVO dozvučnim mlaznim avionima, helikopterima, ubojnim sredstvima i opremom vlastitim konstrukcijama i kupovinom licenci za prevazilaženje našeg zaostajanja ili vremenske stiske da bi blagovremeno proizveli bilo koje borbeno sredstvo u domaćoj industriji.

Vrhunske lovačke avione, raketne sisteme i radare kao i druga sredstva čija je proizvodnja nerentabilna u malim serijama, i dalje ćemo nabavljati u inostranstvu. Njihovo održavanje i eksploatacija mora biti usvojena u našim jedinicama i vazduhoplovnotehničkim zavodima do momenta uvođenja sredstava u borbene sastave našeg RV i PVO.

Svakako da RV i PVO u celokupnom svom životu obezbeđuje punu saradnju sa Generalštabom i ostalim organima SSNO, da bi uskladilo svoj razvoj sa ostalim vidovima JNA i TO u cilju što šireg i boljeg vlastitog uklapanja u našu strategiju oružane borbe i koncepciju opštenarodne odbrane.

Naše idejno-političko jedinstvo, organizaciona izgrađenost i akciona osposobljenost naših komandi i jedinica i sve kvalitetniji rad omladinske i sindikalne organizacije — garancija su daljeg uspešnog razvoja RV i PVO u sprovođenju stavova i zadataka koje je postavio XI kongres SKJ pred opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu.

Svesna i uticajna organizacija Saveza komunista je nosilac odgovornosti u ostvarivanju politike SKJ u ratnom vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani.

„Vojno delo“ u trupi

Proslava tridesetogodišnjice izlaženja opštevojnog teorijskog časopisa »Vojno delo« izuzetna je prilika da i starešine trupnih jedinica potpunije i sveobuhvatnije kritički ocene doprinos »Vojnog dela« svom vojnostručnom i ideološko-političkom izgrađivanju. Istovremeno, to je i prilika da se sagleda uticaj nekih iskustava iz trupe na oblikovanje i razvoj časopisa.

Rezultati odnosa »Vojnog dela« i trupe i njihovog međusobnog uticaja mogu ovom prilikom poslužiti kao značajan pokazatelj razvoja naše vojne misli i stepena realizacije ciljeva i zadataka radi kojih časopis postoji.

Naime, nije teško uočiti uzajamnost i pozevanost časopisa sa potrebama trupe, i obratno, potreba trupe sa ciljevima i zadacima časopisa. Veća praktična i teoretska osposobljenosti trupnih starešina da beleže i uopštavaju iskustva koja svakodnevno stižu u procesu obuke i vaspitanja, i da to prenose na stranice časopisa — uslov je da »Vojno delo« bude u funkciji koja mu je određena.

Neprekidan i sve uspješniji napor trupnih starešina na stalnom usavršavanju procesa obučavanja dao je do sada značajne rezultate.

Obostrano korisno druženje časopisa i starešina iz trupe temelji se na tim rezultatima i pozitivno utiče na njihov dalji rast. »Vojno delo« se sve više afirmiše kao činilac koji je prisutan u vojnostručnom i političkom osposobljavanju i vremenom postaje gotovo obavezan deo šire literature za usavršavanje starešina.

Zbog toga se može reći da je stepen korišćenja »Vojnog dela« u trupi u porastu, i da je to značajan pokazatelj svestranijeg rada starešina na svom vojnostručnom i političkom izgrađivanju.

Posao trupnog starešine, više nego i jedna druga profesija, podrazumeva svojevrsno jedinstvo prakse (praktičnog rada) i teorije. Svaka disharmonija u tom mislu rađa u poslovima trupnog starešine manjkavosti, koje mogu ozbiljno uticati na ukupnu obučenost i borbenu gotovost. Uspešno povezivati teoriju i praksu, dakle, mogu samo svestrane starešine, koje permanentno rade na samoobrazovanju i vojnostručnom uzdizanju.

Vrste i metodi obučavanja danas omogućavaju visok stepen praktične osposobljenosti starešina. Ali, kada je u pitanju teoretsko osposobljavanje, problemi su dosta složeniji, mada nisu nerešivi. Očito je da praksa ide više nego što je opravdano ispred teorije, i da teorija izostaje više nego što je opravdano iza prakse. Posledice toga su da u praktičnom radu ne postizemo rezultate adekvatne utrošenom trudu, vremenu, sredstvima i aktuelnim potrebama. Iz toga sledi zaključak da je prevazilaženje sadašnjeg stanja usko povezano sa teoretskim usavršavanjem starešina, a u tome je upravo uloga časopisa vrlo značajna, višestruka i nezamenjiva.

Šta »Vojno delo« nudi i omogućava trupnom starešini?

Na to pitanje nije teško odgovoriti. Međutim, odgovor svakako ne mogu razumeti oni koji ne druguju sa savremenom stručnom literaturom i u čijem izboru »Vojno delo« nema posebno mesto.

Na stranicama »Vojnog dela« u poslednje dve godine, na primer, objavljeno je više vrlo uspehlikih studija i priloga koji su se odnosili na Titovo vojno delo, odnosno doprinos Vrhovnog komandanta izgradnji naše vojne misli. To je bila prilika da starešine prateći »Vojno delo«, sagledaju ne samo veličinu izuzetnog doprinosa druga Tita izgradnji i razvoju sistema naše odbrane i vojne misli uopšte, nego i da mnogo čega nauče i spoznaju iz naše vojne teorije i prakse.

Titovo vojno delo, dakle, bilo je na taj način dostupno svakom našem starešini, ono ga je podsticalo da sam istražuje i dublje spoznaje originalna dela druga Tita.

Trupne starešine preko »Vojnog dela« ostvaruju i neku vrstu stručnog i ideološkog kontakta sa najodgovornijim starešinama Armije, što je posebno značajno za one mlađe. Jer, starešine trupnih jedinica nisu često u prilici da neposredno čuju naše najodgovornije starešine, da se upoznaju sa njihovim mišljenjima o nekim aktuelnim pitanjima iz armijskog života, da saznaju njihova iskustva. Zbog toga je časopis vrlo podesean za kontakt najšireg auditorijuma trupnih starešina sa najodgovornijim vojnim i političkim rukovodiocima u oružanim snagama i društvu. On je, zapravo, svojevrsna tribina. Značajne misli i iskustva, po pravilu, uvek podstiču na razmišljanje,

veće napore i ostvarenja postavljenih zadataka. Kada je reč o tome, treba pomenuti jedan izuzetan primer sa stranica časopisa. General-pukovnik Dušan Pekić u prilogu »Tito — strateg naše revolucije« napisao je:

»Titove procene, odluke, naređenja, direktive i stavovi omogućili su i meni da uvek uspešno izvršavam sve zadatke na svim dužnostima u NOR-u — od komesara malog partizanskog odreda »Brdo« do komandanta divizije. Držeći se tih stavova moja jedinica nikada nije doživela neuspeh«. (VD, 1/77, str. 185 i 186).

U tim rečima je odgovor na mnoga pitanja koja sebi postavljaju posleratne starešine, a koja se odnose na stvaranje i razvoj naših oružanih snaga, na ključeve mnogih pobeda, na veličinu i doprinos pojedinih boraca i rukovodilaca u narodnooslobodilačkom ratu.

Treba ovom prilikom ukazati i na činjenicu da se na stranicama časopisa sve češće pojavljuju sa priložima iz društvene problematike i oblasti zaštite i odbrane i naši najistaknutiji rukovodioci iz svih struktura društvenog života. Tako se u 1977. godini na stranicama časopisa pojavilo 18 autora iz civilne strukture. Među njima su bili i drugovi: Edvard Kardelj, Fadil Hodža, Stane Dolanc, Dušan Petrović-Šane, Lazar Mojsov i drugi.

Starešine trupnih jedinica treba posebno da cene doprinos »Vojnog dela« u njihovom ideološko-političkom izgrađivanju. Objavljeni sadržaji na temu ideološkog i političkog obrazovanja starešina, vojno-politički komentari, kao i prilozi o politici SKJ — spadaju u red kvalitetnih, informativnih i praktično važnih. U tim sadržajima trupne starešine nalaze odgovore na mnoga pitanja iz aktuelne problematike i programa političkog obrazovanja. Dovoljno je, u vezi s tim, podsetiti na objavljene sadržaje u pripremama za X i XI kongres SKJ i posle njihovog održavanja.

Za dalji razvoj naše ratne veštine bitno je ono što se u našem društvu čini na daljem istraživanju u oblasti teorije taktike, operativne i strategije. Sigurno je da se u našim vojnim školama na tom polju dosta uradilo. Ono što je do sada objavljeno na stranicama »Vojnog dela«, uz napomenu: dosta malo — sa pažnjom je pratio veći broj trupnih starešina, i to su najradije čitani prilozi.

Očito je to jedno od ključnih pitanja kojem se ne posvećuje dovoljno pažnje. Trupa je, čini se, vrlo malo informisana o distignucijama u školama, a škole puno čega urade bez dovoljnog izučavanja iskustava stečenih u praksi trupe.

Osim vidnih rezultata koje je »Vojno delo« zabeležilo u proteklih trideset godina, utisak je da ima još puno toga što treba uraditi.

Iz ugla starešina trupnih jedinica među najaktuelnija pitanja ostvarivanja još potpunije uloge »Vojnog dela«, moglo bi se naglasiti sledeće: kako časopis približiti svakom starešini i učiniti ga sastavnim delom stručne literature koju neprekidno mora čitati, kako povećati broj saradnika, posebno iz trupnih jedinica, škola i akademija, smelije afirmišući mlađe pisce; više nego do sada objavljivati rezultate naučnoistraživačke delatnosti iz oblasti vojne teorije; pronaći forme za širi i neposredniji kontakt redakcije časopisa sa starešinama i komandama (ustanovama) itd.

Kakvi prigovori iz trupe najčešće idu na adresu časopisa?

U celini, tematika je preširoka i nije dovoljno izraženo težište u izboru sadržaja. Časopis se u celini nedovoljno bavi vojnom veštinom, a u sklopu toga najviše je zapostavljena teorija taktike.

Oblast nastave i obuke ne prati se ni približno u odnosu na mogućnosti i potreba. U 1977. godini iz ove oblasti objavljena su samo tri priloga, ili jedva oko 3% od ukupnog sadržaja. Slično je i sa vojnom naukom, strategijom, rukovođenjem i komandovanjem, itd.

Pada u oči da je prikazu knjiga dato 2,5%, što nije ni mnogo ni malo. Ali, postoje mišljenja da se prikazima knjiga koje se malo čitaju u trupi (ne ulazimo u razloge), daje toliko, a ne daju se prikazi i komentari nekih kapitalnih pravila, odnosno uputstva koja leže u stručnim vojnim bibliotekama i malo ih ko koristi. Na primer, mislimo da je bilo neophodno prikazati svesku »Strategija oružane borbe«, pravilo divizije KoV, pešadijske brigade, puka, bataljona i dr.

Trupne starešine bi na stranicama časopisa rado pročitale, pored ostalog, i neke priloge na sledeće teme: kako povezivati teoriju i praksu izvođenjem obuke u trupi; kako uopštavati iskustva, kako se priprema i vrši analiza obuke, vežbi i slično; šta je to analitički prilaz problemima koji se izučavaju — istražuju; reforma vojnog školstva u svetlu rada vojnih škola i potrebe obuke u trupi; o vojničkoj ličnosti; kretanja u samoupravnom socijalističkom društvu i njihov uticaj na ponašanje i postupke vojnika i starešina; kako usmeravati mladog starešinu prvih godina posle školovanja; najčešći propusti u obučavanju starešina kao posledica nepoznavanja teorije nastave (didaktike) i andragogije, itd. To su samo neke teme. Časopis bi trebalo da ima prostora za teoretske aspekte i objašnjenja najvažnijih iskustava iz bogatog života trupe.

Na stranicama časopisa morala bi se više nego do sada voditi i polemika o nekim objavljenim sadržajima. Bilo bi to višestruko korisno. Polemika bi pozitivno uticala na kvalitet objavljenih radova,

kao i na njihovo bolje razumevanje. Sigurno je da su i do sada neki objavljeni radovi izazvali polemiku, ali ona nije našla svoje mesto na stranicama časopisa, pa samim tim nije ni mogla odigrati ulogu koja se od nje realno može očekivati.

Razgovori o ulozi časopisa među starešinama trupnih jedinica ukazuju na ne tako retke slučajeve pogrešnog gledanja pojedinaca na časopis i njegovu ulogu. Često se čuje da časopis treba da objavljuje sadržaje tekuće obuke u jedinicama, da opisuje ono čega nema u literaturi, da piše nekim »narodnim« jezikom koji bi svaki starešina razumeo i sl. Ovakva mišljenja zastupaju obično starešine koje su navikle da godinama rade na isti način, da im je sve na »jednom mestu«, a oni da to samo nauče i prepričaju.

Naposletku, mislim da bi bilo korisno ako bi se na stranicama časopisa vodila određena rasprava na temu: »Kakav želimo časopis?« To bi više nego bilo što drugo doprinelo razumevanju ciljeva i zadataka radi kojih časopis »Vojno delo« postoji pune tri decenije, u funkciji teorijske razrade i dogradnje sistema opštenarodne odbrane.

„Vojno delo“ i drugi vojni časopisi

Tematika »Vojnog dela« — teoretska razrada koncepcije opštenarodne odbrane i rasprava o doktrinarnim postavkama koje se tiču oružane borbe ponajpre — mora uticati, i utiče, na sadržaje ostalih vojnih časopisa.

Da nije tako, ni »Vojno delo« ni ostali časopisi ne bi izvršavali svoje zadatke, barem ne valjano.

No, pođimo redom.

Posvećujući prostor teorijskoj razradi pojedinih elemenata koncepcije opštenarodne odbrane, kao i razrade koncepcije u celini, »Vojno delo« je na neki način trasiralo i opredeljivalo sadržaje drugih vojnih časopisa. To je i prirodno, jer je koncepcija obuhvatila sve sfere borbenih, tehničkih, ekonomskih i drugih činilaca opštenarodnog odbrambenog rata.

Kao vodeći časopis vojne publicistike u nas, sigurno je — svojim sadržajima — podstaklo mnoge starešine ne samo na razmišljanje o pojedinim problemima vođenja oružane borbe, nego i da se late pera i svojim priložima, u bilo kojem časopisu, daju svoj doprinos razradi koncepcije opštenarodne odbrane.

Praksa je (ko zna od kada i zašto?) da u jedinicama viši oficiri prate »Vojno delo«, a niži ostale časopise. Međutim, ako se pogleda struktura autora u »Vojnom glasniku«, na primer, ili nekom drugom časopisu, nije teško zapaziti da ih je više od 70 odsto — viših oficira.

Taj podatak pokazuje, između ostalog, da je baš »Vojno delo« odnosno njegovi sadržaji, bilo podstrekao starešinama na polemiku o vitalnim problemima oružane borbe.

To je i prirodno. Većina oficira iz trupe, škola i školskih centara bavi se taktikom. Teme iz operatike i strategije, doktrinarnih stavova

i konceptijska rešenja, kojima se »Vojno delo« bavilo, najneposrednije su uticali na starešine da potraže rešenja u oblasti svoje delatnosti — taktike.

Dakle, ne mali broj starešina prati »Vojno delo«, a sarađuje u »Vojnom glasniku« i drugim časopisima. To je jedan od najneposrednijih uticaja na ostale časopise.

Drugo polje uticaja i saradnje je razmena materijala, kako domaćih autora, tako i izbora iz strane vojne publicistike.

Neretko redakcije časopisa — neke više, neke manje — ustupe prispele rukopise »Vojnom delu«, a još češće preuzimaju od njega članke koji svojim sadržajima više »pristaju« određenom časopisu. Samim tim redakcije su upućene jedna na drugu, a time utiču ne samo na sadržaj, već i na način prilaza određenom problemu.

Istina, katkad ta saradnja i omane.

Najzad, »Vojno delo« je teorijski časopis i prirodno je da starešine »izvlače« iz njegovih sadržaja teme, proveravaju ih u praksi, i iznose ih na stranicama drugih časopisa, potvrđujući teorijske postavke ili ih opovrgavajući.

Teorija i praksa se prepliću. Čas je jedna napred, čas druga. Idealno je kad se one usklade. Kad je naša vojna misao u pitanju, naročito u oblasti operatike i taktike, čini se da možemo reći da praksa ide ispred teorije. Upravo ta činjenica — ukoliko je prihvatimo — prilika je za Redakciju »Vojnog dela« da iznalazi i teme i autore koji će praksu uopštiti, teorijski oblikovati, i time usklađivati razvoj teorije i prakse. To će imati i ima i povratno dejstvo, jer se iz tako oblikovane teorije, odnosno prakse, rađaju novi problemi, novi sadržaji koje opet valja proveravati u praksi, uopštavati ih i time još više doprineti i teorijskoj i praktičnoj razradi koncepcije ONO. To nije ni lako ni jednostavno. No, to je put kojim je »Vojno delo« pošlo i na kome će sigurno istrajati i time još više uticati na sadržaje ostalih vojnih časopisa u nas.

Podsetimo se na reči druga Tita izrečene pre pet godina u intervjuu »Vojnom delu«: »Naša vojna publicistika mora da doprinosi teoriji i praksi izgradnje sistema opštenarodne odbrane, posebno oružanih snaga, da podstiče stvaralaštvo, da naša i strana dostignuća učini dostupnim ne samo oružanim snagama već i društvu u cjelini, da pomaže iznalaženju najboljih rješenja...«

»Vojno delo« je sigurno dalo veoma značajan doprinos izgradnji teorije i prakse opštenarodne odbrane, a time bilo i svojevrsni podsticaj ostalim vojnim časopisima.

Kada bi starešine koje se bave teorijom i praksom više polemizale na stranicama naših časopisa, »Vojnog dela« posebno, tada bi oni još uspešnije izvršavali svoje zadatke. No, »Vojno delo« je onakvo kakvi smo mi, starešine. Ono je odraz naših napora da iznalazimo novo, savremenije, bolje. Ono, u krajnjem, toliko utiče na druge časopise koliko se starešine bave teorijom i praksom opštenarodne odbrane.

VLADIMIR MILOVANOVIC
ANTE ILIC

Kemp Dejvid i kretanja na Bliskom istoku

Problem Bliskog istoka je već punih trideset godina u središtu pažnje međunarodne javnosti. U tom periodu na Bliskom istoku su vođena četiri rata; u nizu arapskih zemalja zbile su se veoma značajne progresivne društveno-političke promene, koje su se odrazile daleko izvan granica ovog regiona i uticale na međunarodne odnose u celini. U pomenutom periodu je takođe izvanredno porasla važnost regiona i zbog velikog porasta proizvodnje i izvoza nafte. Događaji poznati pod popularnim nazivom »petrolejska kriza« iz 1973. godine jasno su pokazali ekonomsko-politički i vojnostrateški značaj ovog regiona.

Geostrateški značaj Bliskog istoka proističe iz niza faktora. On je tromeđa Evrope, Azije i Afrike; kroz Bliski istok vode pomorski i suvozemni putevi od izvanredne važnosti, kako sa vojnog tako i sa ekonomskog stanovišta. Iz ovih i niza drugih razloga svaka promena u ovom delu sveta nužno se odražava i na širem prostoru.

Bliski istok se ne može odvojiti od Sredozemlja, koje je, takođe, poprište nadmetanja i sukoba interesa velikih sila i blokova. Posleratni razvoj je nedvosmisleno pokazao da su događaji na Bliskom istoku i Sredozemlju međusobno povezani i u velikoj meri uslovljeni.

Zbivanja u ovom regionu se, nesumnjivo, odražavaju i na takozvanom Srednjem istoku, tj. u oblasti Crvenog mora i Persijskog zaliva. Događaji u novije vreme na »rogu Afrike« (sukob Etiopija — Somaliya, društveno-političke promene u Etiopiji, problem Eritreje i sl.), na jugu Arabijskog poluostrva (društveno-političke promene u južnom Jemenu) i u ostalim, regionima koji se nadovezuju na ovaj

(Afganistan, Iran) ne mogu se posmatrati odvojeno od zbivanja na Bliskom istoku. Svi ovi događaji su, u stvari, samo još više izbacili u prvi njegov plan vojnostrateški i ekonomsko-politički značaj.

Bliski istok zauzima, upravo zbog iznetih činjenica, prvorazredno mesto u odnosima između dva bloka, i posebno između vodećih sila blokova. Pozicije super sila u ovom regionu su, prema tome, jedan od značajnih elemenata u njihovoj celokupnoj spoljnopolitičkoj aktivnosti i u njihovom međusobnom odnosu snaga. Bliskoistočna kriza koja već decenijama, sa većim ili manjim intenzitetom, traje i ugrožava mir u svetu, integralni je deo politike tzv. detanta (shvaćenog kao uski okvir odnosa između najjaćih svetskih sila). Na Bliskom istoku je očigledno stalno prisutno nadmetanje super sila, ali i njihovo osećanje da ipak moraju voditi računa o nekim bitnim interesima suprotne strane. Sve ovo ima za posledicu da spoljni faktori imaju izvanredno veliki uticaj na situaciju i kretanja na Bliskom istoku.

Od samog nastanka bliskoistoćne krize, u ovom regionu je dolazilo do stalnih oscilacija i promena u prilog jedne ili druge super sile. Jedna od značajnih promena sa dalekosežnim reperkusijama, bilo je udaljavanje Egipta od SSSR, posle smrti Nasera. To udaljavanje je vremenom poprimilo sve oštrije forme, da bi se tokom poslednjih godina pretvorilo u potpuni rascep između dve zemlje. Istovremeno, Egipat se sve više približavao SAD i u najnovije vreme se definitivno opredelio za politiku potpunog oslonca na njih, smatrajući — kako je to nedavno i sam predsednik Sadat izjavio — da SAD drže u svojoj ruci 99 posto »aduta« za rešenje bliskoistoćne krize. Naravno, reć je o rešenju koje predsednik Sadat ima u vidu.

Spektakularna Sadatova poseta Izraelu, njegov govor u Knesetu, kao i sve što se u to vreme u vezi s tom posetom dešavalo i što je posle nje usledilo, posmatrani iz sadašnje perspektive, a imajući u vidu i njegovo društveno-političko opredeljenje, izgledaju lakše shvatljivi i manje iznenađujući.

Posle Sadatove posete Jerusalimu nastavljen je izraelsko-egipatski dijalog na raznim nivoima. Po više kanala, diplomatskim, vojnim i drugim, vođeni su razgovori u kojima je, kako je egipatska strana isticala, Egipat insistirao na utvrđivanju principa na osnovu kojih bi trebalo da se reši bliskoistoćna kriza u celini, tj. da se dogovore okviri i osnovne postavke koje bi, ne samo Egiptu već i drugim neposredno involviranim stranama (Sirija i Jordan), poslužile kao platforma za regulisanje odnosa sa Izraelom. Istovremeno, Egipat je podvlaćio da nema nameru da ide na potpisivanje sepa-

ratnog mira sa Izraelom. Problem Palestine je već tada bio tretiran tako da se iz procesa njegovog rešavanja isključi PLO, iako je ta organizacija jedini priznati legitimni predstavnik palestinskog naroda.

Izrael je, s druge strane, isticao u prvi plan svoj interes za regulisanje odnosa sa Egiptom, tj. za prekid ratnog stanja i zaključivanje mirovnog ugovora sa ovom zemljom. Za sve vreme ovog dijaloga, izraelski stavovi su ostali tvrdi. SAD su od samog početka dijaloga bile u njemu neposredno angažovane i očigledno rešene da utiču, *verovatno ne u istoj meri*, na jednu i drugu stranu da se on uspešno završi.

Sadatova poseta Jerusalimu i egipatsko-izraelski dijalog izazivali su različito reagovanje arapskih zemalja. Jedna grupa zemalja (Sirija, Libija, Alžir i Južni Jemen), zajedno sa PLO, formirala je tzv. Front odbijanja i najoštrije osudila Sadatovu politiku na sastancima u Tripoliju u decembru 1977. godine i u Alžiru februara 1978. godine. Irak se nije formalno priključio Frontu odbijanja, ali su njegovi stavovi u pogledu inicijative predsednika Sadata još radikalniji od stavova Fronta odbijanja. Ostale arapske zemlje (Saudijska Arabija, Jordan, Maroko, Tunis, Ujedinjeni arapski emirati, Kuvajt, Bahrein, Sudan) zauzele su, prema egipatsko-izraelskom dijalogu, uopšte uzev, stav iščekivanja, uz manje ili više razumevanja za akciju predsednika Sadata.

U situaciji kada je postojala opasnost da dijalog bude prekinut (prema egipatskom tumačenju zbog neslaganja oko pitanja povratka teritorija koje je Izrael okupirao 1967) predsednik SAD Karter nastupio je sa inicijativom za sastanak na vrhu u Kemp Dejvidu.

*

Pri oceni sporazuma zaključenih u Kemp Dejvidu nije dovoljno imati u vidu samo ono o čemu se u njima govori, već u istoj meri i ono što se ne pominje, a u stvari je nerazdvojni deo bliskoistočne problematike.

Posle neuobičajeno dugog sastanka tri lidera, obavijenog gustim velom tajnosti, potpisana su dva sporazuma: jedan pod nazivom *Osnova za zaključenje ugovora o miru između Egipta i Izraela* i drugi, *Osnova za mir na Bliskom istoku*.

Već na prvi pogled je uočljivo da je tekst »Osnova za mir na Bliskom istoku« mnogo manje jasan i određen od teksta sporazuma

koji se odnosi na zaključenje mira između Egipta i Izraela. Naime, ovaj poslednji predstavlja dovoljno određen okvir za zaključivanje definitivnog ugovora o miru između dve zemlje; obaveze jedne i druge strane, kao i SAD, su jasno naznačene; očigledno je da su, u vezi s tematikom ovog sporazuma, interesi tri zemlje u velikoj meri međusobno usaglašeni.

Sporazum iz Kemp Dejvida *Osnova za mir na Bliskom istoku*, koji se nesumnjivo tiče svih arapskih zemalja, a zadire i u vitalne interese onih koje su direktno involvirane u sukob sa Izraelom (Sirija, Jordan, Liban), pripreman je i zaključen bez konsultacija i učešća tih zemalja i PLO, a takođe izvan okvira i bilo kakvog učešća OUN. S druge strane, sporazumom *Osnova za mir na Bliskom istoku* formalno je zadovoljen zahtev predsednika Sadata da se u pregovorima sa Izraelom utanači neka vrsta deklaracije o principima za rešavanje bliskoistočne krize u celini.

Sudeći po stavovima koje su Izrael i Egipat zastupali pre Kemp Dejvida i po onome što je poznato o samom toku trojnih pregovora, izgleda veoma verovatno da je Izrael zaključenje sporazuma *Osnova za mir na Bliskom istoku* uslovio istovremenim zaključenjem drugog pomenutog sporazuma, koji ipak, imajući u vidu sadašnje stanje u arapskom svetu, predstavlja u suštini glavnu sadržinu rezultata koji su postignuti u Kemp Dejvidu. Ovim drugim, samo izraelsko-egipatskim, sporazumom, zadovoljen je, u suštini, zahtev Izraela da se za rešavanje krize prihvati metod separatnih mirovnih pregovora, na čemu je on stalno insistirao.

Složena problematika bliskoistočne krize obuhvata čitav niz pitanja. Nesumnjivo je da je središni problem krize sudbina palestinskog naroda, oko čega je svojevremeno kriza i nastala. U protekle tri decenije prihvaćeno je od strane najšire međunarodne javnosti i većine zemalja stav da je jedino pravedno i trajno rešenje povlačenje Izraela sa svih arapskih teritorija koje je okupirao u ratu 1967. godine, a to znači i teritorije koje nastanjuju Palestinci, priznavanje legitimnih prava palestinskom narodu, uključujući i pravo na sopstvenu državu i priznavanje PLO kao jedinog legitimnog predsednika palestinskog naroda. Ovde treba istaći da je takav status Palestinske oslobodilačke organizacije stekao najširu afirmaciju. PLO u ovom svojstvu istupa sa tribine UN, ravnopravni je član pokreta nesvrstanih zemalja, sve arapske zemlje su takav status PLO potvrdile na svom sastanku na vrhu 1974. godine u Rabatu itd.

Sporazum *Osnova za mir na Bliskom istoku* tretira i pitanje Palestinaca. Međutim, formulacije o tome u ovom dokumentu sadrže

mnoge nejasnoće i omogućavaju tumačenja prema kojima bi PLO bio isključen iz procesa rešavanja palestinskog pitanja, odnosno omogućavaju da se u tu svrhu koriste pojedinci, odnosno grupe Palestinaca koji bi prihvatili da sarađuju na realizaciji postavki iz Kemp Dejvida. U tom smislu, indikativno je da se PLO u navedenim sporazumima uopšte i ne spominje. Sporazum, istina, predviđa neke oblike samouprave za Palestince nastanjene na zapadnoj obali reke Jordana i u oblasti Gaze. Međutim, u vezi s tim nameće se pitanje da li će u toku petogodišnjeg perioda samouprave, uz predviđeno vojno i drugo prisustvo Izraela na ovim teritorijama, takva ograničena samouprava moći da stvori uslove za slobodno izjašnjavanje palestinskog naroda, odnosno za ostvarenje njegovog prava na samoopredeljenje. U ocenjivanju dela sporazuma koji se odnosi na palestinski problem, mnogi analitičari primećuju da je Egipat učinio veliki ustupak Izraelu, ali sa druge strane, navodi se i mišljenje da je i Izrael načinio ustupak prihvativši da se palestinsko pitanje rešava na bazi Rezolucije Saveta bezbednosti OUN 242, koja podrazumeva i povlačenje Izraela sa okupiranih teritorija. Ovde, međutim, treba dodati da svaka strana različito tumači smisao ove rezolucije.

Egipatske izjave posle Kemp Dejvida, a delom i američke, o ovom pitanju, brane tezu da će proces realizacije odredbi Ugovora koje se tiču Palestinaca svojim dinamizmom dovesti do samoopredeljenja palestinskog naroda. Drugim rečima, oni tvrde da će faktor vreme uticati na dalji razvoj situacije. Treći partner, Izrael, za sada, odbija da prihvati takvu perspektivu razvoja. U tom smislu, posle sastanka u Kemp Dejvidu, izraelski premijer Begin, izjavio je u izraelskom Parlamentu: »Neće biti nikakvog palestinskog referenduma o Gazi i Zapadnoj obali...«, »Izraelska armija u svakom slučaju ostaje na zapadnoj obali po isteku petogodišnjeg perioda...«, »u Kemp Dejvidu sam izborio — neće biti palestinske države i stavio veto na učešće PLO u mirovnim pregovorima...«

S obzirom na sve ovo, razumljivo je da rezultati Kemp Dejvida, što se tiče palestinskog pitanja, izazivaju mnoge nedoumice i nameću brojna pitanja na koja je, bar za sada, nemoguće dati odgovor. U svakom slučaju, iskustva iz posleratnog perioda nedvosmisleno pokazuju da se problemi vezani za sudbinu jednog naroda mogu trajno i pravedno rešiti tek pošto se priznaju autentični oslobodilački pokreti tih naroda. Tako je bilo u Alžiru, Vijetnamu, Angoli i nizu drugih zemalja.

U vezi sa problemom izraelskih naselja podignutih na zapadnoj obali reke Jordana, ostalo je, po svemu sudeći, nerešeno da li će Izrael

prekinuti njihovu dalju izgradnju u toku sledećih pet godina. Egipatsko tumačenje je da se Izrael obavezao da u tom periodu neće graditi naselja, dok Izrael tvrdi da je samo prihvatio moratorijum od tri meseca.

U okviru složenog pitanja arapskih teritorija, okupiranih od strane Izraela u ratu 1967. godine, nalaze se i Golanski visovi. U sporazumu iz Kemp Dejvida »Osnova za mir na Bliskom istoku« problem sirijske teritorije Golana nije uopšte pomenut. U nastojanjima da se Sirija privoli da se uključi u proces pregovaranja sa Izraelom ili da se bar ublaži njen izrazito negativan stav prema Kemp Dejvidu, u nekoliko navrata je Siriji u poluzvaničnoj formi bilo stavljeno do znanja, od strane Egipta i od strane SAD, da bi principi na osnovu kojih je putem pomenutog sporazuma rešeno pitanje Sinaja, mogli da budu primenjeni i na Golan. U vezi sa ovim treba, međutim, imati u vidu da su, vojnostrateškog stanovništva, Golanski visovi od izvanrednog značaja, kako za Siriju tako i za Izrael, jer dominiraju terenom u graničnoj oblasti između dve zemlje. Pre nego što ih je okupirao, Izrael je često tvrdio da je njegova bezbednost najranjivija upravo sa Golanskih visova, a posle njihove okupacije sa izraelske strane je u mnogim prilikama zvanično izjavljivano da uopšte ne dolazi u obzir vraćanje Siriji cele okupirane teritorije Golana.

Posmatrano sa vojnog stanovišta, problem Golana je očigledno drugačiji od problema Sinaja, te je, prema tome, teško prihvatljiva teza da bi se jedan i drugi problem mogli rešavati na isti način. Uostalom, nedavno je i sam izraelski ministar odbrane, Vajcman, izjavio da »ne postoji zajednički imenitelj« između Sirije i drugih okupiranih arapskih teritorija. Zbog slabih izgleda, bar u ovom trenutku, da putem direktnih bilateralnih pregovora sa Izraelom može da ostvari svoja legitimna prava na Golan, Sirija s razlogom odbija da se upusti u pregovore.

Već i ovaj kratak osvrt na sporazum iz Kemp Dejvida »Osnova za mir na Bliskom istoku« dovoljno pokazuje koliko je nedorečen i pun neizvesnosti i političkih zamki za Siriju i Palestine. Uz ovo, takođe, treba dodati da se među posmatračima i analitičarima sporazuma iz Kemp Dejvida, ne retko pominje mogućnost da su u Kemp Dejvidu, pored dva objavljena sporazuma, dogovoreni i neki njihovi tajni aneksi.

Rezultati sastanka u Kemp Dejvidu predstavljali su iznenađenje za međunarodnu javnost, jer se nije očekivalo da bi u ovom trenutku moglo doći do potpisivanja sporazuma »Osnova za zaključenje ugovora o miru između Egipta i Izraela«. Sa egipatske strane, nije ničim nagovešteno da će se ići na potpisivanje takvog sporazuma. Vest o zaključenju tog sporazuma imala je najveći odjek u Siriji, Jordanu i među Palestincima, što je i sasvim razumljivo, jer putem sporazuma Egipat i formalno napušta zajednički front konfrontacije sa Izraelom, a on je u njemu nesumnjivo bio daleko najjača snaga. Drugim rečima, Sirija, Jordan i Palestinci u slučaju vojnog sukoba sa Izraelom ostaju bez egipatske podrške i pomoći.

Što se tiče drugog sporazuma »Osnova za mir na Bliskom istoku«, njegova sadržina je predstavljala iznenađenje, opet najviše za Siriju, Jordan i Palestince, jer su se tim sporazumima rešavala i pitanja za koja su oni životno zainteresovani. Kralj Jordana, Husein je, s tim u vezi, izjavio da je bio potpuno neobavešten o toku pregovora u Kemp Dejvidu i da je »iznenađen i zaprepašćen« vestima o postignutim sporazumima. Takvo reagovanje izaziva nedoumice, jer je predsednik Sadat na konferenciji za štampu u Rabatu, gde se zadržao na povratku iz Kemp Dejvida, izjavio da je uvek obaveštavao kralja Huseina o toku razgovora. Možda će u toku daljeg razvoja biti jasnije o čemu se zapravo radi.

Nijedna arapska zemlja nije, bar za sada, otvoreno podržala sporazume iz Kemp Dejvida. Ni očekivanja na američkoj i egipatskoj strani da će bar Jordan i Saudi Arabija uskoro po zaključenju sporazuma iste podržati, nisu se ostvarila. Naprotiv, jordanski kralj Husein je osudio sporazume izjavivši, pored ostalog, »da je Egipat doveo do razdora« među Arapima, a sam sporazum koji se odnosi na celinu bliskoistočne krize, ocenio kao »pokrivač za Beginov plan«. Kralj Husein je, u isto vreme, zatražio detaljnija objašnjenja od američke vlade u pogledu zapadne obale Jordana, Gaze i Jerusalima. Činjenica je da se sporazum iz Kemp Dejvida »Osnova za mir na Bliskom istoku« ne može uspešno sprovesti u život bez uključivanja Jordana. I pored kritike sporazuma od strane jordanskog suverena, SAD i mnogi posmatrači smatraju da Jordan ipak nije »zatvorio vrata« svom eventualnom uključivanju u kasnijoj fazi u proces koji je pokrenut u Kemp Dejvidu.

Saudi Arabija je izrazila uvažavanje za napore učinjene u Kemp Dejvidu i nije odbila zaključene sporazume, ali je, s druge strane, iznela i neke kritičke primedbe. One se prvenstveno tiču Jerusalima, zatim palestinskog pitanja i okupiranih teritorija. Takav saudiarabijski stav neki posmatrači tumače kao pokušaj da se na jednoj strani utiče na SAD i Izrael da učine izvesne dalje ustupke, a na drugoj da se indirektno pruži podrška i oslonac Sadatu da nastavi da ide putem kojim je krenuo, ali uz jače isticanje stavova o Palestincima i vraćanju okupiranih teritorija.

Reagovanja zemalja Fronta odbijanja kome pripadaju Sirija, Alžir, Libija, Južni Jemen i PLO bilo je veoma oštro. Na liniji od ranije poznatog suprotstavljanja sadašnjoj politici predsednika Sadata, sporazumi u Kemp Dejvidu su odbačeni i ocenjeni kao kapitulacija pred Izraelom i izdaja arapskih interesa. Na sastanku u Damasku, održanom od 20. do 23. septembra, ove zemlje su donele odluku da, pored već ranije prekinutih diplomatskih odnosa, prekinu sa Egiptom i sve druge odnose, kao i da istovremeno pristupe »jačanju i produbljivanju« svojih odnosa sa Sovjetskim Savezom.

Zemlje učesnice sastanka u Damasku usmerile su svoje napore, uglavnom, na tri cilja: prvo, da spreče opredeljivanje glavnih takozvanih umerenih zemalja — Saudi Arabije i Jordana u prilog sporazuma iz Kemp Dejvida; drugo, da uspore tempo realizacije ovih sporazuma i treće, da ih, koliko je moguće više, kompromituju u celini. Na sastanku je postignuta načelna saglasnost u pogledu prava političke borbe, ali prema nekim izjavama i informacijama štampe, bilo je neslaganja u vezi sa idejom o formiranju zajedničkog fonda za finansiranje aktivnosti Fronta odbijanja.

Irak se nije pridružio zemljama Fronta odbijanja, jer njihove stavove smatra nedovoljno radikalnim. Istupio je sa sopstvenom inicijativom za održavanje u Bagdadu sastanka na vrhu svih arapskih zemalja. Na ovom sastanku bi, prema zamisli Iraka, zemlje učesnice trebalo da usvoje irački predlog o formiranju fonda od 9 milijardi dolara za pomoć Egiptu, PLO i zemljama koje su u direktnom sukobu sa Izraelom. Predlog predviđa da 5 milijardi dolara bude namenjeno kao pomoć Egiptu, koji bi za uzvrat odustao od sporazuma iz Kemp Dejvida. Na ovom sastanku arapske zemlje bi trebalo da se dogovore o strategiji i taktici svoje borbe za ostvarivanje zajedničkih ciljeva.

Sovjetski Savez i druge zemlje članice Varšavskog ugovora, izuzev Rumuniju, oštro su osudile sporazume iz Kemp Dejvida i podržale političku akciju zemalja Fronta odbijanja. Osuđujući sporazume, sa sovjetske strane se posebno ističe da je njihov cilj jačanje poli-

tičkog i vojnog prisustva SAD na Bliskom istoku. Pri tome se otvoreno ukazuje i na to da je SSSR vitalno zainteresovan za stanje i razvoj u tom području. Generalni sekretar KP SS i predsednik Prezidijuma Vrhovnog Sovjeta SSSR, Leonid Brežnjev, to je najdirektnije izrazio u zdravici prilikom nedavne posete sirijskog predsednika Asada SSSR, ističući da će Sovjetski Savez »nastojati da sledi trajni pravac za uklanjanje opasnog vojnog žarišta na Bliskom istoku, i to tim više što je ova oblast u neposrednoj blizini granica naše zemlje i drugih zemalja članica Varšavskog ugovora«. Očigledno je, međutim, da se, pored bezbednosnih razloga na sovjetskoj strani imaju u vidu i nastojanja SAD da, u okviru stalnog nadmetanja sa SSSR na globalnom planu, poremete dosadašnji odnos snaga na Bliskom istoku, na štetu svog rivala.

Zapadne zemlje, gledano u celini, podržale su pokušaj da se putem Kemp Dejvida otvori proces rešavanja krize na Bliskom istoku. Pohvalno su se izrazile o zalaganju i doprinosu predsednika Kartera. Međutim, njihova podrška je bila propraćena i izvesnim rezervama, zavisno od stepena podudarnosti, njihovih i američkih stavova o najvažnijim međunarodnim pitanjima, kao i stepena povezanosti njihovih ekonomskih interesa sa arapskim zemljama.

Kriza na Bliskom istoku je od uvek predstavljala jednu od prioritetnih preokupacija nesvrstanih zemalja. U toku ovogodišnjeg zasedanja Generalne skupštine OUN, održan je u Njujorku ministarski sastanak nesvrstanih zemalja, na kome su razmotreni najnoviji događaji na Bliskom istoku. Nesvrstane zemlje su i ovom prilikom potvrdile svoje poznato gledište da je pravično, trajno i celovito rešenje krize u ovom regionu moguće postići samo na bazi potpunog povlačenja Izraela sa svih okupiranih arapskih teritorija, priznavanja palestinskom narodu legitimnih prava, uključujući i pravo na nezavisnu državu i ravnopravnog učešća PLO u procesu rešavanja bliskoistočne problematike. Ovo je — smatraju nesvrstane zemlje — jedina realna osnova za mir, bezbednost i slobodan razvoj svih zemalja tog regiona, uključujući i Izrael.

*

Samom činjenicom što je u Kemp Dejvidu potpisan sporazum »Osnova za zaključenje mirovnog ugovora između Egipta i Izraela« uneta je veoma važna promena na političkoj karti Bliskog istoka. Najverovatnije je da će doći i do drugih promena, jer su prilike u ovom regionu takve da se ni iznenađenja ne mogu isključiti.

Nema sumnje da tri zemlje učesnice na sastanku u Kemp Dejvidu ocenjuju da će, kada bude definitivno zaključen mir između Egipta i Izraela, takvo stanje samo po sebi uticati da se postepeno pristupi rešavanju i ostalih nerešenih pitanja zamršene bliskoistočne problematike. Ali, događaji na Bliskom istoku, kao i sve ono što se na širem planu dešava u vezi sa njima, ukazuju na mogućnost da u budućnosti dođe i do zbivanja koja se u ovom trenutku ne mogu predvideti. Kemp Dejvid je — da se slikovito izrazimo — zaista skinuo poklopac sa »Aladinove lampe« i iz nje je, pored drugih duhova, izašao i najopasniji — još veće produbljavanje razlika među arapskim zemljama i zaoštavanje konfrontacije između međusobno suprotstavljenih frontova arapskog sveta, kao i da se uz to, dalje povećaju prisustvo i uloga stranih faktora u ovom za mir u svetu izuzetno osetljivom, nestabilnom i najeksplozivnijem regionu.

Kemp Dejvid neosporno unosi nove elemente u političku i vojnu situaciju ne samo na Bliskom istoku, nego i u širem regionu koji obuhvata deo Afrike, Azije i Evrope. Kemp Dejvid je, istovremeno, i pokušaj isključenja SSSR, bar u ovoj fazi, iz procesa rešavanja krize i, naravno, nastojanje da se oslabe njegove pozicije na Bliskom istoku.

Međutim, i u vezi sa ovim se nameće dilema da li je Kemp Dejvid zaista suzio mogućnosti za delovanje i uticaj SSSR, ili je, možda, kod nekih arapskih zemalja, upravo narasla potreba za tešnjim odnosima i saradnjom s njim.

Sporazumi iz Kemp Dejvida mogu se smatrati kao projekti za »Pax Americana« na Bliskom istoku, odnosno kao osnova za mir koji u najvećoj meri odgovara američkim interesima. Međutim, treba imati u vidu da bliskoistočna kriza nije problem koji je izvan konteksta globalnih odnosa između dve super sile, te je i razumljivo što te sporazume Sovjetski Savez ocenjuje ne samo kao akt uperen protiv interesa arapskih zemalja, već i kao ozbiljno udaljavanje SAD od zajednički dogovorenih stavova, izraženih u sovjetsko-američkoj izjavi od 1. oktobra 1977. godine. Sovjetski Savez ostaje pri stavu da je Ženevska konferencija najprikladniji put za rešenje krize na Bliskom istoku.

Što se tiče Izraela, on se preko Kemp Dejvida oslobađa pritiska koliko-toliko ranije jedinstvenog arapskog fronta i to isključivanjem iz njega Egipta, nesumnjivo najvažnijeg činioca tog fronta. Istovremeno, preko Kemp Dejvida on smanjuje pritisak međunarodne zajednice i dobija veće izgleda da zađe iz opšte političke izolacije. Pored toga, Izrael je ojačao svoj vojno-politički položaj u regionu,

povećao svoje mogućnosti za dalje vršenje pritiska na ostale svoje arapske susede i Palestince, što sve objektivno povećava opasnosti od novih komplikacija i ozbiljnih zaoštavanja u tom delu sveta.

Uviđajući sve neizvestnosti i opasnosti koje novonastala situacija na Bliskom istoku nosi u sebi, ministri inostranih poslova nesvrstanih zemalja su na sastanku održanom početkom oktobra o. g. u Njujorku za vreme zasedanja GS OUN svestrano razmotrili najnoviji razvoj na Bliskom istoku. Od izuzetne važnosti je zaključak ovog sastanka da se nastavi akcija za sazivanje vanrednog zasedanja Generalne skupštine OUN o palestinskom pitanju. On odražava shvaćanje nesvrstanih zemalja o suštinskom značaju pravičnog rešenja palestinskog pitanja za stanje u regionu Bliskog istoka uopšte. Na predlog saveznog sekretara za inostrane poslove, druga Josipa Vrhovca, nesvrstane zemlje su u završnom dokumentu ovog sastanka ponovo potvrdile svoj principijelni stav o rešavanju krize na Bliskom istoku. U dokumentu je taj stav precizno izražen:

»Kriza na Bliskom istoku, u kojoj je palestinsko pitanje suština, ostaje jedno od najopasnijih žarišta mogućnog svetskog konflikta. Ministri inostranih poslova su potvrdili da se pravičan mir u regionu može uspostaviti jedino u okviru rešenja koje će se zasnivati na totalnom povlačenju Izraela sa cele okupirane Palestine i arapskih teritorija, na osnovi uspostavljanja nacionalnih, zakonskih i neotuđivih prava palestinskog naroda i mogućnosti da se on služi tim pravima. To su pravo na povratak, samoopredeljenje i stvaranje sopstvene nacionalne i nezavisne države Palestine, nezavisno i ravnopravno učešće Palestinske oslobodilačke organizacije — jedinog predstavnika palestinskog naroda — na svim konferencijama i u svim međunarodnim aktivnostima koje se tiču palestinskog problema i pružanje svih oblika podrške Palestinskoj oslobodilačkoj organizaciji i arapskim državama u njihovoj borbi da se okonča izraelska okupacija Palestine i arapskih teritorija«.